daudet

ISBN 973-21-0263-2

47 +
2 TL
Total 49 lei

editura minerva

«Îmbrățișînd un dublu subiect, pe de o parte gelozia conjugală, pe de altă parte iertarea adulterului, Alphonse Daudet a realizat în **La Petite Paroisse [Lidia]** o operă într-adevăr evanghelică, plină de tandrețe și de nespusă milă. Variatele chinuri ale geloziei se multiplică aici peste tot. Fiecare dintre protagoniști suferă de același rău, dar fiecare în maniera lui, potrivit condiției fiecăruia, justificînd astfel epigraful de la început „Jaloux n'a paix ne soir ne matinée". Și nu-și găsesc liniștea decît cei care descoperă doctrina iertării, lepădîndu-și orgoliul ca pe-un veșmînt.»

LUCIEN DAUDET

1366

daudet

daudet

lidia

Ilustrația copertei de *Anton Slavnicu*

Alphonse Daudet
La petite paroisse
Alphonse Lemerre, Éditeur, Paris, 1895

alphonse daudet

lidia

ROMAN

TRADUCERE ȘI NOTE
DE RODICA CHIRIACESCU
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC
DE IRINA MAVRODIN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1991
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

ISBN 973-21-0263-2

PREFAŢĂ

Întîmplarea cea bună mi-a adus pe masa de lucru o carte despre care se ştie puţin, ea fiind foarte rar amintită de criticii şi istoricii literari, şi, în general, doar în enumerările prin care se face bilanţul operei unui important clasic al literaturii franceze : romanul *La petite paroisse* (tradus acum sub titlul *Lidia)* de Alphonse Daudet. Publicat în 1895 (este ultimul titlu ce apare pe cînd Daudet este încă în viaţă, cu doi ani înaintea morţii lui), acest roman vine după „marile opere", prin care Daudet s-a impus în literatura universală : *Le Petit Chose* (Piciul), *Lettres de mon moulin (Scrisori din moara mea), Tartarin de Tarascon (Tartarin din Tarascon), Contes du lundi (Povestiri de luni), Fromont jeune et Risler aîné (Fromont cel tînăr şi Risler cel vîrstnic), Jack, Le Nabab (Nababul), Numa Roumestan, Tartarin sur les Alpes (Tartarin în Alpi), L'Immortel (Nemuritorul), Port-Tarascon.* În cadrul acestei creaţii, el face figură aparte, deşi, în multe privinţe, este strîns legat de ea, în primul rînd prin textura scriiturii, care este aceeaşi, Daudet rămînînd sub acest raport egal cu el însuşi, perfect recognoscibil.

Prin ce se diferenţiază totuşi de restul operei — diferenţiere care ar putea explica, fie şi într-o oarecare măsură, cvasi-ignorarea acestui roman de către exegeţii lui Daudet ? Căci el nu intră — lucrul este evident — nici în „seria" celebrelor opere care au făcut bucuria a nenumărate generaţii de copii (opere scrise însă astfel încît îi încîntă şi pe adulţi), şi nici în cea — să-i

spunem de tip „balzaciano-flaubertian“ — a romanelor prin care Daudet „reprezintă“, după metoda realist-naturalistă, tipuri și medii din societatea timpului său, „zugrăvind“ „tablouri“ în culori și linii nu o dată sarcastice, ba chiar crude. În *La petite paroisse*, predilecția aceasta pentru scena sau portretul văzute de un ochi necruțător persistă — poate chiar se adîncește ? —, dar într-o alternanță foarte contrastată cu tonurile mult îndulcite, stropite cu mult roz, ale unor scene și portrete antinomic concepute în relație cu primele. Operatorul comun, prin care dubla viziune încearcă să devină un tot coerent, este un anume „miraculos“, ce irupe ritmic în cotidian prin mijlocirea unei suite de „hazarduri“. Daudet construiește astfel — se poate presupune că nu în mod (cu totul) deliberat — o *utopie a cuplului*, ce se constituie pe măsură ce hazardurile sînt asumate și integrate, în dublul plan (care în fapt coincide și nu este separabil decît în demersul analitic al ficțiunii și al scriiturii acestui roman) „Mîna care scrie“ — și care se lasă citită aici, prin autodesemnări multiple, ca dublu al mîinii hazardului — face jocul (lăsîndu-ne iluzia că-l *reproduce, reprezintă)* hazardului, identificat aici cu destinul, sau, dat fiind titlul cărții, cu providența [1].

Cazul mi se pare interesant, chiar paradigmatic, pentru o tentativă de abordare ce se situează în zona limitrofă unde coordonata „hazardul ca temă *în* literatură“ și cea a „hazardului *și* facerea literaturii“ se întrepătrund strîns. Lectura pe care o propun va progresa și ea simultan în cele două planuri, cel *tematic* și cel al *poiesis*-ului, cu insistență totuși pe cel din urmă.

La originea cea mai dintîi a acestui roman de Daudet stă o sintagmă (și referentul ei) : „enfant du hasard [2]“, „copila hazardului“, „copila întîmplării“. Această afirmație își are gradul ei de arbitrar, ca orice premisă a *unei lecturi*, printre multe altele posibile. Acest arbitrar se impune lecturii „inocente“ mai ales

[1] Cf. Chamfort : „Cineva spunea că Providența este numele de botez al Hazardului : vreun preacucernic va spune că Hazardul este o poreclă a Providenței“.

[2] Alphonse Daudet, *La petite paroisse. Moeurs conjugales*, Alphonse Lemerre, 1895, p. 64.

prin raportare la „intenția“ autorului, la privilegiul și monopolul pe care el l-ar deține în ceea ce privește interpretarea, lectura propriului text. Or, încă prin titlu și prin motto-ul care îi urmează („«*Jaloux n'a paix ne soir ne matinée*» — Vieux texte“), Daudet orientează — din punctul de vedere pe care îl vom adopta aici dez-orientează — lectura, așezînd-o pe făgașul unui studiu de moravuri, ce-și are convenția, regulile lui, dintre care cea mai importantă este cea a verosimilului, pe făgașul unui studiu psihologic totodată, cel al geloziei, ce, de asemenea, trebuie — în orizontul scriptural în care se plasează Daudet — să țină seama de „legea“ verosimilului.

Ce se întîmplă însă *în* textul, *cu* textul lui Daudet ? Deși cinci dintre personaje — toți bărbați — sînt (dar sînt oare *în mod verosimil ?)* tipuri de geloși, deși Daudet „zugrăvește“, chiar cu o anumită vervă, ce-i este caracteristică, o suită de „scene de moravuri conjugale“ din provincia franceză, ba chiar, ca fundal al acestora, o suită de „moravuri“ pur și simplu, deși, ca o condiție a acestei convenții de estetică „realistă“, evenimentele sînt datate istoric (se petrec într-o lume contemporană lui Daudet), romanul *La petite paroisse* iese la un moment dat de pe orbita pe care fusese plasat prin aceste premise, și pe care noi, cititorii lui (dar putem presupune că și Daudet, autorul lui) *ne așteptam* să evolueze. El deviază pe o altă orbită — care nu mai este a sa, cea pentru care fusese — sau ni se păruse nouă că fusese — *programat*. Sau, dimpotrivă, căci aceste afirmații își au o valoare relativă și se modifică în funcție de perspectiva de lectură (critică) în care sînt făcute, el rămîne cu încăpățînare, și chiar cu riscul de a ne dezamăgi așteptarea temeinic situată într-un orizont al convenției „realiste“ pe o orbită secretă, mai profundă, pe care nu am bănuit-o de la început ? Ar mai fi o soluție : este un produs hibrid, un fermecător kitsch de cea mai bună calitate, un admirabil roman de aventuri și polițist, întrețesut chiar cu elemente de fantastic, pe care doar o pană măiastră ca aceea a lui Daudet l-ar fi putut scrie. Sau — căci speculațiile critice pot să meargă și mai departe, nepierzîndu-și, nădăjduim,

coerența : această din urmă soluție de lectură ar fi tocmai *efectul* conjuncției de incompatibilitate a primelor două.

Poate că toate aceste constatări — ce trebuie adîncite — ar explica de ce exegeții lui Daudet au ignorat (aproape) cu totul acest roman atît de reticent categorisirilor, atît de nonșalant față de regula care domină romanul epocii lui Daudet : verosimilul. Poate că, de asemenea, *La petite paroisse* le-a părut o carte marginală și oarecum bizară, ieșită din serie, în raport cu celelalte opere ale lui Daudet. Venită după marile opere „realiste" ale aceluiași scriitor, ea a putut să-i surprindă. Dar ea vine și după *Scrisori din moara mea* și ciclul *Tartarin*, mari reușite tocmai prin fibra de miraculos ce intră în textura lor, un miraculos aici cu desăvîrșire integrat în realul cel mai tangibil.

Este curios că această carte nu a preocupat exegeza fie și pe linia — de o evidență ce nu poate fi negată — înrudirii ei cu opera flaubertiană, prin două mari teme ale acestora : bovarismul și ratarea. Amîndouă întrețin cu tema hazardului, dar și cu o poietică-poetică a hazardului, multiple și productive relații.

Prizonieră a hazardului prin chiar nașterea ei, necunoscînd cine-i sînt părinții și nici împrejurările în care ajunge să fie abandonată încă din primele zile ale vieții, Lidia este o Emma Bovary mai deplină — într-un anume sens — decît însăși eroina lui Flaubert (afirmația aceasta nu stabilește o ierarhie de valori estetice), căci ea „bovarizează" nu numai cu privire la prezent și la viitor, ci și cu privire la trecutul ei. În orfelinatul unde este crescută, într-o ambianță ce-i întreține iluzia unei origini strălucite, ea nu poate spera decît într-un hazard fericit, care să repare injustiția unui destin căzut sub incidența unui prim hazard, nefericit. Pentru Lidia, trecutul — cel mai îndepărtat, cel care scapă memoriei sale, ba chiar și cel ce-i precedă nașterea — este ca un mare mănunchi de existențe posibile, posibile în impactul cu conștiința ei, căci ele și-au avut realitatea lor, mai bine zis una dintre ele și-a avut realitatea ei. Nu omogen probabile, ci unele mai probabile decît celelalte, conștiința Lidiei fiind orientată spre probabilitatea cea bună, cea avantajoasă, prin care ar putea fi corectată frustrarea ei originală. Acest fragment inițial din

existența Lidiei (prelungit în cea a familiei din care ea se trage) este „citit" și de către ceilalți ca aparținînd unei realități somptuos și delicat aristocratice, prin grila frumoasei, nobilei și grațioasei înfățișări a tinerei orfane, dar și prin cea — persistentă în aceste romanțioase imaginații mic-burgheze — a unui clișeu cultural care circulă din cele mai vechi timpuri, colorîndu-se după specificul epocii ce uzează de el (caz interesant de intertextualitate în care „textul lumii reale" intră în relație biunivocă cu textul unei lumi a ficțiunii).

Hazardul întîlnirii dintre Lidia și Richard Fénigan unește doi bovarici, ce-și pot compensa unul prin celălalt frustrările secrete. El nu ar fi fost relevant, semnificativ, s-ar fi pierdut în mulțimea evanescentă a faptelor mărunte, cotidiene, uitate pe dată, dacă cei doi nu ar fi fost înzestrați cu o imaginație, cu o trăire de tip bovaric. Dacă acceptăm aceste premise, hazardul iubirii fulgerătoare care-l leagă pe Richard de Lidia, decizia imediată cu care aceasta primește ceea ce îi oferă o realitate de atîtea ori dorită și imaginată, se constituie într-un scenariu perfect plauzibil, perfect *verosimil*, validat și de psihologia mamei lui Richard, personaj construit — cel puțin în prima parte a romanului — în cea mai pură manieră „realistă". Spre deosebire de cei doi, bătrîna doamnă Fénigan vede doar condiția socială inferioară a fetei crescute la orfelinat, ce i-ar îngădui să-și perpetueze dominația asupra fiului ei, chiar și după căsătoria acestuia (ceva din „rețeta" unei poetici hibride începe astfel să ni se dezvăluie).

Dar bovarismul își are treptele sale. Richard este un mediocru bovaric, ce-și alimentează obsesia doar dintr-o singură zonă : cea a dragostei pentru Lidia. Aceasta însă, virtuoză încă din copilărie în arta de a bovariza, își extinde explorările imaginare în noi direcții, ajutată de un nou hazard, ce face să avanseze „povestirea" în mod nu mai puțin verosimil — date fiind premisele „psihologice" de tip bovaric — decît primul : în obscura provincie apare Charlexis, tînărul aristocrat de optsprezece ani. Loviturile de teatru se acumulează, verosimilul este asaltat din toate părțile, și totuși el rezistă, în virtutea logicii stricte care guvernează relația dintre neprevăzut și o personalitate proiec-

tată spre posibil ca spre realul însuşi, altfel spus pentru care posibilul are mai mare consistenţă decît realul.

Lidia este de data aceasta învinsă pe propriul ei teren: mai cerebral, Charlexis îşi cunoaşte repede şansele. Oferta lui pare a fi decupată din romanul *Doamna Bovary*: „Aux instincts voyageurs de l'orpheline, il déroulait les courses et aventures d'une longue traversée, ouvrait des ciels, des horizons inconnus; et pour flatter sa vanité d'enfant du hasard, le roman qu'elle se forgeait sur son origine mystérieuse: «Ton sang d'aristocrate, lui écrivait-il, ne se révolte donc pas dans ce milieu d'épaisse bourgeoisie, de rapacités vulgaires ?»"[1] („În faţa instinctelor vagabonde ale orfanei, el desfăşura ocolurile şi aventurile unei lungi călătorii pe mare, deschidea ceruri, orizonturi necunoscute; şi, pentru a-i măguli vanitatea de copilă a întîmplării, romanul pe care ea şi-l făurea cu privire la originea-i misterioasă: «Oare sîngele tău de aristocrată nu se revoltă în acest mediu grosolan de burghez, rapace şi vulgar ?»") În epistolele către Vallongue, Charlexis pune diagnosticul cu o precizie crudă: „Titlurile, blazoanele, iată visul acestei mici burgheze fără de părinţi, şi care, în orfelinatul unde şi-a petrecut copilăria, a crescut cu gîndul că e nobilă, cum nu se poate mai nobilă"; „Se plictisea, pur şi simplu. Victimă a unei vieţi monotone şi trîndave, a preferat să se lase pradă tuturor capriciilor celor optsprezece ani ai mei." Plictisul unei vieţi monotone, trîndave şi fără rost este tocmai ceea ce îi poate uni pe cei doi: „Erudiţia sentimentului — îi scrie Charlexis lui Vallongue — şi a senzaţiei a distrus în tine facultatea de a simţi. Dar eu, eu care nu ştiu nimic, care nu am învăţat nimic, cum de-am ajuns la un asemenea grad de oboseală şi de decrepitudine morală? De ce sînt deja uscat pe dinăuntru, pustiit, deşi abia am împlinit optsprezece ani? De unde îmi vine acest dispreţ pentru orice îndatorire, pentru orice obligaţie, această revoltă împotriva oricărei legi?... Numele meu, averea mea, şi un suflet de anarhist"; „...ignoranţi ca mine sau savanţi ca tine, noi sîntem cu toţii pătrunşi de plictis şi de oboseală, învinşi

[1] Alphonse Daudet, *La petite paroisse*, ed. cit., p. 64.

înainte de a fi făptuit, suflete de anarhişti cărora le-a lipsit curajul unui gest." Pe temeiul unor asemenea citate putem face imediate asociaţii cu texte nu numai din *Doamna Bovary* (cel pe care l-am reprodus anume şi în franceză pare o trimitere directă, şi introduce o notă de parodie, care ar fi putut fi speculată mai mult de Daudet, ceea ce ar fi situat romanul său în cu totul alt registru), dar şi cu *Educaţia sentimentală*.

Charlexis este un Frédéric Moreau încă şi mai minat de indecizia bovarică şi de plictisul ce-i stă întruna alături. Bovarismul său este trecut parcă prin şcoala lui Choderlos de Laclos cu ale sale *Legături primejdioase*, carte de care aminteşte nu numai formula parţial epistolară a romanului lui Daudet, dar şi, mai ales, o luciditate cinică şi perversă ce vrea să se cunoască pe sine: „Uneori mă gîndesc la strigătul de groază pe care l-ar scoate ea dacă ar pătrunde în mine pe neaşteptate; în acel eu al meu atît de obscur şi de tulbure încît eu însumi mă pierd în el, cuprins de frică. Dacă s-ar afla aici dintr-odată, ce spaimă i-ar năpădi sufletul!" Bovarismul lui Charlexis este mai greu sesizabil la prima vedere decît cel al Lidiei. El pare a lua decizii *întruna* (fuga de la colegiu, răpirea Lidiei şi plecarea în călătoria pe mare, aventurile amoroase cu toate femeile ce-l atrag), dar tocmai în acest *întruna* sălăşluieşte, în cazul său, o indecizie fundamentală. Scenariile pe care le construieşte, iscate de o senzualitate pur cerebrală (foarte asemănătoare, este cazul din nou să o spunem, cu cea a personajelor din *Legăturile primejdioase*), sînt cele ale unui Don Juan care l-ar fi citit pe Flaubert. Ele se fac şi se desfac neîncetat, mai instabile, mai iluzorii decît nişte construcţii pur imaginare. Don juanismul în sine ar putea fi discutat ca o specie de bovarism. Dar cazul lui Charlexis este unul care doar trece prin, ajungînd dincolo de don juanism, căci acest licean nu caută Femeia şi nici nu se implică în goana sa după această nălucă ideală. El încearcă doar să găsească — folosindu-se, ca şi Don Juan, de darurile unui hazard generos — un *modus vivendi*, o soluţie de a se suporta pe sine, de a îndura oroarea unui sine insondabil, sugerat prin confesiunile din epistolele către Vallongue. Există de altfel o alternanţă foarte contras-

tantă între aceste pagini la persoana întîi și tipărite în cursive, și cele prin care se face auzită „vocea naratorului" (la persoana a treia), ce vrea a se menține într-un registru impersonal, de pură și simplă relatare a unor comportamente, cu frecvente alunecări totuși în explicitările stilului indirect liber. Această formulă lasă un anume joc, o anume liberă mișcare în locurile de articulare a celor două tipuri de discurs, menajînd un fel de „spații albe" (acele „blancs" mult recomandate de Proust și descoperite de el la Flaubert) pe care cititorul le poate umple cu propriul său scenariu, în virtutea hazardului propriei sale lecturi. E o încercare, o schiță de structură nouă, dar scriitura rămîne hibridă, părțile nu „se leagă" bine, nu formează cu adevărat un tot. De unde vine această impresie ?

Poate că din inadecvata punere în relație a urzelei de hazarduri din care e făcut romanul *La petite paroisse*, cu verosimilul situațiilor etc. În *Doamna Bovary* și în *Educația sentimentală* rețeaua de hazarduri este cel puțin tot atît de deasă, iar cît privește termenul de „hazard" însuși, el este numit de *nenumărate* ori [1]. Dar aici rezolvările sînt adecvate, pentru că sînt adecvate și corelările dintre soluțiile individuale și cele generale. Intrăm cu aceasta în plină teorie a verosimilului : verosimil în artă nu este ceea ce *se poate întîmpla* în viață într-un caz particular, excepțional, ci ceea ce poate fi — statistic vorbind — privit ca un caz general. Nu *posibilul*, așadar, ci *probabilul*, și anume rezolvarea care comportă cel mai mare grad de probabilitate. Verosimil poate deveni destinul unui individ numai în măsura în care el este verosimil și ca destin al unei societăți umane. La Flaubert această racordare este adecvat făcută, Emma Bovary și Frédéric Moreau neputînd fi — în ciuda unor hazarduri ce le oferă și de la care ei așteaptă o șansă de salvare — decît niște învinși, într-un cadru general în care un alt tip — opus — de individ poate învinge. Din punctul de vedere al unei estetici a verosimilului, în romanul „realist" al secolului al XIX-lea ce descrie societatea contemporană burgheză, paradoxul este următorul : nu poate exista hazard fericit din punct de vedere individual — în cazul unor inadaptați — decît la modul virtual, *in actu* el devine totdeauna un hazard nefericit, date fiind condiționările sociale. „Hazardul care împiedică de două ori legătura de iubire aproape sigură dintre Frédéric Moreau și doamna Arnoux se conformează «generalizării» particularului, fundamentală pentru estetica lui Flaubert, și transferă astfel legile vieții într-un destin individual. El face să eșueze o posibilitate care este dată individual, dar care, odată realizată, ar deveni un fals adevăr, o minciună, dată fiind separația inalienabilă dintre sens și viață care este destinul întregii generații tinere de la 1814. De aceea hazardul izolat este organul unei necesități care transformă posibilitatea autorealizării în caz izolat și neverosimil, într-o excepție a cărei reprezentare literară este înrădăcinată într-o falsă conștiință." [1] În această perspectivă, se produce în fapt o pierdere a posibilului, rezolvat într-un determinism absolut, și, „paradoxal, în însuși faptul că dominația hazardului face ca posibilul să fie identic cu necesitatea cea rea". [2] Grila aceasta de lectură mi se pare perfect aplicabilă romanului *La petite paroisse :* ea explică sentimentul bizar, totuși nu lipsit de plăcere, cu care citim, tot mai uimiți, acest text de Daudet, pe care „orizontul nostru de așteptare" și subtitlul lui îl situa într-o zonă din care el evadează întruna. Deși, astfel „așteptat", el ne apare ca fiind heterogen, hibrid — uzînd în același timp de recuzita „miracolului" și de cea a „realismului" cotidian —, el își are, într-un alt plan, coerența lui, fiind compus ca joc al unor savante opoziții și simetrii, regizate — culmea rafinamentului ! — de hazardul însuși. Lidia, printr-un hazard — ce se petrece dincolo de știința ei — își pierde trecutul, în a cărui căutare va porni, bovarizînd. Alte hazarduri — căsătoria, adulterul, pînă și răul de mare, care schimbă cu desăvîrșire coloratura escapadei amoroase, crima,

[1] Pentru prezența frecventă a termenului de „hazard" la Flaubert, cf. Erich Köhler, *Le Hasard en littérature. Le possible et la nécessité*, Paris, Klincksieck, 1936 (originalul în limba germană : München, Wilhelm Fink Verlag, 1973), p. 47—52.

[1] *Ibidem*, p. 51.
[2] *Ibidem*, p. 52.

moartea (prin care i se revelează în sfîrşit originea) bătrînului cerşetor — o duc către „miracolul" convertirii ei la „religia" „micii parohii" a soţiilor necredincioase şi pocăite, a soţilor ce se lecuiesc de gelozie şi le primesc din nou acasă cu dragoste. Pe măsură ce „iniţierea" are loc, prin evenimente mari sau mici, atitudinea bovarică se subţiază, dispare treptat. Lidia îşi asumă destinul de soţie a unui fiu de notar de la ţară, de noră a unei mic-burgheze care dintr-odată, tot ca prin miracol, se converteşte la o mare iubire şi înţelegere faţă de cea pe care o persecutase pînă atunci —, şi-l asumă deplin, în momentul cînd îşi cunoaşte originea umilă. Enigma propusă la început este dezlegată la sfîrşit, după ocoluri care păreau a nu duce nicăieri. În fapt, ele duc *nicăieri*: spre *utopia* cuplului ideal, creaţie finală a unei mari şi active întreţeseri de hazarduri scăpate de sub sancţiunea regulii verosimilului. Finalul este o apoteoză, stropită din belşug cu aur şi apă de trandafiri: „La ceasul slujbei, în duminica următoare, Napoléon Mérivet, cavaler al ordinului Sfîntul Grigore, în pragul bisericii sale, [...] avu surpriza să-l vadă venind pe Richard Fénigan la braţ cu soţia lui, micuţa şi scumpa lui Mendelsohn, înveşmîntată din cap pînă-n picioare în albastru, precum sfînta din vitraliu. În timp ce intrau, porumbeii sălbateci băteau din aripi rotindu-se în jurul clopotniţei, iar preabunul bătrîn, surîzător şi blajin, se înclina încă şi mai mult de data aceasta, cu un gest drăgăstos şi satisfăcut de bun venit."

Utopia aceasta este şi o acronie. Un nonloc şi un nontimp unde contigentul, evenimentul însuşi sînt anulate, o ipostază a hazardului ce s-a anihilat pe sine. Simbolicul „drum către Corbeil" spre care privea zi şi noapte Lidia, pîndind hazardul cel fericit, duce către acest niciunde al unei fericiri închisă într-un vitraliu. Să citim romanul *La petite paroisse* ca pe figura perfectă a unui cîmp omogen de hazarduri, aflat în relaţie de respingere cu un cîmp omogen de verosimile.

IRINA MAVRODIN

TABEL CRONOLOGIC

1840 *13 mai* Se naşte, la Nîmes, dintr-o familie burgheză, Alphonse Daudet. Tatăl său, Vincent Daudet, avea o ţesătorie şi făcea negoţ cu mătăsuri. În urma unor dificultăţi financiare, familia se mută la Lyon, oraş unde Alphonse Daudet îşi face studiile liceale. Este un elev inteligent, dar nu foarte disciplinat. Citeşte mult, dar şi lipseşte de la cursuri, preferîndu-le nu o dată plimbărilor cu barca pe Saône.

1848 *22—24 februarie* Insurecţia revoluţionară pariziană.

1855 Alphonse Daudet scrie versuri şi un roman (pentru un ziar local), ce nu au fost tipărite. Este silit să-şi cîştige singur existenţa, ca pedagog la colegiul din Alès. Este o perioadă dificilă din existenţa sa, pe care o va evoca în romanul autobiografic *Le Petit Chose (Piciul).*

1857 *aprilie* Apare romanul *Doamna Bovary* de Gustave Flaubert.

25 iunie Apare volumul de versuri *Florile răului* de Baudelaire.

1857 *1 noiembrie* Daudet vine să locuiască la Paris, în strada Tournon nr. 8, la fratele său mai mare Ernest (1837—1921), cunoscut ca istoric.

1858 Alphonse Daudet își face debutul în literatură, publicînd volumul de versuri romantice *Les Amoureuses* (Îndrăgostitele), prin care se face cunoscut în mediile literare.

1859 Începe să colaboreze la *Le Figaro*, unde publică *Les Gueux de province (Calicii din provincie), Le Chaperon rouge (Scufița roșie)* etc. Colaborează, de asemenea, la *Le Monde illustré*, la *Le Musée des Familles.*

1860 Devine secretar particular al ducelui de Morny, președintele Corpului Legislativ, slujbă pe care o obține la recomandarea împărătesei Eugénie (soția lui Napoleon al III-lea).

1860—1865 Continuă a-și îndeplini slujba de secretar al ducelui de Morny. Îl cunoaște pe Frédéric Mistral. Călătorește mult în Corsica, Sardinia, Provența, Algeria. Publică două povestiri (în *Le Monde illustré* și în *Le Figaro*). Îi sînt jucate primele piese de teatru : *La Dernière Idole (Ultimul idol)*, la Odéon, *L'Oeillet blanc (Garoafa albă)*, la Comédie-Française. Moare ducele de Morny (1865). Daudet nu va mai ocupa nici o slujbă, consacrîndu-se doar meseriei de scriitor.

1866—1869 Publică în *L'Événement* (sub pseudonimul Marie-Gaston) și în *Le Figaro* un ciclu de *Chroniques Provençales (Cronici provensale)*, care vor deveni *Lettres de mon moulin (Srisori din moara mea)* (1869). Prima ediție cuprinde nouăsprezece povestiri (la care se vor adăuga, pînă în 1884, încă cinci). Cartea — pe care Daudet a imaginat-o, chiar dacă nu a scris-o, într-o veche moară pe jumătate dărîmată, situată pe drumul ce duce de la Arles la Fontvieille — îl consacră, fiind un mare succes. Va fi socotită una din capodoperele literaturii franceze.

1869 *17 noiembrie* Apare romanul *Educația sentimentală* de Flaubert.

1867 *27 ianuarie* Daudet se căsătorește cu Julia Allard, care-i va fi nu numai o bună soție, dar și o colaboratoare devotată („Fiecare pagină a fost revăzută, corectată de ea, pe fiecare a căzut cîte puțin din frumoasa-i pudră albastru-aurie", spune Daudet).

1867 *decembrie* Apare romanul *Thérèse Raquin* de Zola.

1868 Publică *Le Petit Chose, histoire d'un enfant (Piciul, povestea unui copil)*, roman autobiografic pe care-l scrie în casa sa de la țară (situată între Beaucaire și Nîmes), unde trăiește retras.

1869 *17 noiembrie* Apare romanul *Educație sentimentală* de Flaubert.

1870 Publică în foileton, în *Le Figaro, Don Quichotte provençal ou les Aventures de l'illustre Barbarin de Tarascon*, text pe care-l va publica în volum doi ani mai tîrziu sub titlul *Aventures véritables de Tartarin de Tarascon.*

1870 *19 iulie* Franța declară război Prusiei.

1870 Daudet se angajează ca voluntar în războiul franco-prusian.

1871 *18 martie* Este proclamată Comuna din Paris.

1872 Apare volumul *Aventurile adevărate ale lui Tartarin de Tarascon*, ce-i va aduce o consacrare universală.

Premiera piesei lui Daudet *L'Arlésienne (Arleziana)* este un mare eşec.

1873 Daudet publică *Contes du Lundi (Povestiri din ziua de luni)*, inspirate mai ales de asedierea Parisului de către prusaci şi de Comună. Publică, de asemenea, *Arleziana*.

1874 Apar următoarele opere de Daudet : *Les Femmes d'artistes (Soţiile de artişti)*, *Fromont jeune et Risler aîné (Fromont cel tînăr şi Risler cel vîrstnic)*, *Robert Helmont* şi *Études et paysages (Studii şi peisaje)*.

1876 Apare romanul *Jack*, asemănător prin temă cu *Piciul*.

1877 Daudet publică romanul *Le Nabab (Nababul)*, „tablou al moravurilor de la sfîrşitul celui de-al Doilea Imperiu".

1879 Apare romanul *Les Rois en exil (Regii în exil)*.

1880 Apare romanul *Numa Roumestan*.

1880 *8 mai* Moare Gustave Flaubert.

1883 Daudet publică *L'Évangéliste (Evanghelista)*, roman anticlerical, şi romanul *Sapho*.

1884 Apare romanul anticlerical *L'Évangéliste (Evanghelista)*.

1885 Apare romanul *Tartarin sur les Alpes (Tartarin în Alpi)*, inspirat de o călătorie în Elveţia recomandată de medici (boala de plămîni din care se va trage moartea lui Daudet se agravase cu un an în urmă).

1888 Daudet publică romanul *L'Immortel*, satiră a mediilor academice, precum şi o carte de memorii, *Trente ans de Paris, souvenirs d'un homme de lettres (Treizeci de ani de Paris, amintirile unui scriitor)*.

1890 Apare ultima parte din seria „Tartarin de Tarascon" : *Port-Tarascon*.

1895 Apare romanul *La Petite Paroisse (Mica parohie)*.

1896 *18 iulie* Alphonse Daudet şi Léon Hennique, în calitate de executori, deschid testamentul lui Edmond de Goncourt, prin care acesta instituie premiul Goncourt. Printre membrii Academiei Goncourt este numit şi Alphonse Daudet.

1897 *16 decembrie* Alphonse Daudet moare, la Paris. Sînt publicate postum *Le Trésor d'Arlatan (Comoara din Arlatan)* şi *Soutien de famille (Sprijinul familiei)*.

I.M.

I

UN CLOPOT LA ȚARĂ

Jaloux n'a paix ne soir ne matinée
(Vieux texte)

Iscusit vînător și pescar, Richard Fénigan, care trăia în ținutul Seine-et-Oise împreună cu maică-sa și tînăra-i soție, își aruncase vintirul de pescuit în acea parte a Senei dintre ecluza de la Ervy și cea de la Athis, unde apele rîului se despletesc în jurul unor insulițe verzi pe care le arendase pentru pescuit.

În dimineața aceea fierbinte și apăsătoare de iulie, sub un soare de metal topit care poleia tot cerul, rîul, nemișcat și tăcut, scotea aburi ; în tufișurile de pe malul rîpos nu se auzea nici măcar obișnuitul ciripit al neamului păsăresc — mărăcinari, silvii, lăstuni — dar zăpușeala intețea în schimb mirosul aspru al plantelor de apă și aroma dulceagă a cantaridelor — pete de smarald pe frasini. Chiar Fénigan, un tînăr voinic de treizeci și cinci de ani, cu obrazul aprins sub o barbă neagră, deasă, suporta cu greu atmosfera apăsătoare și, ajungînd în micul port unde, în fața bărcilor legate la mal, plasele sale de pescuit păreau un abur gălbui pe malul de un verde deschis, rămase cîteva minute ca amețit pe fundul bărcii, moțăind în veșmintele sale de pînză verde, lipite și înnegrite de sudoare. De sus, dinspre mal, se auzi bătaia unui clopot. Richard tresări :

— Ai auzit, Chuchin ?

Chuchin, paznicul de pescuit, afundat în juvelnic ca să numere grămada de știuci, lini și țipari, își înălță chipu-i scofîlcit și înnegrit, mai zbîrcit decît apa rîului atunci cînd bate vîntul de răsărit.

— Vine cu siguranță dinspre castel.

— Doar nu sună de masă ? E abia unsprezece.

— Poate o vizită, cineva de la Grosbourg... am văzut adineaori trăsura întorcîndu-se pe pod.

Din nou bătaia clopotului răsună în depărtare, notă stridentă în toropeala cuprinsului.

— Strînge tot, moș Chuchin, eu urc să văd ce s-a-ntîmplat.

Cu acel mers domol, netulburat, pe care îl deprinsese datorită vieții la țară, Richard o porni pe cărarea pe unde erau trase bărcile la edec pînă la aleea de plopi ce urca în pantă și dădea în drumul spre Corbeil, de-a lungul căruia se înșirau comuna Uzelles și domeniul cu același nume. Mergînd, gîndea cu voce tare, intrigat de această chemare a clopotului, fără să aibă totuși presentimentul unei nenorociri... O vizită de la Grosbourg nu era cîtuși de puțin probabilă... Generalul era plecat la băi la Tyrol împreună cu ducesa. Fiul era la Stanislas, tocind pentru examenele de la Saint-Cyr, care băteau la ușă. Mai curînd putea să fie vorba despre vreun conflict la bucătărie sau în curtea de păsări care reclama prezența stăpînului... Sau, încă o scenă între maică-sa și nevastă-sa... Și totuși, nici măcar asta ; cumplitul război tăinuit, care le amărîse începuturile căsătoriei se sfîrșise de ani de zile... Atunci, ce s-ar fi putut întîmpla ?

Un „Bună ziua, domnule Richard", pronunțat slugarnic și insinuant, care se auzi de pe partea cealaltă a drumului, îl smulse din gîndurile sale. Acolo, lîngă trunchiul gros al unui plop, erau strînse vreo patru sau cinci persoane : cantonierul Robin, Roger poștașul care coborîse de pe bicicleta pe care o ținea de ghidon, o spălătoreasă așezată pe mînerul roabei sale grele, plină de rufe șiroind

de apă, ascultînd toți cu gura căscată și ochii mari ce le povestea domnul Alexandre, fostul intendent de la Grosbourg, un tip înalt, ras, corect, îmbrăcat într-un costum de flanel alb, avînd o undiță de bambus negru, cercuită cu argint. Despre ce discutau oare de vreme ce se întrerupseseră brusc la apariția lui Fénigan ? De ce sluga ieșită la pensie și de obicei atît de respectuoasă îl salutase atît de ironic ? Mai tîrziu Richard își va aminti cu o precizie înspăimîntătoare cele mai mici amănunte ale acestei dimineți, dar acum de-abia dacă sesiză toate lucrurile astea pe care încă nu le înțelegea.

În fața bisericii albe, ca un mormînt proaspăt aflat la marginea unui drum prăfos, îl mai strigă cineva : era bătrînul Mérivet, care, cu un țilindru pe cap și îmbrăcat într-o haină lungă, cenușie, într-o mînă cu o pensulă, iar în cealaltă cu o cutie de tablă plină cu vopsea neagră, foarte preocupat să reîmprospăteze, după cum spunea, inscripția de pe fațadă.

— Privește, vecine... acum se va putea citi de la o poștă.

Și se dădu la o parte pentru ca vecinul să poată admira literele revopsite pe tencuiala coșcovită a zidului, în dreapta portalului :

Napoléon Mérivet
Cavaler al Ordinului Sf. Grigore cel Mare
a construit această biserică
în memoria soției sale Irène
și
a donat-o comunei Uzelles

Acest epigraf rezuma o dramă de familie pe care nimeni din ținut n-o cunoștea prea bine. Se știa numai că la moartea soției, pe care o iubise la nebunie, domnul Mérivet construise această biserică în fața casei sale și se ocupa de ea împreună cu bucătăreasa, ca îngrijitoare, și cu valetul, ca țîrcovnic, punîndu-și în joc toată mîna,

dria ca s-o vadă plină de lume duminica, cînd vicarul din Draveil, de care depindea comuna Uzelles, venea aici la ora nouă ca să țină o scurtă slujbă. Tot în legătură cu această slujbă de duminică îl oprise și pe Fénigan care tocmai trecea și anume pentru a se plînge de cei de la castel. Nu putea să înțeleagă de ce doamnele mergeau să asculte slujba la Draveil sau la orfelinatul din Soisy, cînd aici, aproape...

— Nu e bine vecine, nu e deloc bine, repeta moșneagul, golind tinicheaua cu vopsea neagră ; nici una din aceste biserici nu valorează cît a mea. Aceasta aduce noroc. Dacă ai ști sub ce oblăduire am zidit-o și ce fel de ființă era Irène a mea !... Pe monumentele închinate Republicii e scris : *Libertate, Egalitate, Fraternitate* ; pe frontonul acestei clădiri va trebui să pun : *Milă, Îndurare, Iertare*... Ni se spune „Micuța Parohie“, dar numele cel mai potrivit ar fi „Milostiva Parohie“ ; și, dacă toți cei căsătoriți ar veni să se roage aici, și-ar asigura fericirea căminului.

Richard își ceru iertare și le scuză pe doamne, explicîndu-i că tocmai această vecinătate constituia o piedică în calea bunelor intenții căci slujba de duminică de la Draveil sau de la orfelinat reprezenta pentru ele o ocazie să ia aer, să pună să se scoată caii care, și așa, se îngrășaseră prea tare. Promise însă să-i vorbească despre toate astea mamei sale, doamnei Fénigan urmînd să aibă și ele în curînd cîte un loc rezervat în „Milostiva Parohie“. Ultimele cuvinte îl făcură să surîdă gîndindu-se la porecla prea puțin atrăgătoare, în special pentru tinerii căsătoriți, pe care o primise în ținut biserica bătrînului Mérivet, cînd o a treia bătaie de clopot, intermitentă, puternică, îl făcu s-o ia din loc, mai repede de astă dată.

Domeniul lui din Uzelles, aflat la capătul comunei, era împărțit în două corpuri de clădiri : castelul — construcție recentă, cu acoperiș de ardezie, verandă și balcon, locuit de Fénigan-mama — separat printr-o alee de carpeni de Pavilion — o clădire veche de-un secol, unde locuia tînăra familie. O portiță practicată în zid deservea această parte a proprietății. De aici, Rosine Chuchin, fata paznicului de pescuit, în slujba familiei Fénigan, la fel ca taică-său, pîndea, cu mîna streașină la ochi, drumul orbitor din cauza luminii reverberate, strigîndu-i încă de departe lui Richard :

— Domnule, doamna nu e cu dumneavoastră ?

Într-adevăr, adesea, cînd se ducea dimineața să controleze vintirele, Richard își ducea și soția cu el la rîu. Ei îi făcea plăcere să-și cufunde brațele pînă la umăr în apa rece și să privească surpriza aflată în vîrșa pe care o trăgeau, argintul viu ce strălucea și se zbătea pe fundul ei. Dar în ziua aceea Lidia, lenevoasă, răspunsese cu un mic mormăit somnoros, oferind, așa cum era — trandafirie și transpirată între perne, cu privirea strălucitoare de un cenușiu-albăstrui, — un cenușiu de culoarea perlei —, filtrată printre genele lăsate — o plăcută priveliște. O clipă, nemișcat în mijlocul drumului, Richard gustă în tihnă amintirea acestei viziuni de soț îndrăgostit, în timp ce fata în casă repeta uluită :

— Cum, doamna nu e cu domnul ?

— Nu, de ce ?

— Pentru că, domnule, doamna a dispărut de azi-dimineață.

— A dispărut... ce nebunie !

Mai avu puterea să urce cele două trepte ale portiței, dar se prăbuși imediat pe banca de piatră din capătul aleii de carpeni. Indispoziția de dimineață, acea amețeală care îl cuprinsese pe rîu, reîncepu mult mai puternică. Incapabil să scoată o vorbă sau să facă vreo mișcare, auzea ca un bîzîit flecăreala Rosinei, abia înțelegînd ce spune... Scotociseră peste tot, în parc, în grădina de zarzavat, în cabana de pe malul apei... cînd, în sfîrșit, nu de mult, moș Georges, un bătrîn vagabond, întorcîndu-se din pădure îl anunțase pe grădinar că una din portițele ce

dădeau spre pădure era deschisă și îi dăduse un bilet doamnei Fénigan-mama.

— De altfel, iată că vine și doamna Fénigan. A aflat poate ceva.

Mama lui Richard, înaltă și voinică, cu capul descoperit, avînd părul negru adunat într-un coc, înainta pe aleea de carpeni, făcînd să se miște la fiecare pas petele de lumină crudă ce stropeau dedesuptul umbros. După felul hotărît în care mergea se simțea că știe tot și că e furioasă. Richard încercă să se ridice ca s-o întîmpine, dar, țintuit pe bancă, nu putu decît s-o privească înspăimîntat și să i se adreseze cu glasul lui de pe cînd era mic :

— Lidia, unde e Lidia, mamă ?

Cu brutalitate, aproape triumfătoare, ea îi răspunse :

— Copilul meu, nevastă-ta a plecat și e singura bucurie pe care ne-a făcut-o vreodată.

— A plecat !

— Și nu singură, așa cum crezi... Dar ghici cu cine !... nu, ghicește.

În loc de asta Richard scoase un geamăt slab, un fior îi străbătu trupul și se prăbuși din nou pe bancă, cu fața congestionată, cu brațele atîrnînde, atingînd pietrișul aleii.

II

JURNALUL PRINȚULUI

Grosbourg, 6 aprilie 1886.

Dragul meu Vallongue, în dimineața asta și în cele care vor urma locul meu de lîngă tine, din banca sălii de pregătire a liceului Stanislas, va rămîne gol. S-a

isprăvit, renunț la Saint-Cyr și la gloria armelor cu care casa noastră mi se pare suficient de înzestrată. Încă de pe vremea strămoșului meu Charles Dauvergne, pe care primul Imperiu l-a făcut mareșal, duce d'Alcantara și prinț de Olmütz, pînă la bietul meu tată, Alexis Dauvergne, lovit de paralizie la patruzeci și șapte de ani, general, comandant al Corpului 3, iluștrii mei înaintași nu mi-au lăsat nici o distincție de cucerit. Cupa rusească aflată în mijlocul salonului cel mare din strada Chanaleilles, unde sînt depuse spre păstrare toate decorațiile familiei, este plină ochi. Ce-mi mai rămîne atunci de făcut ? Nimic. Așa se explică faptul că am luat această hotărîre de nezdruncinat. Am optsprezece ani, sînt unicul fiu, moștenitorul unui nume celebru, al unei imense averi și, fără îndoială, al unei sănătăți îndoielnice, asemenea tatălui meu, și un gînd înțelept îmi deschide ochii arătîndu-mi că trebuie să mă bucur cît mai repede de ceea ce mi se oferă mai bun în viață. Așadar, încep.

Una dintre cele două scrisori misterioase pe care m-ai văzut că le-am scris ieri dimineață era adresată căpitanului Nuitt, din Cardiff, ca să-i dau întîlnire în micul port Cassis, de la Bouches-du-Rhône, cu iahtul „Bleu-Blanc-Rouge", înzestrat cu un echipaj de opt oameni, bucătar, valet și tot ceea ce-ți poți imagina la un preț de zece mii de franci pe lună. A doua o anunța pe persoana care mă va însoți în expediție, căci poți să-ți dai seama că nu mă îmbarc singur. Pe femeia asta n-o știi, cel puțin numele ei nu figurează printre cele din sertarul nostru pentru cravate, de unde deseori am sortat împreună scrisorile și fotografiile favoritelor mele. Pot să-ți spun că e măritată, că e vecina noastră din fața domeniului de la Grosbourg, de pe malul celălalt al Senei. Are de-abia vreo treizeci de ani, ochi migdalați și limpezi, pe care îi ține mereu plecați și care, atunci cînd îi ridică, îi luminează chipul cu reflexele unui colier de perle ; o înfățișare timidă, mîini lungi și albe de pianistă în mă-

nuși fără degete, ca pe vremuri. Fără copii, un soț care o adoră și respectul întregului ținut. N-a trebuit decît să-i scriu : „Vino“ și mi-a răspuns : „Alerg“, și iat-o părăsind tot : soț, casă, familie pentru a se îmbarca cu un tovarăș atît de tînăr și atît de puțin demn de încredere ca prietenul tău. Cînd îți spuneam eu că femeile sînt niște păsări ciudate !

În ce mă privește nu țin mai mult la ea decît la oricare alta, îmi plac prea mult „tutte le donne“ ca să am vreo preferință. De îndată ce-am mușcat dintr-o asemenea delicioasă fondantă îmi vine s-o scuip și să dau iama prin toată cutia în speranța de a găsi în cele din urmă acel gust aparte pe care îl caut fără să pot da de el. Dragul meu Vallongue, urează-mi ca de data asta să am mai mult noroc.

Cînd vei primi această scrisoare eu voi înainta cu toate pînzele sus și blestemele părinților mei vor ajunge pînă la cer. Atita rău ! Au găsit ce-au căutat. Dacă, în loc să mă dea intern mai întii la Grosbourg și apoi la Stanislas, m-ar fi lăsat liber la Paris, cu siguranță că n-aș fi avut o asemenea subită dorință de escapadă. Dar maică-mea, ducesa, pe care n-o deranjează să rămînă singură, departe de bărbații ei — cum ne spunea ea — a găsit că e înțelept să mă oblige să muncesc și să duc o viață cumpătată, făcînd din mine infirmiera generalului. Nu s-a gîndit că singurătatea e un sfetnic periculos și că admirînd mereu colinele din Uzelles și bisericuța din piatră albă în clopotnița căreia își fac cuib toți porumbeii sălbatici din pădure, mă va cuprinde melancolia și dorința de a pleca departe. Zăvorîndu-mă la Stanislas, generalul m-a determinat să fug. Îți voi povesti într-o zi scena dramatică ce a avut loc în timpul șederii mele la castel între mine și acest ilustru invalid.

Ah ! Vallongue, cîte planuri am țesut singur seara, rătăcind prin cele mai singuratice locuri din parcul acestui imens Grosbourg sau pe terasa de pe malul apei.

Am privit lucrurile deschis și i-am judecat pe toți, chiar și pe mine însumi, cel mai complicat dintre toți ! Rezultatul a fost că m-am descoperit, la optsprezece ani, bătrîn și plictisit, fără nici o ambiție, fără să-mi placă sau să mă intereseze ceva, intuind că orice bucurie are un sfîrșit. Oare de ce sînt așa ? De unde mi se trage această experiență precoce, de unde acest dezgust pentru tot și aceste zbîrcituri de bătrînețe pe care le simt pînă în vîrful degetelor ? Aparțin oare generației mele, celor cărora li se spune „micuții victorioși“, pentru că sînt născuți la fel ca mine în preajma războiului și a invaziei, sau numai familiei, ca urmaș al bătrînului sol epuizat de prea multe secerișuri îmbelșugate, cerînd acum să rămînă nelucrat vreme îndelungată. Doamne ! mă însărcinez eu să fac acest repaos.

Și cum pentru mine femeia și corabia sînt singurele distracții de invidiat, mi le ofer cu dărnicie pe amîndouă. Pînă acum, ca amant și matelot, n-am avut decît curse de încercare ; de data asta fac o lungă călătorie în larg și, în cazul în care ești interesat de mărturisirile mele, îți promit, dragul meu Wilkie, să-ți pun la dispoziție un jurnal adevărat, un jurnal de bord cuprinzînd călătoriile și aventurile unui suflet pe care tatăl meu, generalul-duce, l-a decretat încă de multă vreme întunecat și primejdios ca un atac de noapte.

Charlexis

III

RICHARD ȘI LIDIA — DRUMUL SPRE CORBEIL

Camera lui Richard, în care fusese dus după ce leșinase, dădea, la fel ca toate camerele din Pavilion, spre drumul către Corbeil, ce însoțea rîul de la înălțime, fiind

unul din cele mai animate din Seine-et-Oise. Pe același drum, cu treizeci și cinci de ani în urmă, într-o dimineață de octombrie a anului 1851, domnul Fénigan, notarul din Draveil și proprietar al domeniului Uzelles, fusese surprins de o ploaie măruntă de toamnă pe cînd se ducea, împreună cu vecinul său de la Grosbourg, bătrînul duce d'Alcantara, să-l declare la primăria din Draveil pe băiețelul care i se născuse în timpul nopții. Venind din întîmplare la notarul său, ducele ținuse să-i ofere acest semn de prietenie, și lungul drum străbătut pe jos de umilul notar de țară, braț la braț cu ilustrul soldat al lui Napoleon, sub o umbrelă cumpărată de ocazie, lăsă în analele familiei Fénigan o amintire nu mai puțin glorioasă decît semnătura ilustrului mareșal în modestul registru al comunei.

Din cauza acestei nașteri tîrzii mama fusese multă vreme bolnavă. Nevoită să stea mulți ani întinsă pe un șezlong, pe cînd tatăl, absorbit de treburile lui de notar, era mai mult plecat, unica bucurie a bolnavei rămăsese copilul care crescu alături de ea, singur, retras, constrîns de timpuriu la tăcere și visare în această cameră în care nu avea nici o altă distracție decît spectacolul drumului pe care treceau căruțe, trăsuri, oameni și animale, soldați, ciobani, zarzavagii, negustori ambulanți. Cunoștea acest drum albicios în cele mai mici amănunte, ca pe-un tablou real unde ochii săi scormonitori și răbdători știau să descopere o mie de amănunte pe care alții nici nu le bănuiau. Mai bine decît cadranul solar instalat pe un soclu, în mijlocul peluzei, drumul îi indica ora. Vara, cînd cantonierul Robin își așeza roaba în umbra puțintică a zidului din față, alături de fîntînă, copilul gîndea cu voce tare : „Robin prînzește... e ora unu !" Și se bucura văzîndu-l pe acest om așezîndu-se, împreună cu cei doi micuți, pe marginea drumului, mîncînd în fața tărăboanței ca și cum s-ar fi așezat în fața unei mese ; cînd prînzul lua sfîrșit, „masa" se transforma într-un fotoliu încăpător, puțin cam tare, în care cantonierul își rezema șalele ca să-și facă siesta, în timp ce la doi pași de el micuții se jucau frumos adunînd grămezi de pietre asemănătoare celor făcute de tatăl lor. La fel, cînd femeile urcau panta dinspre rîu, venind de la spălat, cînd, sub portalul fermei învecinate, turma se îngrămădea cu un uruit ca de ploaie sau cînd copiii, întorcîndu-se de la școala din Draveil, se despărțeau la cotitura pe care drumul o făcea lîngă fîntînă, Richard știa că era ora patru... cinci... șase.

Așa cum îi ținea loc de ceas, drumul îi servea drept calendar, marcînd cu o notă distinctă fiecare zi a săptămînii. Lunea însemna săracii, o defilare nesfîrșită și înceată de zdrențe, de cîrje ieșite cine știe de unde, mereu aceleași figuri scofîlcite și pămîntii apărînd la gemulețul ușii celei mari ca să primească de la doamna Clément, grădinăreasa, cîte doi bănuți și un codru de pîine. Sîmbăta erau nunțile la care, după vechiul obicei francez, violonistul mergea în frunte pășind ritmic pentru a indica măsura și ridicînd tot satul în picioare cu scripca lui. După el, mireasa, în alb, roșie și transpirată sub florile de portocal, și mirele, care aduna pe mătasea pălăriei înalte și pe postavul negru al redingotei tot colbul încins de pe drum ; apoi invitații, doi cîte doi, femeile foarte țanțoșe, tîrîndu-și ciucurii șalurilor imense, bărbații bălăbănindu-și brațele, stînjeniți să apară pe drum îmbrăcați de sărbătoare într-o zi de lucru. Marțea și joia, cu o zi înainte de tîrgul de la Corbeil, treceau cirezi mari de vite, căruțele cu coviltir ale negustorilor ambulanți, care se opreau uneori în fața castelului ca să-și vîndă marfa. În timpul verii, duminica, asociații de coriști își plimbau în sunetele muzicii drapelele strălucind de medaliile obținute la diverse concursuri, iar pompierii mărșăluiau în haine de paradă. Toamna aducea cu ea trupe în trecere, tunuri, a căror lungă defilare zguduia casele,

și mereu, în jurul fîntînii, soldați asudați și grăbiți se repezeau să bea în ciuda înjurăturilor majurului. Alteori, mari brecuri de vînătoare cărau spre pădurea care se întindea de o parte și de alta a drumului invitații de la castelele învecinate : Grosbourg, La Grange, Mérogis — purtători de tolbe noi și arme strălucitoare în lumina de jăratec a soarelui.

Dar, dintre toate zilele săptămînii, cea care îl atrăgea cel mai mult pe Richard și pe care o aștepta cu cea mai mare nerăbdare era joia, ziua în care după-amiaza, către ora trei, un amestec de voci tinere zumzăia pe sub ferestre și cînd, răsfirate pe drum, orfelinele de la Soisy-sous-Ettioles, cu pălăriile lor de paie garnisite cu panglici albastre și pelerine largi, se plimbau sub supravegherea a două sau trei călugărițe cu bonete albe, îndoite la colțuri. Aproape întotdeauna erau invitate să intre la castel ca să se joace și să-și ia gustarea de după-amiază pe iarbă. Ce sărbătoare pentru Richard care nu cunoștea alți copii decît pe fetițele astea sărmane cărora le apărea, în acest cadru fastuos, ca un tînăr prinț ; și, după joaca, alergăturile și rîsetele de pe alei, cît de mîhnit le urmărea plecînd pînă la curba pe care o făcea drumul, în vreme ce bonetele călugărițelor își fluturau aripile albe în briza răcoroasă ce adia dinspre rîu.

Ah ! ce loc important ocupa în amintirea sa drumul ăsta spre Corbeil ! Copilăria și tinerețea îi erau parcă străbătute de acest drum larg și prăfuit pe care se desfășuraseră cele mai importante evenimente din viața sa. Oare nu pe acest drum dintre Draveil și Uzelles, la curba unde de atunci se află o cruce de fier comemorativă, se prăbușise, lovit de apoplexie, domnul Fénigan, pe cînd se întorcea de la biroul său de notar ? Richard avea pe atunci șaisprezece ani și, rechemat în grabă de la Louis-le-Grand, unde studia anevoie și cu neplăcere, își consolă durerea provocată de această moarte tragică cu speranța că nu se va mai întoarce la liceu. Acest exil al micului Fénigan

constituise în casa notarului un prilej de discuții furtunoase, mama dorind să-și păstreze copilul lîngă ea și să-i pună un profesor particular, tatăl susținînd educația și disciplina universitară, temîndu-se ca nu cumva Richard, trăind izolat la țară, să nu devină la fel de sălbatic și de provincial ca micuții cantonierului. De obicei foarte slab în fața soției sale, pe care o numea „bunul lui tiran", de data asta domnul Fénigan nu se dăduse bătut. Surd la rugămințile și ocările nevestei, îl duse el însuși pe Richard la Paris, închizîndu-l între înaltele ziduri înnegrite, de unde, fără funesta telegramă care îl rechema la Uzelles ca orfan, copilul n-ar fi ieșit decît odată cu terminarea studiilor.

Cît de frumos i se părea drumul său pe cînd mergea în urma dricului, singur, înaintea unei imense mulțimi adunate ! Lucerna crescuse înaltă, talazurile de grîu sclipeau în soare. La fiecare pas amintiri din copilărie îi apăreau în față, îl însoțeau : pădurea, rîul îi trimiteau miresme cunoscute, amețindu-l, și, printre lacrimi, își reproșa că resimțea un asemenea sentiment de mulțumire, dulcea bucurie de a regăsi această natură familiară pe care o iubea cu toate simțurile și din mijlocul căreia se smulsese atît de greu. Voia să-i spună că de-acum n-o va mai părăsi. În această privință era de aceeași părere cu maică-sa care, în timp ce privea de la fereastră lunga defilare a convoiului se gîndea : „Ce-o să facă la Paris ? La ce bun să-și termine studiile care merg atît de anevoios și fără nici un succes ? La ce bun să meargă pe urmele tatălui de vreme ce averea e gata strînsă, iar eu ar trebui să mă privez din nou de unicul meu copil ?"

A doua zi după întoarcerea la Uzelles, Richard își puse toate cărțile de școală într-o ladă pe care o ferecă cu multă înverșunare și o urcă în pod, foarte hotărît să n-o mai deschidă niciodată, să nu mai revadă vreodată nici una din acele scîrboase terfeloage care îl chinuiseră atît. La fel ca majoritatea copiilor de burghezi crescuți

la țară, avea o fire indolentă și contemplativă, de o timiditate aproape sălbatică, vorbind puțin, pe care numai exercițiile în aer liber — pescuitul, călăria, de care abuza — o trezeau la viață, fără să citească vreodată o carte sau un ziar, cu excepția lui *Chasse Illustrée* și a cîtorva nume din *Tour du Monde*. Sculîndu-se dis-de-dimineață, maică-sa nu-l vedea decît la prînz ; seara ieșea rar, jucînd cu ea cîte două partide de șah care țineau pînă la zece, oră irevocabilă, cînd se stingeau toate luminile de la castel și din comună.

Primeau puțin. Îndelungata boală a doamnei Fénigan îi îndepărtase pe prietenii lor din Draveil sau Soisy ; și, cu toate că acum văduva se simțea foarte bine, era prea fericită alături de băiatul care se făcuse mare ca să mai înnoade legăturile întrerupte.

Se scurseseră zece ani de asemenea existență monotonă, fără ca nimic s-o tulbure. Cîteva invitații la vecinii lor aristocrați de la Grosbourg cu ocazia deschiderii sezonului de vînătoare, o călătorie la Havre pentru cumpărarea unei ambarcațiuni cu catarg, pe care Richard avusese fantezia să și-o dorească, au fost în acești ani principalele evenimente din viața tînărului. A mai fost, de asemenea, două veri la rînd concediul verilor din Lorient : mama, tata și o foarte tînără fată ce putea fi văzută mereu cu o pălăriuță de fetru, călărind la trap, întovărășită doar de vărul ei. În tot ținutul, de la Villeneuve-Saint-Georges pînă la Corbeil, unde familia Fénigan era cunoscută datorită averii considerabile, se răspîndi cît ai clipi zvonul apropiatei căsătorii a lui Richard ; apoi, cînd familia din Lorient dispăru brusc, aceleași persoane care răspîndiseră vestea ca sigură au fost primele care au negat-o.

Richard, acest băiat voinic, cu ceafă puternică și barbă mare, avea un caracter slab, influențabil, supus cu totul voinței mamei. Iar doamna Fénigan, animată de o dragoste excesivă pentru fiul ei, nu era dispusă să permită

unei alte femei să se instaleze în casă. Așa încît, în ziua în care, întorcîndu-se de la o plimbare călare, tînăra amazoană a familiei din Lorient se credea mai sigură de izbîndă decît oricînd, căci interpretase tăcerea visătoare a lui Richard ca pe-o hotărîre decisivă, a fost suficient ca doamna Fénigan să-i arunce fiului ei o singură privire, o singură întrebare : „Ții neapărat ?“, pentru ca tînărul să răspundă : „Nicidecum“, lovindu-și de cizmă pipa englezească pentru a scutura cenușa și odată cu ea ușoara dorință de iubire. A doua zi domnișoara plecă și nici o aluzie n-a mai fost făcută vreodată în legătură cu această logodnă tacită. După cîtăva vreme, totuși, Fénigan fiul se însură fără ca de astă dată maică-sa să se mai împotrivească.

Potrivit unui vechi obicei care data încă de pe vremea copilăriei lui Richard, orfelinatul de la Soisy venea joia, cînd timpul era frumos, să-și ia gustarea de după-amiază la Uzelles. Doamna Fénigan se supunea acestei obligații nu atît din dragoste pentru fetițe, cît, mai mult, pentru plăcerea de a le întîlni pe călugărițe, aproape toate femei de o mare distincție și blîndețe sufletească.

Într-o joi, Richard, care rămăsese din întîmplare la castel și asistase la această vizită a orfelinelor, o întrebă la cină pe maică-sa :

— Cine e tînăra aceea înaltă, slăbuță și palidă, cu ochii de un cenușiu argintiu, un cenușiu catifelat... care stătea tot timpul lîngă sora Martha, irlandeza ?

— E Lidia, micuța Lidia.

— Cum, țigăncușa aceea îngrozitoare ?

Și brusc, în adunătura de avortoni urduroși, scrofuloși, existențe mizere și vicioase, dincolo de acele mici orfane nenorocite, părăsite pe cîmp, el revăzu, sub șuvițele părului aranjat și suplu, ce ieșeau de sub jalnica pălărie de pai, chipu-i mîndru și melancolic. Asta era micuța Lidia ! Iată ce devenise copilul cules acum cincisprezece

ani de pe drum, dintr-un șanț, înfășurat într-un morman de cîrpe, care nu purtau nici o inițială.

— Și dacă ai auzi-o cum cîntă duminica la orga capelei... Ah ! Sora irlandeză poate să se mîndrească cu opera ei, micuța Lidia e întruparea perfecțiunii... Îi spun „micuță" și ea e tot atît de înaltă ca mine.

Duminica următoare Richard o însoți pentru prima oară pe maică-sa la slujba de la orfelinat ; și tot timpul cît dură serviciul religios nu-și desprinse ochii de la profilul delicat aplecat deasupra orgii, în spatele corului. Vai ! nu, fata asta nu putea să fie o copilă găsită la fel ca și celelalte, nașterea ei nu putea avea aceeași origine abjectă. Cum s-ar fi putut explica altfel aceste înclinații aristocratice, aceste aptitudini muzicale care o încîntau și pe sora Martha ?

Richard veni de mai multe ori la slujba de la Soisy, iar joia rămînea să asiste la gustarea de după-amiază a orfelinelor. Într-o zi doamna Fénigan reuși chiar s-o determine pe sora irlandeză să cînte, împreună cu eleva ei, o sonată la patru mîini la pianul din salon, aproape de nefolosit, ale cărui clape, atunci cînd le atingeai, scoteau niște sunete ascuțite, ca de clavecin, Richard ieși afară înainte de sfîrșitul partiturii.

— Îmi era prea cald, răspunse el cu brutalitate atunci cînd maică-sa încercă să-l oblige să mărturisească faptul că fusese foarte impresionat.

Și totuși, din acea zi sărmanul băiat fredona mereu sonata, încercînd s-o cînte la pianul ale cărui clape le lovea cu un deget greoi și stîngaci. Altfel, continuă să ducă aceeași viață, mereu activ, vînînd sau întinzînd plasele în tovărășia paznicului de pescuit, ținînd cu dinții de secretul pe care maică-sa îl intuise și pe care reuși în cel din urmă să i-l smulgă.

— Ghici pe cine vom avea la cină săptămîna viitoare ? îl întrebă ea într-o seară, între două partide de șah.

Și cum el nu răspunse rumegîndu-și în continuare visul, ea urmă :

— Pe episcopul de Versailles... Vine să țină o slujbă la orfelinat cu ocazia călugăririi Lidiei.

— Se călugărește, așadar ?

— Ce-ai vrea să facă fără bani, fără familie ? E chiar o situație foarte fericită că doamnele acelea nu-i cer nici un fel de zestre...

Schimbîndu-se la față, Richard părăsi jocul, dispărînd în întunericul grădinii. Doamna Fénigan îl regăsi într-un mic chioșc ce servea drept magazie și sală de arme, în picioare, cu fruntea sprijinită de geamlîcul moarat de lumina lunii.

— Copil răutăcios !... de ce nu spui că o iubești ?

— Ah ! mamă... mamă !

Pronunță aceste cuvinte, singurele pe care le putu rosti, cu încrîncenare, cu buzele înfrigurate, în timp ce lacrimile care-i țîșneau din ochi se scurgeau pe geam ca o ploaie torențială, iar trupul voinic îi era zgîlțîit de un tremur. Dumnezeule, cum o iubea ! Dar niciodată n-ar fi îndrăznit s-o mărturisească de teama unui refuz.

— Prostuțule, prostuțule, îi șoptea încet maică-sa, parcă aș putea dori altceva decît fericirea ta !

Gîndul că fiul ei o prefera pe această sărmană, pe această orfană, o făcea pe doamna Fénigan să fie și mai îngăduitoare, căci, la urma urmei, o copilă care le-ar fi fost întru-totul îndatorată n-ar aduce în casă o nouă autoritate, o altă voință care să se opună voinței ei, stăpînă absolută de atîta amar de vreme.

Lidia acceptă de îndată oferta acestei căsătorii. Dar o făcu oare cu bucurie ? Sau, dimpotrivă, regretînd un soț pe care și-l visase altfel ? Nimeni nu află nimic. Cînd Richard o vizită pentru prima oară la vorbitor ca să-și prezinte omagiile — o sală luminoasă cu perdele și pereți albi în care chipul Fecioarei, împodobit cu un lung șirag de mătănii îl avea în față pe cel al sf. Vincent

de Paul, din lemn aurit — îl primi cu un surîs prietenesc și simplu, simțindu-se în largul ei cu mica bonetă sărăcăcioasă și pelerina-i îngrozitoare, de parcă ar fi fost logodnica cea mai înzestrată și cu cele mai multe rude. Era o fire închisă, tăcută, la fel ca Richard, dar timiditatea celei mai sfioase femei nu se aseamănă cu cea a bărbatului, femeia păstrîndu-și, în orice împrejurare, sentimentul și siguranța farmecului ei. Și apoi, una dintre cele două ființe încă nu iubea, pe cînd cealaltă, amuțită de pasiune, nu putea să rostească nici un cuvînt. Tulburarea lui Richard era atît de mare, atît de sinceră, încît tînăra se simți și ea cuprinsă de emoție, așa că amîndoi rămaseră o clipă nemișcați și stînjeniți, fără ca vreunul dintre ei să poată rosti vreun cuvînt.

Din fericire, drumul ce ducea la Corbeil și care trecea pe sub ferestrele cu ochiuri pătrate ale vorbitorului îi ajută să iasă din încurcătură. Orfana îl cunoștea în cele mai mici amănunte, petrecînd, la fel ca Richard, ore întregi uitîndu-se pe fereastră. Vorbiră despre el ca despre o feerie la a cărei reprezentație asistaseră amîndoi și acum își împărtășeau impresiile privind diversele întîmplări și personaje. Oh ! roaba lui Robin și micuții Robin, mari de-acum, dar înlocuiți mereu de alți mici Robin ce purtau nădragii vechi și hăinuțele cîrpite ale celor mari. Oh ! micul negustor cocoșat de pantofi și turcul îmbrăcat cu blana lui jerpelită, trecînd în fiecare toamnă cu ursul său de care Lidia se temea atît de mult pe cînd era copilă, deși mai puțin decît de moș Georges și de ciomagul lui cel mare. Cum se putea explica oare ciudățenia acestui sinistru vagabond care se încăpățîna să le urmărească pe orfane atunci cînd se plimbau și mai ales atunci cînd Lidia se afla printre ele ? Fetița îl visa noaptea, iar joia nu mai îndrăznea să iasă din casă. În cele din urmă, ca să scape de nebun, îl amenințaseră cu jandarmii.

— Știți că moș Georges mai trăiește încă, domnișoară Lidia ?

— Știu, domnule Richard, dar acum nu mă mai înspăimîntă, cu toate că mai are ciomagul acela mare, iar atunci cînd trece pe lîngă mine mormăie cîte ceva în dialectul lui alsacian.

N-o mai văzuseră însă pe plăcintăreasa din Soisy, o bătrînică cumsecade, infirmă și curată, care duminica, la ceasul vecerniei, șontîcăia pe drum cu un șorț mare, alb, purtînd pe braț un coș acoperit cu un șervet curat din care se ridica un miros plăcut de plăcintă caldă. Cu toate că era destul de în vîrstă, servea întregul Soisy, Uzelles, chiar și Draveil, și, deosebit de mîndră să-i aibă clienți pe cei de la castelul Fénigan, atunci cînd se oprea la orfelinat, le spunea pe un ton plin de respect copiilor care scotoceau în coș și voiau să-i ia ceea ce mai păstrase deoparte :

— Luați seama, domnișoară... e mica plăcintă cu vanilie a domnului Richard.

Povestea acestei plăcințele cu vanilie, pe care Lidia i-o amintea cu drăgălășenie, imitînd reverența demodată a negustoresei, îi făcu să rîdă cu lacrimi ; orfana se feri însă să mărturisească că pe atunci împărtășea în aceeași măsură cu bătrînica venerația pentru plăcințica vanilată ca și pentru Richard însuși și pentru toți cei de la castel. Și ceea ce nu mai mărturisea — căci femeia, oricît de tînără ar fi, rămîne neîncrezătoare și discretă în privința sentimentelor ei intime, mai ales în privința acelora pe care le trăiește cu mai multă intensitate — era impresia pe care o lăsaseră în sufletul ei de copil vizitele de joi la Uzelles, unde arborii, verdele bogat al peluzei îi mîngîiau privirea tot atît de mult cît somptuoasele tapiserii sau decorațiunea parterului pe care le întrezărise de pe terasă.

De unde îi venea acestei mici sărmane acel gust sau înclinație precoce pentru bogăție și noblețe ? De ce nici unul din numeroasele evenimente care se desfășurau în fața ochilor ei pe drum n-o interesau și nu-i ințețeau

bătăile inimii, așa cum făceau echipajele strălucitoare, pline de blazoane, ce alergau spre gară trase de cîte patru cai, conduse de vizitii sau lachei pudrați ? Trebuia oare să crezi ceea ce povesteau călugărițele, că Lidia s-ar fi născut într-un castel din împrejurimi și că într-o zi se va descoperi misterul vieții ei, un încîntător roman al vreunei case princiare ? Cel puțin așa și-au explicat călugărițele acel „da“ radios rostit de tînăra novice în ajunul depunerii jurămîntului de călugărie, acceptînd cererea lui Richard și renunțînd brusc la boneta albă a călugărițelor de la Saint-Vincent de Paul, care părea să-i ferească atît de bine ochii luminoși și fruntea-i pură de tumultul primejdios al lumii.

Căsătoria avu loc într-o sîmbătă, în capela mănăstirii, așa cum se obișnuiește la țară. Dar, după cum își amintea cantonierul, drumul spre Corbeil nu văzuse vreodată o nuntă asemănătoare. Toți foștii clienți ai notarului Fénigan, de la fermierii din Bergeries pînă la castelanul din Grosbourg, au fost prezenți, aducînd astfel un ultim omagiu celui dispărut, cinstitului notar de țară. În fața șirului de trăsuri care precedau cupeul tinerilor căsătoriți drumul se deschidea neted, larg, sub un soare frumos de iunie, iar la curba spre Soisy, pe care o făcea înainte de a ajunge la internat, acolo unde tînăra pereche fusese așteptată de episcop, el urca, urca, pierzîndu-se în depărtarea orizontului, o imensitate de mătase azurie fără nici o cută, fără nici un nor.

— O să fac ce-o să vreau eu, își spuse soacra ; așa se explica faptul că o acceptase pe această tînără fără zestre, fără familie, ființă molatecă, cu mîini albe și lipsite de vlagă. Căci aceea pe care domnul Fénigan o numea „bunul meu tiran“ era tipul de femeie cu totul opus. Activă, energică, zornăind la fiecare mișcare a fustelor o legătură de chei tot atît de numeroase ca și numărul ușilor de la castel, la cincizeci de ani, cît avea la căsătoria fiului ei,

doamna Fénigan nu părea să aibă mai mult de patruzeci ; șuvițele-i negre de păr care fluturau și acum rebele la orice pieptănătură își păstraseră culoarea fiind la fel de întunecate ca și ochii — acei ochi ageri și blînzi, dar cu o privire austeră, lipsiți de vioiciune și de căldură. Ca să-și sărute fiul pe care îl iubea mai mult decît orice pe lume avea nevoie de un eveniment deosebit. „Celor din familia noastră nu le plac lingușelile“, obișnuia ea să spună cu plăcere. Mai mult, pentru că se făcuse simțită lipsa unei autorități, și a faptului că era văduvă, se obișnuise să nu dea socoteală nimănui, trăind numai după bunul ei plac, manifestînd o independență de despot, care o făcu să nu se înțeleagă cu noră-sa.

Mai întîi se opuse călătoriei de nuntă a tinerilor căsătoriți. Richard nu ținea nici el s-o facă. Îl interesa prea puțin dacă o avea pe nevastă-sa lîngă el, numai pentru el, acasă sau în altă parte. Timiditatea lui excesivă îi crea o stare de neliniște la ideea unei călătorii, a hotelurilor, a popasurilor, a obligației de a se adresa unor oameni necunoscuți în locuri în care nu mai fusese niciodată. Dimpotrivă, pentru Lidia călătoria reprezenta idealul de fericire permis deoarece în existența sedentară a mănăstirii nu-și dorise altceva decît să vadă alte țări, să călătorească departe, departe, cît mai departe de malul pe care îl zărea în față, să coboare o pantă, apoi alta, pînă cînd acesta va dispare din vedere.

— Toate astea pentru că m-am uitat prea mult la drum, îi spunea ea lui Richard în timpul lungilor convorbiri pe care le avuseseră ca logodnici, mărturisindu-i că dorința de libertate devenise atît de puternică încît ajunsese să privească cu invidie chiar cele mai sărăcăcioase rulote ale saltimbancilor, popasul lor de seară la marginea vreunui șanț, opririle de la amiază sub ulmii plini de praf.

Tulburat s-o vadă îmbujorată de entuziasm, el îi promise : „Vom călători, Lidia“. Ce n-ar fi promis oare în

clipa aceea ! Acum însă nu mai spunea nimic, părînd să considere cît se poate de firești obiecțiile pe care maică-sa le repeta mereu...

— Ce, parcă pe timpul meu se făceau călătorii de nuntă ? Nimic nu poate fi mai primejdios. Cîte biete femei tinere n-au plătit cu viața acest prost obicei. Și dacă ai ști, drăguțo, ce încercare înseamnă această călătorie pentru o tînără mireasă, pentru timiditatea, pentru sensibilitatea ei. Crede-mă, renunță la gîndul ăsta.

Lidia nu mai insistă, dar transformă această dorință oprimată într-o dușmănie care dură multă vreme.

Recunoscătoare pînă atunci soacrei, se simți deodată ca într-o închisoare și nu se mai gîndea decît să evadeze ; cît despre soțul ei, pe care fusese foarte dispusă să-l iubească, îl disprețuia văzîndu-l mereu cu capul plecat, privind neliniștit în jur, atît de fricos, atît de infantil sub barba lui stufoasă, și se deprinse să nu mai aibă încredere în el.

Instalați în vechiul Pavilion, tinerii luau masa la castel, împreună cu Doamna, cum era numită Fénigan-mama.

Așezată în capul mesei, aceasta servea după moda veche, turnînd ea însăși ceaiul, cafeaua, împărțind zahărul, lichiorurile. De îndată ce masa lua sfîrșit tînăra pereche se făcea nevăzută. La început, doamna Fénigan încercase s-o mai rețină pe noră-sa lîngă ea, s-o inițieze în privința numeroaselor îndatoriri pe care le are stăpîna casei, atît de complicate la țară din cauza furtișagurilor care au loc pretutindeni, în grădină, în bucătărie, în curtea de păsări, împînzind întregul domeniu cu o rețea de înșelăciuni și minciuni. Dar Lidia se plictisise atît de tare cînd i se înșirară hoțiile slugilor, iar spinarea lui Richard, pe care aceste treburi păreau să-l copleșească, se curbă atît de caraghios, încît mama îi lăsă să plece, resemnîndu-se să-și numere singură merele, să strîngă fructele căzute, să pîndească cum se furișează coșurile ascunse și pagubele

făcute de pîrși — animale mai puțin hoațe decît grădinarul care arunca asupra lor toate matrapazlîcurile lui —, gîndindu-se cît de mult se înșelase în privința acestei subțiratice și indolente creaturi, pe care nădăjduise s-o conducă după bunul ei plac. Aparent metamorfozată, Lidia rămăsese hoinara plină de neastîmpăr, un spirit dezordonat și independent. O interesa mai mult să-și însoțească soțul la vînătoare, la pescuit, să-l ajute să-și fabrice cartușele decît să coasă sau să brodeze.

— Trebuie, totuși, draga mea, să înveți să devii o bună gospodină.

— De ce, Doamnă ? de vreme ce eu n-am gospodărie, iar treburile casei vi le asumați dumneavoastră ?

— Dar eu nu voi fi mereu aici...

Această discuție care avea loc adeseori între ele se petrecea mai ales în trăsura care le ducea, o dată pe săptămînă, la Corbeil și făcea ca Lidiei să i se pară și mai plictisitoare interminabila plimbare prin vechiul orășel, opririle în piață, unde doamna Fénigan se încăpățîna să recunoască fructele și legumele din grădina ei de zarzavat.

— Priviți, dacă ăștia nu sînt pepeni de la noi... și vinetele astea ! nu se fac decît la Grosbourg și la noi... Sînt sigură că toate astea sînt de furat.

Și povestea se repeta invariabil în legătură cu niște coșuri care i se strecurau pe sub nas, doldora de fructe, luîndu-și zborul peste zidul livezii.

Din fericire, atît la ducere cît și la întoarcere, tînăra soție avea ca distracție amintirile adunate pe drum, în vîrtejul roților, de care nu se plictisea niciodată. Se vedea micuță, alergînd prin praf, în pelerină, purtînd pălăria cu panglici albastre și, în timp ce traversa strada principală din Soisy-sous-Etiolles, orfana trăia mereu fiorul bucuriei vanitoase că trece în caleașcă pe sub ferestrele mănăstirii în care fusese crescută.

Seara, după cină, rămîneau în salon. Richard juca, la fel ca altădată, partida sa de şah cu maică-sa, numai că pianul la care cînta Lidia îi distrăgea atenţia. Întîmplător, acestui primitiv îi plăcea la nebunie muzica şi pentru că nu auzise pe nimeni altcineva cîntînd decît pe femeia pe care o adora, cele două beţii se contopeau într-una singură, făcîndu-l să-şi piardă capul. În fiecare clipă privirea-i aluneca de la tabla de şah spre profilul pur al celei care cînta, urmărind cum degetele ei lungi alergau pe clape, mai albe decît acestea ; şi cînd un gest, o chemare nerăbdătoare şi geloasă îl determina din nou să joace, el muta piesele distrat, însoţind cu vocea-i groasă şi necultivată notele joase ale sonatei pe care o cînta Lidia... Pum... pum... pum...

— Taci, Richard, eşti enervant ! striga maică-sa.

Dar de cîte ori nu reîncepea el să fredoneze, pînă cînd se ducea la culcare, pînă la acea oră zece, inflexibila oră de stingere a luminilor de la castel, încă o obligaţie căreia tinerii soţi i se supuneau cu greu.

Ar fi fost atît de bine să se plimbe pe afară, pe drumul luminat de lună, sau în pădure, prin huceagul de mesteceni, argintaţi ca nişte fantome. Dar nu, toate grilajele, toate porţile erau încuiate, iar cheile atîrnau la capul Doamnei ; cînd Richard şi soţia lui întîrziau plimbîndu-se în răcoarea parcului, Athos şi Porthos, doi enormi cîini de pază, lătrau îndelung şi atît de tare încît cei doi preferau să intre în casă.

Una din ferestrele Pavilionului, acea a camerei de baie, dădea spre cîmpiile de la Villeneuve-Saint-Georges, în direcţia Parisului, a cărui existenţă o dovedea haloul de lumină pîcloasă. Seara, lîngă această fereastră, Lidia îşi petrecea multe clipe, hipnotizată de strălucirea atrăgătoare şi îndepărtată. Ah ! Parisul, atît de aproape, abia la 78 de leghe, şi niciodată nu fusese dusă acolo. Şi asta tot din cauza tiraniei doamnei Fénigan.

— Ce să faci la Paris, drăguţo ? Mă vezi pe mine că merg ? Fiul meu a fost vreodată înainte de a se căsători cu tine ?

Lidia nu răspundea nimic, nici măcar nu se supăra din cauza acestui despotism nedrept care o priva de toate plăcerile pe care tinereţea şi vitalitatea ei le dorea cu aviditate. Dar felul în care privea acea lumină strălucitoare pe cînd întîrzia visătoare în faţa ferestrei deschise ar fi trebuit să-l înspăimînte pe Richard.

O dată, totuşi, prejudecăţile doamnei Fénigan au fost nevoite să se plece în faţa insistenţelor vecinilor de la Grosbourg. Proprietarii vînatului din pădurea Sénart, în lungul căreia se întinde comuna Uzelles, familia d'Alcantara, nu uitau niciodată, la deschiderea sezonului de vînătoare, să-l invite pe Richard, care era un foarte bun vînător şi cunoştea pădurea ca un braconier. Acesta nu trebuia decît să traverseze parcul şi să sară grilajul ca să ajungă primul la întîlnirea din fazanărie...

În anul următor căsătoriei sale cu Lidia, în dimineaţa deschiderii vînătorii, generalul şi invitaţii săi îl văzură pe Fénigan aşteptîndu-i în tovărăşia unui mic vînător drăgălaş, îmbrăcat într-un costum de catifea verde, cu jambiere şi cizme, avînd pe cap o pălărie tiroleză care-i ascundea şuviţele-i suple de păr, de un blond cenuşiu.

— Soţia mea... domnule general, zise Richard prezentînd-o.

Şi Lidia era atît de fermecător de tînără şi de mlădie, atît de bine făcută încît tot timpul vînătorii generalul nu mai plecă de lîngă ea, dorind s-o aibă alături şi în timpul prînzului pe care îl luară în mijlocul pădurii. La despărţire, insistă ca Richard să-i viziteze la Grosbourg împreună cu soţia. Mama se opuse însă unei asemenea vizite. De la moartea notarului cele două familii nu se mai vizitau ; generalul se căsătorise cu unica fiică a baronului Silva, un bogat bancher din Viena, a cărei dotă sosise tocmai la timp ca să scoată de sub ipotecă

averea familiei Grosbourg şi să-i salveze de la ruină pe aceşti cheltuitori Dauvergne, nişte petrecăreţi şi cartofori din tată în fiu. Orgolioasa austriacă găsise că familia Fénigan era prea neînsemnată în raport cu rangul ei. „Mai ales de la căsătoria lui Richard“, adăuga mama, care, pentru a stăvili veleităţile de independenţă ale nurorii, nu pierdea niciodată prilejul să-i amintească de originea ei.

Pe neaşteptate, pe la începutul iernii, în numele ducesei, tînăra pereche a fost invitată în loja familiei Dauvergne la Opera din Paris, ca să asiste pe 15 ale lunii la o premieră oarecare.

Deosebit de măgulită de astă dată, doamna Fénigan îi obligă pe tineri să accepte invitaţia.

— Eu sînt prea bătrînă pentru acest gen de distracţii, dar voi, înţelegi Lidia, voi trebuie să mergeţi. O să-ţi cumpăr eu rochia.

— Mulţumesc mamă, răspunse, roşind de plăcere, Lidia, care de multă vreme nu-i mai spunea decît Doamnă, la fel ca slugile.

Şi două săptămîni ea trăi ca într-un vis. Rochia, comandată la Paris, necesită cîteva călătorii în oraş şi apoi prezenţa la Uzelles a unei croitorese elegante, dar al cărei obraz pătat avea trăsăturile ofilite şi puhave, care adormea mereu pe cîte un scaun din cauza unei iremediabile restanţe de somn.

Persoana asta cam dubioasă cunoştea foarte bine societatea pariziană şi în timp ce făcea proba trăncănea despre toate dedesubturile scandaloase de la Grosbourg, povestind cum generalul umbla turbat după toate femeile, în timp ce ducesa, aproape indiferentă faţă de aventurile lui, nu era preocupată decît de fiul ei şi de bani.

După croitoreasă veni coaforul, dar nu cel din Corbeil, cu care Lidia se mulţumise la nuntă, ci unul de la Paris, recomandat de domnişoara Hortense, o reprezentantă tipică a celor dornici să parvină.

Ah ! cînd, după atîta trudă şi osteneală, Lidia se aşeză în primul rînd al imensei loji cu braţele goale, cu umerii goi ieşind din rochia „Empire“, în faţa acelei săli scînteietoare, ea, sărmană orfană, părăsită pe cîmp, copilă adunată de pe drumuri care pînă la douăzeci şi patru de ani nu văzuse niciodată un teatru, trăi o impresie unică, simţind că-şi pierde minţile. Ochii ei strălucitori priveau cu atîta atenţie încordată încît încercă o senzaţie dureroasă. Ceea ce se juca, ce se cînta acolo jos pe scenă, omuleţul acela grăsuţ, îmbrăcat într-o jiletcă strîmtă, cu mîneci, cum se purta cu cîteva secole înainte, şi care gesticula sacadat, sunetele orchestrei, crescînd sau descrescînd într-o maree sonoră, totul era acoperit de bătăile inimii şi de zvîcnetul tîmplelor. Nu auzi nici măcar salutul impertinent al ducesei, o vieneză măruntă, cu părul gălbiu, cu profil de oaie, cu un gît prea lung, înconjurat de trei rînduri de perle, cele mai mari pe care le văzuse orfana.

Brusc, Lidia se simţi smulsă din această vagă legănare în care înnota la fel ca acele meduze a căror irizare se stinge cînd sînt scoase din apă. Generalul, aşezat în spatele ei, aplecîndu-se să vadă sala, atinse de mai multe ori cu fuiorul roşcovan al lungilor sale mustăţi, frumoşii umeri ai vecinei sale ; apoi ea îşi simţi mîna strînsă de o mănuşă de oţel şi de pîrjol. Jignită, încercă mai întîi să se zbată ; mănuşa rezista însă, reţinînd mînuţa subţire care rămase, în cele din urmă, vlăguită în faţa acestei strîngeri amoroase şi brutale. Lidia simţea că puterile o părăsesc.

— Ce îndrăzneală ! cum mă strînge, cum mă arde !... O să ne vadă... ducesa... soţul meu...

Ceea ce o înspăimînta mai mult decît orice era calmul impertinent al generalului care discuta în acest timp despre cele mai banale lucruri. Vedea pentru prima oară ipocrizia lumii mondene. Şi asta făcea să se revolte în ea principiile firii ei încă cinstite. De ce la întîiul

semn al ducesei care, ridicîndu-se cu mult înainte de sfîrşit, rostise tare cu vocea ei nazală : „Mă plictisesc de moarte, să mergem !", ducele o urmase imediat, plecînd la mijlocul actului şi eliberînd mînuţa uimită şi fără putere. O păsăsise cu tot atîta uşurinţă cum o luase în stăpînire. Ei, bine... să mai poftească domnul duce d'Alcantara să-mi mai frîngă degetele o seară întreagă — va fi primit cum se cuvine. Şi singură, în vacarmul corului şi al orchestrei, alături de Richard care aţipise în fundul lojii, ea trăi o stare de exaltare încercînd să formuleze un răspuns pe care să i-l spună verde în faţă generalului, căci bănuia că lucrurile nu se vor opri aici.

La ieşire, cînd urcară în trăsură, Lidia, foarte agitată şi enervată din cauza aventurii ei, dar şi din cauza mulţimii, a luminii, a întregii animaţii specifice unei nopţi pariziene la sfîrşit de spectacol, se adresă soţului ei :

— Ce-ai zice să cinăm ?

El o privi încremenit de uimire. De unde îi venise o asemenea idee ? Şi trenul, unicul tren de la douăsprezece şi cincizeci de minute pe care trebuiau să-l ia de la gara Lyon ? Abia dacă mai aveau timp să ajungă !

— Dă-l încolo de tren... ne vom culca la hotel. Şi în acelaşi timp îl prinse de gît cu două braţe atît de mîngîietoare, îi puse pe buze o sărutare cu un gust atît de nou, încît bietul soţ o cruţă de plictisitorul „ce va spune mama ?" şi răspunse simplu :

— Atunci să mergem să cinăm.

Şi, ca în noaptea aceea totul să fie imprevizibil pentru tînăra femeie, însoţitorul ei, de obicei atît de timid încît nu se încumeta să intre singur într-un magazin, nici să se adreseze vreunui vînzător, se arătă de o îndrăzneală uluitoare, vesel, tutuind chelnerii din restaurantul de noapte, umplînd ochi paharele cu şampanie, un soţ pe care ea nu-l cunoscuse pînă atunci şi pe care nu-l va mai revedea vreodată, vorbăreţ, expansiv, jurîndu-se să

repete în fiecare lună această mică escapadă ; jurîndu-se să-i spună de la obraz maică-si să-şi vadă de-ale ei dacă va ridica vreo obiecţie.

La ora două noaptea, într-un Paris zgribulit şi scînteietor, cuplul rătăci într-o birjă căutînd un adăpost ; mai multe hoteluri refuzaseră să-i primească ca pe cine ştie ce pereche suspectă, ceea ce-i făcu să rîdă în hohote. Nimerind în cele din urmă în Montmartre, li se dădu o cameră cu duşumeaua decolorată şi covorul roş, despre care păstrară însă o amintire de neuitat.

Cînd se trezi aproape goală, după ce-şi scosese rochia, în această cameră neîncălzită, Lidia simţi că tremură. „Mi-e frig", zise ea trăgîndu-şi pînă la gît cearşaful care aluneca mereu. Naiv, Richard încercă mai întîi să înnoade prosoapele în jurul braţelor şi umerilor soţiei sale, ca o cămaşă de noapte. Dar acestea erau prea aspre pentru pielea ei fină. Ea rîdea chicotind : „Mă zgîrie... mă zgîrie". De abia acum înţelese şi el şi, aruncînd totul pe jos, cearşaf, prosoape, dantele, o îmbrăţişă din toată inima, cum nu mai îndrăznise s-o facă pînă atunci dintr-un respect afectuos şi o teamă plină de pasiune. A fost prima lor noapte de iubire deplină.

A doua zi cînd se întoarseră la Uzelles servitorii vorbeau în şoaptă, înmărmuriţi de uluire. Doamna se culcase bolnavă după ce veghease aşteptîndu-i pînă în zori. Opt zile nu mai coborî în salon şi dacă îl iertă pe Richard pentru escapada sa, cu noră-sa nu se împăcă. O dată sau de două ori Lidia încercă totuşi să-i amintească soţului ei de promisiunea făcută — de a repeta aventura lor —, dar bietul băiat se îngrozea într-un mod atît de caraghios, ascunzîndu-şi obrazul în barbă ca să şoptească : „Asta ar însemna moartea mamei", încît, făcîndu-i-se milă de slăbiciunea lui, dar dispreţuindu-l în acelaşi timp, tînăra femeie renunţă la distracţii, la soţul strălucitor, îndrăgostit, animat de îndrăzneală şi voinţă, de care se îndrăgostise într-o noapte, doar pentru o singură noapte.

Despre general și avansurile lui galante nu se mai discută nimic. Nu mai primiră nici o scrisoare, nici o vizită și gîndul că acel soldățoi cu ochii lui mari, spălăciți, cu pometii de o culoare violacee își bătuse joc de ea o seară întreagă, fără să-și dea seama că valorează mai mult, i se păru Lidiei atît de insultător încît își dori să se răzbune sau să se plîngă. Dar ce putea face cu o zdreanță de soț ca al ei ? O amărăciune ce se adăuga celorlalte era și faptul că trebuise să-și surghiunească printre atîtea amintiri umilitoare sau triste rochia aceea elegantă, împăturită acum în fundul unei lăzi, rochia aceea de seară pe care n-o mai îmbrăcă niciodată și nici nu se mai uită la ea, rochia aceea care-i trezea prea multe regrete.

— Doamna a aflat despre nenorocirea care s-a întîmplat la Grosbourg ? întrebă într-o seară Rosine, în timp ce-și descălța stăpîna.

Grav bolnav de la o vreme, ca urmare a unei căderi de pe cal, fapt ținut secret, generalul fusese adus la castel complet paralizat. Rosine Chuchin aflase vestea de la domnul Alexandre, fostul intendent de la Grosbourg, acum rentier la Uzelles, sclivisit, cu părul frizat, care, cu toată vîrsta și căneala lui, scotea din minți toate frumoasele din împrejurimi.

În fața acestei vești îngrozitoare care explica totul, Lidia nu mai simți decît milă pentru eroul lovit în orgoliul lui, aflat în plină glorie și elan ambițios.

La cîtăva vreme după aceasta, rătăcind prin pădure împreună cu soțul ei, întîlniră pe un drum năpădit de iarbă, într-un landou pe jumătate închis, care abia încăpea pe acest drumeag îngust, un bătrîn voinic, complet albit, care stătea nemișcat, pierdut în visare, avînd alături un tînăr cu ochelari și plete lungi, ondulate.

— L-ai văzut pe general ? își întrebă Richard soția, căci ochii lui de vînător nu-l înșelau niciodată.

Era într-adevăr generalul, cu mustăți de zăpadă, cu pielea de ceară, cu mîinile moarte !

Lidiei nu-i venea să-și creadă ochilor, dar cum să mai aibă vreo îndoială cînd observă, la douăzeci de pași în urmă, trăsura ducesei și chiar pe ducesă însăși, mergînd pe același drumeag, la braț cu fiul ei, prințul de Olmütz, un blondin frumușel, imberb și rozaliu, între 14 și 17 ani.

Mult schimbată și ea, mai puțin ca fel de a vorbi și ținută, față de seara de la Operă, ducesa îl prezentă scumpilor ei vecini pe prinț, fiul ei, căruia i se spunea Charlexis, nume format din prenumele reunite ale bunicului și tatălui — Charles, Alexis. Și pentru că tînărul aflat în landou îl strigă pe prinț, mama profită de acest prilej ca să le vorbească deschis. Iubitul ei copil nu se distra deloc la Grosbourg acum cînd boala generalului obliga întreagă familie să-și petreacă vara aici. Printr-o tristă coincidență, taică-său, aflat la Viena, se îmbolnăvise și el, așa că era nevoită să plece curînd acolo. De aceea îi ruga pe toți prietenii și vecinii să vină cît mai des pe la Grosbourg ca să aducă puțină viață în jurul generalului și să-l mai distreze pe Charlexis, foarte trist între masa lui de studiu și fotoliul rănitului. Din partea lui Richard și a fermecătoarei sale soții ar fi fost un veritabil act de caritate să-l ia pe tînărul prinț în plimbările lor călare sau cu luntrea ; iubitului ei fiu îi plăceau atît de mult toate aceste distracții sportive, pe care, din păcate, nu i le puteau oferi nici tatăl, nici preceptorul.

— Nu-i așa că o să-l luați cîteodată cu voi ?

Pășind pe drumul verde năpădit de mușchi, prințul se întorcea elegant și subțire, cu capul sus, cu părul de un blond arămiu ca și cînd ar fi fost vopsit, pieptănat cu freză și surîsul celor trei părea să spună :

— Cît e de fermecător !

De departe el îi strigă ducesei :

— Mamă... o veste îmbucurătoare... Văzînd-o pe doamna Richard trecînd pe lîngă landou, generalul i-a

pronunțat distinct numele. Sînt primele cuvinte pe care le rostește legat. Maestrul Jean m-a chemat să mi-o spună.

Lidia Fénigan se simți năpădită de un abur roz, care o făcu să strălucească de tinerețe și de viață, iar ducesa i se adresă strîngîndu-i mîinile :

— Vedeți, prezența dumneavoastră face minuni ; mă bazez pe voi doi.

Din acea zi Charlexis a fost legătura dintre Grosbourg și Uzelles. Copil ciudat, de o politețe rafinată și calmă, știind să se arate interesat atît de poveștile doamnei Fénigan-mama în privința jafului făcut de pîrși și grădinari, cît și de cochetăriile doamnei Lidia, căreia îi dădea sfaturi în privința toaletelor, pălăriilor, lenjeriei, era în același timp un temperament furtunos, imprudent, plăcîndu-i și căutînd pericolul, neliniștindu-l pe Richard cu nesăbuințele sale, secondate însă de un mod calm de a lua hotărîri, și de o privire ca de piatră dură, strălucitoare și impenetrabilă. Era bun, era rău ? Nu se putea ști.

— Nu pot să-mi dau seama, afirma preceptorul său. E adevărat că Jean Metzer, fost profesor la facultatea din Lausanne, pe care o părăsise din cauza unei boli de laringe, nu se arăta deloc priceput atunci cînd era vorba să-și analizeze semenii, căci studiase pînă acum mai multe cărți decît oameni. El se restabilea în acest post de preparator la țară, înfrumusețat de lungi plimbări cu trăsura și acum de duetele muzicale împreună cu Lidia, căci maestrul Jean era un violoncelist de primă mînă.

Ah ! cîte concerte și sonate ascultaseră Grosbourg și Uzelles ! Lunga cutie a violoncelului traversa apa în luntrea lui Chuchin aproape tot atît de des ca și tînărul prinț. Seara, în timpul interminabilelor partide de șah dintre Richard și maică-sa, notarul din Draveil, succesorul domnului Fénigan, taica Mérivet, proprietarul bise-

ricii aflată la marginea drumului, cărora li se alăturau cîteodată preotul și un judecător de la tribunalul din Corbeil, formau auditoriul obișnuit al Lidiei și al preparatorului. Serata se sfîrșea cu cîte o ceașcă de ceai de tei, băutura preferată a doamnei Fénigan-mama, reconfortîndu-i pe vizitatori înainte de a pleca în puterea nopții ; într-adevăr puteai să te crezi la sute de leghe de Paris în acest ținut provincial cu obiceiuri atît de modeste, ce se repetau cu atîta regularitate.

Cît de diferite erau pentru Lidia ședințele muzicale de la Grosbourg, care aveau loc după-masa, într-una din sălile imense și înalte de la parter, tapisată cu un soi de brocart în dungi verzi și aurii, cu lambriuri de pe vremea lui Ludovic al XVII-lea, la fel ca întregul castel, cu uși de sticlă ce dădeau spre un vast peron aflat în fața unei grădini minunate în stil franțuzesc, o grădină impunătoare, scăldată în lumină, în care, sub razele soarelui, tresărea și vibra piatra albă a statuilor, a vaselor și balustradelor, o grădină care se termina prelungindu-se cu alei nesfîrșite de carpeni tunși în formă de candelabre. De la boala soțului și moartea tatălui, care se petrecuse la scurtă vreme, ducesa nu mai locuia la Grosbourg, fiind reținută la Viena sau la Buda ca să rezolve succesiunea foarte complicată a baronului și întregul castel resimțea tristețea părăsirii.

La primele acorduri ale pianului și violoncelului răsunînd cu putere în sălile goale, se auzea pe covoare clinchetul unui fotoliu cu rotile. Generalul, care își recăpătase memoria și graiul, toată capacitatea de gîndire, dar care era condamnat, se pare, la o perpetuă nemișcare, ordona să fie adus lîngă pian și rămînea acolo ore întregi ascultînd Bach, Beethoven, Schumann. Adesea, la mijlocul unei bucăți muzicale, Lidia îl vedea cu coada ochiului pe acest bolnav, pe care muzica îl destindea, cum își lasă capul pe spate, în fotoliul său, încercînd să-și rețină lacrimile mari care-i țîșneau de sub pleoape și de-

fiecare dată spectacolul acestei disperări mute și al acestei nenorociri impresionante care se deplîngea singură în decorul fastuos și melancolic, umplea inima tinerei femei de o îngrijorare plină de tandrețe.

În privința celor petrecute la Operă nu se mai pomenise nici un cuvînt, nu se făcuse nici o aluzie. Cîteodată, cînd se aflau singuri în fața pianului, el îi lua mîna, o păstra un minut în palmele lui tremurătoare și această mîngîiere ușoară, care semăna atît de puțin cu acea strîngere brutală cu care o urmărise o seară întreagă, o umplea de o mîhnire duioasă. Vreme îndelungată ea se înșelă lăsîndu-se fără teamă în voia unui sentiment cu totul platonic, crezînd că atunci cînd își însoțește soțul la Grosbourg vine pentru rănit. Acesta a fost însă primul care și-a dat seama cum stăteau lucrurile și într-o zi o avertiză furios :

— Soțul dumitale nu e gelos ?

Ea surîse cu cochetărie.

— Gelos ? Pe cine ?

— La naiba ! pe cel mic ! N-ai observat cum îți dă tîrcoale și cum îți pîndește pașii pe pietrișul aleilor și foșnetul rochiei la răspîntie de drum ?

Vorbea mînios, bîlbîindu-se din cauza unui ușor simptom de afazie provocat de criza de gelozie.

Lidia încercă să ia totul în rîs :

— Dar bine, nu e decît un copil. La șaptesprezece ani te gîndești oare la femei ? și apoi cu siguranță că mă consideră o mătușă.

Dar ducele, înverșunat, continuă să nege cu capul, cu mîinile crispate pe genunchii morți.

— Ia seama, băiatul nu se lansează pentru prima dată într-o aventură... Acolo sus păstrează un sertar plin cu scrisori de la femei. Spune-i soțului tău să-l facă să i le arate... Ah ! monstrul, a început-o de tînăr, se pricepe

să fure inimile. Și apoi, după cum spune maestrul Jean, *are cavata*.

În limbajul unui violoncelist *a avea cavata* se spune despre acela care mînuiește atît de seducător arcușul încît fiorul notelor joase face să vibreze în egală măsură atît corzile instrumentului cît și fibrele sufletului. Și, într-adevăr, tînărul prinț stăpînea acea *cavata*, iar Lidia se afla, fără să-și dea seama, sub influența acestei misterioase seducții.

Avertizată, ea se strădui să se apere ; dar cum putea s-o facă cînd tinerelul ăsta foarte crud, dar cu un comportament atît de blînd, de calin, alături de care nu te simțeai în primejdie, era mereu prezent ? Făceau împreună plimbări pe rîu, pescuiau cu vintirul încurcîndu-și brațele în plasa șiroind de apă. Petreceau ore întregi stînd la pîndă, ghemuiți, orbecăind prin pădure, vorbind în șoaptă. Și cînd ploaia fină de toamnă răpăia pe frunze, iar pe tînărul prinț îl cuprindea frigul, ea îl înfășura în pulpana largii ei pelerine.

Ceea ce o făcea să se creadă în deplină securitate, era faptul că întotdeauna Richard se afla pe aproape, spunînd despre Charlexis „E copilul nostru"..., fără să observe că aceste cuvinte trezeau durerea ascunsă a soției sale, regretul ei mereu viu că nu era mamă. Băiatul ăsta de treabă era un geniu al stîngăciei, căci era primul care punea mereu în valoare grația plină de îndrăzneală a prințului, repetînd necontenit : „E foarte priceput".

Firea tinerei femei mai păstra încă un fond de sinceritate și de mîndrie care o apăra de o banală trădare. A fost necesar un lucru cu totul neașteptat, acel ceva neprevăzut împotriva căruia femeia se apără cu greu, neavînd timp nici să dea înapoi, nici să gîndească.

Într-o duminică seara de la sfîrșitul lui septembrie, obișnuitul grup al auditorilor de muzică rămase mirat văzîndu-l pe maestrul Jean sosind la Uzelles fără violoncel și fără elev, mai tăcut ca în alte dăți și foarte emo-

ționat... Charlexis pleca, intra de a doua zi intern la Stanislas ca să-și pregătească examenele de la Saint-Cyr.

Generalul luase brusc această hotărîre și tînărul, după o scurtă și violentă explicație cu taică-său, venea să-și ia rămas bun de la prietenii săi, familia Fénigan, cînd, deodată, la zece pași de casă, se despărțise de profesorul său, căci, afirmase el, inima-i era prea tristă, însărcinîndu-l pe acesta să transmită tuturor durerea și gîndurile lui de prietenie.

O explozie de păreri de rău, de cuvinte calde la adresa tînărului prinț — căci știuse să se facă iubit — umplură salonul. Doamna Fénigan îl învinui pe general că luase o asemenea hotărîre în lipsa ducesei.

— E tot timpul absentă, bombănea Richard, furios, împingînd tabla de șah.

— Dar pe maestrul Jean, întrebă domnul Mérivet, care uitase să-și îndulcească ceaiul, îl vom pierde și pe el ?

Cu vocea lui stinsă preceptorul răspunse că i se oferea să rămînă la Grosbourg ca... ca...

— Ca dirijor al corului bisericesc ?

— Chiar așa, zise bietul om, roșind din cauza situației sale critice, retribuită astfel... și accept în speranța că o dată pe lună, în duminica lui liberă, să-l văd pe iubitul meu elev.

Din nou alte exclamații.

— Numai o dată pe lună ? Ce cruzime ?

Cu toate că era cea mai tulburată din cauza acestei plecări, Lidia asculta fără să scoată un cuvînt, căci își dădea seama că hotărîrea o privea și pe ea, iar dacă gelozia plină de pasiune a generalului îi înflăcăra orgoliul, era surprinsă de regretul pe care i-l provoca această despărțire. Îl iubea într-adevăr pe acest tinerel încă atît de crud ? Cum se putea explica atunci flirtul cu taică-său ?

În timp ce încerca să-și limpezească aceste complicate sentimente, seara se scurse plină de melancolie ; la ora

zece toată lumea era gata de plecare, iar Richard aprinzînd pe culoar un felinar mare întrebă :

— Lidia, vii să-l conducem pe maestrul Jean ?

Afară bătea vîntul și noaptea era foarte întunecoasă. Un oblon prost înțepenit se lovea de perete. De ce Lidia care altădată ar fi fost încîntată să traverseze Sena pe o asemenea vijelie de toamnă refuză acum propunerea soțului ei ? Acționase instinctiv, avusese o presimțire, sau numai din simpla dorință de-a avea o oră de singurătate ca să se poată gîndi în liniște, în camera ei, la această durere neașteptată ?

Ea coborî terasa împreună cu invitații, îi însoți pînă la portiță, apoi se angajă sub umbra întunecoasă a aleii de carpeni, la capătul căreia strălucea ca o pată galbenă, raza unei lămpi ce sclipea la parterul Pavilionului. Mergea încet, ca în vis, și vîntul care îi înfășura rochia-i subțire în jurul trupului o învăluia cu vîrtejuri de frunze uscate, al căror zgomot o făcea să i se năzare că e urmărită, că aude pași în spatele ei. De două, trei ori se întoarse auzindu-și numele rostit în șoaptă.

— Lidia... Lidia...

Fără teamă, cu mîinile întinse înainte, ea se îndreptă direct spre banca de unde venea o voce binecunoscută.

— Charley... tu !...

El se afla acolo de două ore, așteptînd-o, vrînd să-și ia rămas bun de la ea, numai de la ea. Cum mai tremura tînărul prințișor ! Lacrimile îi înecau gemetele ; hohote de plîns îl înăbușeau ; adevărate suspine de copil pe care Lidia încercă să le oprească astupîndu-i gura cu mîna sau cu șalul de dantelă de pe cap. În cele din urmă, temîndu-se să nu fie auzit din Pavilion, se înfundă cu el în întunericul parcului ; curînd însă, cîinii, dezlegați, începură să facă o zarvă îngrozitoare.

— Să mergem în cabană, șopti tînărul prinț.

Aceasta era o veche magazie pentru unelte pe care Richard, rîndeluind și lăcuind grinzile plafonului, o aran-

jase ca sală de arme. Pereții căptușiți cu scînduri de brad, covoarele așternute ici și colo, jilțurile acoperite cu țesături orientale confereau încăperii un aspect de interior rusesc.

Ah ! dacă Lidia ar fi putut să vadă surîsul lui Charley cînd au intrat în izba spre care de cinci minute o atrăgea cu perfidie. Dar cum să-l bănuiască de această precoce nebunie cînd era ocupată să-l consoleze, să-l liniștească ?

Ușa scîrții, frunzele veștede, zburătăcite de vînt, intrară împreună cu ei în întuneric și se rostogoliră pînă la divanul larg din fundul încăperii, așezat sub o panoplie pe care erau fixate cîteva spade cu garda strălucitoare. Cîinii, nemaiauzind pași, tăcură.

În această izbă se întîlniră tot timpul cît Charlexis rămase la Stanislas. Riscante și rare, aceste întîlniri aveau loc o dată pe lună, sîmbăta noaptea, cînd Charlexis ieșea de la internat. După ce toată lumea se culca la Grosbourg, prințul traversa rîul, sărea peste gardul domeniului Uzelles, se furișa pînă la vechea magazie de unelte, de unde nu ieșea decît atunci cînd se crăpa de ziuă, ca să se întoarcă pe același drum. De fiecare dată el își risca viața ; Lidia, care trebuia să părăsească patul și camera conjugală ca să-și întîlnească iubitul, risca și mai mult. În fiecare dimineață cînd se întorcea gîfîind din cauza alergăturii, cu capotul umezit de polei sau de rouă, se aștepta să-și găsească soțul treaz, în fața intrării în Pavilion pentru a-i pune îngrozitoarea întrebare : „De unde vii ?" Dar acest pericol nu-i displăcea căci își dădea seama de josnicia adulterului. Ajunsese chiar să inventeze cîteva lucruri nebunești, care îl înspăimîntară în cele din urmă chiar pe tînărul prinț.

Astfel, cînd se întîlniră într-o seară în izbă, ea pretinse ca Charlexis, invitat a doua zi la ei la masă, să-și petreacă restul nopții pe divanul de aici ; dimineața, înainte de a pleca să asculte slujba, ea îi duse o cămașă de-a soțului ei ca să nu apară cu lenjeria mototolită.

Era un miracol că nu fuseseră descoperiți de-o sută de ori pînă acum, cu atît mai mult cu cît servitorii, cu excepția Rosinei, fata lui Chuchin, o urau pe această copilă de pripas, care devenise soția stăpînului lor. Ce n-ar fi dat ei s-o prindă că-i o destrăbălată !... Dar nu, nimeni nu văzuse nimic, nimeni nu avea vreo bănuială. Poate doar cîinii de pază, dar mărturia lor rămînea de neînțeles.

Singur, acolo, în fotoliul său de paralitic, fără să facă vreo încercare de a-i spiona, generalul ghicise totul. Acum, cînd Lidia venea la Grosbourg, în zilele cînd se făcea muzică, privirea lui rea, dureroasă, o fixa, o urmărea pretutindeni, făcînd-o să se simtă stingherită mai ales în prezența maestrului Jean, care ar fi putut să descopere cum stau lucrurile. În rarele clipe cînd nici preceptorul nici Richard nu erau de față, bolnavul, mîngîind-o cu palmele mari ce tremurau, o cerceta încet, cu tandrețe :

— Și totuși eu te-am avertizat... nu te iubește, nu te va iubi niciodată... Numai că, iată, are acea cavata... acea cavata.

Lidia făcea pe neștiutoarea, deschizînd niște ochi frumoși și nevinovați, continuînd să nege cu încăpățînare. Cît despre pasiunea lui nu-i mai vorbea decît pe un ton de regret, ca despre ceva îndepărtat și pierdut.

— Din tot ceea ce a trebuit să sacrific, dintre atîtea ambiții zdrobite, singura pe care o regret ești tu. Și cînd mă gîndesc că aparții băiatului meu... Ah !

Și altă dată :

— Cînd vine de la tine, cu toate că mi-o ascunde, îl ghicesc după cum pășește, după parfumul tău... Și asta îmi creează o stare de zbucium, mă torturează... Atunci regret că boala nu mă face să sufăr mai mult. Cel puțin durerea mi-ar oferi o preocupare și nu m-aș gîndi mereu la același lucru cumplit, la gelozia care mă face să-mi pierd mințile.

Odată cu cele dintîi zile de primăvară, ducesa veni să-și ia soțul ca să-l conducă la băi, la Tyrol, despre care se spunea că sînt atotvindecătoare. Bolnavul trebuia să rămînă acolo două sezoane întregi și, dînd geloziei sale pretextul examenelor și al muncii, hotărî ca Charlexis să-și petreacă tot acest timp la Stanislas, fără să mai iasă deloc, cu toate că Richard se oferise să-l ia pe tînărul prinț în vacanță la Uzelles.

Charlexis se resemnă fără nici un murmur. Cum, de multă vreme, proiectase o lungă călătorie cu iahtul în jurul lumii, recurse la ajutorul fostului intendent al mamei sale pentru a-și procura fondurile necesare escapadei sale. Și, pentru că socotise desigur că nu va naviga singur, i-au fost suficiente, pentru a o hotărî pe Lidia, cîteva scrisori puțin mai subtile, o abilă apăsare de pedală pe o coardă sau alta a acestui instrument feminin căruia îi cunoștea toate vibrațiile. Prezentă în fața instinctelor rătăcitoare și boeme ale orfanei drumurile și aventurile unei lungi traversări, îi dezvălui zări, orizonturi necunoscute ; și, pentru a-i măguli vanitatea de copilă a hazardului, îi aminti de romanul pe care și-l făurise în legătură cu misterioasa ei naștere.

— Sîngele tău de aristocrată, îi scria el, nu se revoltă oare în mijlocul acestei burghezii vulgare, a acestei josnice zgîrcenii ?

Cu toate astea Lidia își bătea joc de el, de tinerețea lui, își imagina disperarea maică-si, surîsul șters, mîhnit al generalului.

În cele din urmă se hotărî datorită unui amănunt neînsemnat.

— Cine ți-a dat-o ? o întrebă ea pe cameristă în ziua în care Rosine îi strecurase prima scrisoare a prințului.

— Domnul Alexandre... pentru doamna... numai pentru ea.

Din acel moment Lidia se simți la cheremul servitorilor. Atunci cînd îl intîlnea, fostul intendent își lua un aer

discreț și complice încît se văzu obligată să se prefacă că nu știe nimic de legăturile lui cu Rosine, pentru că amîndoi îi știau secretul. Din indiscreție sau răutate scandalul putea să izbucnească oricînd ; cel puțin să nu-l aștepte. Așa că îi scrise iubitului :

— Cînd ai să vrei.

I se răspunse :

— Mîine dimineață la ora cinci, la portița dinspre pădure.

Ultima zi la Uzelles a fost la fel ca toate celelalte. Seara, șah și muzică, întoarcerea în Pavilion la ora zece fix, unde, în timp ce Richard se culcă, ea mîzgăli în baie cîteva rînduri pentru soacră-sa arătînd că pleacă fără bani, fără ladă sau geamantan, numai cu hainele pe care le are pe ea.

— M-ați luat fără nimic, plec la fel... Eram ca într-o închisoare, evadez...

Și, spre marea uimire a slujnicei, îi aruncă Rosinei halatul nou-nouț din flanel albastru cu dantelă, de care nu mai avea nevoie.

— Doamna mi-l dă mie ?

— Da, păstrează-l.

În cele din urmă se culcă foarte calmă, dormi pînă în zori și, la ora cinci fix, cînd se crăpa de ziuă iar soțul ei plecase la pescuit, ajungea la portița din fundul parcului, pe care o găsi larg deschisă în fața — nu a trăsurii pe care se aștepta să o vadă acolo — ci a unei cotigi de zarzavagiu în care grădinarii încărcau coșurile de legume și fructe. Ah ! ăștia erau pîrșii...

Apariția Lidiei a fost o lovitură de teatru. Cotiga dispăru în pădure, grădinarii se topiră în parc, pe iarbă, lîngă portiță nu mai rămase decît un coș uitat. Un rîs nebun ar fi umflat-o pe fugară dacă momentul ar fi fost mai puțin dramatic. Recunoscînd roțile și înfățișarea distinctă a caleștii, pe jumătate ascunsă după un pîlc

de arbori, ea se îndreptă grăbită într-acolo cînd un bătrîn vagabond se ridică din şanţ chiar în faţa ei. În această fiinţă zdrenţăroasă şi pămîntie, cu barba încîlcită, ea îl recunoscu pe moş Georges, spaima tinereţii ei şi se gîndi să-i dea lui scrisoarea pentru soacră-sa.

— Du asta acasă.

Cu scrisoarea între degete, cu capul întors, el nu se urnea din loc, barînd calea acestei minunate făpturi, rumenă în dimineaţa trandafirie, pe care o privea cu ochi lăcrămoşi.

Lidia crezu că bătrînul aşteaptă un bacşiş pentru drumul ce-l are de făcut, şi-i spuse :

— N-am bani, te vor plăti acolo.

Dar el părea să nu înţeleagă, continuînd să rămînă încremenit în faţa ei, în timp ce cuvintele pe care nu le putea rosti îi alergau pe buze. Şi numai după ce tînăra femeie îl îmbrînci ca să poată trece şi se îndepărtă dispărînd după o curbă ascunsă de frunziş, el o porni în sens invers în timp ce un fel de geamăt surd, de vaiet nearticulat, îi scăpa din gîtlej.

IV

GELOZIE

În faţa Pavilionului, în unghiul pe care îl face drumul spre Corbeil întîlnindu-se cu un drumeag de ţară ce coboară spre Sena printre vii, o cişmea, binecunoscută de drumeţi, avînd o cană de tablă susţinută de un lănţug, se învecinează cu zidul bătrînului parc. Primul sunet pe care îl auzi Richard cînd se trezi din leşinul său, despre care nu ştia cît durase, fusese clinchetul acestei căni pe care trecătorul o aruncă după ce a folosit-o. El

surîse la acest zgomot pe care îl cunoştea din copilărie şi, din patul său, în semiîntunericul camerei, cu perdelele trase, observă, reflectîndu-se pe albul plafonului, ca pe o pînză luminată de o lampă magică, umbra minusculă a unui drumeţ punîndu-şi desaga pe umăr după ce poposise la fîntîna de la răscruce.

— Ah ! drumul..., rosti el cu voce tare, mulţumit din cauza acestei fericiri regăsite. Dar, în aceeaşi clipă, aducîndu-şi aminte de nenorocirea sa, i se făcu frig, i se făcu frică şi cu un gest copilăresc închise din nou ochii pentru a aluneca în neştire, în uitare ; dar ochii lui închişi vedeau, urechile-i, deşi sub cuvertură, auzeau mereu acelaşi lucru înspăimîntător : pe maică-sa la capătul aleii de carpeni strigîndu-i :

— Nevastă-ta a plecat !

Instinctiv, datorită unei ciudate curiozităţi, gelozia care îl va face să sufere atît de mult mai tîrziu, îndeajuns să servească drept model pentru un studiu pasional, nu-l făcu să simtă de îndată în fiinţa lui deosebit de simplă şi bună ghearele şi ciocul de oţel al crudei Himere. Cînd aflase cu cine îi plecase soţia — cu Charley, matelotul său, aşa cum îşi spunea tînărul însuşi, prietenul cel mai apropiat al sufletului său — lovitura i s-a părut desigur puternică ; fusese o lovitură perfidă, vicleană, dată de jos în sus, şi atît de neaşteptată încît, la început, fusese parcă amorţit în faţa suferinţei.

— Este... este...

O roşeaţă trecătoare peste paloarea febrei, un abur întunecîndu-i ochii de cîine blînd, asta fusese tot. Abia mai tîrziu începu să sufere din cauza geloziei, care îl aduse într-o stare de delir. Pentru moment totul se prăbuşise în hăul adînc şi întunecat care se deschisese la picioarele lui şi peste care se apleca fără să înţeleagă nimic... A plecat... pentru ce ?... Ce-i făcuseră ?... Aşadar nu-l mai iubea, şi el care o iubea atît de mult !

Stînd la fereastră, în fața acestui peisaj familiar, în care totul îi amintea de Lidia, tot timpul cît a durat convalescența nu s-a gîndit decît la un singur lucru :

— Ce se întîmplase ?

Ar fi vrut să citească scrisoarea pe care nevastă-sa o scrisese la plecare ; dar pe care maică-sa o ascunsese... Pentru o altă zi, mai tîrziu, cînd va fi vindecat. Se aflau acolo lucruri care l-ar fi făcut să sufere prea mult și să-i provoace un nou atac. Ar fi fost prea mulțumită ticăloasa !

În realitate, scrisoarea Lidiei, care o acuza atît de categoric pe soacră-sa, conținea un asemenea accent de revoltă și sinceritate încît aceasta din urmă dădea înapoi în fața disperării și probabil a mîniei fiului său, îndrăgostit la fel ca în prima zi, după opt ani de căsătorie. Și chiar trăinicia acestei iubiri o înspăimînta pe neînfricata femeie.

Pentru ea, la fel ca pentru multe alte femei franceze, mai mult mame decît soții, transferînd asupra copiilor dragostea lor refuzată de soțul care nu vrea sau nu știe să profite de ea, pasiunea nu reprezenta decît un accesoriu demn de un roman sau de o piesă de teatru și viața în doi nu era decît o asociație prozaică. Cum să-și poată explica așadar violența acelei dorințe pe care o citea în ochii fiului ei, tot atît de neîmblînzită după atîția ani ca și pe vremea cînd lacrimile fierbinți stropeau vitraliul izbei ?

— Într-adevăr, nu vă înțeleg pe voi bărbații, îi spunea ea conducîndu-l și sprijinindu-l cu ocazia primei lor plimbări prin parc, într-o strălucitoare după-amiază de august. Puteți să iubiți și să urîți în același timp... Așa că și tu, te gîndești încă la ticăloasa aceea care te-a înșelat, care trăiește cu altul și te-a făcut să fii bătaia de joc a întregului ținut.

Mama simți cum tremură brațul care îl sprijinea pe-al ei, dar continuă pe un ton dur, privindu-l ca un chirurg neîndurător :

— Imaginează-ți că toată lumea cunoaște povestea lor. Se întîlneau la noi în casă... El venea noaptea, sărind peste zid...

— Să intrăm aici, mamă, sînt frînt, șopti Richard împingînd ușa căsuței de lemn. Și cum, descurajat, se lăsă să cadă pe divan cu toată greutatea, arcurile stricate scîrțîiră și același gînd îi făcu să roșească în aceeași clipă atît pe mamă cît și pe fiu.

— Dragul meu copil, promite-mi că pentru mîndria ta, pentru onoarea ta, n-ai să te mai gîndești la această femeie.

Ea mută din loc o pernă ca Richard să se așeze : ace de păr uitate acolo îi alunecară în mînă. Le adună și le azvîrli cu scîrbă afară.

Urmă apoi o tăcere grea în timpul căreia o rîndunică intră pe ușa larg deschisă, atinse grinzile cu un fîlfîit de evantai desfăcut și ieși ca o femeie care face nazuri.

— Promite-mi... repetă mama foarte emoționată.

Richard răspunse :

— Bine, îți făgăduiesc, dar cu o condiție... vreau să știu, vreau să-mi spui unde se află.

Mamei i se făcu teamă că apăsase prea mult pe coarda orgoliului și a mîniei :

— De ce să știi unde se află ? Ce vrei să faci ?

— Nimic, din simplă curiozitate.

— Dar nu știu, crede-mă.

— Bine. Cei de la Grosbourg s-au întors ; acolo am să primesc un răspuns.

De teama unui scandal, doamna Fénigan promise să meargă ea însăși să ceară vești de la familia d'Alcantara ; deși se va alege cu o migrenă cum se întîmpla de fiecare dată cînd își punea pălăria...

Două zile mai tîrziu, coborînd din trăsură în fața imensului peron de la Grosbourg, o găsi acolo pe ducesă într-o foarte intimă și animată discuție cu [illegible] Alc-

xandre, al cărui salut afectat aduse fiori de gheață în inima vizitatoarei.

— O să te mai văd, Alexandre... strigă ducesa, introducînd-o pe doamna Fénigan într-un salonaș, aflat pe colț și tapetat cu mătase verde. Cui datorăm această vizită, doamnă notăreasă ? i se adresă ea pe un ton de bunăvoință ipocrită și infatuată. Notăreasa, atît de precis apostrofată cu titlul ei, păru să se sufoce din cauza acestei primiri atît de jignitoare, deși cel mai îngrozitor lucru nu fusese rostit :

— Doamnă, Richard, fiul meu, era gata să moară.

— Ah ! într-adevăr... așa, nu știam.

— Cum, nu știați că bietul meu copil...

— Doamne, draga mea, astea sînt subiecte atît de delicate. Și ducesa își plimbă un flacon pe sub nasul ei coroiat.

— Totuși, subiectul vă interesează destul de îndeaproape, șopti doamna Fénigan. Și brusc, într-o explozie de ură maternă, izbucni :

— Ah ! doamnă ducesă, e o mare nenorocire că fiul meu s-a întîlnit cu al dumitale.

Căpșorul cu păr gălbui se înălță cu un surîs malițios :

— Doar nu aveți pretenția să-l acuzați pe Charlexis de răpirea nurorii dumneavoastră ? Fiul meu are abia 18 ani, era încă în colegiu...

O ușă se deschise lăsînd să se vadă la capătul unui șir de camere de primire chipul trist și zbîrcit al generalului-duce, care se sprijinea cu greutate de brațul fotoliului ca s-o salute pe doamna Fénigan cu aceste cuvinte insolente :

— Voi adăuga, dragă doamnă, că nevinovatul nostru copil a plecat împrumutînd o sută de mii de franci, care ne vor costa desigur îndoit, în timp ce Danaida se laudă că a fugit numai cu cămașa de pe ea.

În timp ce vorbea o veche oglindă aflată deasupra căminului din salonaș îi reflecta tremurul mustății lungi,

răsucită de un rictus furios și gestul disperat pe care maestrul Jean, aflat în spatele marelui fotoliu, îl schița cu arcușul violoncelului său.

Doamna Fénigan se ridică foarte demnă și spuse ieșind :

— Dorniți-i fiului dumneavoastră să nu se întîlnească față-n față cu al meu.

Generalul tresări, dar ducesa îl liniști :

— Păstrează-ți calmul !... Unul în Seine-et-Oise, celălalt în drum spre India, nu riscă să se întîlnească.

Cu toate astea, de îndată ce doamna Fénigan se află în trăsură, iar trăsura la capătul aleii, îl chemă pe domnul Alexandre.

— Domnule general ?

— Să fii cu ochii pe Richard, auzi ? Dacă pleacă urmărește-l și ține-ne la curent.

Ducesa adăugă :

— Cît despre cheltuielile băiatului, oricît va cere, adresează-te direct mie.

Fostul intendent se înclină pînă la pămînt și plecă de la Grosbourg grav și spilcuit.

În acest timp Richard, a cărui haină se ridicase pe umerii lui largi, măsura cu pași furioși salonul din Uzelles ascultînd cele povestite de doamna Fénigan, strivită de indignare în fundul unui șezlong, cu pălăria pe genunchi. Strîngînd din dinți, el se stăpîni pînă ce maică-sa își termină istorisirea ; în cele din urmă, oprindu-se în fața ei, o ridică, o strînse la piept și, într-o revărsare de tandrețe, destul de rară la acest taciturn, îi spuse :

— Acum totul s-a sfîrșit. Ai dreptate, e o nerușinată, să se ducă unde-o vrea, nu vom mai vorbi niciodată despre ea.

O spunea cu sinceritatea mîniei, torturat de ideea că Lidia răpise și împinsese la desfrîu un licean. Pentru prima dată își dădea seama de grotescul și oroarea aces-

tei aventuri, uimit de a fi avut atîta timp lîngă el o isterică, pe care n-o știuse bolnavă; și o lua drept martor pe maică-sa care îl aproba, întărea totul, încîntată că-și recîștigase locul...

— Vezi tu, copilul meu, noi am greșit... Ne-am dus s-o căutăm printre copiii găsiți. Am evitat astfel neplacerile pe care ni le-ar fi creat o altă familie, dar ți-ai luat nevasta fără să-i cunoști trecutul, fără garanții, învăluită în mister, în necunoscut. cu toate posibilele tare ale eredității. Fata asta pretindea că are sînge nobil... Lucrul ăsta i l-au băgat în cap la mănăstire. În tot cazul noblețea asta a purtat multă josnicie prin venele ei... Hai sărută-mă, du-te și să nu ne mai gîndim la ea.

Acest lucru încerca și el să facă obosindu-și trupul peste măsură pentru ca în fiecare seară să se prăbușească în somn cu pumnii strînși. Fără îndoială, dacă s-ar fi căsătorit cu o femeie gospodină, așa ca maică-sa, care să se gîndească numai la livada ei, la dulapuri și la rufărie, viața în aer liber pe care o ducea l-ar fi scăpat pe Richard de durerea sa. Dar Lidia, fără copil, fără o gospodărie pe care s-o supravegheze, își însoțise soțul pretutindeni, vînînd și pescuind împreună cu el, așa că atunci cînd încercă să-și alunge amintirile, o regăsi peste tot unde se ducea, vie și prezentă la fel ca umbra fericirii lui dispărute.

După plecarea soției. Richard își aruncă pentru prima oară plasa între Ris și Juvisay, la cîțiva metri de țărm. Foarte calmă în acel loc, apa reflecta imaginea răsturnată a unui han frecventat de muncitorii de la carieră un fost popas de diligențe, ridicîndu-și singuratic acoperișul său mare de paie și ferestrele înalte cu geamulețe mici la marginea drumului pe unde erau trase bărcile la edec.

— Am intrat prea mult printre ierburi ? întrebă Chuchin. care ținea lopețile, uimit de faptul că stăpînul său rămăsese nemișcat. Dar Richard nu-i răspunse : el revedea o scenă din viața lor în doi care se petrecuse

chiar în acest loc : rîul plin de bulboane din cauza unei ploi torențiale. cerul negru. lotca plină de apă și Lidia țipînd și rîzînd sub potopul de apă, fără un pantof pe care îl scăpase din picior cînd coborîse din barcă ; apoi sala lungă și întunecoasă a hanului în care lumînări înfipte în căni goale de un litru luminau niște chipuri sălbatice : muncitori ce lucrau la carieră sau scoteau nisip, păstori surprinși de ploaia torențială ce-și uscau și ei marile pelerine de lînă pe lîngă un foc de vreascuri în fața căruia Lidia. udă pînă la piele. se încălzea storcîndu-și părul. înveselită de ochii aceia de masculi. de poftele acelor fauni ținuți la distanță de umerii largi și de pumnii puternici ai însoțitorului ei.

— Apa e prea limpede aici, bătrîne Chuchin, urcă pînă mai sus de pod. porunci Richard cu voce schimbată.

Sub puternica opintire a paznicului de pescuit oglinda care reflecta vechiul han se sparse în bucăți scufundindu-se în adîncul rîului odată cu amintirile pe care le evoca. Barca se opri la Insula Vrăbiilor. un loc minunat pentru a arunca plasa, dar în ziua aceea stăpînul nu era în formă.

La unul din capete insula se adîncește într-un semicerc ușor alungit, unde, pe un fund de nisip fin, la umbra îmbinată a două sălcii înclinate și stufoase. doarme o apă limpede. Lidia îi spunea acelui colțișor baia ei. Avînd luntrea lui Richard cu pînza larg desfășurată pentru a bara intrarea. iar de-o parte și de alta sălciile ca niște perdele. ea își făcea aici lecția de înot : și ce rîs nebun, ce mai strigăte de spaimă la cea mai ușoară atingere pe pielea ei goală și trandafirie a vreunei ramuri sau gîze înspăimîntate. Amintirea acelui trup splendid. șiroind de apă. moarat de frig și lumină, de înfiorări și de raze. gustul brusc regăsit al acelui frumos fruct din care. cu o singură excepție. nu îndrăznise niciodată să muște după pofta inimii și. în sfîrșit. întristarea pînă la lacrimi din cauza bucuriilor pierdute și a orelor

pustii, asta a fost tot ce-i aduseră cele trei sau patru aruncări de plasă în lungul interval de timp cît zăbovise pe Insula Vrăbiilor.

— Ciudat lucru, spunea seara la bucătărie tatăl Rosinei Chuchin ; cu toate că este atît de trist, domnul Richard n-a încetat să cînte tot timpul cît a pescuit.

Într-adevăr, absorbit de amintirea-i unică şi scumpă, Richard îşi amintise în mod mecanic de o arie de Pergolese pe care maestrul Jean şi Lidia o cîntau şi căreia el îi intona cu voce tare başii, marcînd ritmul, acompaniind cu pum-pum-uri melodia divină pe care acum o fredona în minte, umplîndu-i inima.

În zilele următoare, obsedat de acelaşi lucru, imaginea iubitei îi apăru tot timpul, în toate cotloanele şi meandrele rîului — dimineaţa, cînd ceaţa era atît de deasă încît lotca nu se putea orienta decît după clipocitul valurilor ce se izbeau de picioarele pontoanelor sau scara, cînd lumina vreunui şlep aluneca misterioasă chiar la suprafaţa apei. Acelaşi lucru i se întîmplă şi pe Yères sau pe Orge, aceşti zglobii afluenţi ai Senei, mărginiţi de pante înverzite, pîlcuri de arbori şi răzoare înflorite, de hulubării, de spălătorii, de vechi abaţii transformate în mori. O regăsea sub vîslă, subţire şi proaspătă ca o plantă de apă, cu chipul de un alb verzui, pe care soarele şi arşiţa nu-l puteau atinge.

De-a lungul rîului se întindea pădurea. Richard se năpusti în codru ca să scape de vrăjile apei. Dar imaginea continua să-l urmărească sub frunzişul pădurii, în adîncul desişurilor, la răspîntia potecilor înverzite pe care le cunoştea în cele mai mici amănunte. Lidia îi apărea peste tot şi cînd nu era imaginea ei atunci întîlniri, împrejurări îi aminteau de nenorocirea lui.

Într-o seară, pe cînd se întorcea după o lungă plimbare pe jos, cum trecea prin faţa unui schit singuratic se auzi strigat de nişte glasuri prietenoase şi răguşite.

— Hei, domnule Richard...

Sautecoeur, zis Indianul, un bătrîn pădurar cu statură de uriaş, căruia braconierii îi ştiau de frică, îşi căsătorea fiul, şef de raion într-un mare magazin din Paris cu o funcţionară care lucra tot acolo. În mijlocul curţii fostei mănăstiri, năpădită de iarbă şi lăsată în paragină, în jurul unei mese întinse se adunaseră paznicii în livrea albastră de la Grosbourg împreună cu nevestele lor arse de soare şi gătite în culori ţipătoare, arendaşul din Uzelles şi familia lui, cei doi muzicanţi angajaţi să cînte la nuntă şi domnul Alexandre, foarte elegant, cu pantofi de lac şi pantaloni albi care o fixa prin monoclu pe mireasă — o pocitanie admirabilă, îmbrăcată şi pieptănată fără greş. Richard fu nevoit să intre şi să se aşeze un moment. Masa era pe sfîrşite ; se mai băură cîteva păhărele de vin alb în sănătatea mirilor. După care, la semnalul trompetei cu piston, se ridicară să danseze încă un cadril la lumina ultimelor văpăi ale soarelui care apunea. Richard şi Indianul, cu coatele sprijinite de masă, discutau privind dansul.

— Da, domnule Richard, de cochetă copila asta e foarte cochetă, spunea paznicul de vînătoare care, cu ochii lui de pahiderm greoi, urmărea coroniţa albă a nurorii sale... Băiatul nu ţine ca ea să se întoarcă la magazin, mai ales că e puţin suferindă de piept. Vor rămîne un sezon sau două la Schit. El va lucra ziua la Paris, iar eu voi veghea asupra nevesti-si. Pe vremuri n-am avut noroc cu a mea, dar vă asigur că asta nu va călca strîmb.

— Mă îndoiesc, zise Richard cu un surîs forţat gîndindu-se, fără să vrea, că ar fi trebuit să-i încredinţeze Indianului supravegherea familiei sale.

Noaptea cuprinsese pădurea cînd părăsi Schitul ; păsările nu mai ciripeau, numai trompeta de la nuntă scotea sunete ritmate şi ascuţite. Richard nu auzea însă această muzică, el o asculta numai pe aceea pe care-o

însoțea cu arpegii de note joase. cu pum-pum-urile lui triste, semănate în întunericul aleilor.

Descurajat, nu mai ieși. Exista la parterul Pavilionului, alături de camera unde se ținea rufăria, o încăpere căreia i se spunea „atelierul". Richard, care de la fuga soției se culca la Castel, în camera sa de băiat, vecină cu a maică-si, folosea această încăpere părăsită ca să-și facă siesta în marele fotoliu de piele, să rezolve vreo notă a cîte unui arendaș la biroul cu rulou al fostului notar. De acum înainte, se mută aici. La fel ca în copilărie, privea de la fereastră drumul și se distra găsindu-și aici vechi cunoștințe, figuri simple ale unui joc cu figurine de carton, asupra cărora i se părea că vede aplecată fruntea Lidiei alături de-a lui. Își aduse aminte cît de mult se temea soția lui, în ajunul zilei de tîrg de vite, ca și de căruța cu două roți a lui Foucart cu care erau transportați înecații, acoperiți, atunci cînd timpul era rece, cu o pînză groasă... Dar iată, această misterioasă căruță urcă încet dinspre Sena ; îl aduce pe valetul bătrînului Mérivet, scos dintre ierburile de lîngă mal, unde se înecase accidental alaltăieri. El care era paracliserul Micii Parohii ; sărmanul stăpîn îl urma plîngînd, mai gîrbovit, mai slab ca de-obicei.

Uite-l și pe moș Georges cu bîta lui cea lungă și cu o bucată de pîine sub braț. Și totuși azi nu-i ziua săracilor ; de cîtăva vreme însă bătrînul vagabond nu mai părăsește Uzelles. Pare că pîndește, că așteaptă ceva. Îl găsești mereu dînd tîrcoale castelului sau culcat lîngă vreuna dintre portițele grilajului dinspre drum sau dinspre pădure.

— E mereu beat ! zice Chuchin cu invidie.

Iar cînd bătrînul drumeț își apropia mutra lui ce aduce cu un bot de cîine și ochii lăcrămoși de barele ferestrei de la bucătărie, fetele de aici îi strigau rîzînd :

— Moș Georges, ai vreun necaz în dragoste ?

E îngrozitor să vezi într-o zi ca asta, caldă și luminoasă, o asemenea sărmană larvă umană tîrîndu-se pe drum, sprijinindu-se de arbori, de ziduri. De unde a apărut ? Are o patrie ? Ce limbă, ce argou molfăie această gură fără dinți ? Cum de se află în colțișorul acesta din Seine-et-Oise cerșetorul ăsta bătrîn, la fel de pierdut, de necunoscut și înstrăinat, ca și cînd ar rătăci prin centrul Africii ?

...Iată-l că se apropie de fîntînă încercînd să ajungă la cana de tablă și s-o țină sub jetul de apă limpede. Miinile îi tremură, picioarele îi alunecă, pălăria — o vechitură de fetru fără formă și culoare — îi cade alături de cana răsturnată, ceea ce o face să rîdă pînă la lacrimi pe tînăra fermieră de peste drum care, în picioare, păzindu-și ograda, își ține cu amîndouă mîinile pîntecele enorm, de femeie însărcinată. În sfîrșit, după eforturi îngrozitoare, nenorocitul ajunge să bea direct de la robinet și două firișoare de apă i se scurg din barbă, în timp ce soarele îi încălzește țeasta chealä, roșie, vîrstată de vene mari, albastre.

Richard își amintește ceea ce Lidia îi spusese cîndva și anume că niciodată nu poate să se uite la un drumeț care, după ce se oprește seara să bea apă la această răspîntie de drumuri, rămîne nehotărît, cu privirea în jos, nu niciodată nu poate să privească o asemenea dureroasă nehotărîre și părăsire de sine, fără să nu-i treacă prin minte că acest drumeț hoinar fusese și el mititel, legănat, îngrijit cu dragoste de o mamă blîndă care îl privise poate cum doarme, făurindu-și cele mai frumoase vise în privința lui. Oare cum putuse această femeie care vorbea cu atîta bunătate, cu atîta milă neprefăcută să-i provoace atîta suferință soțului ei ? El, Richard, însemna oare pentru ea mai puțin decît un bătrîn cerșetor ?

...Acum, după ce a băut, moș Georges se culcă greoi lîngă fîntînă, bucată cu bucată, ca și cum și-ar fi aruncat

mîinile și picioarele la pămînt, unul după altul. Scoate pîinea de sub haina-i lungă, găurită, zdrențuită, o pune pe o piatră lîngă el apoi, închizînd ochii, dar numai pe jumătate, căci își apără hrana împotriva muștelor și a mulțimii de viermi murdari, dușmani ai popasurilor sale de vagabond, adoarme cu o mînă pe bucata de pîine, primită ca milostenie, și cu cealaltă pe bîta sa de lemn tare.

Richard însă nu mai doarme. S-a sfîrșit cu plăcutele lui sieste de odinioară. De pe cealaltă parte a drumului, scăldată în lumină, el urmărește, ascultă somnul greu al acestui sărman pentru care simte un fel de duioșie pentru că era săracul Lidiei, pentru că lui îi vorbise ultima oară, pentru că în mîna lui crăpată și beteagă pusese scrisoarea de adio, scrisoare pe care doamna Fénigan n-a îndrăznit niciodată s-o arate fiului ei.

Brusc își amintește că în afara acestei scrisori micul birou al soției, de acolo, de sus, închide poate și altele, tot atît de misterioase. Cum de n-a fost tentat mai demult să se uite în birou ?

Fără să mai zăbovească decît atît cît i-a fost necesar să intre la Rosine ca să-i ceară cheia, apucînd să mai vadă silueta domnului Alexandre încălecînd fereastra dinspre parc a camerei unde se țineau rufele, urcă repede mica scară de lemn drapată în pînză de Geneva, cu flori mari și iată-l ajuns în fața unei vechi mobile de marchetărie mică și cochetă căreia îi sparge broasca și mireasmă îmbătătoare de iriși uscați, păstrați într-o pungulită îi amintește de cea absentă mai mult chiar decît ariile lui Pergolese sau ale lui Beethoven. Cu degetele sale butucănoase, nerăbdătoare, Richard cotrobăie, răsfoiește. A găsit deja scrisori de la maică-sa și de la el de pe vremea cînd îi făcea curte orfanei, cîteva bilețele de la sora Marta din timpul unei călătorii a călugăriței la Dublin, apoi, păstrate cu multă grijă, două chitanțe, martore ale serii cînd cinaseră după spectacolul de la

Operă și ale nopții petrecute la hotel. Biata Lidia, suferise probabil din cauza acestei lipse a ocaziilor de a se distra...

Acum, într-o cutiuță găsește un plic mare care conține o miniatură de fildeș și trei scrisori cu scrisul fin și alungit pe care-l recunoaște — scrisul lui Charlexis. De la primele rînduri tresare, obrajii i se aprind în fața diabolicei manevre desfășurate de prinț ca s-o hotărască pe Lidia să plece arătîndu-i deschis ce existență detestabilă duce între butucănosul Pum-pum și Doamna Pîrș, strîngătoarea de mere, cum îi poreclise el pe Richard și pe maică-sa. Ah ! micul monstru, nimic nu-i scăpase; nici ticurile, nici pisălogeala ; și cît de bine se pricepuse să exalte vanitatea tinerei femei, pretențiile ei de noblețe, dorința fierbinte de a călători, de aventură, cum știuse s-o facă să creadă că se sufocă pe această porțiune de Sena, delimitată între două ecluze... Și Lidia e acuzată că a abuzat de cei 18 ani ai tînărului ! Prințișorul ăsta are o sută de ani și în plus experiența unei bătrîne dansatoare și a unui preot vicios. Nu, nu ea l-a corupt, nu ea l-a determinat să plece ; scrisorile astea sînt o dovadă în acest sens.

Dar cine-i oare în această minusculă ramă de aur, bebelușul ăsta voinic și frumos, gol pușcă pe florile covorului ? Al cui e copilul ăsta ? Al lor ? Dar cînd ? Unde ? Cum ? Ea n-a plecat niciodată de-acasă... Și bietul soț, care regretase mereu paternitatea sa dezamăgită, caută, întreabă aceste trăsături în miniatură, aceste bucle de aur, ochii de piatră rece ai celui pe care bănuiește că este micul bastard al monstrului. Ei bine, nu ! e însuși monstrul. Acest portret al lui Charlexis la doi ani fusese o fantezie a generalului, un fel de a spune doamnelor ce se entuziasmau în fața micului mascul frumos : „Iată cum îi fac..." în timp ce prințul, oferindu-i iubitei sale acest medalion din fragedă pruncie părea să insinueze : „Iată cum sînt făcut". Pe fundul cutiuței, sub portret,

se afla o scrisoare mai intimă, mai arzătoare decît celelalte, care explica tot ce se întîmplase. Parcurgînd-o, Richard pălește brusc cuprins de un tremur nervos și simte cum îngrozitoare convulsii îi contractă stomacul. Ochii, străbătuți, orbiți de fulgere interne i se tulbură, își pierde vederea... E otrava, veninul geloziei... a cărei îngrozitoare arsură n-o cunoscuse pînă atunci. După plecarea Lidiei, după ce-o pierduse, nu-și imaginase nimic de acest gen. Acum însă se gîndește la celălalt, la cel care i-a furat-o, la iubirea lor amețitoare, la mîngîierile lor... Și sărmanul gelos continuă să citească. N-ar vrea s-o facă, fiecare cuvînt îl sfîșie, îl arde, dar trebuie... e ca o otravă delicioasă pe care o înfrigurare răuvoitoare îl silește s-o bea, s-o soarbă...

Ca s-o hotărască pe Lidia să plece iubitul se plîngea în fraze arzătoare că nopțile lor din izbă sînt prea negre, că s-a plictisit să iubească pe bîjbîite, în întuneric, înfricoșat, auzind răsuflarea cîinilor la ușă. Fără îndoială că există o atracție, dar și o limită a pericolului... Ah ! sărutarea lor de ieri dimineață pe terasa de la Grosbourg, sărutarea aceea dată cu toată gura, atît de dulce și atît de înfocată încît cinci minute au rămas amîndoi clătinîndu-se, cu genunchii moi... Dar asta nu-i nimic, prima lor noapte în camera de pe iaht va fi și mai frumoasă. O noapte plină de sinceritate și lumină, fără teamă și fără rețineri, fără nimic între ei, fără nimic pe ei, numai sărutări și lumină. Va fi așa cum spune un cîntec malaghez despre frumoasa puritană care îi șoptește iubitului la ureche : „Stinge, ah ! stinge lumina... e destul de mare păcatul pe care îl facem ; nu vreau să cunosc și păcatul privirii". Apoi, tare, în vîrtejul plăcerii : „Aprinde, iubitule, din nou lumina, aprinde-o din nou. Vreau să cunosc și păcatul plăcerii".

...Nenorocitul se ridică, pășește furios prin cameră, gesticulează, vrea să zdrobească mîrșăvia pe care acum o descoperă și a cărei imagine îi umple privirea de groază,

urmărindu-l continuu : „Ah, scîrbos prințișor, ah ! banditule... unde ai dus-o ? unde o ascunzi ? Dacă aș putea să aflu, să-i am în mînă, să mă năpustesc asupra lor... uite așa, uite..." Și cu tocul cizmei el strivește, fărîmă medalionul de fildeș, închipuindu-și că smulge din carne vie, că zdrobește viața... Dar otrava a fost băută și, amestecîndu-se cu sîngele lui, nu-l va mai slăbi nici o clipă.

Seara, în salon, așezînd piesele de șah la lumina blîndă a abajurului, doamna Fénigan își privește fiul cu un surîs de ușurare și mulțumire.

— Ei bine, spune, nu-i așa că împreună sîntem într-adevăr fericiți ?

Ea nici nu bănuia măcar scenele pe care Richard și le imaginase.

V

MÉRIVET

Slujba tocmai se terminase. Grilajul și portalul deschis lăsau să se vadă pe fundalul negru al bisericii — ce părea și mai întunecat din cauza luminii strălucitoare de afară — lumînările stingîndu-se una după alta și, în picioare, în pridvor, pe domnul Mérivet, scund, proaspăt ras, cu părul alb, întors peste cravata înaltă de saten, cu ordinul roșu al papei la butoniera redingotei, salutînd invitații la ieșire, conducînd pînă în drum persoanele mai importante, mulțumindu-le pentru marea onoare ce i-o făcuseră, cu o mimică mobilă și desuetă...

— Într-adevăr. Vă mulțumesc... a venit destulă lume în dimineața asta, dar am fi fost mai mulți dacă nu s-ar fi sărbătorit și hramul din Draveil și nu mai știu ce

la orfelinatul din Soisy, care ne-au păgubit... Pe duminică... să nu lipsiţi... pe duminică.

Cei ce veneau regulat în Mica Parohie, mai toţi vecini, se împrăştiau făcînd să se răspîndească pe drumul mare un miros de anafură, scîrţîit de încălţări noi şi fîşîit de stofe mătăsoase. Barbe, bucătăreasa cea bătrînă, care de la moartea valetului îl înlocuia în atribuţiile sale de paracliser, îi aduse domnului Mérivet cheia de la uşa principală.

— Domnule, totul este bine închis, stins... N-a mai rămas deschisă decît sacristia, unde domnul vicar mai întîrzie încă. Mi-a spus să nu-l aştept, căci va ieşi prin grădină.

Grădina nu era decît un petec de pămînt de lîngă capelă, unde printre ierburi şi mari cupe de maci zăceau pietre cioplite, rămase acolo de pe vremea cînd se construise biserica. Din drum părea un mic cimitir de ţară.

— Abatele Cérès e cumva bolnav ? întrebă domnul Mérivet, pentru care cei ce slujeau în mica sa ctitorie îi erau tot atît de dragi ca şi aceasta. Barbe îl linişti. Domnul vicar ceruse să i se dea un ac şi un fir de aţă neagră, fără îndoială ca să-şi mai cîrpească vechea lui sutană jerpelită şi roasă.

— Ar fi timpul ca domnul să-i cumpere alta.

— Ai dreptate, Barbe, o să-i cumpărăm o sutană nouă. Dar acum du-te repede să pregăteşti masa.

Fata bătrînă traversă drumul, acum complet pustiu, părînd astfel mai încăpător, la fel ca întregul cuprins din jur stăpînit de liniştea repausului duminical, şi dispăru printr-o portiţă a zidului învecinat, lăsîndu-şi stăpînul la soare, aşezat pe una dintre marile lespezi albe din grădină.

Trecuse cîtva timp de cînd domnul Mérivet îl aştepta pe vicar să iasă, încercînd să găsească modul de a-l determina să accepte o frumoasă sutană pe care să n-o revîndă pe dată în folosul săracilor, cînd, pe drum, răsunară paşi însoţiţi de o voce groasă care fredona. Şi cum domnului Mérivet îi plăcea cel mai mult ca un trecător, un străin, să se oprească în faţa inscripţiei bisericii sale : Napoléon Mérivet, cavaler al ordinului Saint-Grégoire-le-Grand... el înălţă capul, savurîndu-şi deja bucuria vanitoasă, dar rămase puţin dezamăgit zărindu-l pe Richard Fénigan pe care nu-l mai văzuse de cînd se întrerupseseră serile de muzică datorită plecării Lidiei. Îl strigă însă şi, cu un gest plin de tandreţe, îl obligă să se aşeze alături de el apoi, după ce-l scrută cu atenţie, îl întrebă :

— De ce n-ai venit mai repede ? Nu vrei să intri niciodată în bisericuţa mea ? Ţi-ar face bine, totuşi.

Richard, slăbit, scofîlcit, cu fruntea brăzdată de lungi riduri transversale, ca un portativ, căuta un pretext ca să poată pleca cît mai repede, să scape de reproşurile acestui bătrîn maniac, proprietarul micii biserici, dar căldura pietrei, mireasma toropitoare a macilor, bunătatea moşneagului care te atrăgea şi te reţinea îl înlănţuiră pe loc.

— Eşti mult mai tînăr decît mine, i se adresă omuleţul cel cumsecade, bătîndu-l uşor peste mînă, dar te apropii ca vîrstă cînd împărtăşeşti aceeaşi durere. Răul din cauza căruia suferi acum l-am trăit şi eu şi, la fel ca tine, am trecut şi eu prin această încercare întristat de moarte, întristat pînă la crimă, gata să ucid. Ţi se pare ciudat, nu-i aşa ? să ţi-l închipui pe moş Mérivet, pe bătrînelul ăsta mititel, atît de politicos, atît de liniştit, gata să ucidă... Dar n-a făcut asta... el, care din cauza unui nebunesc acces de orgoliu ar fi devenit cel mai laş dintre asasini, căci ce poate fi mai laş decît un soţ care îşi ucide soţia cu încuviinţarea legii ?

Richard îşi plecă ochii fără să răspundă. De opt zile nu visa decît moarte şi răzbunare şi tocmai se întorcea de la poştă unde spera să descopere printre hîrtiile

adunate la post-restant vreun scris revelator, datorită căruia să obțină unele informații. Așadar, înspăimîntătoarele lui gînduri care i se rostogoleau prin capul înfierbîntat în timp ce mergea pe drum ieșeau la iveală. Oare de ce bătrînul Mérivet, atît de retras de obicei, simțise nevoia să-i istorisească povestea lui ?

— Povestea asta, dragul meu copil, seamănă cu a ta, numai că eu aveam cu șaisprezece ani mai mult decît soția mea. Eram scund, urît, ocupat pînă peste cap cu comerțul, căci făceam negoț cu alfa[1], ceea ce mă obliga să fac dese călătorii în Algeria. Un singur lucru îmi era favorabil : cîntam la vioară și încă destul de bine. Irène a mea, născută la Blidah, avea tenul auriu, ochii migdalați și mîngîietori și o înfățișare deosebit de blîndă. Fără să se priceapă cîtuși de puțin la muzică, o îndrăgea la fel ca tine, instinctiv, cu simțurile. Se înfiora toată cînd sunetele o atingeau cu mîngîierea lor — iar eu eram, pot să spun, destul de talentat. Te miri că nu m-ai auzit niciodată la concertele de duminică ; asta pentru că de la moartea lui Irène n-am mai vrut să cînt niciodată.

Al doilea an de căsătorie ne-a adus un copil care n-a trăit însă. Soția mea a fost deosebit de îndurerată cu atît mai mult cu cît am fost avertizați că nu va mai putea fi mamă. Și atunci, ca să-i ofer o preocupare, ca s-o fac să trăiască în aer liber, am cumpărat proprietatea din Uzelles ; se simțea bine aici sau se prefăcea ca să-mi facă plăcere. Punea atîta bunătate în tot ceea ce făcea !... Din nenorocire un pictor renumit veni să se instaleze în ținut. Soției mele îi plăceau oamenii celebri, care reușiseră să-și facă un nume, și împărtășeam alături de ea acest cusur al parizianului : orgoliul de a avea ca invitat la masă un om de renume. Primit la noi, pictorul reveni

[1] Plantă din familia gramineelor, originară din Algeria, din care se pot obține fibre, hîrtie de calitate superioară etc.

adeseori. Era un bărbat frumos, cu gesturi teatrale, cu cioc și freză gen Rubens, care, sub înfățișarea lui pretențioasă, ascundea imaginația cea mai bogată și un limbaj deosebit de colorat și captivant. Cît timp stătea la noi nevastă-mea îi sorbea cuvintele cu tot trupul aplecat spre el așa că, orice aș fi cîntat la vioară, ea nu mai auzea decît glasul lui în pofida lui Mendelssohn și Chopin. Sufeream cînd o vedeam — plictisită și tăcută cînd eram singuri — cum se însuflețește — rumenă și strălucitoare — numai cînd auzea pașii acelui bărbat la ușa noastră. Îi reproșam cîteodată rîzînd acest lucru, dar rîsul meu suna probabil tot atît de fals ca și al ei cînd îmi răspundea cu un aer nevinovat și surprins :

— Ți se pare ?... Dar nu-i așa, te asigur !

— În curînd nu mai aveam decît o singură idee în minte : Îl iubește... îl iubește... Noaptea, dormind alături de ea, visam că eram foarte înalt, foarte puternic, mai frumos decît celălalt și adesea, în loc să dorm, îi spionam somnul, cuvintele pline de pasiune pe care îmi închipuiam că e gata să le rostească cu toate că nimic nu se întîmplase între ei. Altădată simțeam nevoia s-o trezesc brusc : „Iubește-mă, iubește-mă sau te omor !“ În fine, simțind-o cum cu fiecare zi se îndepărtează cîte puțin de mine mi-a venit ideea să mă adresez celui pe care îl iubea. Nu știu de ce asociam în mintea mea numele acestui artist cu noblețea sufletească, cu generozitatea, cu o înțelegere superioară. Într-o zi i-am spus foarte simplu acestui om :

— Ascultă... nu mai am putere să lupt... Simt că îmi scapă și se îndreaptă spre dumneata împotriva voinței ei... Pentru dumneata nu e decît un capriciu, o satisfacție de moment... Pentru mine e toată viața. Te implor nu mi-o lua, lasă-mi-o... pleacă. Omul mi-a răspuns :

— Bine, voi pleca.

Și, într-adevăr, a doua zi a plecat, dar a luat-o cu el. Înțelegi cîte ceva din ceea ce am suferit ; mai mult,

eu eram singur, n-aveam un suflet căruia să-i spun durerea mea, o mamă care să mă împiedice să fac nebunii. Și le-am făcut pe toate. Mai întîi am vrut să-i întîlnesc. foarte hotărît să-i omor pe amîndoi. Erau în Elveția, la Gersau, pe malul lacului Patru Cantoane. Ce trist mi s-a părut lacul umbrit de imaginea munților — pictată cu noapte și doliu —, ce se oglindeau în el în seara în care debarcam la doi pași de singurul hotel de aici. Soția mea și iubitul ei tocmai plecaseră la Kursaal. Am luat o cameră vis-à-vis de a lor ; i-am auzit întorcîndu-se odată cu ceilalți oameni din hotel. El vorbea tare pe coridor cu vocea lui mîngîietoare și melodioasă, dar mai avea încă una, pe care nu i-o cunoșteam, acea pe care o folosea în interior, ascuțită și aspră, pe care am auzit-o prin ușă. O parte din noapte am ținut ușa mea întredeschisă, pîndind, gata să sar. Un amănunt prostesc mă reținu — neobișnuința de a folosi armele și în special arma ce-o aveam, pe care o cumpărasem în dimineața plecării, gata încărcată și pe care mă temeam că nu voi ști s-o folosesc. Cred totuși că la cel mai ușor suspin echivoc, la cea mai slabă chemare voluptuoasă m-aș fi năpustit asupra lor ca o fiară ; dar ceea ce auzeam nu aducea deloc a mîngîieri. El bombănea furios, cu dușmănie ; ea, cu glas stins, întretăiat de lacrimi, se ruga, se umilea. Am aflat mai tîrziu că îi făcea o scenă în legătură cu un muzician din Kursaal, pe care l-ar fi privit prea insistent; căci era gelos — culmea, și el era gelos, rău, gata s-o bată, iar motivul cel mai grav al certurilor, pe care i-l imputa îndeosebi, era tocmai faptul că-și înșelase soțul.

Auzind această tînguire stinsă, continuă și monotonă a ființei pe care o iubeam atît de mult, pe care o simțeam că suferă atît de aproape de mine, lacrimi chemate de lacrimile ei îmi curseră pe obraji și, considerîndu-mă un prost și un laș, m-am aruncat pe pat înăbușindu-mi în pernă suspinele și gemetele. Ah ! cît de pline de întu-

neric sînt sufletele noastre cînd nici o rugăciune nu le luminează. Și pe vremea aceea nu știam să mă rog.

În zori, iubitul lui Irène a ieșit singur cu șevaletul și cutia de culori. Se ducea să picteze în munți. Soția mea probabil că dormea căci în cameră nu se auzea nici o mișcare. N-am avut decît să răsucesc clanța și, fără să știu nici cum nici pentru ce — drept soț ca s-o îmbrățișez sau s-o omor — m-am trezit lîngă ea. Zgomotul ușor pe care-l făcusem o trezi pe jumătate, căci se mișcă, dar somnul greu de dimineață după o noapte grea o cuprinse din nou cu un suspin lung. Se culcase singură. iar el pe divanul de pe care atîrnau niște cuverturi, mărind dezordinea acestei mici încăperi plină de geamantane și haine, luminată acum de îndoita strălucire matinală a cerului și a lacului.

Cît de emoționat am fost s-o văd pe femeia pe care o iubeam, în patul acela de hotel, întîmplător în aceeași poziție cochetă pe care atît de des i-o admirasem — un braț îndoit susținîndu-i părul, iar celălalt, de o goliciune orbitoare, aruncat peste cuvertură. Acolo, da. am crezut c-o voi strînge de gît ca s-o împiedic să mai aparțină altui bărbat ; dar, pe cînd mă aplecam deasupra ei. obsedat de această dorință sălbatică, un suspin ușor o străbătu ca pe-un copil care a adormit dojenit și îndurerat. Am văzut atunci că avea ochii înroșiți, pleoapele umflate de urmele lacrimilor și mi se făcu tare milă de ea ; toată mînia mea se risipi în fața unei asemenea inconștiențe și slăbiciuni. Ah ! cu cîtă ușurință făcătorul de cuvinte poate să comande cu un gest teatral : „Omoar-o". Dar ca să duci la îndeplinire un asemenea îndemn trebuie să posezi instinctul de a ucide, un suflet laș și mîini de călău. Am ajuns la ușă fără să mă întorc ; o oră mai tîrziu plecasem.

Reîntors în Paris, incapabil să mă apuc de treburi, am venit să mă refugiez aici și m-am simțit atît de singur,

atît de nefericit, încît am sfîrşit prin a-mi întrebuinţa de astă dată revolverul chiar împotriva mea... Găurica asta rotundă pe care mi-am făcut-o în cap — şi bătrînul Mérivet îşi ridică părul alb arătîndu-i cicatricea — această mîngîiere a glonţului m-a făcut să zac două luni fără cunoştinţă, între viaţă şi moarte. Cînd mintea m-a a început din nou să funcţioneze am găsit lîngă mine un om admirabil, un sfînt care mi-a îngrijit sufletul şi, odată acesta vindecat, braţele mele s-au deschis din nou pentru cea pe care o mai iubeam şi care nu cerea decît să se întoarcă la mine. Sărmana micuţă, cum s-a întors! Slăbită, schimbată, la fel de aprinsă în obraji ca frunzele de fag atacate de gărgăriţe, părea după şase luni de iubire extraconjugală ca şi cînd ar fi ieşit din spital. Speram ca acest plăcut colţişor verde, atît de fericit aşezat între rîu şi pădure, să-i redea forţele, dar Irène continuă să slăbească chiar după ce petrecu o iarnă în patria ei, în mijlocul unei păduri de portocali, aproape de Blidah. Uneori, cu surîsul întristat al frumoşilor ochi care în fiece zi ocupau tot mai mult loc pe obrazul ei, îmi spunea: „Te iubesc, sînt fericită, mă duc... Ce soartă!“ Eu aveam încredere în pasiunea mea, în tinereţea ei. Şi brusc se trezi la viaţă, sau cel puţin îi reveni în aparenţă gustul să trăiască. Romanele lui Herscher înfăptuiră această minune. O vară întreagă, ultima ei vară, a petrecut-o în grădina noastră — cea pe care o vezi peste drum — zgribulită, ghemuită în plin soare într-un fotoliu de răchită, citind şi recitind delicatele povestiri de dragoste ale romancierului şi mai ales „Brodeza cu mîini de aur“, pe care o prefera din cauza acelui personaj îndrăgit al Yaminei, a cărei îmbrăcăminte se amuza s-o copieze şi s-o poarte — jachetă de catifea cu paiete şi bonetă din bani de aur pusă pe cosiţele-i lungi.

— Ce-ar zice autorul dacă m-ar vedea în postura Yaminei? mă întreba ea adesea... Aduc cu ea?...

Eu, fără să bănuiesc ceva, îi răspundeam: Desigur... Gîndindu-mă cu tristeţe că dacă romancierul ar fi fost aici ar fi văzut ceea ce vedeam şi eu: pe balconul camerei sale, deasupra fotoliului cochetei Yamina, cu frumoşii ei ochi aprinşi de febră, se afla întinsă, pusă la uscat lenjeria ei de bolnavă — perna, salteaua, umezite de sudoarea insomniilor —. Totuşi, căutînd să-i plac, s-o răsfăţ pînă la capăt, am întrebat-o într-o zi dacă s-ar bucura să-l poată întîlni pe Herscher, dacă ar vrea să-i scriu şi să-l chem. După cum vezi continuam s-o iubesc, dar eram cu totul vindecat de gelozie. Toate astea sînt atît de neînsemnate în faţa morţii! Irène, emoţionată, rămase tăcută şi hohotind de plîns îmi trimise o sărutare din vîrful degetelor. Am pierdut-o cîtva timp după aceea, în primele zile de toamnă cînd pe cîmpul pustiu corbii iau locul rîndunelelor. Şi numai atunci am aflat că ea corespondase cu ilustrul romancier, că era una dintre „necunoscutele sale“ de a căror nebunie amoroasă îşi bătea joc. Ce vrei? biata mea nevastă era o romantică. Viaţa searbădă de la ţară o înspăimînta. Fără s-o fi văzut vreodată, celebrul om îi răspundea pe adresa: Doamnei X... post-restant, Villeneuve Sainte-Georges. În fiecare sîmbătă, Barbe se ducea să caute şi să aducă o nouă scrisoare; ea mi-a dezvăluit misterul acestei corespondenţe, care presupun că era nevinovată. Spun „presupun“ căci am avut curajul să nu deschid nici una din numeroasele scrisori, purtînd toate acelaşi scris, pe care le-am găsit într-unul din sertarele soţiei mele. Le-am trimis pe toate celebrului scriitor cu menţiunea: „Necunoscuta dumneavoastră din Villeneuve a murit. Dacă vreţi să-i aflaţi numele puteţi să-l găsiţi pe frontonul unei bisericuţe construită anume pentru ea pe drumul spre Corbeil, între Draveil şi Soisy.“ Dar domnul Herscher n-a venit niciodată.

Urmă un moment de tăcere întreruptă de uguitul porumbeilor de pe acoperişul bisericii, de bătaia îndepăr-

tată a unor clopote, adusă de apă ca pe-o trambulină sonoră.

Într-o izbucnire răutăcioasă, Richard rosti :

— Povestea dumitale, dragul meu domn, dovedește că toate femeile acționează la fel în fața trădării și a minciunii și că puțini bărbați pot fi atît de îngăduitori și de buni ca dumneata.

Domnul Mérivet îl privi întristat că fusese atît de puțin înțeles.

— Am greșit, spuse el. N-am reușit să-ți arăt cît de deosebiți eram eu și Irène. Ea avea tot ceea ce îmi lipsea mie : frumusețe, tinerețe. Datorită ei am fost mulți ani fericiți, fără să mă preocupe faptul dacă și ea e fericită, fără s-o întreb măcar o dată : „Îți lipsește ceva ?“ În fața adevăraților judecători greșeala femeii se justifică tocmai datorită acestui egoism. Cu ce drept, de exemplu, poți să-i pretinzi să fie femeia unui singur bărbat, cînd bărbatul nu se mulțumește niciodată cu o singură femeie ? Ani în șir Irène a trăit singură, neavîndu-și soțul lîngă ea decît seara, departe de țara ei, de mamă, fără copil. Faptul de a nu fi avut un copil — iată marea ei scuză... Maternitatea este rațiunea de a fi a unei femei, rolul, bucuria, apărarea ei...

În cazul tău, la fel ca al meu, dragă Richard, s-a simțit lipsa unui copil.

Fénigan se ridică furios. Știa și el mult prea bine lucrurile care i se spuneau acum. Lidia fusese destul de disperată că nu avusese un copil. Dar gîndindu-se numai la răzbunare el nu putea să analizeze rațional situația, făcînd legătura dintre cele două lucruri, și se mulțumi doar să rostească vorbe de ocară.

— Atunci, după dumneata, e foarte bine ce ni se întîmplă, nevasta procedează foarte bine cînd își înșeală bărbatul ?

— Deloc ! vreau doar ca și ea să beneficieze de o apărare, să fie și ea ascultată înainte de a fi condamnată.

— Femeia a găsit cel mai bun mod de apărare plecînd, zise Richard cu înverșunare.

Bătrînul, clipind șiret din ochi îl obligă cu blîndețe să se așeze din nou lîngă el pe piatră.

— Într-adevăr, femeia fuge... Oare nu e mai demn decît să rămînă mințind și ascunzîndu-se ? Această punere în afara legilor sociale și mondene nu valorează mai mult decît o relație adulterină continuată fără teamă și fără scandal ? Aș mai adăuga că tocmai absența soției tale te poate face să-i pledezi mai ușor cauza în fața ta însuți, să scrutezi cu atenție, deschis, nenorocirea ei și-a ta ca să fii pregătit pentru ziua împăcării și a iertării.

— Eu nu voi uita niciodată, scrîșni Richard cu fălcile încleștate.

— Crezi așa pentru că mai ești încă chinuit de acel rău îngrozitor al geloziei de care am suferit la fel de mult ca tine și de care te vei vindeca tot așa cum m-am vindecat și eu.

— Te vindeci cînd nu mai iubești.

— Greșești. Gelozia nu e același lucru cu iubirea, deși, desigur, e legată de ea. O simți în voluptatea care se împletește cu cele mai îngrozitoare suferințe... O, Doamne, cînd îmi amintesc bucuria pe care o încercam spunîndu-i soției mele că se gîndește la pictorul ei, că îl iubește mai mult decît orice. Sufeream cumplit cînd i-o spuneam, dar încercam în același timp o plăcere sălbatică. Totuși dragostea poate exista și fără gelozie, care e un fel de febră, de delir. Un delir mai mult al orgoliului decît al pasiunii : „E posibil oare să existe altul mai frumos, pe care să-l iubească mai mult decît pe mine ?“

Dovadă că gelozia este o senzație apropiată de iubire, dar independentă de ea, este faptul că, atît în Orient cît și în Occident, iubirea e aceeași, pe cînd gelozia orientalilor nu seamănă cu a noastră. Arabul nu e gelos

pe trecut — poate cea mai deprimantă formă de gelozie, care te macină cel mai mult. Am cunoscut lîngă Orléans un caid care dintre cele patru neveste o prefera pe una, e adevărat mai frumoasă decît celelalte. Baïa, fostă dansatoare și curtezană. Un *roumi* [1] îndrăgostit n-ar fi încetat nici o zi să n-o tortureze cu isprăvile tinereții ei neștiutoare. Caidul meu, dimpotrivă, foarte indiferent în privința acestui trecut care se scursese, dispăruse, pentru că îl cunoștea și îl uita în mod voit, era de o gelozie feroce în privința prezentului, atît de puternică încît deoarece Baïa își permisese un ușor flirt cu un interpret de armată, soțul îi umplu de tăieturi fața și gîtul cu un știu cîte lovituri de kandjar. Întrucît femeia scăpă ca prin minune cu viața, caidul a fost condamnat la cinci ani închisoare la Ajaccio, de unde îi scria cu regularitate fratelui său însărcinîndu-l să vegheze asupra nevestelor și bunurilor sale, fiecare scrisoare avînd la început, în locul tradiționalei formule arabe *la illah ill Allah*, această recomandare, mereu aceeași : „supravegheaz-o pe Baïa", dovadă că gelozia lui nu se potolise... Uite, Napoléon, marele om, al cărui nume mi l-au dat părinții, foarte nepotrivit pentru sărmanul de mine, căci n-am avut niciodată nimic eroic, de origine cvasi-arabă, era de o gelozie de tip oriental. Scrisorile sale către Josephine dovedesc că nu-și făcea griji din cauza trecutului ei deosebit de tumultuos, dar era bănuitor și se chinuia din cauza prezentului... De la aceeași Baïa de care ți-am vorbit am reținut acest răspuns dat președintelui Curții cu juri care o întrebase de ce se purta ca o cochetă cînd avea un soț atît de gelos.

— Ca să-l învăț să mă supravegheze mai bine, răspunsese ea calmă.

— Într-adevăr, cîți bărbați nu numai că nu veghează asupra soțiilor, ba chiar din vanitate, inconștiență sau

[1] Nume dat de musulmani creștinilor (și, în general, europenilor).

stîngăcie le expun unui asemenea pericol. Oare nu eu l-am chemat pe pictorul care mi-a furat soția, nu eu am fost acela care l-am adus în casă ? Și chiar tu, dragul meu vecin, ești sigur că ai supravegheat-o bine pe Baïa ta ?

În acest moment vechea sutană uzată a vicarului traversă grădina printre albine și maci înalți. Trecînd, abatele Cérès, muntean din Ariégeois, care își păstrase vioiciunea în ciuda vîrstei, cu părul alb și des, se înclină umil.

— Și, mai ales, domnul abate, nu uita că luăm masa împreună, îi strigă bătrînul Mérivet.

Apoi, cînd preotul nu putea să-l mai audă, i se adresă lui Richard.

— Acesta-i omul, sfîntul care m-a vindecat, m-a salvat.

— Cum, părintele Cérès ? exclamă Richard, care îl cunoștea pe vicar din copilărie, de pe vremea cînd învățase catehismul și îl tratase cu puțină desconsiderare, căci bietul abate nu era primit la castel sau în casele burgheze, unde era considerat prea excentric, prost îmbrăcat, cu mîinile de o curățenie cam îndoielnică.

— Da, acest admirabil preot a pus capăt orgoliului meu... Știu ce se spune despre părintele Cérès în sacristiile oficiale, dar dacă vei intra în Mica Parohie — trebuie neapărat să te hotărăști odată — vei înțelege pentru ce l-am angajat ca slujitor pe acest om simplu, cu ochii limpezi, în afara frămîntărilor vieții, și cînd îl vei auzi recitind *Tatăl nostru*, căci are un anume fel de a spune „Așa cum iertăm și noi greșiților noștri", te va emoționa pînă în adîncul sufletului și te va vindeca pentru că m-a vindecat și pe mine.

— Există jigniri ce nu pot fi iertate, răni care nu se vindecă niciodată, bombăni Richard încet... Bărbatul ofensat se răzbună și lovește. Sînt de partea lui Shakespeare, împotriva lui Iisus.

— Ah ! da, Shakespeare, Othello... Atunci cînd sufeream l-am citit și eu ca să știu, să înțeleg. Dar Shakespeare-ul tău n-a înțeles nimic. Othello creat de el nu e un gelos, e un negru, simbolul unei țări calde, pasional, brutal și nimic mai mult. Cînd gelozia pune stăpînire pe cineva ea transformă într-o fiară pe cel mai blînd dintre oameni, îl învață pe cel mai nevinovat lucruri cumplite, oferă fecioarelor o imaginație diabolică și dă frîu liber depravării. Pentru ca Othello să fie într-adevăr gelos ar fi fost nevoie ca sufletul lui, atunci cînd gelozia pusese stăpînire pe el, să se pătrundă de sufletul lui Iago, invidios și pervers, singurul cu-adevărat gelos din piesă... Lovitura de geniu ar fi fost, de exemplu, de a crea un mulatru marcat de inferioritatea rasei, de urîțenie, de infirmitate. La infirmul îndrăgostit gelozia e firească ; ea se explică însă mai puțin la un bărbat construit ca tine, dragul meu vecin.

Richard surîse cu tristețe ; el își cunoștea o infirmitate cumplită, acea timiditate căreia atîția ani de căsnicie nu putuseră să-i pună capăt. O dată, o singură dată în opt ani de zile, el îndrăznise să-și iubească nevasta după pofta inimii, sărutînd-o cu nesaț, strîngînd-o cu toată puterea în brațe și totuși chiar și noaptea aceea fusese cenușie... Pe cînd celălalt, tînărul monstru, găsise cuvinte arzătoare, fiind expert în tot felul de îmbrățișări... Ah ! ce frumoasă călătorie de nuntă făcuseră probabil... Un fior puternic îl făcu să se ridice încercînd să alunge, să smulgă o imagine dureroasă din fața ochilor.

— Unde te duci ?... Richard !

— Nu, nu... văd numai un singur lucru, totul s-a sfîrșit. Nu mai pot. Adio... Adio...

Scuipa cuvintele cu o voce răgușită, grăbindu-se cu pași furioși spre drum. În urma lui, bătrînul Mérivet rămase pe gînduri, ușor neliniștit din cauza acestei plecări precipitate, întrebîndu-se dacă nu cumva vechile lui povești,

dizertațiile sale asupra geloziei nu-l incitaseră și mai mult pe bietul soț în loc să-l calmeze.

Cînd, după un timp, bătrînelul se ridică tulburat, înconjurat de liniștea și căldura emanată de mica grădină, în care bîzîitul albinelor părea vibrația luminii pe inflorescențele albastre, roz, mov, purpurii ale macilor, tocmai trecea un brec plin, încărcat de toalete albe și umbrele elegante. Biserica din piatră albă deasupra căreia se învîrteau porumbeii, acest domn bătrîn cu butoniera împestrițată cu roșu ce închidea grilajul cu un aer important și grijuliu de proprietar îi intrigă pe cei care se plimbau, determinîndu-i să se oprească.

— Se poate vizita biserica ? întrebă de la înălțimea imperialei una din cele mai tinere proprietare de umbrele.

Domnul Mérivet surîse deosebit de măgulit.

— S-o vizitați ? De ce ? Biserica n-are nimic ciudat, dar în fiecare duminică la ora nouă avem rugăciune și predică și pot să vă spun că slujba din Micuța Parohie nu are pereche.

Apoi salută, intră în casa de peste drum cu vanitatea exaltată auzind cum o voce de femeie, ce venea dinspre brecul oprit, citea cu voce tare lapidara inscripție :

Napoléon Mérivet
Cavaler al ordinului Saint-Grégoire-le-Grand
a construit această biserică...

VI

JURNALUL PRINȚULUI

Dragul meu Vallongue, scrisoarea ta mi-a parvenit din Messina, localitate pe care ți-o indicasem ca primă escală, deoarece călătoria noastră în jurul lumii s-a întrerupt brusc.

Efectul produs de absența mea asupra profesorilor de la liceul Stanislas, alocuțiunea directorului ținută în sala de mese, rugăciunea părintelui Salignon pentru întoarcerea neîntîrziată a oii rătăcite, toată relatarea pitorească și exactă a zilelor ce au urmat plecării mele m-au distrat grozav și aveam mare nevoie de asta căci nu totul e trandafiriu în meseria de răpitor. Îți mulțumesc încă o dată pentru osteneala de a-mi fi dus la Grosbourg boarfele și iartă-mă totodată pentru foarte frugalul dejun cu care ai fost servit, probabil în somptuoasele farfurii întinse purtînd blazonul familiei. Să nu mă minți, cunosc obiceiurile casei cînd ducesa se află acolo. În plin sezon de fructe ai mîncat desigur doar prune și ca desert smochine, alune, stafide și migdale ; apoi ai avut parte și de o ducesă în toane rele, căreia tocmai îi cerusem bani. În aceste ocazii sîngele baronului Silca fierbe și strigă împotriva mea. Îmbufnarea lui taică-meu se explică mai puțin dacă, așa cum spui, pe zi ce trece se simte tot mai bine cu picioarele. Ar fi trebuit să strălucească de fericire. În ceea ce-l privește pe maestrul Jean, fostul meu preceptor, cuvîntul „cavata" pe care ți l-a șoptit, vorbindu-ți despre elevul său, nu are decît o vagă legătură cu sertarul pentru cravate în care îngrămădeam scrisorile și suvenirurile mele de dragoste... voia să te facă să înțelegi că sînt un irezistibil cuceritor. Bietul băiat a putut să-și dea seama de asta ca martor nelipsit al iubirii mele pe care o însoțea cu violoncelul lui... Da, micuța clopotniță de pe coastă, pe care ai zărit-o dincolo de rîu, cu cîteva case strînse în jurul ei, pe fundalul întinsei perdele verzi a pădurii Sénart, este într-adevăr biserica din Uzelles. În ținut i se spune „Mica Parohie" sau și mai pitoresc „Parohia bunului Încornorat", cum a fost poreclită din cauza bătrînului care a construit-o. Locul era deci favorabil aventurii mele.

Acolo, într-o dimineață a lunii trecute, am așteptat-o în zori pe iubita mea, doamna F... într-un cupeu cu blazonul și livreaua familiei Grosbourg, ceea ce nu-mi știrbea

din dezinvoltură, lucru de care cred că nu te-ndoiești. Simpaticul Alexandre aranjase totul pentru fuga noastră, furnizase banii, stabilise itinerarul. Ți-l recomand și ție pe acest băiat, cere cam mult, dar e incomparabil.

Am ajuns la Melun traversînd pădurea, am luat trenul pînă la Lyon și, după o oprire de cîteva ore, am pornit spre Cassis, unde am ajuns a doua zi seara. Întreaga călătorie a fost o încîntare. Fata asta frumoasă care a sărit din patul soțului în trăsura mea, fără să aibă timp să-și pună corsajul, primele îmbrățișări stropite cu mentă și rouă, beția de-a ne crede urmăriți în cursa noastră nebunească prin pădure în trosnituri de crengi și plesnet de frunze pe geamuri, la care se adăuga bucuria delicată și sălbatică simțind că fugi de tipic, de răspundere, că vînezi într-un loc interzis. În sfîrșit, Cassis, marea și la capătul cheiului „Bleu-Blanc-Rouge", cu vela cea mare de goeletă strînsă la jumătatea catargului, așteptîndu-ne doar pe noi ca să-și întindă aripa. Toate astea, ah, toate astea, au fost mai mult decît încîntătoare.

Abia îmbarcați într-o divină seară în verde și liliachiu cînd — după cum credeam — prietena mea și cu mine începeam să gustăm pe deplin bucuria fizică, înlănțuiți și culcați pe punte, legănați de melodia cîntată de un admirabil cor de voci bărbătești ce venea dinspre un vas napolitan de pescuitori de mărgean, care avea același drum cu noi, ce-și amestecau glasurile vesele cu dulcea alunecare a siajului și cu plesnetul steagului din vîrful catargului, cînd horrible most horrible ! iat-o pe iubita mea cuprinsă de un îngrozitor rău de mare care n-a slăbit-o toată noaptea, continuînd și a doua zi, obligîndu-ne astfel să ne oprim pentru o lună, două, probabil pentru totdeauna. E un eșec deplin. Ți-am spus ce delicioasă tovarășă de drum îmi alesesem. Cu o fire aventuroasă și dornică de călătorii, pasionată de nave și de pînze, știind tot atît de bine ca mine să țină bara cîrmei, să întindă scota, tip de femeie

navigator. Tot să călătoreşti ! trebuia să aibă rău de mare... şi ce rău de mare, îngrozitor, de nevindecat.

Ce să fac acum ? Să renunţ la frumoasa mea călătorie ? Să trimit iahtul „Bleu-Blanc-Rouge“ *la Cardiff, lăsîndu-i bravului Nuitt cele 1500 de livre avans pentru trei luni ? N-am curajul ăsta. Dar nici să mă instalez ca un burghez, contesa şi cu mine — contele şi contesa de Uzelles pentru vecinii de masă şi registrele de la hotel — într-o vilă de pe malul lacului Lucerna sau Geneva, ca să emigrăm apoi spre lacurile italiene. În aceste condiţii viaţa în doi este o sinucidere curată datorită plictiselii, cu excepţia îndrăgostiţilor sau a bolnavilor de piept, ceea ce nu e genul meu şi nici al tău, nu-i aşa, Vallongue ?*

Ca să-mi ofer un timp de gîndire mi-am trimis iahtul sub marea stîncă a Monaco-ului şi am închiriat primul etaj al unuia din acele caravanseraiuri din Monte Carlo, grupate pompos în jurul casei de joc. Cu toate că încă nu sîntem în sezon, la mesele de ruletă e multă aglomeraţie, dar sînt numai străini. În primele zile am cîştigat o sumă mare ; apoi am pierdut ceea ce cîştigasem şi încă cele 40 sau 50 de mii de franci care îmi rămăseseră. Ghinionul a făcut ca Alexandre să nu fie la Uzelles ca să răspundă pe dată cererii mele de bani şi am fost obligat să-i iau căpitanului Nuitt avansul pe care i-l dădusem ; îţi închipui decepţia şi groaza lui. „Şi plata echipajului, by God *? şi pensiunea doamnei Nuitt ?“ Timp de opt zile a trebuit să suport această bălmăjeală cu diverse variante, care te făceau să mori de rîs, din partea căpitanului, secundului, stevardului, figuri de englezi cumsecade, congestionate, consternate, urmărindu-mă peste tot, din biroul poştei pînă la masa de joc, vînzolind pe albele terase ale hotelului, pe drumul umbros al Monaco-ului umbrele agitate şi comice ale unei pantomime de Hanlon Lee. În sfîrşit galionul a sosit, căpitanul, nevastă-sa şi echipajul sînt mulţumiţi şi plătiţi, iar eu continui să joc pentru că zilele*

sînt lungi, dar mă ţin departe de orice ambalare supărătoare.

Foarte dezamăgită la început de întreruperea călătoriei pe care o făceam din cauza ei, iubita mea s-a resemnat repede graţie celor două excelente Pleyel[1] *şi a auditoriului îndatoritor din caravanseraiul nostru. Adaugă plăcerea confortului, a eleganţei şi pe aceea, incomparabilă, de a-l auzi pe intendentul caravanseraiului rostind : „Doamna contesă e servită“ cînd intri la braţul domnului conte în sala de mese. Titlurile, blazoanele reprezintă visul acestei mici burgheze fără părinţi şi care în orfelinat, unde şi-a petrecut copilăria, a crescut cu ideea că e de origină nobilă, foarte nobilă. E adevărat că nu-i lipseşte distincţia, talia lungă şi flexibilă, aerul uşor insolent, fruntea netedă, admirabil încadrată ; dar mîinile şi picioarele mari, atît de bune pentru pian — claviatură şi pedală — sînt puţin convingătoare în privinţa originii. M-ar iubi oare dacă n-aş fi duce, prinţ eu însumi ? Mă îndoiesc. E prea tînără pentru ca tinereţea mea s-o ademenească la fel ca pe baroana aia coaptă, prietena maică-mi, lacomă de carne proaspătă. Cu toate că talia şi umerii mei dezmint cei 18 ani pe care îi am, aceştia mai curînd o încurcă, la fel ca şi candoarea şi nevinovăţia pe care presupune că le am. Biata fată !*

Au mai rămas încă femei sentimentale. Iubita mea e dintre acelea care îţi spun : „Vino să plîngi pe umărul meu“. În legătură cu asta, dragul meu Wilkie, am să-ţi povestesc — poate ca, întîmplător, să-ţi fie de folos — cum am putut să-i înving ultimele împotriviri. Într-o seară ne aflam singuri într-o mică cabană din fundul parcului. Cîtă viclenie mi-a trebuit ca s-o duc acolo !...

---

[1] Celebră marcă de piane, fundată în 1807 de compozitorul german Ignace Pleyel şi continuată de fiul său, compozitorul Joseph-Etienne Camille, care introduce notabile perfecţionări în ceea ce priveşte mecanismul pianului.

Dar nimic de genul rugăminților, tînguielilor nu mă făceau să înaintez. Ca să fiu și mai ridicol, cum poți să devii atît de ușor într-o asemenea împrejurare, un grăunte de praf îmi intră în ochi. Mă frec puternic continuînd atacul ; ochii mi se înroșesc, sînt plini de lacrimi, și brusc o simt că se predă : „Plîngi ?... te îndoiești că te iubesc ?... Ah ! nu mai plînge, nu te mai îndoi... ia-mă“. Și confuzia mai continuă încă : mă crede foarte îndrăgostit fără ca ea să mă iubească însă prea mult.

Nu e curios că s-a aruncat într-o asemenea aventură animată de atît de puțină ardoare ? E adevărat, așa cum afirmă, că „minciuna o plictisea“ ? Totuși, nu-i plictisitor să minți și în duelul dintre bărbat și femeie drăgălașa minciună, delicată și perversă, dăltuită de mîinile unui artist, armă a slăbiciunii, armă copilărească și feminină, mi se pare jocul cel mai plăcut... Nu, nu minciuna o plictisea. Se plictisea pur și simplu. Victimă a vieții monotone, neavînd altă ocupație, a preferat să cedeze tuturor capriciilor celor 18 ani ai mei, tuturor pericolelor unui montgolfier umflat ca un foc de paie. Ce speră ? Admițînd că ajunge să divorțeze, am o mie de pretexte legate de vîrsta și situația mea ca să n-o iau de nevastă. De altfel, în ceea ce o privește, problema divorțului nici nu se pune. Alexandre mă anunță că soțul ei, domnul F..., pe care l-ai fi crezut un mare indiferent, plesnește de furie, ceea ce nu prevestește nimic bun întrucît ar putea să ne strivească într-o dimineață. Numai că această gelozie a soțului mi se pare mai puțin înfricoșătoare decît cea a tatălui meu, generalul.

Da, dragul meu Vallongue, tatăl meu este gelos pe mine, fiind îndrăgostit nebunește de amanta mea care, în adîncul sufletului păstrează un sentiment mai viu pentru eroul de la Wissembourg[1] *decît pentru candidul său*

[1] Bătălie în care, la 4 august 1870, francezii sînt înfrînți de prusaci.

fiu. Nu știu dacă acest sentiment s-a născut din milă sau exista înainte de boala generalului, dar luni de zile i-am văzut, ea la pian, el în fotoliul său de infirm, schimbînd priviri mai grăitoare decît cuvintele și am simțit adesea că datorită unui asemenea gîngurit, acest rănit încărcat de ani și de glorie era un rival primejdios. Bătrînul mă ghicise și el, se temea de cavata mea, fiind convins că voi triumfa întotdeauna din cauza picioarelor mele și a tot ce lui îi lipsea. Ah ! cît de nefericit îl făceam mai ales atunci cînd ea venea să petreacă după-amiezele la Grosbourg, iar eu o purtam prin toată casa și prin grădină. Imaginează-ți un don Juan olog de ambele picioare, un maestru al vicleniilor, fără să fi fost vreodată păcălit, dar păcălind pe toată lumea, imaginează-ți-l pe acest om cufundat într-un fotoliu, nevoit să se limiteze la a pîndi de departe, din spatele unui geam și să se întrebe mereu : „Unde sînt ?... Ce fac ?...“, bănuitor, chinuit, tîrîndu-se în cîrje ca să asculte la uși, laș, furios, plîngînd. Omul ăsta era tatăl meu. Cît de bine îl înțeleg că pentru a pune capăt acestei torturi i-a venit ideea să mă închidă la Stanislas ! Dar nu i-am rămas dator răspunzîndu-i prin dubla dispariție a tînărului și a îndrăgostitei... Acum, mai ales după plecarea eșuată a lui „Bleau-Blanc-Rouge“ care ne-a lăsat în mîna lui, taică-meu ar putea să abuzeze de faptul că sînt minor și să mă aducă din nou la Grosbourg sau chiar la Stanislas ! Nu ! Ar fi prea nostim să intru din nou în clasa pregătitoare... Și atunci, împreună cu amanta mea. Uniforma i-ar veni atît de bine. Iată un deznodămînt pe care în nici un caz nu l-am prevăzut.

Mi-e greu să știu dacă ea se gîndește la ceva ; și e extraordinară această închidere, această impenetrabilitate dintre două ființe care trăiesc una lîngă alta, dormind sub aceeași plasă contra țițarilor. Uneori mă gîndesc la strigătul înspăimîntător pe care l-ar scoate, dacă, numai deschizînd această scrisoare, ar intra în eul meu, acest eu atît de întunecat, atît de tulbure încît și eu mă pierd în el

şi mă înspăimîntă ideea că-i sînt proprietar... Ar însemna să ucidă şi puţina dragoste pe care o are pentru mine, numai dacă nu s-ar întîmpla chiar contrariul. Cine era acea ducesă din renumitul secol care pretindea că pentru a iubi din toată inima un bărbat femeia trebuie să-l dispreţuiască puţin ? Dacă m-aş arăta oare, aşa cum sînt, plictisit de ea, ca s-o fac să mă dispreţuiască aş putea oare să-i schimb capriciul în pasiune ? Nu, e mai bine să las totul în voia destinului şi a Maicii de Fournières, în care fermecătoarea fată are o încredere oarbă. Pînă într-atît încît, plecată de-acasă aproape goală, a vrut ca, ajungînd la Lyon, să urce, chiar înainte de a-şi cumpăra o cămaşă, în pelerinaj la Fournières şi să-şi atîrne scapulare şi mătănii sfinţite. N-am oprit-o ; e atît de plăcut clinchetul medalioanelor pe un gît blond, atît de îmbietoare plăcerea care devine un păcat, voluptatea savurată în ciuda remuşcărilor şi a spaimei !

Dintre străinii mai mult sau mai puţin corciţi care locuiesc în acest sezon în caravanseraiul nostru sau vin doar să ia masa aici ne-am împrietenit cu o tînără familie, Nansen. Soţul, suedez, profesor la o facultate oarecare în ţara lui, suferind de piept, a făcut astfel încît să primească o însărcinare în sudul Italiei. A revenit de acolo căsătorit de opt luni cu o foarte drăgălaşă fată a unui hotelier din Palermo. Lună de miere plină de pasiune, o alăturare de nord şi sud de un contrast amuzant. Bărbatul, un roşcovan cu ochelari, blînd, rahitic, cu umeri ca nişte aripi frînte şi ochi de nordic, sensibili şi spălăciţi. Se şi spune de altfel : „Urcînd spre nord ochii devin tot mai sensibili şi se sting“.

Nu aşa sînt frumoşii ochi miopi ai Ninei, doamna Nansen, două boabe de strugure negru, atrăgători şi strălucitori, pe un splendid ten de italiancă. Uşor plinuţă, dar atît de tînără şi de firească femeia se alipeşte de bărbatu-său cu un rîs de amantă îndrăgostită, fremătînd ca o plantă

fericită care se ridică şi înfloreşte mîngîiată de soare. Prezenţa noastră la hotelul unde veneau ca să ia masa de la o vilă învecinată a stricat armonia cuplului. Frumoasele toalete ale pariziencei mele, atitudinea ei aristocratică l-au impresionat în mod evident pe domnul Nansen, care găsi brusc că bluzele Ninei sale sînt prea ţipătoare şi că are o înfăţişare prea comună. Dar bietul băiat e prea timid ca să mă lase să sper că mă va înlocui, cu toată dorinţa lui şi poate şi a mea. În ce constă oare această timiditate atît de frecventă printre noi bărbaţii, dar pe care femeile n-o cunosc ? Ţi-am vorbit de Pum-pum ; timiditatea lui Nansen mă face să mă gîndesc la el. E una din acele fiinţe care se poticnesc de îndată ce-o priveşti mergînd ; care deschid cu greu uşa unui magazin, care merg pe lîngă ziduri, vrînd parcă să le străpungă şi să dispară pe acolo. Pum-pum, făcîndu-mi confidenţe, mi-a vorbit de unul dintre prietenii săi care se ameţea pentru a îndrăzni să fie tandru cu nevastă-sa şi m-am gîndit totdeauna că acest prieten era chiar el. Suedezul meu este acelaşi gen de bărbat. Într-o seară, în salon, cînta un vals lent de Brahms, privind-o ca în extaz pe iubita mea. Eram lîngă el, i-am spus încet : „Fii atent, Nansen, se vede“. În loc să mă întrebe ce se vede, el se înroşi foarte tare şi-şi scăpă ochelarii pe clape.

Cînd am tachinat-o în legătură cu îndrăgostitul ei cel tăcut Lidia mi-a răspuns surîzînd :

— Dar mi se pare că nici ţie nu-ţi displace nevastă-sa.

Într-adevăr, această tînerică, Nina, mă incită datorită unei duble atracţii misterioase — de femeie şi de străină ; mai mult, e excitantă tocmai fiindcă e îndrăgostită de bărbatu-său. A înţeles oare iubita mea acest lucru ? Oare teama de vreunul din capriciile mele a hotărît-o să părăsim pe neaşteptate Monte-Carlo ? Acum opt zile, într-o dimineaţă, la ora la care căpitanul Nuitt se prezintă imperturbabil la ordin, ea declară că e gata să pornească

pe mare în ciuda avertismentelor medicilor. Am convenit să ne oprim la Geneva și dacă această scurtă călătorie n-o va obosi să continuăm spre Malta și mai departe.

— Dacă am lua cu noi pînă la Malta și familia Nansen ? am propus eu pe un ton neglijent.

După ce a încercat să afle ce gîndesc, privindu-mă în adîncul ochilor, ceea ce n-a fost deloc plăcut pentru mine, ea hotărî, foarte mîndră, ca întotdeauna :

— S-o luăm cu noi și pe familia Nansen.

În aceeași zi, la ora două, „Bleu-Blanc-Rouge" ieșea din Monaco cu toate pînzele sus. Dar, înainte de a se însera, în largul insulei Ventimille, dăm peste o frumusețe de vijelie : grindină, tunete, vînt din nord, mare dezlănțuită și doamna F... se prăbușește pe pat incapabilă să facă vreo mișcare, să plîngă, în agonie. Alături, în salonul străbătut de fulgere, Nansen vărsa ligheane întregi fără să se mai poată gîndi la dragoste. Nevastă-sa și cu mine am fi putut să ne rostogolim pe divane, să ne sărutăm în fața lui căci n-ar fi fost în stare să schițeze nici un gest. Dar sărmana Ninette era departe de aceste idei. Înnebunită de spaimă, petrecu toată seara îngenuncheată, cramponîndu-se de fotoliul soțului ei și de fiecare dată cînd vreun fulger lumina hublourile se pierdea în hohote de plîns făcîndu-și cruce, murmurînd litanii și rostind cu voce tare rugăciuni. Ca să flirtez în aceste condiții aș fi avut nevoie de sufletul romantic și vîndut diavolului al unuia dintre personajele lui Eugène Sue.

A doua zi noi complicații. Nansen a fost cuprins de o hemoptizie violentă, consecință a bolii sale ; și cum farmacia de la bord nu avea perclorură am fost nevoiți să acostăm la San Remo pentru ușurarea imediată a stării bolnavilor noștri. Chiar în aceeași seară, în timp ce „Bleu-Blanc-Rouge" lăsa în urma lui dîre lungi, venind să-și ia locul alături de iahtul Alteței Sale, la poalele stîncii din Monaco, noi ne-am întors cu toții la Monte-Carlo pe fa-

leză. La hotel mă aștepta o scrisoare de la taică-meu, un marțial apel al goarnei la onoare, pentru patrie. „Mereu, de-o sută de ani încoace, am avut cîte un Dauvergne înrolat sub drapel, ocupînd un loc de cinste. Dacă mîine ar izbucni războiul, dacă Franța ar avea nevoie de fiii ei, cine dintre noi va merge ?" Patru pagini de lirism de soiul ăsta pentru a mă obliga în cele din urmă să-mi părăsesc iubita și să mă întorc la Saint Cyr. Îți închipui, desigur, că toată predica asta trîmbițată m-a lăsat rece.

Războiul mă plictisește, îl găsesc tîmpit și urît. Din cele două moduri de a privi un cîmp de bătaie, cel vertical — al cavalerului cu sabia scoasă, stînd drept în șa, deși puțin amețit —, și cel orizontal — acela al rănitului care se tîrăște cu pîntecele sfîșiat, în murdărie și sînge — nu mi-l pot imagina decît pe cel de-al doilea, care mă îngrețoșează, dacă nu chiar mă înspăimîntă. A doua zi după bătălia de la Wissembourg, taică-meu zicea vorbind despre luptă : „Era acolo atîta carne..." Așa îmi imaginez eu războiul : o măcelărie, stîrvuri încărcate în căruțe, fără să aibă însă o carnație frumoasă, tare, strălucitoare și vie... Și totuși nu sînt laș. Dacă m-ai fi văzut noaptea trecută, cum, fără măcar să protestez, îmi muiam mutra în vin alături de rezistentul echipaj al iahtului „Bleu-Blanc-Rouge"... Nu, sînt la fel ca toți, dar carnajul mă îngrozește. Mai mult, cuvintele patrie, drapel, familie nu trezesc în mine decît ecouri ipocrite, vînt și zgomote. Tu, dragul meu Vallongue, ești la fel ca mine, cu diferența că la tine toate astea decurg din studiu, din meditație. Gîndirea ta, la fel ca atîtor tineri francezi, este cucerită de filozofia germană, o cucerire mai serioasă decît cea a Alsaciei și chiar a Lorenei. Kant, Hartmann și mai ales celălalt, faimosul, înțelegi cred la cine fac aluzie, au demontat în fața ta piesă cu piesă decorul vieții ; erudiția sentimentului și a senzației a distrus în tine facultatea de a simți.

Dar eu, eu care sînt un incult, care n-am citit și n-am învățat nimic, cum de mă aflu în acest stadiu de plicti-

sealǎ şi decrepitudine moralǎ ? De ce la cei 18 ani ai mei sînt de pe-acum secat, pustiit ? De unde îmi vine acest dezgust în fața oricărei însărcinări, a oricărei îndatoriri, această revoltă împotriva oricărei legi ?... Am un nume, avere, tinerețe și un suflet de anarhist. De ce sînt așa, Vallongue ? Tu, căruia i-am spus totul, tu, care mă cunoşti atît de bine, încearcă să-mi explici. Mă consideri — şi scrisoarea ta pare s-o spună — numai produsul unei noi şcoli, o mostră a ultimului val ? Înaintaşii noştri ar fi surprinşi. Cei care pleacă şi cei care vin nu se aseamănă deloc, o ştiu ; dar de data asta, dacă mă gîndesc la mine şi la tatăl meu, punțile au fost rupte de tot între cele două generații şi atît pe un mal cît şi pe celălalt neînțelegerea ar putea fi exacerbată pînă la ură.

E adevărat că am citit în felul meu scrisoarea generalului, văzînd în ea numai reîntoarcerea lui la viață şi dorința de-a o revedea pe scumpa-i doamnă F... care, trebuie să mărturisesc, a gustat mai bine decît fiul efectul produs de osteneala elocinței lui militare. Sentimentala mea prietenă avea ochii umezi ; de altfel, de cîtăva vreme aceste accese de sensibilitate sînt foarte dese la ea, chiar neliniştitoare. Asta-i aventura !... În cazul ei, totuşi, lacrimile sînt determinate de un motiv foarte moral ; o simt tulburată; gata de cele mai mari sacrificii. Ah ! bătrînul pehlivan, scrisoarea nu era destinată atît pentru mine cît mai ales pentru cea care urma s-o citească peste umărul meu, gîndindu-se la el. Prevăd acum o demonstrație de paternitate şi mai emoționantă. Aş pune pariu că va veni în persoană să ne joace o simpatică scenă melodramatică, ca printr-o singură lovitură să-i despartă pe iubita şi pe fiul lui, obținînd astfel două victorii în loc de una. Îşi închipuie că-l voi aştepta ! ...Mai întîi că ruleta nu mă mai distrează ; încă o senzație care s-a dus pe apa sîmbetei ; şi care nu merită plictiseala de a mă coace în acest peisaj de Africă,

orbit de soare şi de praful cald, asurzit de țîrîitul greierilor care pare a fi freamătul monoton al luminii.

Mai bine ar fi să plec din nou cu iahtul meu şi s-o încredințez pe Lidia unor prieteni care să mi-o ducă într-un colț pierdut din Bretania sau Italia ? Dar cine ? Cu familia Nansen s-a terminat. Am uitat să-ți spun că nefericitul suedez a murit de ftizie galopantă a doua zi după întoarcerea noastră. Apropo de acest lucru, domnule filozof, mă spovedesc ție, ca unui duhovnic, în privința unui caz pasional, plin de mister, aproape de nespus.

Iată-l deci pe suedez ad patres. *Timp de două zile am trăit lîngă această moarte, iubita mea petrecînd ore întregi lîngă văduva disperată, iar eu şi credinciosul Nuitt, pe care îl folosesc peste tot, ocupați cu triplul sicriu de stejar, plumb şi brad, şi cu problemele de transport pentru ca defunctul să fie dus în țara lui, de tranzit... M-am hrănit literalmente din acest suedez ; cenuşa lui se amesteca cu mîncarea noastră, pătrundea pe nesimțite în somnul nostru. A treia zi, ieri dimineață, contesa mi-a spus :*

— Trebuie să te duci s-o vezi pe Nina... Ai fost foarte bun şi îndatoritor cu ea, vrea să-ți mulțumească.

Nimic mai banal decît această vizită. De ce eram atît de emoționat intrînd în mica grădină a vilei familiei Nansen, aşezată în scobitura unei albii violacee, la zece minute de mare ? Să fi fost din cauza siroco-ului, a respirației leandrilor ? Îmi simțeam gura uscată, mîinile fierbinți şi toată ființa toropită de un vîrtej senzual care nu mă împiedica totuşi să mă gîndesc la moarte... De altfel cum ai fi putut să nu te gîndeşti aici ? Stăpînă pe casă, o umplea de dezordine şi nelinişte. Ferestrele de la primul etaj erau larg deschise, una însă, închisă ermetic, lăsa să se zărească lumina galbenă a lumînărilor

arzînd în plină zi și peste tot, pînă în fundul grădinii, pînă sub leandrii, se răspîndea îngrozitorul miros al unui amestec de medicamente și talaj pe care îl exală năsălile.

Am așteptat cinci minute într-un salon de primire, situat la mezanin, așezat pe o canapea din paie. Pași pe scară. Nina !... Ți-am spus, nu-i așa, că nu fusese nimic între această femeie și mine ; cu o zi înainte de nenorocire rîsesem și cîntasem împreună întreaga seară pe terasa hotelului. Un flirt vesel. Deși dorința mea o amuza grozav, era preocupată mai ales să-și supravegheze soțul așezat la pian, alături de iubita mea, în fața unei sonate la patru mîini. De atunci n-o mai văzusem. Spune-mi de ce eram sigur de ceea ce se va întîmpla... Ea intră foarte palidă, îmbrăcată la repezeală cu o rochie neagră, lipită direct de talia ei suplă ; îi simțeai pe dedesubt frumoasa piele închisă de italiancă. Ochii îi străluceau între pleoapele înroșite, umflate. Se aruncă lîngă mine fără un cuvînt ; mîinile ni se atinseră și am luat foc... „Ah, domnule Charley..." Epuizată de nopțile de veghe, am simțit-o imediat lîngă pieptul meu, lîngă buzele mele, oferindu-se pierdută, leșinată, într-o lungă sărutare înfierbîntată care mirosea a fenol... Chiar în acest moment a intrat proprietara cerînd două cearșafuri, smulgîndu-mi astfel cu brutalitate o ocazie pe care n-o voi mai întîlni.

Oricum, filozofule, ce crezi despre treaba asta ? Datorită cărei porniri diabolice această femeie s-a smuls de lîngă mortul pe care îl iubea, îl plîngea, ca să se prăbușească fără cunoștință în brațele mele ? Oare un suflu afrodisiac rătăcește în zbor în jurul sicrielor ? Sau pur și simplu viața se răzbună printr-un imbold nestăpînit și cît mai grabnic ? Sînt convins că medicii știu mai mult decît spun în privința acestor clipe tulburi și perverse de care profită adesea. Chiar eu, cu

altă ocazie, în împrejurări și mai înspăimîntătoare, am suferit o asemenea misterioasă influență... a dragostei și a morții, Vallongue !

Mă gîndeam să nu-ți trimit jurnalul decît atunci cînd voi lua o hotărîre și voi fixa o nouă oprire, dar iată-ne în mijlocul peripețiilor. Nu tatăl meu este cel care a sosit ci chiar Othello. Azi dimineață domnul Alexandre, care de la plecarea mea îl spionează pe soțul doamnei F... în folosul nostru, a intrat în cameră la noi, sclivisit ca întotdeauna dar cu o figură întoarsă pe dos, întrucît călătorise în același expres cu soțul fioros. Din fericire, acesta ne caută la Monaco, unde crede că ne aflăm, ceea ce ne lasă timp să luăm o hotărîre.

Pe curînd alte noutăți. Afacerea nu e lipsită de întîmplări periculoase ; mă pipăi însă și simt că pulsul bate bine.

Charlexis

VII

INTERMEZZO

Părăsindu-l brusc pe bătrînul Mérivet după discuția de lîngă biserică, Richard se ciocni de domnul Alexandre ; surîsul slugii schițat în colțul gurii, ironia pe care i se păru că o vede aici îi traversară creierul ca o rază de lumină.

— Omul ăsta știe unde sînt mizerabilii... știe de la Grosbourg, iar Rosine a noastră de la Alexandre.

Și pe cînd măsura cu pași mari drumul încins de-acum, alături, umbra sa chircită și mică repeta gesturile unui nebun care vorbea de unul singur.

— Sînt un prost că nu m-am gîndit înainte de a merge atît de des ca să aștept degeaba în acel ghișeu de poștă !... Numai de-ar vorbi fata asta... Ah ! va vorbi, altfel...

Cu figura vicleană a lui taică-său, paznicul de pescuit, dar mai tînără și mai fină, chiar Rosine Chuchin apăru la portița parcului, sus, pe cele două trepte, de unde aproape că-și omorîse stăpînul anunțîndu-i plecarea Lidiei. Cu pălărie, încălțată cu niște pantofi micuți, avînd o carte de rugăciuni aurită sub braț, servitoarea aștepta pe cineva. Ea se dădu la o parte din fața lui Richard cu surîsul acela vag și slugarnic în care poți citi orice ; el îi răsuci însă mîinile și o lipi de poarta pe care o închise cu o lovitură de picior.

— Unde e doamna ?... tu știi... spune imediat, unde e doamna ?

O zgîlțîi cu brutalitate. Uimită, mai întîi fără să înțeleagă ce i se cere, Rosine bîlbîi :

— Nu știu, domnule Richard, nu știu unde e doamna... Cînd s-a întors de la slujba de prînz a găsit o telegramă...

— Eu îți vorbesc de stăpîna ta... de... nevastă-mea.

Rosti cu greu acest cuvînt.

— Unde e ?

Și observînd că voia să-l mintă îi spuse :

— Nu m-am amestecat niciodată în poveștile tale, dar le știu, crede-mă... Nu cumva îți închipui că nu aud cînd îți vine iubitul în camera pentru lenjerie ? Numai un cuvînt ar fi deajuns ca maică-mea să te azvîrle în stradă, iar taica Chuchin...

— Vai ! domnule Richard...

— Atunci, fără înșelăciuni. Unde trimite Alexandre scrisorile cînd le scrie ?

Tremurînd fără să vrea din tot corpul ei de țărancă robustă, dovadă că mai stătea încă în cumpănă, ea șopti în cele din urmă numele orașului și al hotelului. Richard rămase consternat. Îi credea departe, peste mări, în afara oricărei posibilități de mai putea ajunge. Nu i se vorbise oare de o călătorie în India ? Și iată că în loc să se năpustească asupra obiectului răzbunării sale, aflat atît de aproape, el se simți brusc invadat de liniște, fără să renunțe totuși la plecare, căci o însărcină pe Rosine să-i pregătească valiza.

— Știi gemăntănașul pe care îl iau cînd merg să vînez la iazul Mérogis... Și mai ales nici un cuvînt maică-mi... Unde ziceai că s-a dus ?

— La gara din Villeneuve, cu trăsura cea mare.

— Maică-mea la Villeneuve ! Ce face acolo ?

Doamna Fénigan nu ieșea niciodată decît ca să meargă la slujbă.

— Nu știu, domnule Richard, dar voi profita de absența ei ca să iau gemăntănașul care a rămas la Castel.

Și o luă pe aleea cu carpeni. El o rechemă.

— Intră și în camera mea... ia de-acolo...

Nu știu cum să ceară revolverul din sertarul noptierei... Ar fi însemnat să-și dea în vileag intențiile ; i se făcu rușine.

— Nu, nimic, o să merg eu.

În timp ce-și controla arma vru să se scuture de acest sentiment de indiferență neașteptat și inexplicabil.

— Ce-i cu mine ? Cum a putut să mă lase atît de nepăsător ideea că mîine, dacă vreau, la ora asta pot fi răzbunat ? Sînt oare laș sau numai nehotărît ?

Atunci, ca să se monteze din nou, ca să se simtă cuprins de pornirea înverșunată de mai înainte, căută scrisorile lui Charlexis adresate soției sale, pe care le păstra într-o casetă ca să le aibă tot timpul la îndemînă, în fața ochilor. Ah ! lucrurile se aranjară repede. Creierul său ușor moleșit, amorțit de toropeala văzduhului, imagi-

nația avea nevoie de reprezentări exterioare ca să reînvie. La fel ca acei iubitori de plăceri care cheamă în ajutorul simțurilor amorțite cărțile și ilustrațiile.

Știa pe de rost scrisorile astea, dar, cînd le citea, frazele prindeau contur, cuvintele scînteiau ca niște priviri...

Huruitul roților trăsurii pe nisip îl smulse din viziunile sale. Sosise deja maică-sa !... Strînse în grabă scrisorile, dezamăgit că n-apucase să plece fără s-o mai vadă. Acum avea nevoie de un pretext ca să-i explice călătoria, să evite lacrimile, rugămințile. Îl căuta în timp ce cobora în întîmpinarea ei și apăru pe peron de îndată ce trăsura se opri. Observă cu uimire că scaunul trăsurii era încărcat de pachete și zări alături de doamna Fénigan, sub o umbrelă de un roșu stacojiu, o tînără coafată, îmbrăcată în aceeași culoare — roșie — de la pana de egretă de pe toca de călătorie pînă la mătasea ciorapilor pe care îi lăsă să se întrevadă cînd sări din trăsură cu vioiciunea neastîmpărată a unui băiețel.

— Bună ziua, Richard ! strigă ea cu voioșie, ajutînd-o pe doamna Fénigan să coboare.

Mai auzise parcă glasul ăsta tînăr și proaspăt, cu un drăgălaș accent provincial care i se părea familiar, dar ezita încă atunci cînd maică-sa, urcînd scările peronului, la braț cu doamna în roșu, îl anunță :

— Iat-o pe Élise, verișoara ta din Lorient.

Amintiri învălmășite ale unor clipe de iubire și fericire se învîrtejiră în mintea lui. O revăzu pe vară-sa, rotunjoară și măruntică, galopînd alături de el pe cîmpiile de la Sainte-Geneviève-de-Bois, lîngă portiera landoului în care François Belleguic, un bogat antreprenor de cherestea, și doamna de Belleguic, născută de Kerkabelec, împreună cu doamna Fénigan, hotărau viitoarea căsătorie a copiilor, care se înțelegeau deja de minune. Din nefericire, cele două mame se asemănau prea mult ca să se poată înțelege. Doamna Belleguic, născută de... era o bretonă cioplită în piatră dură, încă „un bun tiran“, care

avea pretenția să-i conducă pe toți, așa cum făcea cu bărbatu-său, cu o mînă fermă și frîul strîns.

— François nu-i un vultur, spunea ea vorbind despre bărbatu-său chiar în prezența lui, și soțul se înclina de fiecare dată, surîzător și tîmp, fără să aibă într-adevăr ceva dintr-un vultur, supus jugului conjugal, care, în timp, îi deformase ceafa.

După o scenă violentă între „cei doi buni tirani“, Richard a fost nevoit să ia partea maică-si împotriva părinților celei pe care de pe-acum o mîngîia cu privirea unui logodnic ; el se sacrifică din slăbiciune, din neputința concretă de-a spune nu, păstrînd însă în adîncul inimii o adevărată suferință care dispăru, ștearsă de timp și de răni mult mai adînci.

În acești doisprezece ani doamna de Belleguic, născută de Kerkabelec, se dusese să-și întîlnească strămoșii. François, care nu era un vultur, își urmă nevasta în mormînt. Elise, căsătorită cu un chirurg de marină, bețiv și brutal, care o bătea sistematic, obținuse separația de bunuri, apoi și divorțul de îndată ce legea a fost votată.

Mai întîi doamna Fénigan tună și fulgeră cu toată indignarea ei de catolică conformistă, și pe vremea aceea între ea și Lidia acest lucru fusese un pretext de discuții contradictorii, cu ocazia cărora „draga mamă“ și „draga fiică“ se înfruntaseră șuierînd tirade mușcătoare. Apoi, după plecarea nurorii, în fața părăsirii și a tristeții fiului său, căruia credea că-i va putea ajunge iubirea ei de mamă lipsită de efuziuni, ideile ei se schimbară în privința celei care divorțase și chiar a divorțului. Își aminti că Richard și Élise se iubiseră. Se simți cuprinsă de remușcare la ideea că din cauza capriciului ei această căsătorie, care l-ar fi cruțat de atîtea necazuri, se rupsese ; remușcare cu atît mai sinceră cu cît dispariția soților Belleguic îi lăsa ei întreaga autoritate din cauza căreia fusese atît de geloasă. Atunci, fără o hotărîre încă bine definită, condusă de ininstinctul ei de mamă și sfătuită de preotul din Draveil,

confesorul ei, îi scrisese pe ascuns verişoarei din Lorient invitînd-o să vină ca să petreacă cîtva timp la Uzelles şi verişoara, puţin ranchiunoasă, veni de îndată.

Primul efect al prezenţei ei a fost acela că l-a împiedicat pe Richard să plece imediat. El amînă plecarea pentru un tren de seară şi luă masa aşezat în faţa Élisei, amuzat să regăsească rîsul ei limpede, simpatica mimică a ochilor şi a buzelor ei strălucitoare. Căci ea făcea parte din acea categorie de privilegiaţi asupra cărora viaţa îşi revarsă furtunile şi necazurile fără să lase cele mai mici urme. După atîţia ani de doliu şi de lacrimi, o revedea tot atît de veselă, de surîzătoare, avînd acelaşi gust provincial pentru zorzoane şi lucruri ţipătoare, acelaşi şirag de boabe de orez între buze, cu tenul oacheş îmbujorat, acoperit de un puf ca la fructe, dar cu braţele mai rotunde, pielea mai albă şi o ştiinţă a decolteului — impertinentă şi candidă în acelaşi timp —, numai bună pentru a-l intimida pe fricosul ei vecin de masă. Căci în fiecare clipă Richard se întorcea şi, roşind, o privea pe furiş, umplînd-o de bucurie pe cocheta fată de treabă căreia mama îi spusese simplu :

— Copilul meu e suferind, vindecă-mi-l.

Terminînd masa, Elise scoase un strigăt disperat :

— Şi geanta mea ?

Era vorba de o geantă mică, de piele roşie, în care îşi ţinea banii, obligaţiile, bijuteriile, tot avutul. Mai întîi nu se alarmară. Mica geantă urma să fie găsită desigur la fel ca evantaiul, inelele, umbrela, toate risipite în jurul acestei persoane drăgălaşe care se afla într-o continuă agitaţie, sărind de la o idee la alta. După îndelungi căutări au fost nevoiţi totuşi să admită că gentuţa rămăsese în vagon sau poate în gara Villeneuve, vizitiul Libert susţinînd că n-o văzuse pe banchetă, alături de celelalte pachete.

— Libert să se întoarcă la gară, porunci doamna Fénigan.

— Mulţumesc, verişoară, dar sînt prea neliniştită, aşa încît voi merge chiar eu.

— Te însoţesc, Élise, propuse Richard. Vom lua cabrioleta ca să mergem mai repede.

Şi cum clopotul chemase servitorii la masă, Richard, băiat cumsecade, coborî să înhame chiar el ca să nu mai deranjeze pe nimeni şi să nu mai piardă timp. Rămase singure, acelaşi elan le împinse pe cele două femei una în braţele celeilalte.

— Ah ! dragă fată, dacă ai putea...

— Mi se pare că lucrurile nu merg prea rău... Lasă-mă să încerc şi ai să vezi.

— Ţi se pare schimbat ?

— Palid mai ales şi mai slab... Dar îmi place mai mult aşa, e mai distins. Dar, verişoară, mi-ai spus că e atît de trist şi el fredonează tot timpul.

Şi ea încercă să fredoneze acel pum-pum, acompaniamentul de bas al sonatei.

— Aşa face cînd se gîndeşte la ea, fredonează melodia asta, zise mama.

— Atunci, înseamnă că se gîndeşte tot timpul... E posibil, după ceea ce i-a făcut ?

— Deci nici tu nu înţelegi... eu nici atît, bietul meu copil.

De jos, Richard o strigă, aşezat deja pe capră ; verişoara coborî în goană.

Două leghe separă Uzelles de Villeneuve-Saint-Georges. În trăsurica uşoară pe care o conducea el însuşi în galop, Richard făcu drumul în mai puţin de o jumătate de oră. Cînd cabrioleta intră în curtea gării înţesată de omnibuze, brişti cu două roţi, birje, strecurîndu-se prin îmbulzeala de parizieni gătiţi de sărbătoare, domnul Alexandre, în faţa sălii de aşteptare, cu o şapcă în carouri şi o sacoşă pe umăr, învîrtea între degete o ţigară trecînd în revistă toată această mulţime modestă care fugea din mahalale cu aerul

superior și plictisit al călătorului care are multe de făcut. Prevenit de Rosine Chuchin în privința planurilor lui Richard, apoi de sosirea verișoarei, se gîndea că Richard n-ar fi putut să plece decît cu trenul de seară și că, datorită unui avans de cîteva ore, va ajunge la timp ca să-i avertizeze pe îndrăgostiți. Planul, mimica, totul era pus la punct. Va profita de spaima lor, de zăpăceala primelor clipe ca să-l îmbrace pe prinț pe *Bleu-Blanc-Rouge*, s-o ducă pe cucoană separat și, în sfîrșit, amanții fiind despărțiți, să iște între ei neîncredere, minciuni, încît orice împăcare să devină imposibilă.

Intrarea neașteptată a lui Richard în curtea plină de vacarm îi răsturnară toate planurile. Dintr-un colț al sălii de așteptare de clasa a III-a, îl văzu sărind din trăsură, traversînd calea ferată, evident pentru a lua același tren cu el... Ce să facă acum ? Cum să urce în tren fără să fie observat ? Și ce va face pe drum, acolo, la sosire ?... Deodată, Richard apăru din nou agitînd o gențuță roșie pe care o arătă bucuros de departe cucoanei rămase afară pe bancheta cabrioletei. Apoi urcă iar în trăsură alături de ea, luă hățurile și, fără măcar să-l atingă pe trăpaș cu vîrful biciului, dispăru pe strada mare din Villeneuve, pavată cu bolovani, sub privirile furișe ale fostului intendent. Va pleca oare Richard ori sosirea verișoarei l-a făcut să-și schimbe gîndul ? Un lucru era sigur : nimic nu arăta că ar fi un Othelo chinuit, rumegîndu-și răzbunarea.

Trenul de Paris intră în gară, zguduind peronul. Ușile se izbiră.

— Călătorii pentru Lyon, Marseille, Nice...

Domnul Alexandre rămase o clipă pe gînduri. Un surîs răutăcios îi schimonosi apoi fața bine rasă și sări în primul vagon care îi era la îndemînă.

La întoarcere, Élise dori să meargă pe drumul cel mai lung.

— Sînt și eu o Scufiță Roșie, zicea ea rîzînd, îmi plac drumurile cît mai lungi, cît mai întortocheate, pe unde te rătăcești vînînd tot ce zboară, tot ce pare bun. Dacă mi-e teamă de lup ?... Niciodată. Cînd Scufița Roșie știe cum să-l ia, e rîndul lupului să tremure.

Îmbătată de splendoarea zilei, de iuțeala cu care alergau, de bucuria de a-și fi regăsit bijuteriile, ea părea într-adevăr o Scufiță Roșie, așa cum e aceasta cunoscută, cu o bonetă roșie-stacojie și clinchetul unui rîs copilăresc.

O luară în lungul rîușorului Yères, din Watteau, de un albastru-închis, rece, ațipit sub umbre semețe, între pante verzi, a căror prospețime contrasta cu fierbințeala albă a drumului. „La o parte ! La o parte !“ Familiile pariziene, care umpleau drumurile de țară cu leneveala duminicii, se dădeau repede în lături din fața cabrioletei care trecea în goană ; la ferestrele micilor vile, de o varietate burlescă, cu turnuri, balcoane, ornamente de ceramică sau pietre de rîu de un rozaliu gălbui, se aplecau siluete curioase și, pretutindeni, pe fețele plictisite și obosite, Richard surprindea aceeași expresie de bucurie și simpatie la trecerea plăcutei făpturi care le surîdea de la înălțimea banchetei. Cum ar fi putut să se sustragă farmecului cuceritor al acestui surîs bărbatul ce stătea alături de femeia asta tînără, mîngîiat de căldura ei ațîțătoare, de răsuflarea proaspătă, de gînguritul sau de buclele-i răvășite ? În fiecare clipă, ca să-i ia hățurile ori biciul, îi atingea ușor obrazul cu brațul ei rotund și gol sau, vrînd să-i arate o magnolie uriașă în mijlocul unei peluze, un cîrd de rățuște galbene ce zburau în lungul rîului, ea se apleca lăsînd să se vadă mai bine prin despicătura rochiei gîtul alb și plin. Fără măcar să bănuiască, Richard era fermecat de aceste efluvii feminine care îi relaxau nervii cu o căldură liniștitoare.

Intrînd în satul Yères, pe care drumul îl traversează, au fost nevoiți să schimbe pasul. Sărbătoarea cîmpenească, anunțată de departe de flașnete, de orgi, de tobe, de fan-

fare și de mirosul pătrunzător al grătarelor, aliniase de o parte și de alta a drumului barăci și cai de lemn. Înghesuită, purtată de mulțimea tot mai compactă, pe măsură ce înaintau, trăsura mergea la pas.

— Cum merge Eugène ?... Și tînăra pereche ?...

La întrebarea lui Fénigan, Eugène Sautecoeur, zis Indianul, care pășea pe lîngă trăsurică, ajungînd cu umărul la înălțimea banchetei, se întoarse lăsînd să i se vadă de sub șapca rotundă de ordonanță fața-i lătăreață, violacee și îngrijorată.

— Mulțumesc bine, domnule Richard, și copiii la fel. Numai că băiatul își face stagiul militar și am rămas pe cap cu noră-mea... Nu mi-e ușor. Azi-dimineață am avut la dejun prieteni de-ai lui bărbatu-său. A ținut să-i aducă la bîlci... la naiba, iar eu am îmbătrînit. Scoase din fundul șepcii o basma colorată cu care își șterse fruntea asudată, tăiată de o cută înspăimîntătoare, și, privind în jur, peste mulțimea pe care o depășea cu înălțimea lui, strigă :

— Ah ! ticăloasa... iar m-a tras pe sfoară.

Salută milităreşte și se îndreptă repede spre barăci în căutarea noră-si, pe care, o clipă mai tîrziu, Richard o zări în piața din fața bisericii într-un grup de tineri fanfaroni, cu gulere mari, scrobite, după moda café-concertelor, care erau gata să se încaiere.

— Oricît de vigilent ar fi Indianul vostru, zise Élise, va avea necazuri încercînd să păzească vînatul ăsta.

— Și eu cred la fel, verișoară ; dar ea ar trebui să fie cu băgare de seamă căci moș Sautecoeur poate fi cumplit.

— Mai mult decît soțul ?

— Oh ! Soțul... e un tip de genul meu.

Pronunțînd cu durere acest cuvînt — prima și singura aluzie privind necazul său de cînd sosise Élise —, Richard dădu frîu liber calului nerăbdător să se vadă ieșit din înghesuială, care străbătu în galop strada ce cobora în pantă pînă la Yères. După ce trecură podul se angajară pe un drum umbros, printre nesfîrșite parcuri înmiresmate și pline de flori. În depărtare, peste tumultul serbării cîmpenești pe care o lăsau în urmă, bătaia clopotelor de vecernie cădea încet și grav, asemenea unor cuvinte sfîșietoare, întunecînd pe neașteptate banalitatea amuzantă a discuției lor.

În acea seară, la Uzelles, după ce pentru toți oaspeții Castelului sunase ordinul de stingere a luminii, rămas neschimbat, în camera Élisei se stătu de veghe pînă tîrziu în noapte. Doamna Fénigan, într-o rochie albă de flanel, cu sfeșnicul în mînă, nu se mai sătura ascultînd povestirea călătoriei ; lumînarea se consumase aproape, pleoapele micuței Scufițe-Roșii se făcuseră grele fără ca mama, care intrase doar pentru cîteva minute, să-și dea seama că se afla acolo de două ore.

În acest timp Richard, uluit să se regăsească în patul său în loc să gonească pe drumul spre Monte Carlo, se întreba de ce, după febra nopților trecute, perna i se pare atît de moale, cearșafurile atît de proaspete și cum, atunci cînd nici iubirea pentru maică-sa, nici sfaturile pline de dragoste ale bătrînului Mérivet nu putuseră să-l abată de la nebuneasca lui întreprindere, un corsaj întredeschis, o claie de păr vîlvoi, dezgolind o ceafă strălucitoare, fuseseră suficiente să-i scimbe gîndurile. Oare un trup de femeie e un lucru atît de irezistibil ca într-o inimă chinuită ca a lui să mai fie loc pentru o altă dorință decît aceea de răzbunare și de moarte.

Mult timp după ce lampa a fost stinsă toate întrebările pe care și le punea bietul nefericit se învîrteau în jurul acestui gînd.

A doua zi nu mai plecă și nici nu mai aminti nimic despre asta. Cum în grajd nu exista decît un singur cal de călărie, a fost nevoit să mai facă rost de încă unul pentru Élise și se obișnui să iasă în fiecare zi împreună cu ea.

Tăcut ca fel de a fi, călăria avea pentru el avantajul că, avînd de supravegheat cu mai multă atenție decît în mod obișnuit animalul mai capricios, mai fricos, nu era nevoit

nici să vorbească, nici să gîndească prea mult. Deveni el însuşi un fel de cal. În criza pe care o traversa, abia îndrăznea să privească înăuntrul lui, găsind plăcută această suspendare a personalităţii. Cînd, după una dintre aceste lungi plimbări în aer liber, doamna Fénigan îşi vedea fiul întorcîndu-se înseninat, calm, destins, fără acea cută de pe frunte, semn al gîndurilor negre, strălucea şi ea imaginîndu-şi că vindecarea era aproape, gata să creadă, dacă Rosine nu i-ar fi povestit întîmplarea cu geamantanul, că Richard nu era atît de grav rănit după cum pretindea preotul din Draveil şi neghiobul acela bătrîn de Mérivet.

— Ei bine, fetiţo ?

Rostea în fiecare seară cuvintele astea pe un ton de ciudată răutate, instalîndu-se în camera Élisei, dar zilele, plimbările călare se succedau fără să aducă nimic hotărîtor.

— Totuşi fac tot ce pot, zicea tînăra femeie, gata să izbucnească în lacrimi.

Iar mama o încuraja, căutînd împreună modul de a învinge timiditatea lui Richard.

— Vezi tu, copila mea, numai această timiditate, numai ea ne stă în cale. Toţi bărbaţii sînt timizi, dar el e mai timid decît toţi.

— Aşa crezi, verişoară ? Atunci voi mai încerca.

Şi încercă.

Într-o zi, surprinşi de furtună în cîmpia Courcouronne, se adăpostiră într-un şopron aflat la intrarea în sat. Locul era strîmt, caii stăteau înghesuiţi.

— Uite, Richard.... cum îmi bate inima !....

Cu un gest spontan îi luă mîna apăsîndu-şi-o pe pieptul de amazoană care palpita. Richard se simţi complet tulburat.

— Cealaltă, cealaltă... şopti el, alunecîndu-şi mîna pe talia care i se lăsa în voie şi cinci minute se îmbrăţişară cu voluptate, tăcuţi şi palizi.

Pînă atunci ea nu contase pentru el mai mult decît una dintre acele rîndunele ce intrau prin gemuleţul izbei, lovindu-se cu aripile de grinzi şi de mînerul săbiilor ; acum începu s-o studieze, curios să ştie ce se ascundea în sufletul ăsta mereu vesel, în spatele acestei continue ciripeli. De ce să n-o iubească dacă îl va vindeca de dorul după cea absentă, de vreme ce chiar maică-sa părea să dorească atît de mult acest lucru ?... Se gîndea la toate astea în timp ce juca în salon o partidă de şah cu doamna Fénigan în după-masa zilei ce urmă înspăimîntătoarei furtuni care răscolise întreaga noapte grădina şi desfundase toate drumurile. Élise, cu un aer încurcat datorită întîmplării din ajun, tulburată din cauza mărturisirii pe care o aştepta şi pe care o simţea că va veni, stătea în picioare în faţa unei ferestre ce dădea chiar spre răspîntia drumului, privind afară.

— Ce se întîmplă ? întrebă doamna Fénigan, deranjată din partida ei de şah de huiduielile ce veneau de afară.

— E cerşetorul acela bătrîn... Cum îi ziceţi voi ? Moş Georges, care e într-o stare...Toţi derbedeii se ţin după el... I-au luat bastonul.... Nefericitul ! O să cadă !

O explozie de rîsete se auzi de afară.

Beat, hidos, cu tot noroiul de pe drum pe zdrenţele şi barba sa, bătrînul vagabond, vrînd să pună pe fugă banda micilor şacali, asmuţită pe urmele lui, scăpase ciomagul pe care copiii i-l luaseră şi acum, nemaiputînd să facă nici un pas, se rezemase de zidul fermei, agăţîndu-se de el, alunecînd, clătinîndu-se, ridicîndu-se pentru a se prăbuşi din nou, plîngînd, cerîndu-şi ciomagul pe care Robin, cantonierul, deranjat din siesta pe care şi-o făcea în roabă, i-l dădu în cele din urmă. Atunci se petrecu o mică dramă ale cărei episoade Richard le urmări cu faţa lipită de geam. În timp ce cantonierul, într-un elan de milă aproape animalică, îl luase de braţ pe bătrînul sărman ca să-l proptească, de bine de rău, pe picioarele-i subţiri ca nişte fuse, căruţaşii de la fermă care se întorceau cu caii de la scăldat

se opreau să privească şi rîsul lor gros zgudui toată strada. Mai întîi încurcat, apoi ruşinat, Robin începu să-l brutalizeze pe bătrîn, care se sperie şi mai tare, trăgîndu-l după el în timp ce aluneca. Rîsetele se înteţiră. Brusc, cantonierul îi dădu drumul şi moş Georges pierdut, buimăcit, pipăind în jur ca un orb se prăbuşi în genunchi, în mîini şi, în cele din urmă, se întinse cît era de lung în grămada de noroi aruncată cu grijă lîngă zid.

— E îngrozitor ! strigă Richard indignat de bucuria bestială a sătenilor. Élise, înşelată de mînia lui, crezu că trebuie să-şi manifeste oroarea în faţa beţiei, mai ales la cei bătrîni. El o găsi stupidă şi doamna Fénigan, cunoscînd slăbiciunea fiului ei pentru cerşetori şi în special pentru acesta, se grăbi să schimbe vorba.

— Priviţi copii... iată un miracol... Abatele Cérès cu o sutană nouă...

— Abatele Cérès este cel care slujeşte în Mica Parohie ? întrebă Élise.

— Da, verişoară, e un om tare de treabă... dar sînt de părerea preotului nostru că îi lipseşte puţină demnitate şi ţinută ecleziastică. Închipuie-ţi că i-a strîns la el pe toţi cei din familia Lucriot, familia aia de braconieri, bunica şi două fete, în timp ce tatăl era închis la Melun.

Richard se întoarse cu bruscheţe.

— Mamă, fără preotul ăsta, cînd Lucriot s-a întors de la Melun după ce fusese achitat....

Se întrerupse ca să privească pe drum, unde strigătele se înteţeau.

Abatele nu avea numai o sutană nouă ; pălăria cu boruri largi, pantofii cu cataramă erau puşi tot pentru prima dată. Şi mîndru de-a merge să-şi viziteze săracii în haine de gală, acest om cumsecade tocmai se gîndea : „Cu siguranţă că nu mă vor mai recunoaşte“, cînd mulţimea adunată îl făcu să se oprească.

De la fereastră, Richard nu putu să audă ce-i spunea bătrînului cerşetor acoperit de noroi şi murdărie, tăvălit

într-o mocirlă scîrboasă ; înţelese numai că preotul, după ce-i rugă inutil pe cei din jur, se aplecă spre acest pachet de zdrenţe dezgustătoare, ridicîndu-l, trăgîndu-l de braţ, fără să-i pese cîtuşi de puţin nici de rîsete, nici de frumoasa lui sutană. Pe cînd dispăreau după cotitura drumului, Élise spuse rîzînd :

— Cît de curat va fi acum domnul abate !

Doamna Fénigan adăugă :

— Măcar de nu l-ar duce la el acasă.

— M-ai făcut să mă gîndesc la un lucru, zise Richard, ieşind în goană pe uşă... Am eu un colţişor pentru acest sărman bătrîn.

— Doar nu vrei să mi-l aduci aici, strigă mama.

Dar el n-o mai auzi, era de-acum departe, pe drum.

Se întoarse tîrziu. Îl aşteptaseră ca să se aşeze la masă ; aveau la cină doisprezece invitaţi, aşa cum se organiza des la Uzelles în onoarea verişoarei şi unde se regăseau vechii participanţi ai serilor de duminică : notarul — succesorul domnului Fénigan, proprietarul bisericii şi Jean Delcrous, judecător la tribunalul din Corbeil, un tip cam gras şi mic de statură, mereu în goană după o căsătorie avantajoasă, care se învîrtea în jurul Élisei cu colţi albi şi strălucitori de lup între favoriţii de abanos.

Dar în seara aceea micuţa Scufiţă-Roşie n-avea chef nici de hîrjoană, nici de cochetărie. Indiferenţa lui Richard după scena din ajun, cele ce aflase despre bătrînul vagabond numit multă vreme „Săracul Lidiei“ erau cîteva motive de îngrijorare, cam prea dificile pentru acest creier umplut cu tărîţe.

— Ei bine, vere, şi prietenul tău, bătrînul cerşetor ? întrebă ea aşezîndu-se la masă lîngă Richad, agresivă şi gata de luptă, cu braţele şi umerii întrezărindu-se prin cel mai fin voal roz.

El îi răspunse că prietenul lui dormea într-o mică baracă de pe malul apei unde Chuchin îngrămădea vîslele şi plasele.

— Pe malul apei ?... la dracu, o să-i fie cam răcoare.
— Am pus să se monteze o sobă, zise Richard calm.
Ideea unei sobe pusă în baraca pentru vîsle o făcu să rîdă din toată inima.
— N-are nici minte, nici suflet, se gîndea el, fără să-și dea seama de ciuda ce se ascundea sub rîsul acela de școlăriță. Cîtă deosebire față de soția lui, atît de miloasă cu cei săraci, care se întrista că atunci cînd ieșea cu trăsura nu putea să dea de pomană sărmanilor vagabonzi și se supăra pe Libert, vizitiul, sau pe cai, învinovățindu-i că n-au vrut să oprească sau au făcut-o prea tîrziu, cerșetorul fiind de-acum departe. Aceștia o cunoșteau atît de bine încît atunci cînd treceau pe lîngă landou nu-l priveau niciodată, nu întindeau niciodată mîna. Oh ! Richard auzea încă accentul plin de tristețe al Lidiei vorbind despre toate astea, estompat de rîsul ironic al verișoarei.
— Nu, parcă te văd instalîndu-l pe moș Georges. Cum ți-a mulțumit ?
— Sărutîndu-l pe amîndoi obrajii, zbieră ascuțit judecătorul din Corbeil.
— Ce grozăvie ! exclamă Élise cu un strigăt de spaimă, reluat în cor de toți mesenii.
Delcrous, fericit să vadă că gluma lui prinsese, continuă :
— Odată, nu un simplu cerșetor, ci chiar un asasin, un condamnat la moarte a ținut să mă sărute cu orice preț.
— Dar, să vedem, Richard, nu se poate, rosti doamna Fénigan cu o indignare comică. Atît de tare ți-a sucit capul evanghelia abatelui Cérès ?
Richard rămase tăcut. Judecătorul profită de acest lucru ca să continue :
— S-a întîmplat pe la începuturile mele de magistrat într-o mică văgăună numită Souk-Ahras...
O voce îl întrerupse :

— Souk-Ahras, la frontiera cu Tunisul, un teren excelent pentru alfa.
— Dragă domnule Mérivet, cunoașteți Algeria pe degete.... Soseam așadar la Souk-Ahras ca judecător de pace îndeplinind și funcția de procuror al Republicii. Debarcat de o oră, mă instalasem seara în locuința cu scaune desfundate și un mic pat de fier, pe care o ocupase la parter și predecesorul meu, cînd ușierul meu, aprodul, veni să mă caute din partea condamnatului „Ce condamnat ?“ Și închipuiți-vă mutra mea aflînd că în închisoarea orașului se afla un nenorocit pe care a doua zi se pregăteau să-l ghilotineze, funcția mea de judecător de pace pe teritoriu civil obligîndu-mă să-l asist pînă la urcarea pe eșafod. Ce „noroc“ să sosesc chiar în ajun !... La închisoare găsesc un fel de sălbatic. Maltez sau mahonez, negru, păros, buzat, care mă privi cu niște ochi mici, gălbui, drăgăstoși și nătîngi și, izbucnind în lacrimi, mă imploră, într-un jargon spaniol stricat, să-l las să mă sărute. Mizerabilul, puțea ca un leu ! Văzînd că nu mai are altceva mai bun să-mi spună, m-am dus să mă culc istovit de cele două nopți de călătorie. Pe la trei dimineața, aprodul mă trezește din nou. Tresar întrebînd :
— Ce e ?
Condamnatul la moarte cerea să-mi vorbească încă o dată. Animalul ăsta abuza. Dar cum să refuzi un om care urma să moară ? Întreaga închisoare era în picioare.
— Nu avem preot, îmi spuse directorul scuzîndu-se, condamnatul vrea să facă probabil vreo mărturisire.
Sînt condus la el și iată că, văzîndu-mă, începe din nou să suspine și să plîngă în hohote.
— Ah ! domnule Delcrous... domnule Delcrous...
Am fost nevoit să mă las din nou sărutat, căci asta era tot ce dorea — să mă atingă ușor cu buzele-i groase pe obraji, udîndu-i cu lacrimi.
— Ah ! domnule Delcrous ! un mizerabil atît de mare ca mine...

Îndreptîndu-se spre eşafod, cînd a coborît din căruţa pe care o urmam călare împreună cu jandarmii, ceru să mă sărute din nou şi am fost nevoit să-i acord această favoare grotescă. Aş fi putut crede într-o mistificare dacă momentul n-ar fi fost atît de tragic şi dacă la citirea sentinţei nu mi s-ar fi relevat misterul acestei sălbatice simpatii. Se numea şi el Jean Delcrous, avînd deci acelaşi nume şi prenume ca mine, cu toate că era din Port-Mahon, iar eu din Cahors.

O voce de femeie întrebă :

— Ce crimă comisese condamnatul dumitale, poţi să ne spui ?

— Oh ! desigur, doamnă... Îi tăiase capul iubitei care îl înşelase.

— Şi ce spui că dacă i-ar fi fost nevastă legitimă ar fi fost achitat ! şopti Napoléon Mérivet. Cu toate astea ar fi fost o crimă plină de laşitate întrucît ştia că nu va fi pedepsit.

— Iată de ce divorţul intervine cu înţelepciune, îşi dădu cu părerea notarul cu vocea lui groasă, sentenţioasă.

Micul Napoléon Mérivet făcu un gest care puse în primejdie superbul crap prăjit prezentat la masă.

— Ah, da, e curăţică legea divorţului... dar ce are bun ?

— Să suprime un obicei barbar şi să elibereze soţul, fără vărsare de sînge, de femeia care îl dezonorează.

— Ca şi cînd soţul înşelat care ucide s-ar gîndi la dezonoare ! El omoară mînat de o gelozie turbată, din cauza orgoliului şi a decepţiei în iubire, cîteodată pentru că se teme de ridicol, de complicaţii şi pentru că aşa-zişii moralişti i-au insuflat ideea uciderii. Credeţi că divorţul poate să împiedice ceva din toate astea ?... Poţi să ţi-l închipui pe Othello trimiţîndu-i Desdemonei o hîrtie timbrată ?

Delcrous, care ţinea s-o flateze pe Élise, invocă faptul că pentru unele femei noua lege părea să fie o eliberare. Dar bătrînul Mérivet nu voia să înţeleagă. Pentru el divorţul însemna desfiinţarea căsătoriei.

— Da, doamnă, nimic altceva, repeta el întorcîndu-se către doamna Fénigan care protesta... Altădată, cînd te ştiai angajat pentru totdeauna îţi organizai viaţa de familie cum puteai mai bine ca pentru o lungă călătorie ; se făceau concesii, mici sacrificii în faţa obceiurilor tovarăşului de drum. Unul tăcea, celălalt era cuprins de ruşine... Astăzi, de la primele neînţelegeri, cuplul îşi declară incompatibilitatea. Totul se destramă la cea mai mică atingere. E nevoie de mai multă indulgenţă, de mai multă răbdare. Şi chiar atunci cînd se căsătoresc din dragoste, tinerii noştri păstrează în secret acest gînd : dacă nu va merge, poarta e deschisă.

— Totuşi, domnule Mérivet, cînd o biată făptură... ca... ca... Élise voia să spună „ca mine“, dar lacrimile o înăbuşeau. Şi neputînd să-şi continue fraza îşi turnă unul după altul cîteva pahare mari de apă ca să-şi învingă emoţia. După un minut de tăcere şi de stînjeneală, în care ceilalţi aşteptară ca ea să reia discuţia, Mérivet i se adresă mamei lui Richard pentru a trata problema la modul general.

— Iată ce-aş sfătui-o eu pe biata făptură care nu găseşte nici fericire, nici dragoste în căsătorie : în loc să divorţeze să se gîndească la Mica Parohie, la umila capelă fără preot în clopotniţa căreia trăiesc şopîrle, iar păsările pădurii îşi fac cuib. Să intre aici numai atunci cînd se spune rugăciunea, o simplă rugăciune de resemnare şi renunţare. Tot secretul fericirii stă în asta.

Cunoşteau cu toţii nebunia bonomă a acestui bătrînel cumsecade şi un schimb de surîsuri avu loc în jurul mesei, cina terminîndu-se într-o atmosferă mai destinsă decît începuse.

A doua zi, cum drumurile se zvîntaseră pînă în pădure, Élise şi Richard ieşiră călare, ca de obicei. Traversară mica pădure Sénart, unde, printre vechi cariere părăsite — numite *uzelles* — năpădite de volbură, mărăcini, ferigi, pe fundul cărora se strîngea apa de ploaie, loc de adăpost pentru iepuri şi fazani, se încrucişau cărări înguste, um-

brite de stejari. Élise propuse un popas de cîteva minute și, de îndată ce caii fură legați de gardul de sîrmă ce înconjoară terenul de vînătoare rezervat familiei d'Alcantara, se așezară unul lîngă altul pe mușchiul ce creștea deasupra acestei încîlcituri de viroage pline de mărăcini.

— Richard, trebuie să te întreb ceva foarte serios, i se adresă ea privindu-l în ochi; răspunsul tău îmi va influența viața; așa că îl vreau foarte sincer și fără nici o reținere. Ce părere ai de domnul Delcrous... Crezi că poate să fie un soț bun?

Richard nu se aștepta deloc la o asemenea întrebare. Ezită, lăsă să treacă un timp destul de lung pentru a putea găsi un cuvînt potrivit, dar îl alese prostește:

— Un soț pentru tine?

— Pentru mine. Mă plictisesc să trăiesc singură. Par tuturor foarte veselă... Dacă ai ști că adesea n-am nici un chef să rîd!

Grimasa ironică, ștrengărească a năsucului, a gurii dezmințea melancolia celor rostite, dar accentul plin de sinceritate o făcu să cîștige simpatia vărului. De cîte complicații e capabilă cea mai simplă ființă! Dacă l-ar fi întrebat:

— Mă iubești? Pot să sper că vei divorța într-o zi și că mă vei lua de soție, avea răspunsul pregătit:

— Nu te iubesc. Nu vreau să mă recăsătoresc.

A fost nevoit totuși să facă un efort ca s-o sfătuiască să se mărite cu altul.

— Da, cred că Delcrous e un om cinstit... Dar atît de ambițios... și atît de lipsit de tandrețe!... Mi-l amintesc cum, acum doi ani, cînd îl condamnaseră pe asasinul familiei Meillots, spunea frecîndu-și mîinile:

— În sfîrșit, am pus mîna pe capul ăsta! Și un fel de spumă de plăcere îi apăruse pe buze.

— Mă înspăimîntați, spuse Élise, evident satisfăcută datorită acestei recomandări pline de antipatie, în care se putea întrevedea gelozia.

Dar, ca și cînd ar fi vrut să se apere, Richard reluă cu vioiciune:

— Nu cred totuși că te-ar face nefericită... Cu toate astea...

El se opri înfricoșat, nesigur. Tăcerea adîncă a pădurii care-i învăluia, țesută din tresăriri și șoapte, fîșîit de insecte sub mușchi, bîzîit în coroana scăldată în lumină a arborilor semăna cu tăcerea buzelor ce fremătau, pline de mărturisiri. De ce o găsea atît de atrăgătoare în ziua aceea, în rochia bleumarin de amazoană ce o strîngea ca-ntr-o mănușă, scundă și rotunjoară, pînă la linia de un roz pal a gîtului?... Sărmana micuță Scufiță-Roșie în ghiarele acestui judecătoraș. Richard se ridică brusc și foarte tulburat îi spuse:

— Mai așteaptă două zile pînă să-i dai răspunsul.

Ea se gîndi: „Ce simplu ar fi fost dacă mi-ar fi răspuns pe loc!" și se ridică încet, ca și cum ar fi regretat.

Caii, lăsați în voia lor, o luaseră pe drumul ce tăia pădurea în curmeziș, traversînd diverse zone forestiere populate cu brazi, aluni, mesteceni, stejari, luminișuri pentru făcut cărbune, unde, prin fumul care se risipea, se întrezăreau colibe de ierburi și pămînt bătut, înconjurate de găini, de copii, de stînjeni de lemne tăiate, aliniate, de uscături îngrămădite una peste alta în căruțe. Galopau astfel în tăcere de o jumătate de oră, mînați fiecare de dorințe și visuri cînd, la capătul unei lungi alei de fagi stufoși și înalți, ale căror coroane se uneau într-o boltă, zăriră un popas de vînătoare în stil Ludovic XV, cu portalul arcuit, ferestre uriașe, în fața căruia un grup de pădurari călări, îmbrăcați în uniforme albastre înfiretate cu argint, păreau că așteaptă caleașca doamnei de Pompadour.

— Asta-i fazanăria, îi spuse Richard Élisei, care se oprise curioasă.

Cîte amintiri dureroase îi evoca această veche clădire unde, în zilele de deschidere a vînătorii, sub cortul ridicat în fața portalului, Lidia se așeza în dreapta gene-

ralului-duce, atît de frumoasă și atît de mîndră... Pădurarii se dădeau tocmai la o parte din fața unui cavaler foarte elegant, îmbrăcat militărește, pînă la bărbie, în haine cenușii, care se îndrepta spre drumul ce taie pădurea în curmeziș. Richard tresări, uluit să-l găsească reîntinerit, sigur în șa, pe bolnavul pe care-l credea țintuit în fotoliul său, la Grosbourg, și care trecu pe lîngă el fără să-l observe, privind-o numai pe Élise.

— Cine-i domnul acela ? întrebă ea.

Dar Richard nu avu timp să răspundă căci un al doilea cavaler, mult mai tînăr decît celălalt, în uniformă de dragoni, se răzleți de grupul de pază și se lansă în galop pe urmele generalului. Mustăcioara subțire, buclele roșcate sub chipiu ! Fénigan își reținu un strigăt de surpriză și de furie. Charley !... era Charley ! înrolat la dragoni... Dar Lidia ? Unde o lăsase ? Ce se întîmplase cu ea ?... Urechile îi țiuiau, fagii de pe alee păreau că se măresc nespus de mult, iar Élise se afla foarte departe, foarte mică, gesticulînd și rostind cuvinte pe care el nu le înțelegea. Apoi, brusc, înainte de a putea să-și explice această amețeală, verișoara îl văzu întorcînd frîul și plecînd în urmărirea tatălui și a fiului, care dispăruseră deja la capătul lungii alei. Élise îl ajunse la Chêne-Prieur, unde Richard se oprise să-l chestioneze pe un căruțaș cărbunar cocoțat tocmai în vîrful încărcăturii și a cărui voce răsuna răspicată și sonoră în aerul liber al luminișului.

— Desigur, prințul era... Doar venise duminică să vîneze cu Indianul, dîndu-i o piesă de 40 de sous lui Guillaume pentru că fusese hăitaș... Cît despre faptul că era înrolat la dragoni, fiul lui Foucart, cel care conduce dricul, și băiatul lui Eugène o să vă lămurească mai bine decît mine pentru că amîndoi sînt în același escadron cu Charles *six*.

— Mulțumesc, zise Richard, alb ca scoarța de mesteacăn.

Apoi îi spuse încet verișoarei :

— Să ne întoarcem, nu mă simt bine.

Pînă la Castel ea nu reuși să-i smulgă nici un cuvînt, dar pum-pum-ul pe care îl fredona în barbă îi explicară frămîntarea lui interioară.

Élise se gîndea :

— M-am ostenit în zadar.

Îndată ce sosiră, urcă în cameră să-și ascundă lacrimile, în timp ce Richard se duse s-o găsească pe maică-sa în grădina de zarzavat.

După căldura din timpul zilei venise o oră de acalmie în care florile beau și se scaldă. Sub șuvoiul de apă din lungul răzoarelor, sub mîngîierea indirectă și călduță a soarelui, ele se ridică, se întind cu voluptate și strălucirea lor se înviorează pe măsură ce ziua scade, subliniind eternul antagonism dintre culoare și lumină. Nori de fluturi brăzdau văzduhul pe deasupra straturilor. Munca tăcută de la acest sfîrșit de zi, de o prospețime și o blîndețe învăluitoare, era tulburată numai de scrîșnetul stropitoarelor ce se frecau pe marginea bazinului, de ordinul scurt al grădinarului către ajutoarele sale.

— Ce ți s-a întîmplat ? întrebă doamna Fénigan văzîndu-și fiul venind atît de tulburat în seră, unde ea, cu o foarfecă de grădinar tundea arbuștii de esență rară.

În loc să-i răspundă, el o întrebă :

— Deci, Charlexis s-a întors ?

— La Melun, de două luni... S-a angajat la dragoni... nu știai ?

— Și ea ?... unde se află ? Ce-a făcut cu ea ?

— Ceea ce se face cu femeile astea, răspunse mama tăind o ramură cu o lovitură scurtă... Tîrfa, odată plătită, se părăsește.

Vorbea atît de tare încît grădinarul ar fi putut s-o audă. Richard închise ușa de sticlă și reluă cu o voce dură, pe care maică-sa nu i-o știa.

— Lidia nu-i o tîrfă, ci o victimă a tiraniei tale, o prizonieră care evadează, cum spunea în ultima ei scrisoare... Şi apoi n-ai dreptul s-o insulţi pe femeia care poartă numele tău.

Ochii doamnei Fénigan se aprinseră.

— De multă vreme ar fi trebuit să-i smulgi numele ăsta, şi asta poţi s-o faci.

— Să divorţez, nu-i aşa ?... ca să mă obligi s-o iau de nevastă pe verişoara care se pavoazează ca un catarg de navă în zilele de sărbătoare... Dar nu asta contează... niciodată... niciodată.

— Da, înţeleg... preferi modul de-a gîndi al domnului Mérivet... Să ceri iertare ticăloasei pentru tot ridicolul cu care ne-a acoperit ; în sfîrşit, s-o reinstalezi nu în Pavilion ci chiar la Castel, la maică-ta, ca să se... prăsească aici.

Văzîndu-l pe Richard cum păleşte brusc şi cum îi tremură buzele, ar fi vrut să-şi reţină aceste cuvinte grele pe care tocmai le rostise şi, într-o pornire de iubire, ea îşi deschise braţele, dar el o respinse cu brutalitate, cu un gest de smintit.

— Însărcinată ! dar mi-ai spus că nu poate... Pentru ce minţeai ? de ce m-ai minţit mereu cînd vorbeai de ea ? O urai deci atît de mult ?

— Era chinul şi ruşinea vieţii tale. Da, o uram... Dar fii liniştit, tonul cu care îmi vorbeşti îmi serveşte ca lecţie. Nu va mai fi vorba de ea între noi doi. Ia-o, îngrijeşte-o, recunoaşte bastardul la naştere. I se asigură două sute de mii de franci. După cum vezi, e o afacere bună.

Rănită în străfundurile orgoliului său, în iubirea ei de mamă, ea se prefăcea că-şi continuă tunsul arbuştilor, punctînd fiecare frază cu o scurtă lovitură de foarfecă. Dar Richard nu-i dădu voie să continue.

— Ia seama, mamă !

O apucă de încheieturile mîinilor, o întoarse spre el cu violenţă şi, disperat de tot ce abia aflase, îşi apropie faţa răvăşită de obrazul bătrînei doamne, care-i semăna, şi izbucni :

— Chinul vieţii mele eşti tu, mă auzi ? tu, nu ea... Din copilărie de cînd m-ai încuiat într-o cameră de bolnav privîndu-mă de aer şi mişcare, dragostea ta egoistă m-a împiedicat să mă dezvolt, să devin un bărbat. Ca să mă păstrezi lîngă tine m-ai tiranizat, aşa cum ai făcut şi cu tata ; mi-ai încurajat lenea şi viciile, mi-ai făcut imposibilă orice carieră... Ca să nu mă căsătoresc, ca să nu existe nici o altă influenţă decît a ta ţi-ai împins servitoarele în patul meu... Haida-de !... Dacă nu te-aş fi văzut ce faci... Ce, n-ai încercat să mi-o azvîrli în braţe pe această biată sărmană pe care te-ai dus s-o cauţi în Lorient, ca să-mi devină amantă şi nimic mai mult pentru că bărbatu-său trăieşte încă iar biserica nu recunoaşte divorţul şi totul numai ca să n-o mai revezi pe aceea pe care despotismul tău a alungat-o şi pe care ai fost mereu geloasă... Ah ! e frumoasă religia ta ; e frumos fariseismul conştiinţei tale. Dar nu vei izbuti să faci nimic, nimic, îmi iubesc soţia, mă auzi, o iubesc şi o iert deoarece sînt vinovat că n-am apărat-o de tine, de răutatea ta... Haide, plîngi, plîngi. Cea care e singură, părăsită cine ştie pe unde plînge mai mult. Am s-o găsesc ! Decît să continui această existenţă în care mă tîrăsc, departe de ea, aici în faţa ta, mai bine ar fi să mă omor, să mă sfîşii cu asta, uite...

— Richard, copilul meu...

El vru să-i smulgă foarfeca grea, dar, mai iute şi mai îndemînatică, mama o aruncă în fundul serei într-o grămadă de plante ofilite.

VIII

MIRACOLUL MICII PAROHII

— Nu-ţi poţi închipui cît mă oboseşte faptul că trebuie să-mi solicit voința în fiecare clipă pentru cele mai neînsemnate lucruri, să mă ridic, să mă aşez, să-mi scot pălăria, să mi-o pun ; ceea ce pentru tine este un gest inconştient, mecanic, pentru mine înseamnă o sforţare, o răscolire a tuturor rezervelor de viaţă. Să mă ridic dimineaţa din pat, să mestec la masă, să termin fraza pe care din nenorocire am început-o, totul devine pentru tristu-mi schelet o acţiune conştientizată, o tortură... Să ne aşezăm, uite ce tare am transpirat venind pînă aici la braţul tău.

La Grosbourg, compătimitor şi resemnat în spatele ochelarilor, maestrul Jean plimba după-amiaza, pe terasa de pe malul apei, de la o bancă la alta, văicărelile generalului duce d'Alcantara şi încerca să-l liniştească folosind acele consolări distrate pe care le spui bolnavilor incurabili.

— Cu toate astea, domnule duce, ieri aţi mers călare şi Charlexis v-a găsit admirabil în şa.

— Ce glumă bună ! Sosind cu landoul la fazanărie, împeună cu ducesa, am avut fantezia să galopez pe mînzul paznicului şef care e foarte blînd. După cinci minute am fost în şanţ, de unde a venit să mă ia trăsura, foarte fericit că nu mi-am lăsat acolo toate oasele. Iată cum am stat în şa... Nu mai am putere şi dacă o clipă aş uita să-mi spun : „Vreau să trăiesc", ei bine, n-aş mai trăi.

Cu ochii închişi şi capul sprijinit de spalierul cu glicină şi iasomie roşie, ce se înălţa în spatele băncii, figura palidă a generalului trăda o stare de oboseală şi epuizare. În parc răsunau chemările şi loviturile de rachetă ale unei partide de tenis, ascunsă privirilor de un grup de tufişuri de lem cîinesc, printre care se întrezăreau, ca într-o

fulgerare, berete albe, fuste în culori vii. O izbucnire de veselie mai zgomotoasă şi mai triumfătoare decît celelalte, îl smulse pe bolnav din toropeală.

— Îl auzi pe fostul dumitale elev cum joacă tenis cu toate aceste Esther, Rebecca de la castelul Mérogis ? Ah ! el nu suferă... Ce vesel e... Şi brusc, cu o voce sumbră, foarte dură, rosti : Îl găsesc înspăimîntător pe băiatul ăsta, mă face să ameţesc ca în faţa unei prăpastii... Tu poţi să-l înţelegi ?

Maestrul Jean rosti cu glas tremurat :

— Dar mi se pare... Credeam că s-a îndreptat, că s-a întors la rangul său, la datorie...

— Da, forţat... De altfel nu ştii sfîrşitul romanului. Ducesa a interzis să se vorbească despre asta, aşteptîndu-se ca tînărul să se grozăvească, dar cum eu n-am asemenea slăbiciuni de mamă... Deci, într-o dimineaţă, în camera îndrăgostiţilor de la Monte-Carlo pică Alexandre, acest bătrîn pehlivan pe care noi l-am însărcinat să-l supravegheze pe soţ.

— Mă urmăreşte, este aici, să se salveze cine poate, rosteşte el cu un tremur de circumstanţă în voce.

Doamnei i se face frică ştiindu-şi bărbatul greu de urnit la început, dar violent ca un taur cu coarne puternice. Micuţul, mîndru, trebuie s-o spun, refuză să plece. Alexandre e obligat să-l ia deoparte :

— Nu există nici un soţ, e o farsă. Dar sînteţi lefter, curăţat la ruletă, cu un iaht, o femeie şi poate un bebeluş în braţe ; trebuie s-o ştergeţi. Iată banii, plecaţi cu vaporul ; eu vă scap de damă.

Cunoscîndu-l pe îndrăgostitul nostru, îţi închipui cu cîtă bucurie a acceptat. Un crampon de trei luni, la naiba ! Se smulge plîngînd din braţele iubitei şi, în timp ce Alexandre o întinde cu ea în Bretania, el, pentru a-şi pierde urma din faţa lui Barbă-albastră care urma să sosească, se îmbarcă pe iahtul său şi ridică pînzele îndreptîndu-se aparent spre micul port din Morbihan, unde iubita tre-

buia să-l aştepte şi unde ea îl aşteaptă încă. Cred că nici noi nu l-am fi văzut mult timp dacă iahtul său „Bleu-Blanc-Rouge“ nu ar fi dispărut într-o noapte lîngă farul din Baleare... S-a întors ruşinat, fără un ban... Procesul cu armatorul, indemnizaţiile echipajului, cheltuielile de despărţire, toate astea au cerut mulţi bani. Am profitat de acest lucru ca să strîng şurubul şi să obţin să-şi facă serviciul militar. Dar ceea ce e de neînţeles, îngrozitor, e faptul că n-a avut nici un cuvînt, nici un gînd pentru aceea care i-a închinat viaţa şi care de mai bine de-o lună îl aşteaptă tristă în Bretania.

Consternat, uluit, maestrul Jean întrebă privind pe deasupra ochelarilor :

— Cum... ea nu ştie încă ?

— Nu. Alexandre trebuia să rezolve treaba şi îmi închipui că se delectează trăgînd de timp. E un cîine foarte rău... Atenţie, vine ducesa !

Venind dinspre capătul terasei, aceasta se grăbea cu pasul ei mărunt, avînd, sub eleganta pălărie pentru grădină, chipul şi părul mai galbene decît de obicei.

— Te căutam, i se adresă ea soţului, foarte încet, repezit, dîndu-i pe furiş o scrisoare desfăcută. Citeşte ce-am găsit chiar acum în corespondenţa pentru Charley. Mi-a atras atenţia timbrul din Draveil.

Întîi în şoaptă, apoi în gînd, generalul citi cele cîteva rînduri de provocare pe care Richard Fénigan le adresase fiului său :

„Te ştiam un netrebnic, dar vei fi un laş dacă acum, cînd eşti soldat...“

Mîinile albe, lungi care ţineau scrisoarea îşi pierdură vlaga.

— Play, răsună o voce proaspătă şi bărbătească la partida de tenis de pe peluză.

Generalul reluă cu gravitate scrisoarea citită.

— De fapt, trebuia să ne aşteptăm după întîlnirea de ieri din pădure.

Ducesa avu o tresărire de revoltă.

— Atîţia bani pe care i-am dat, pe care sînt gata să-i mai dau nu ajung să-i satisfacă pe oamenii ăştia ?

— Draga mea, nu numai banii contează în viaţă... De altfel soţul n-a încasat nimic. Lui i s-a luat nevasta ; e firesc să se supere şi mi se pare destul de greu să reuşim ca Charlexis să nu-l însoţească pe teren.

— Ah ! ce vorbeşti ! eşti nebun ?... Nu te-am auzit spunînd că Richard Fénigan mînuieşte cel mai bine sabia şi pistolul ?

— Ce să-i faci ? Fiul tău e soldat, şi, fiind insultat, trebuie să se bată.

— N-am să-i arăt scrisoarea.

— I se vor trimite altele şi mai insultătoare.

— Mă voi duce să vorbesc cu maică-sa.

— Te va primi aşa cum ai primit-o şi tu... Nu, nu ; vezi, nu există decît un singur mijloc să-l împiedicăm pe tînăr să se bată.

— Care ? întrebă ducesa cu aviditate.

— Să merg eu în locul lui.

Un strop de speranţă străluci în privirea femeii care îl cîntărea, dar imediat ea dădu din umeri.

— Vorbeşti de mers dragul meu prieten, şi tu nu te poţi ţine pe picioare... Nu, cel mai simplu e să-i scriem colonelului, vărul nostru de Boutignan.

Rămas singur cu Jean generalul se ridică printr-un efort îngrozitor.

— Aşteaptă, aşteaptă... vreau să mă conving.

Clătinîndu-se, se întoarse într-o parte, cu picioarele depărtate, vrînd să-şi ridice bastonul ca şi cînd ar fi trebuit să ţintească la un ordin, dar se dezechilibră şi, întinzînd braţele în lături s-ar fi prăbuşit dacă preceptorul nu l-ar fi susţinut, aşezîndu-l din nou pe bancă.

— Să ies pe teren în aceste condiţii ! şopti bietul om, ştergîndu-şi fruntea scăldată în sudoare din cauza efortului şi ochii plini de lacrimi.

Apoi, după o clipă de tăcere reluă :

— Bine mi-a spus nevastă-mea că nu pot să mă țin pe picioare !... Răzbătea din intonația ei tot dezgustul femeii față de bărbatul care nu mai poate s-o apere nici pe ea și nici pe copiii ei !

În timp ce vorbea, cu privirea ațintită în jos, din parc se auzeau răsunînd rîsete și loviturile de rachetă ale unei antrenant de vesele partide de tenis.

Prințul mai dormea încă a doua zi dimineața cînd poștașul aduse la Grosbourg o altă scrisoare cu timbrul de Draveil. Se ordonase tuturor ușierilor ca nimic să nu ajungă la Charlexis fără să nu treacă prin mîinile maică-si, care, după ce iscăli în registrul factorului, deschise scrisoarea de la Fénigan și mai insultătoare decît prima. Nu spusese nimănui nimic despre scrisoare și cum Charlexis fusese chemat chiar în aceeași dimineață la Mélun printr-o telegramă a șefului, se simți liniștită. A doua zi însă, la dejun, sosi un nou mesaj de la Richard, de data asta pentru tată, cu o a doua scrisoare, plină de insulte, pentru tînărul prinț :

„Ce gînduri are domnul d'Alcantara ? E tot o secătură la fel ca fiul său ?"

Ducesa, așezată vis-à-vis de soțul ei, se mira că acesta nu mănîncă. Dar el nu putea să țină furculița, atît de tare îi tremurau mîinile. În loc de răpuns el îi întinse soției cele două scrisori pe care tocmai le deschisese. Ea aruncă o privire asupra insultelor adresate tuturor celor ai săi dar, știindu-și fiul la adăpost, zise foarte calmă :

— E ridicol, știe că nu poți să te bați.

— Nu știe... M-a văzut alaltăieri călare.

— Atunci trebuia să te vadă pe jos, căci n-ai rămas multă vreme în șa... De altfel lucrurile pot fi explicate. Îl voi trimite pe maestrul Jean.

Ochelarii preceptorului sclipiră ca în fața unei prea dificile partituri pentru violoncel.

— Ai dreptate, zise generalul, calmîndu-se brusc.

Nefericitul maestru Jean ! Cît de îndepărtate i se păreau zilele cînd, în barca lui Chuchin, cu violoncelul în brațe, traversa Sena între cele două proprietăți.

Castelul de la Uzelles, altădată atît de vesel, de plin de mișcare, era acum atît de tăcut, mai ales după ce doamna Fénigan și fiul său, în urma explicației violente din seră, nu se mai vedeau, nu-și mai vorbeau. Richard se mutase în camera sa din Pavilion, unde i se servea masa și unde își petrecea tot timpul. Fără pocnetul sec și regulat al unui pistolet de salon, nimeni n-ar fi știut că se află acolo. Mama își dublase supravegherea și, alergînd din curtea de găini în livadă, unde continua să facă zile fripte grădinarilor și pîrșilor, trăda prin inflexibilitatea vocii și a mersului, prin clinchetul furibund al cheilor clocotul orgoliului rănit, strigătul insultei aduse iubirii ei de mamă.

— După tot ce-am făcut pentru el o preferă pe răutatea asta de femeie, ah !...

Nu mai avea cuvinte să-și exprime indignarea mai ales atunci cînd își amintea expresia acelei guri înfrigurate și crispate scuipîndu-i injurii, ura ce i se citea pe față. Și chiar fiul ei fusese acela, unicul ei Richard !

— Te înșeli, verișoară, intervenea cu blîndețe Élise cea cumsecade, ajutînd-o să strîngă merele căzute din pomii tunși în formă de piramidă, aflați la marginea aleii, Richard al dumitale te adoră... ți-a vorbit la mînie, dar sînt sigură că dacă ai vrea...

Mama, orgolioasă, se ridică, lăsînd merele să i se rostogolească la picioare.

— Niciodată !... nu mă cunoști ; decît să mă umilesc în fața fiului meu prefer să mor ! El trebuie să-mi ceară iertare.

— Cine ţi-a spus că nu se gîndeşte tocmai la lucrul ăsta ? Lasă-mă să bat la uşa Pavilionului, să încerc să-l văd.

Mama surîse cu milă :

— Îţi pierzi timpul, biată micuţă, nici nu ştii ce trebuie să-i spui... eşti o fată prea cumsecade.

În realitate ar fi dorit acest lucru. Élise o înţelegea bine şi în faţa acestei dureri cumplite, uitînd de eşecul ei, se simţea inutilă, stînjenitoare, vorbea de întoarcerea în Lorient fără ca doamna Fénigan să rostească vreun cuvînt pentru a o reţine.

Richard, în prada celei mai cumplite crize de gelozie, nu se gîndea decît să se răzbune, să ucidă. Doi ofiţeri, foşti prieteni de la Louis-le-Grand, care se aflau în cazarma fortului Villeneuve, erau gata să-l însoţească drept martori, şi el îşi petrecea zilele exersîndu-şi mîna, pîndind factorul ce trebuia să-i aducă răspunsul la provocările sale, cînd maestrul Jean, bîlbîindu-se înspăimîntat, apăru într-o dimineaţă în atelier. Era atît de extraordinar pentru el ceea ce văzu intrînd, pistolul acela pe masă, cartoanele de tir ciuruite, sfîrtecate şi ceea ce trebuia să spună, demersul pe care trebuia să-l explice.

— Generalul nu cere decît să ia locul fiului său plecat pentru manevre, dar cum, din cauza slăbiciunii, nu-şi poate permite să stea în picioare, el contează pe generozitatea lui Fénigan şi a martorilor ca să obţină unele înlesniri.

— Vrea să se bată călare ? întrebă Richard pe un ton usturător.

— Nu, aşezat... d'Elbée a fost, dacă nu mă înşel, cel pe care albaştrii l-au împuşcat, rănit, într-un fotoliu. Vi se propune o întîlnire de acest gen la Uzelles sau la Grosbourg : două scaune la 15—20 de paşi.

Richard îl întrerupse cu brutalitate :

— Treaba asta este bună pentru infirmiere ; îi vei spune generalului că voi aştepta să i se întoarcă fiul ; prefer să mă bat cu el. Voi aştepta o lună, şase săptămîni, atît cît va fi nevoie... dar vreau să mă bat cu tînărul ăsta ticălos şi dacă nimic nu-l poate hotărî, îl voi pîndi la o cotitură de drum, la o răscruce de pădure şi-l voi ucide. Şi cum rosti de mai multe ori : „Îl voi ucide, îl voi ucide", maestrul Jean resimţi aceste repetări ca nişte lovituri de ciocan. Aşa că preceptorul ieşi clătinîndu-se pe portiţa cu două trepte care dădea către drumeagul dinspre pădure, unde mama lui Richard îl aştepta deja de cîtva timp. Văzînd-o, bietul om exclamă cu naivitate :

— Ah ! doamnă, ce multă vreme e de cînd... cît sînt de fericit...

Dar ea îl întrerupse grăbită şi, arătînd spre Pavilion, îl întrebă :

— Ce i-aţi spus ? Ce rău mai vor să ne facă oamenii ăia de la Grosbourg ?

— Dar doamnă, domnul Richard este acela... Nu noi.

Cu răsuflarea tăiată el îi povesti despre scrisorile primite la Castel, despre teama ducesei.

— Am prevenit-o, exclamă doamna Fénigan, cu un mic surîs orgolios... O să se întîmple o nenorocire dacă copiii noştri se vor întîlni !

Un cuvînt al maestrului Jean o făcu să cadă pe gînduri.

— Nenorocirea e oarbă, doamnă, poate să vă atingă şi pe dumneavoastră tot atît de bine ca şi pe noi ; vă rog calmaţi-l mai bine pe fiul dumneavoastră, aveţi atîta influenţă asupra lui.

— Vai, nu mai am deloc ! Femeia asta îngrozitoare mi-a luat, plecînd, iubirea, încrederea copilului meu. Ai să crezi că de trei zile...

Tăcu de teamă să nu plîngă, ceea ce nu voia cu nici un chip ; lacrimile te fac mai slab şi ea avea nevoie de tot curajul, de toată mîndria în faţa copilului revoltat.

Odată ieşiţi de pe drumeagul din pădure, continuară să meargă pe drumul mare ce ducea spre Corbeil, ea cu capul gol sub umbrela folosită în livadă. Oamenii pe care

îi întîlneau, bătrînii din împrejurimi, îmbrăcați în straie de duminică, salutau și se întorceau surprinși.

— Ce sărbătoare e în dimineața asta? întrebă maestrul Jean; am auzit pe cînd veneam sunînd clopotul de la Mica Parohie și sîntem totuși în timpul săptămînii.

— Vreo aniversare a bătrînului ăsta nebun... și doamna Fénigan ridică din umeri. Îi păstra ranchiună lui Mérivet din cauza discuției din timpul ultimei cine, atribuindu-i aversiunea bruscă a lui Richard față de Élise și față de divorț... Așa că de-abia catadicsi să răspundă foarte sec la saltul ceremonios pe care i-l adresă bătrînelul cel cumsecade care tocmai trecu pe lîngă ei, ieșind din biserică, îmbrăcat în negru, cu mănuși negre, în mare doliu după femeia iubită al cărei sfîrșit îl sărbătorea azi pentru a douăzeci și una oară.

— Iertarea tuturor relelor, grațierea tuturor crimelor, iată ce se predică acolo.

Și doamna Fénigan arătă cu umbrela bisericuța albă de la marginea drumului.

— Vor ca eu să intru aici, să fac parte din această parohie. Ah! mersi de-așa ceva. Să vină fiul meu aici, dacă vrea, în parohia încornoratului — cuvîntul fu rostit pe neașteptate — eu niciodată, în viața mea, n-am să pun piciorul aici.

— Vai! doamnă Fénigan... doamnă Fénigan... suspină violoncelistul aducîndu-și brusc aminte de mesajul aducător de moarte care i se încredințase... Ce-o să ne facem dacă nu mai aveți nici o influență asupra fiului dumneavoastră? Vrea să ucidă... să ucidă...

— Să înceapă cu nevastă-sa! s-ar simți grozav de ușurat.

— Doamnă...

— Cum, și dumneata îi iei apărarea? Cu ce v-a amețit pe toți destrăbălata aia? Ah! da, pe dumneata cu muzică, duetele voastre; la fel ca și pe Richard: pum... pum... pum... și apoi cu acea lipsă de vlagă care trece

drept blîndețe, slăbiciune... și bărbaților le place atît de mult să se închipuie în postura de protectori. Ah! ticăloasa care mi-a furat băiatul... dacă ar fi aici, dacă aș pune mîna pe ea...

— Dacă ar fi aici, doamnă, vi s-ar face milă de ea căci dumneavoastră sînteți foarte bună iar ea este foarte nenorocită... zise maestrul Jean clipind din ochi în spatele ochelarilor, ca și cînd ar fi așteptat să fie izbit de străfulgerarea ce sclipi în privirea doamnei Fénigan. Dar, nu. Cu o scurtă înclinare a capului trufașa femeie întrerupse discuția și, întorcîndu-i cu iuțeală spatele, o luă singură pe drumul spre Uzelles.

Grilajul bisericii rămăsese deschis. Datorită cărui elan subit și contradictoriu, prin ce răsturnare inconștientă a tuturor sentimentelor anterioare, doamna Fénigan trecu peste pragul îngust? Fără îndoială datorită cuvintelor bătrînului Mérivet adresate sărmanei ființe rătăcite:

— Intră și îngenunchează, în asta constă secretul fericirii.

Le rostise cu atîta siguranță; și adineaori cînd bătrînul traversase drumul pe figura lui se putea citi o expresie de mulțumire și ușurare.

Ea intră și, impresionată de întunericul ce domnea aici după strălucirea de afară, își plimbă privirea arogantă pe înaltele ziduri reci, moarate ici și colo de reflexele colorate ale vitraliilor, ferestrele fiind închise cu excepția celei din fundul bisericii, de deasupra altarului, foarte înaltă, foarte largă, ce decupa o fîșie lată de cer albastru unde se vedeau zburînd porumbei. Aproape fără să-și dea seama ce face, doamna Fénigan îngenunche și umila rugăciune recomandată:

„Tatăl nostru“ al celor mici îi veni pe buze, uitînd de alte formule: „... iartă-ne păcatele noastre așa cum iertăm și noi...“ Lacrimi țîșniră în șuvoi din această piatră dură. A fost o descărcare, o ușurare a întregii ei ființe

și ea se văzu, se judecă, își retrăi viața. Da, Richard avea dreptate. Orgoliul ei, nevoia de dominare, de a conduce distrugeau totul, da, soțul și fiul ei, pe care îi iubea totuși, suferiseră din cauza ei. Și, poate, cu o soacră mai iubitoare, orfana Lidia ar fi fost fericită în căsnicie. Dar pentru asta doamna Fénigan ar fi trebuit să dea dovadă de mai multă indulgență și de o inimă plină de milă și iertare. Își dădu acum seama de toate lucrurile astea și de ceea ce îi mai rămînea să încerce. Ceva foarte greu, dar dacă Cel de Sus o inspirase pînă acum o va mai ajuta desigur ; „Tatăl Nostru care ești în ceruri..."

Un suspin lung, nu departe de ea, o preveni că nu era singură în biserică. Ochii ei, obișnuiți acum cu obscuritatea, distinseră la cîțiva pași în fața scaunului o biată femeie adormită, cu haine ponosite, spălăcite, care se rugase îngenuncheată, avînd alături, pe jos, o boccea și o umbrelă de pînză neagră. Fostei doamne Fénigan, cea care abia intrase în capelă, nu-i plăceau cerșetorii ; considera că mila e degradantă și niciodată, în afara zilelor stabilite în care dădea de pomană — lunea de obicei — nu i se întîmplase să dea vreun bănuț sau vreun codru de pîine. Această conduită reprezenta unul din principiile codului ei personal, fapt ce constituise un subiect de nesfîrșite discuții contradictorii pe care le avusese cu noră-sa atunci cînd ieșeau amîndouă cu landoul. Ah ! dacă Lidia, din colțișorul pierdut în care își ascundea mizeria greșelii ar fi putut să-și vadă neiertătoarea soacră apropiindu-se de săracă și întrebînd-o încet :

— Nu ești de pe aici ?

Ce uimită ar fi fost, cîtă speranță i-ar fi dat !... Dar cerșetoarea nu răspunse. Epuizată de oboseală, adormise rugîndu-se, așezată, mai curînd prăbușită peste genunchii îndoiți. Departe de a fi indignată, așa cum altădată n-ar fi scăpat ocazia trezind-o cu brutalitate pe cea care stătea în fața Domnului într-o postură atît de nepotrivită, doamna Fénigan se simți cuprinsă de o nesfîrșită milă

și, scoțînd din săculeț portmoneul care zornăia la fund împreună cu legătura de chei, îl puse pe bocceaua cerșetoarei, fără să-l deschidă, fără să se uite ce conține. Pentru cine o cunoștea pe mama lui Richard acest gest de caritate spontană era încă și mai extraoradinar decît noile hotărîri intime pe care le ducea cu ea după ce se oprise în Mica Parohie.

Văzînd-o că iese, Napoléon Mérivet, care de o bucată de vreme se plimba în cîmpul lui de maci, exclamă fericit :

— Dumneavoastră erați, doamnă ?... Am auzit cum se mișcă scaunele, numai că... niciodată nu mi-aș fi închipuit...

— În sfîrșit, e o adevărată minune, dar minunile nu sînt făcute ca să uimească, răspunse ea cu un surîs larg.

Apoi, în timp ce-și deschidea umbrela sub soarele arzător al amiezii, zise :

— Domnule Mérivet, vă cer un serviciu... Trebuie să lipsesc cîteva zile și sînt foarte îngrijorată să-l las pe Richard singur, mai ales în aceste împrejurări grele...

Sub sprîncenele-i groase, stufoase, bătrînul surîse răutăcios :

— Nu-l lăsați singur... e cu verișoara.

— Verișoara se întoarce în Bretania și eu plec împreună cu ea.

— Dumneavoastră în Bretania, ce să faceți acolo ?

— Nu știu încă... O inspirație care mi-a venit acolo, înăuntru.

Fără s-o mai întrebe altceva, bătrînul rosti într-o pornire exuberantă :

— Ah ! știam eu că sînteți o femeie curajoasă, nobilă și că dacă n-ar fi existat blestemata aia de mîndrie...

— Și, domnule Mérivet, mai ales pentru fiul meu, la fel ca pentru toți ceilalți, o însoțesc pe Élise, nimic mai mult ; Richard și-ar face probabil iluzii nebunești... și vreau să văd eu însămi mai întîi cum stau lucrurile.

— Fiul dumneavoastră n-o să afle și n-o să spere decît ceea ce veți dori, doamnă. Voi veghea asupra lui în absența dumneavoastră și asupra celor de la Grosbourg și dacă nu mă voi simți în stare să împiedic o mare prostie îl am lîngă mine pe curajosul meu Cérès, care posedă blîndețea Sf. Francisc îmbinată cu pumnul său de arhanghel. Răspund de fiul dumneavoastră.

— Mulțumesc, rosti doamna Fénigan, foarte emoționată.

Tocmai voia să plece cînd, văzînd că bătrînul se pregătește să încuie biserica, îl opri.

— Ia seama, mai e cineva acolo, o biată femeie care a ațipit rugîndu-se.

Micul Napoléon Mérivet își ridică mîndru capul.

— E biserica celor de pe drumul mare. Mereu, cînd ușa e deschisă cîte un cerșetor în trecere intră și cere adăpost. Să n-o trezim, o să închid mai tîrziu... Mai e cineva împreună cu această biată femeie ?

— Da, cineva pe care am lăsat-o într-un ungher și va trebui s-o las acolo pentru totdeauna... mîndria mea..., blestemata mea de mîndrie... zise doamna Fénigan surîzătoare, cu totul alta decît persoana arogantă care intrase cu cîteva minute înainte în Mica Parohie.

IX

PĂRĂSITĂ

După o cursă nebunească de-a curmezișul Franței, o călătorie ce urmase un itinerar sinuos, cu sufletul la gură, sub conducerea domnului Alexandre, cu opriri, întoarceri, tot felul de măsuri de precauție, deghizări romantice, contesa Lidia, sau simplu, contesa, însoțită de

călăuza ei și de cameristă, eșuă într-o seară de septembrie în hotelul „Princesse de Lamballe“ din Quiberon. Un tavan jos, cu infiltrații de igrasie, un baldachin sufocant deasupra unui pat-corabie ros de carii au costat-o o noapte grea, fără somn ; apoi, cînd, în zori, la sunetul clopotului ce anunța liturghia, fereastra cu jaluzeaua ridicată oferi priveliștea unui cer pîclos, a unei mici piațete cenușii din fața bisericii romane cu portalul năruit, unde bătrîni bretoni se strigau în ceață cu mîrîituri de focă, simți o apăsare și avu presentimentul farsei nerușinate care i se juca.

Această groaznică impresie dură toată dimineața, pînă la întoarcerea domnului Alexandre, plecat în căutarea familiei Blanchard, de care, după patruzeci de ani de uitare, își reamintise brusc la Monte-Carlo, într-o dimineață cînd căuta un refugiu pentru îndrăgostiții hăituiți.

Cînd ceasul bătu de amiază, el se reîntoarse strălucind de bucurie. Mari și mici, toți membrii familiei Blanchard, pe care îi cunoscuse în copilărie, dormeau în cimitirul nisipos din Quiberon, aflat în fața Mării Sălbatice, ale cărei valuri vin direct din Azore ; toți cei din familia Blanchard în afară de un unchi, căpitan de cursă lungă, aflat mereu departe, și de nevastă-sa, care trăia singură într-o căsuță galbenă situată pe plaja de la Port-Haliguen.

„Mătușă-mea Casă-Galbenă“, cum o poreclise domnul Alexandre, consimțea să închirieze locuința mobilată doamnei contese, să-i gătească atît ei cît și domnului conte atunci cînd va sosi și chiar să-i facă rost de o căruță ca să-i ia bagajele și pe cameristă, totul la preț foarte mic, fără să mai ia în considerare plăcerea de a sta de veghe ca să pîndească iahtul „Bleu-Blanc-Rouge“ intrînd în port cu pînzele strînse și oprindu-se aproape de casă.

Tîrgul Quiberon, așezat în mijlocul peninsulei, are două porturi : unul foarte aproape, Port-Maria, la Marea Sălbatică, celălalt, Port-Haliguen, spre Morbihan (Marea cea Mică),pe care trebuie să-l cauți la distanță de o leghe

după ce traversezi o întreagă rețea de străduțe, ziduri joase, calcinate de aerul sărat, înconjurînd ferme, livezi, adevărate ambuscade pentru albaștri [1] și șuani. [2]

Cînd Lidia sosi în micul tîrgușor liniștit, cu farul de zidărie albă aflat la capătul digului, cu cheiurile, destinate unor factorii îndepărtate, mărginite de case scunde, de cabarete pentru marinari, hangare, antrepozite, ceața se risipise și odată cu ea și apăsarea lugubră de dimineață. O lumină blîndă împrumuta mării culoarea aurului, decupa liniile sinuoase ale orizontului, Port-Navallo, Saint Gildas, iar valurile calme contrastau cu canonada berbecilor ce se spărgeau noapte și zi de partea cealaltă a peninsulei. Singură pe plajă, la intrarea în port, casa galbenă strălucea și, mai viu încă decît ocrul zidurilor sale, apărea boneta cu aripi mari a mătușii Blanchard care, în așteptarea locatarelor, se pornise din zori să lustruiască podeaua și mobila de acaju.

După o călătorie plină de aventuri această locuință cu un cat, atît de aproape de valuri, era un adevărat adăpost în care peste tot — pe ziduri, pe sobe, pe mobile — scoici, corali, plante de mare, statuete din India și China vorbeau de călătorii și ceruri exotice, și în fața căruia marea, respinsă mereu cu nestinsă ardoare, se spărgea sub ferestre, sticlea în toate oglinzile odată cu pînzele vaselor de pescuit care se întorceau și plecau la aceleași ore, însoțite de stoluri de pescăruși albi. Dar cîtă singurătate și cîte privațiuni în raport cu înclinația pentru lux și vanitate a tinerei femei ! Farul de la Tergnouse, care se aprindea în fiecare seară în vălurile liliachii ale amurgului, nu înlocuia candelabrul din sufrageria de la Monte-Carlo cînd, la ora cinci, Lidia își făcea intrarea

[1] Soldat republican în timpul Revoluției franceze.

[2] Insurgent regalist care lupta ca partizan împotriva Revoluției franceze. Denumit astfel după porecla dată unuia dintre conducătorii lor, Jean *Chouan*.

la brațul domnului conte. La fel, deșertul nisipos, a cărui tristețe preamărită și comemorată de istorie în amintirea tragică a emigrației, sau cele cîteva familii venite din Auray și Vannes — ce se scăldau și se zbenguiau la soare — nu-i aminteau decît foarte vag de admiratorii suedezi, unguri, ruși, ruteni care se îmbulzeau în jurul toaletelor ei în feericele grădini ale casei de joc. Aici, străina asta singură și mult prea frumoasă îi ținea la distanță ; ca s-o judece, să-i vorbească așteptau să-l vadă pe conte, pe acela care trebuia să vină cu iahtul ca s-o întîlnească. Cînd ? Nimeni nu știa. Drumul vaselor cu pînze e atît de nesigur.

La început Lidia nu se plictisi prea tare : un ținut nou, instalarea, frica de a-și vedea apărînd soțul de care se temea, vizitele din fiecare dimineață ale domnului Alexandre, care, locuind în continuare la hotelul Lamballe, din Quiberon, venea să-i primească ordinele. Cînd apărea în cerdacul căsuței galbene, în fața ferestrei salonului unde camerista lioneză cosea împreună cu mătușa Blanchard, înalt și bățos, cu fața lui de diavol bătrîn, rasă și ciupită de vărsat sub o cochetă șapcă de baie, ochii lui de vrăbioi, în continuă mișcare stîrneau un sentiment de spaimă în inima celei ce ținea locul Rosinei.

— Cel puțin doamna poate avea încredere în el ? întreba camerista. Eu, cînd mă privește scrutător și mă întreabă cam așa : „Agarithe, știi să ții un secret ?“ fără ca vreodată să mai adauge un cuvînt în plus tremur de fiecare dată că o să-mi mărturisească ceva înspăimîntător.

Stăpîna o liniștea însă :

— Îl cunosc pe Alexandre din copilărie.

Într-adevăr, încă de pe vremea cînd se afla la orfelinatul din Soisy acesta reprezenta pentru ea unul din personajele care treceau pe drumul mare, ale acelui miraculos joc de copii cu care se distraseră ochii ei de fetiță. Amprenta primelor impresii rămîne atît de adînc săpată în noi încît, pînă și acum, Alexandre îi impunea. Ah ! dacă

ar fi putut să pătrundă în străfundurile acestei minți înspăimîntătoare, de rob eliberat, cu gîtlejul umflat de venin și de ură împotriva copilului găsit, a micuței vagaboande zdrențăroase, ajunsă soție și doamnă. Dacă măcar i-ar fi căzut în mînă scrisoarea prin care acest Frontin[1] macabru îi relata ducesei felul în care a intrat în camera lor de la Monte-Carlo.

— Soțul !... Fugiți.

Și numai o fostă slugă, a cărei cruzime deosebită, de nație corcită, înăcrită, îmbătrînită în cei treizeci de ani de josnice servicii pentru care se răzbuna acum cu delectare împotriva unei femei, a unei albe, putea să se complacă în aceste combinații descreierate. Căci domnul Alexandre nu lucra numai pentru bani. El rămînea la Quiberon nu atît pentru a aranja lucrurile, ci mai ales pentru bucuria de a-și pîndi victima, de-a o anunța că a fost abandonată, de-a i-o oferi pe tavă, cum se exprima el cu eleganță. Din zi în zi această clipă fericită se apropia. Cu toate acestea, la un moment dat avu o surpriză neplăcută și trăi spaima unui deznodămînt pe care nu-l prevăzuse.

— Alexandre, privește acolo, spre far, îi strigase Lidia de la parterul casei galbene, cu mîinile streașină deasupra ochilor... oare nu s-ar putea spune că e vasul lui Charlexis ?

Un rînjet cinic, tăcut, se lăți pe obrazul imberb.

— Iată un lucru care m-ar mira, mormăi fostul servitor, privind din complezență spre dig pentru a rămîne apoi neliniștit, cu ochii țintă la nava semnalată a cărei siluetă, vele și dimensiuni ofereau o perfectă asemănare cu „Bleu-Blanc-Rouge". Străin cu siguranță, căci avea la bord pilotul a cărui șalupă o urma la remorcă, vas englezesc probabil, după spusele celor cîțiva bătrîni pescari, paznici de far și vameși, singurii locuitori din Port-Haliguen la acea oră a zilei, care înaintaseră pînă la colțul căsuței galbene ca să vadă goeleta mai de-aproape. La fiecare nouă voltă asemănarea se accentua și chiar, o clipă, pe puntea inundată de soare și de stropii valurilor, lîngă timonă, Lidia păru să recunoască silueta masivă a bravului căpitan Nuitt și barba sa roșcovană ce-i încadra fața.

— E chiar nava lui... pe onoarea mea, e chiar asta, bombănea consternat domnul Alexandre, și, mai încet, numai pentru el : Împuțită treabă ! Poftim, încearcă să combini ceva serios, cu smintiți ca tînărul Charlexis. Desigur, slăbiciunea lui pentru contesă l-a îmboldit din nou. Ah ! are noroc ticăloasa. Ce vor spune stăpînii de la Grosbourg ? Cu ce voi înlocui cîștigul promis pentru aranjarea despărțirii, a nașterii secrete, pentru pescuitul ăsta în ape tulburi ?

Urzind de-acum noi planuri, domnul Alexandre, ca să fie primul care să-l salute pe tînărul stăpîn, înaintă pînă la far, unde Lidia venise în rochia și coafura preferate de Charley, roz și albă, sub îndoitul bronzaj al vîntului de mare și al soarelui, ca o garoafă sălbatică, o garoafă a nisipului.

Aproape în același timp, goeleta, împinsă de o briză foarte puternică, își sfîrșea drumul la cîțiva metri de dig și, virînd, își arătă numele înscris pe latura din spate cu litere mari — AMPHITRITE — CARDIFF. Era un vas de comerț ieșit din aceleași șantiere ca „Bleu-Blanc-Rouge", dar de un tonaj superior, încărcat cu turte furajere și fără nimic din confortul luxos al unui iaht de agrement.

— Așa, îmi spuneam eu... că sosește prea devreme, mult prea devreme.

Și îngrozitorul Alexandre se desfăta pîndind pe obrazul delicat al tinerei femei nervozitatea decepției. Zece minute mai tîrziu, *L'Amphitrite* intra în micul port tăcut, umplîndu-l cu carena lui albă, șiroind de apă, și cu scîr-

[1] Tipul valetului spiritual și îndrăzneț din comediile burlești ale sec. XVIII.

ţîitul manevrelor şi zarva unei discuţii violente dintre căpitan şi pilot. Izbindu-se de pietrele cheiului, vocile răsunau puternic, dar la Port-Haliguen nimeni nu ştia englezeşte şi explicaţiile nu s-ar fi terminat niciodată dacă Lidia, amintindu-şi de lecţiile surorii Martha, nu s-ar fi oferit să le servească drept interpretă.

Parizianca asta elegantă, aşezată pe un maldăr de sfoară în mijlocul portului, în mirosul de gudron şi de reziduri oleaginoase, avîndu-l în faţa ei pe englez, un gigant cu faţa congestionată, roşcat, ciondănindu-se cu micul pilot breton, negricios şi păros ca o maimuţă, în timp ce mateloţii, trăgînd de vergi, priveau uimiţi cheiul pustiu de sub ei, casele joase şi răsfirate ca şi cînd ar fi fost înspăimîntaţi că se află acolo, oferea un subiect drăguţ pentru un tablou modernist.

Într-adevăr, prin zgomotul valurilor ce se izbeau de stînci, pilotul Madec strigase : „Port-Maria", dar căpitanul auzise „Port Lorient" şi îl luase pe Madec la bord pentru că *l'Amphitrite* avea încărcătură pentru Lorient. Cum, la început, vîntul îi împiedicase să intre în Port-Maria, pilotul veni să adăpostească nava de partea astalaltă a peninsulei, în acest golfuleţ care nu semăna deloc cu rada largă şi zgomotoasă în care englezul voia să abordeze. Din fericire, vocea plăcută a interpretei, rochia ei frumoasă, ochii ei de safir puseră în curînd toată lumea de acord ; fu nevoită însă să se apere apoi de generozitatea căpitanului care, foarte impresionat de această apariţie shakespeariană, îi oferi, una după alta, delicioasei Miranda ce coborîse pe puntea goeletei sale, o sticlă de porto vechi, o lunetă de marinar, un sari, un tomac, papuci javanezi şi sfîrşi obligînd-o să accepte un foarte mic revolver american, un „buldog", pe care autoritarul marinar de cursă lungă îl ţinea încărcat în fundul buzunarului, ca argument hotărîtor împotriva piloţilor, a funcţionarilor vamali şi a altor împuterniciţi reprezentanţi ai legilor mării.

Revenindu-şi din această emoţie, domnul Alexandre a fost nevoit să suporte una şi mai tulburătoare. Deschizînd la cafeneaua hotelului *Petit Journal* citi aici următorul fapt divers :

„În noaptea de 27 spre 28 septembrie, iahtul „Bleu-Blanc-Rouge", aparţinînd prinţului d'Olmütz, s-a scufundat după ce a fost ciocnit de un torpilor spaniol în apele insulelor Baleare. Numai prinţul şi bucătarul vasului, culeşi în mod miraculos de o navă mahoneză încărcată cu portocale pentru Marsilia, tocmai au debarcat în acest oraş."

— Ce căuta el în Baleare ? a fost cea dintîi întrebare a Lidiei cînd află această tristă veste, adusă fără cel mai mic menajament. Nu asta era drumul pe care trebuia să-l străbată de la Monaco la Quiberon.

— Ah ! ştiţi, vasele cu pînze, o rafală a mistralului sau a vîntului dinspre nord... obiectă bătrînul servitor cu o emoţie plină de ironie răspîndită în toate micile riduri ale feţei, oferindu-se de îndată să meargă după informaţii la Grosbourg, unde tînărul prinţ era obligat să se întoarcă pentru a-şi recăpăta forţele. Se arăta de altfel gata să îndeplinească toate dorinţele doamnei contese în slujba căreia fusese angajat de fiul stăpînilor săi, desfăşurînd în acest scop proteste rostite cu jumătate de voce, indignări — toate maimuţărerile fostei sale meserii.

— Da... du-te să vezi, rosti Lidia încrezătoare, dar mai visătoare ca oricînd.

Anumite fapte pot ilumina tenebrele morale ale celor mai multe fiinţe, străbătînd pînă în adînc bezna acestor abisuri. Nenorocirea publicată de *Petit Journal* a fost pentru tînăra femeie o revelaţie de acest fel. Ce s-ar întîmpla cu ea dacă Charlexis ar fi murit ? Incapabilă să se gîndească la vreun profit, nu era înspăimîntată de perspec-

tiva sărăciei. Ce determinase atunci groaza subită care o înghețase la ipoteza acestei morți ? Să fi fost numai gîndul că dispariția amantului o lăsa tot atît de indiferentă ca și a unei cunoștințe oarecare ? Așadar nu-l mai iubea ? Ei bine, nu. Și dacă se mai îndoise încă, avea acum dovada acestui lucru. Îl urmase din vanitate, plictiseală și dezgust, din nevoia de noi orizonturi și zile pline de neprevăzut. Dar chiar în timpul celor mai intime îmbrățișări ceva se interpunea între ei, îi separa mereu, ceva inert, imperios și de nepătruns care, învăluindu-l pe el într-o ușoară cămașă de zale ce-l făcea capabil să se apere cu îndîrjire, îl punea la adăpost de orice rănire pe care o provoca, făcînd inegal și laș acest duel fără martori și fără arme care este dragostea. De două sau trei ori cîte un zîmbet de-al lui o înspăimîntase aducîndu-i aminte de cuvintele tatălui, care continuau s-o obsedeze : „E un monstru... îți spun că e un monstru". Și imaginea generalului cuprins de disperare, ochii lui înflăcărați și duioși, atît de diferiți de cei ai lui Charlexis, o determinară în cele din urmă să nu-l mai iubească pe acela pentru care părăsise totul. Ah ! dacă ar putea reface totul ! Cînd viața i se deschisese dreaptă și simplă datorită acelei căsătorii nesperate cu un bărbat cumsecade, de ce i se împotrivise nebunește, fără pasiune, fără bucurie ? Spre ce se îndrepta acum ? Cum se vor sfîrși toate ?

Se gîndea la aceste lucruri tremurînd, nesigură, învăluită de pîcla serii care se ridica și de clipocitul valurilor ce se loveau de pietrele digului. Bărci cu pînze, părînd mai mari din cauza ceții, alunecau ca niște fantome. Brusc, la capătul digului întunecat străluci ca o flacără înaltă și clară, lampa farului. În aceeași clipă Lidia simți în ea o mișcare, o tresărire inexplicabilă mai întîi, dar pe care, repetîndu-se, o înțelese apoi, cuprinsă de o bucurie de nespus. Era copilul, copilul lor, pe care îl uitase și care pentru prima oară își făcea simțită prezența. A fost ca o schimbare magică. Viața îi apăru acum avînd un scop, o

lumină călăuzitoare. Chiar și tatăl se umaniză în gîndul ei, apărîndu-i mai puțin sumbru, mai apropiat. Cîntece și strigăte umpleau portul. Vîslele se mișcau cu zgomot în bărci, iar în lungul cheiului, dincolo de ușile joase ale caselor, unde luceau prin ceață focuri roșii, se auzeau troznind și sfîrîind lemnele verzi și rîsetele copiilor în jurul sobei.

O săptămînă trecu fără să primească nici o veste. Lidia nu se alarmă gîndindu-se că, odată întors la Grosbourg, prințului îi va fi greu să mai fugă a doua oară. În fiecare dimineață vilegiaturiștii deveneau tot mai rari pe plajă, casa galbenă tot mai singură. Cu toată blîndețea excepțională a anotimpului, se simțea, după felul în care se ridicau cețurile, după nuanța de aur vechi a luminii la anumite ore ca și după accentul de vaiet prelung al brizei și neliniștitul zbor al goelanzilor, că vara se apropia de sfîrșit... De partea cealaltă a peninsulei mugetul Mării Sălbatice se dublase, fiecare val spărgîndu-se de stînci într-un vacarm ce echivala cu zgomotul unei baterii întregi.

— Se pare că zgomotul ăsta e înspăimîntător de auzit iarna, îi spunea Lidiei servitoarea Agarithe, care, cosînd întreaga zi cu „mătușa Casă-Galbenă", ajunsese să cunoască în amănunt ținutul și se înfiora la ideea unei posibile rămîneri peste iarnă în această singurătate. În noiembrie oamenii nu mai pot dormi din cauza zgomotului pe care îl face *Gura vîntului*, cum o numesc ei, stînca aia care suflă și sforăie în spatele Portului Maria... În partea asta marea nu e atît de înspăimîntătoare dar se însărcinează oamenii să fie răi în locul ei.

Și camerista lioneză îi povestea stăpînei despre bătăile care aveau loc în Port-Haliguen între pescuitorii de sardine și corsarii din Concarneau care veneau să-și arunce năvodul în aceleași zone. Trebuia să vezi în acest port înecat de stropii valurilor purtați de vînt, sub cerul jos al iernii, încărcat de ceață și de interminabilele ploi

de coastă, cînd lămpile rămîn aprinse zi și noapte, cînd vremea neprielnică împiedică bărcile să iasă în larg, două-trei sute de marinari beți, urlînd, năpustindu-se să ia cu asalt hanurile *Le Buez* sau *Le Quellec*, care refuzau să le dea de băut, de unde, alungați cu răngi sau oale de apă fierbinte, își îndreptau mînia asupra lor înșile, înfruntîndu-se, omorîndu-se cu atîta furie încît de pe terasa hanului *Le Buez* se rostogoleau pe cheiul plin de murdărie și de pe chei în valurile docului, încăierați, fără să se despartă.

— Liniștește-te, fetițo. Vom pleca înainte să vedem asemenea grozăvii, răspundea Lidia care ținea la camerista ei adunată de pe cheiul din Lyon, mototoală și netoată, dar singura ființă pe al cărei chip putea citi altceva decît neîncredere și antipatie.

Înainte de a pleca domnul Alexandre strecurase la urechea mătușii Blanchard că locatara ei nu era contesă adevărată și de la Port-Haliguen pînă la Quiberon fiecare piatră de pe drum își însușise calomnia ca s-o transmită, și mai murdară, pietrei vecine. De aici această rea-voință pe care femeia părăsită o simțea ridicîndu-i-se ca un zid în față, scîrțîind la fiecare pas. Orgoliul ei suferea din cauza asta, dar mult mai puțin acum cînd copilul își anunțase prezența, ocupînd tot mai mult loc în viața ei. De altfel nu mai ieșea deloc. Un pian, uitat la Ploënmel de niște scoțieni excentrici, și pe care pusese să-i fie adus, o reținea în casă, ca să împrăștie, purtate de vînt, arpegiilor ei pline de fantezie, în portul taciturn și zgomotos sau să le trimită spre plaja ce devenea din zi în zi mai pustie și mai largă.

Pe vasta întindere de nisip unde căzuseră șuanii din Sombreuil mai rămăseseră doar două sau trei cabine pentru înotătorii înverșunați care așteptau sosirea apropiată a flotei și exercițiile nocturne de luptă. Ca să evite privirile răutăcioase și invidioase, rînjetele pline de ură pe care le găsea seara în stropii de noroi de pe poalele

rochiei, Lidia nu venea niciodată în această parte a plajei. Digul rămînea locul ei preferat de plimbare, mai ales după ce n-a mai trebuit să pîndească iahtul, să scruteze orizontul cu speranța mereu dezamăgită și îngrijorată de a vedea apărînd pînza unei goelete. Începea, totuși, să i se pară ciudat faptul că Charlexis sau măcar Alexandre nu scriseseră. În sfîrșit, într-o duminică, prima duminică din octombrie, cînd la Quiberon se sărbătorește ziua regatei, sosi o scrisoare, dar nu aceea pe care o aștepta.

În ziua aceea, pentru prima dată, Lidia a putut să petreacă o oră pe mare fără acele îngrozitoare contractări de stomac din cauza cărora îi fusese imposibil să traverseze marea ; e adevărat că nava nu se mișca — vasul-pilot servind ca punct de sosire în cursa navelor cu pînze — și că atmosfera era de-o puritate desvîrșită, azurie și blîndă, Morbihan-ul fără nici o cută, nemișcat, încremenit, trăind doar prin scînteierea unui soare de vară, rătăcit într-un anotimp întîrziat.

— Veniți cu mine, doamnă contesă, îi spusese pilotul cu care se împrietenise după acel arbitraj de pe *Amphitrite*, vă asigur că veți vedea mai bine decît dacă v-ați afla chiar pe estrada subprefectului și a domnului comisar de marină.

De mai bine de-o oră așteptau departe, în largul vastului golf, pierduți între cer și mare, într-o atmosferă de cristal, blîndă, în care căldura se reverbera făcîndu-i pe oameni să nu mai rostească nici un cuvînt, într-o stare de extaz, ca într-un zbor planat. Niciodată Lidia nu se simțise mai aproape de cer ! Ah ! să poți strînge mîna iubitului în această pace divină, în această stare de suspendare legănată.

— Dar nu se vede nimic, șoptea Agarithe.

Cel mai curios lucru era faptul că, aflați prea departe ca să poată distinge chiar dunga subțire de umbră a țărmului, masa luminoasă și sonoră a apei le aducea

intermitent, odată cu rafalele de vînt, zgomotele sărbătorii din Port-Haliguen — zvon de clopote, rumoarea mulţimii, un refren cîntat la cimpoi, răbufnirea tobelor şi a fanfarelor. Nu se vedea nimic, dar se auzea totul. Cineva, în partea din faţă a vasului spuse încet : „Parcă ar veni din cer". Brusc, răsună semnalul unui foc de armă urmat de strigătele mulţimii printre care se detaşau ţipetele ascuţite ale copiilor. Apoi, tăcere...

— Iată-le, strigă pilotul ridicîndu-se. Soseau, într-un lung şir, navele care luau parte la cursă, cele din frunte aproape bord la bord. De unde îşi luau adierea care le umfla pînzele, le întindea greementul, făcea să le pîrîie coastele robuste, dădea elanului lor acel puternic suflu de foale care se auzea gonind în faţa lor ? Se aflau acolo, cu aripile lor înalte, albe şi roşii, asemenea păsării rock, aplecate deasupra masei de apă albastră, înconjurînd vasul-pilot, de unde erau salutate cu urale, şi trecînd razant atît de aproape încît, lovit, catargul suplimentar zbură în bucăţi, iar vasul se răsuci trosnind, provocînd încurcături de corzi, ţipete de femei şi înjurăturile matelotilor. Într-o străfulgerare, Lidia văzuse venind şi fugind apoi nava din Concarneau care îi lovise, un vas fantomatic, cu velă neagră, manevrat de o echipă de corsari galbeni la faţă ca rachiul de drojdie pe care-l băuseră pînă la saturare, cu ochi nebuni, al căror păr, în şuviţe lipite, şiroia de apă pe chipul lor de înecaţi. Nava următoare, un iaht de agrement, de un gri-argintiu, cochet, o făcu să-i bată inima, atît de mult semăna echipajul cu matelotii corecţi ai cinstitului Nuitt ; şi cînd gentlemenul care ţinea bara, un newyorchez cu ochelari, desigur mai puţin elegant decît Charlexis, o salută pe cînd făcea virajul, frumoşii ei ochi asemenea perlelor se umplură de lacrimi.

Şi cu asta s-a sfîrşit pentru ea plăcerea de a mai urmări cursa. Corsari şi pescuitori de sardine, pescari din Noirmoutiers şi din insula Houat, ţîşneau din apă, zburau, goneau cu fîlfîit de aripi ; ea îi privea cu ochi goi

ca şi cum ar fi urmărit rotirea dezordonată a pescăruşilor sau a rîndunelelor de stîncă, gîndindu-se la acel absent, la acela care o făcuse să devină mamă. Căci iubirea ei, tristul ei simulacru de iubire, nu era în fond decît acest sentiment de responsabilitate întrucît semnele primelor gingăşii de mamă clocoteau în izvoarele lor profunde. Nimic nu putu s-o distragă din această scumpă reverie nici după ce se întoarse acasă. Nu vru să vadă nimic, nici cheiurile din Port-Haliguen colcăind de o mulţime pitorească, nici dansurile iuţi ale matelotilor, comice şi solemne, nici pe comisarul de marină, galonat ca un general peruvian, aşezat la o măsuţă în faţa hanului Le Quellec pentru a împărţi regatelor medaliile, concursul de cimpoaie, cursele de înot în bazinul portului după raţe şi purcei şi o lasă pe cameristă să meargă singură. Seara, totuşi, aceasta, după ce împrumută de la doamna Blanchard un felinar mare de vapor foarte util pentru acel păienjeniş de străduţe, îşi hotărî stăpîna s-o însoţească pînă în oraş ca să vadă cum se dansează.

Se stîrnise vîntul dinspre nord, înţepător, sub un cer strălucitor de stele, dar de cum intrai în oraş te întîmpina o căldură emanată de animale şi oameni care se îmbulzeau pe străduţele înguste, cu solul împîslit de bălegar, şi în piaţa oraşului înconjurată de un cerc de nepătruns şi continuu de căruţe de la care animalele fuseseră deshămate. Aici se dansa dar numai pe melodii interpretate vocal întrucît cimpoierii erau prea beţi după cum îi spuse Lidiei o candidă floare de in, ascunsă sub o enormă glugă albă. Mulţimea se îmbulzea în jurul a două sau trei cercuri de dansatori dintre care cel mai frumos se îndreptă, rotindu-se, pînă sub ferestrele hotelului „Princesse de Lamballe". Un chelner de aici, recunoscînd-o pe Agarithe, le ajută să ajungă, nu fără greutate, în primul rînd de spectatori, unde, după ce-şi puseseră jos, în faţă, felinarul cel mare, rămăseseră între cele două cercuri de lampioane şi făclii care îi înconjurau pe dansatori cu o bordură

roşietică şi fumegîndă. Piaţa era luminată de cîteva făclii, dar şi de felinarele tuturor harabalelor, căruţelor, trăsurilor cu banchete, berlinelor, diligenţelor care îi aduseseră pe fermieri din cătunele şi domeniile învecinate care înconjurau, în penumbră, o estradă rotundă, neregulată şi mobilă pe care siluete omeneşti se-ngrămădeau gesticulînd :

„Îmi plac poalele roşii.
Dar mai mult îmi place
Poalele-albastre..."

cîntau vocile răguşite sau piţigăiate ale pescarilor şi pescuitorilor de sardine însoţite, în ritmul măsurii, de loviturile de călcîi ale butucănoşilor pantofi şi din acest pestriţ vîrtej de alb şi negru al postavurilor de lînă încinsă, de rîsete şi respiraţii, urca un abur greu ce se amesteca cu praful solului frămîntat în picioare, cu fumul pipelor şi al lampioanelor.

Uneori, cîte o fîşie luminoasă a decorului se desprindea lăsînd în umbră cîte un colţ al serbării ; pleca o căruţă, o diligenţă purtîndu-şi felinarul şi cîntecele al căror ecou se pierdea la răscrucea străduţelor :

„Poalele roşii,
Poalele-albastre
Cele albastre .
Îmi plac mai mult."

Puţin cîte puţin, piaţa fu aproape înghiţită de întuneric. Cercurile de dansatori, rărite, unindu-şi legănarea într-unul singur, nu se mai ghidau acum decît după făcliile gata să se stingă, şi după stelele ce începeau să se zărească cînd brusc, în apropiere, se făcu auzit urletul Mării Sălbatice. Cercul îndîrjit de dansatori cînta într-un tempo rapid :

„Să tăiem pădurea,
Şi pe rege !
Să-ncingem cuptorul,
Şi amorul !"

Fustele grele pocneau, vocile se amestecau gata să-şi piardă suflul ; în unghiul întunecat a pieţii vîntul cînta, se învîrtea singur.

— Să ne întoarcem, şopti Lidia cu inima strînsă de acea spaimă ciudată care o cuprinsese în dimineaţa sosirii acolo, la fereastra de sus a hotelului.

Agarithe luă felinarul ; se întoarseră pe acele înguste drumeaguri ale şuanilor, unde umbre hoinare se proiectau pe ziduri şi beţivii notorii, căzuţi în şanţuri, adormeau între un sughiţ şi un refren de cîntec :

„Să-ncingem cuptorul,
Şi amorul !
Dormi, frumoaso,
N-au apărut încă zorii."

Cîinii fermierilor lătrau la trecerea lor făcîndu-le să grăbească pasul, să vorbească în şoaptă.

— Priviţi, doamnă... luminile acelea, acolo, pe mare... s-ar zice că e flota.

Ah ! Agarithe visa la această flotă şi, împreună cu ea, întregul Quiberon. Hotelul *Lamballe* era plin de călători, lume din Port-Navallo, din Vannes, din Nantes, chiar oameni de la Paris care veniseră s-o vadă, să asiste la exerciţii. Chelnerul, prietenul lui Agarithe, îi vorbise de o doamnă de la Paris însoţită de verişoara ei, o durdulie mititică, destul de drăguţă.

— Ţi-a spus cum se numeşte doamna asta ? întrebă Lidia tulburată din cauza unei stranii coincidenţe. Nu i se păruse oare că recunoaşte, pe cînd se dansa, în silueta unei femei rezemată de balconul hotelului, cu ţinută

mîndră și capul gol, imaginea completă a soacrei sale ? Dar Agarithe nu le știa numele. Apoi, prezența doamnei Fénigan la Quiberon ar fi fost atît de puțin explicabilă. Era vorba evident de una dintre acele viziuni ce-ți apar în vis așa cum se întîmplă cînd te gîndești îndelung la același lucru. Întreaga zi Lidia își întrebase trecutul, de ce să se mire atunci că el îi răspunsese cu una din fantomele sale ? Asemenea vedeniilor cameristei din Lyon care, numai pentru a auzi vorbindu-se de flotă, vedea lucind luminile ei în toate colțurile orizontului. Cu toate astea, ajungînd în Port-Haliguen și avînd în fața ochilor imensitatea întunecată a Oceanului, nu observară nici o altă flacără luminoasă decît pe cea a farului, și, mai aproape, pe cea a lămpii care le aștepta la parterul casei galbene, singura locuință de pe plajă.

Sub această lampă era pusă la vedere o scrisoare pe care Lidia o deschise pe dată și care îi explică, în sfîrșit, îngrozitoarea senzație de spaimă resimțită de la primele ore petrecute în acest ținut, neliniștea ciudată care o cuprinsese din nou chiar în această seară ca un avertisment că soarta ei nefastă trebuia s-o lovească aici, pe această plajă și nu în altă parte. Ah ! Ce înseamnă finețea observației noastre pe lîngă intuiția unei femei aflate la capătul puterilor, care ghicește viitorul cu o clarviziune plină de subtilitate ? Lidia descifră vag epistola domnului Alexandre. Era lungă, stupidă și mincinoasă de la un capăt la altul, cu un scris de slugă fără personalitate pe care privirea ei îngrozită o citea în diagonală reținînd în trecere unele cuvinte : „... se arată docil... voluntar... dragoni.. bani la notar... revenind copilului". Rezumatul scrisorii era : „S-a sfîrșit, vă părăsește. Faceți notă, voi veni s-o plătesc și vă voi scrie dinainte ca să evit orice discuție."

Știa bine că totul se va sfîrși, hotărîse și ceea ce urma să facă în acest moment de impas. Pentru ce însă atît de repede ? De ce atît de urît ?... Să nu-i scrie nici un cuvînt, nici măcar acel adio tremurat al scrisorilor de despărțire, lăsînd asta în grija unui servitor ! Iată ce depășea orice infamie. Puțin cîte puțin, pe măsură ce lucrurile se clarificau, Lidia descoperi farsa îngrozitoare care i se juca de la Monte-Carlo, despărțirea tragică, fuga ridicolă de-a curmezișul Franței și mîrșăvia de a fi dusă atît de departe, de-a o lăsa să aștepte atîta vreme ca să-i azvîrle apoi în față această injurie... O, Charley, asta însemna rîsul tău de neînțeles și ochii tăi de piatră rece, de care se temuse atît. „Un monstru frumos", cum spusese tatăl lui, un monstru incapabil să iubească și care respingea instinctiv orice intimitate, orice tandrețe. Romanul lor nedemn, lipsit de iubire, se sfîrșea așa cum trebuia să se sfîrșească... Dar oamenii aceia de la Grosbourg, notarul, drept ce o vor lua ? Cum o vor judeca ! chiar și generalul... Ah ! acest lucru o rănea mai mult decît orice ; ideea că acest om mîndru, întreprinzător, a cărui pasiune disperată o emoționase uneori putea s-o creadă un suflet schimbător și profitor. O să vadă ei ce va face cu banii lor și cu totul.

„Suma ce-i revine copilului". Da, fără îndoială, copilul. Cînd luase, încă din prima zi, hotărîrea fermă de a nu supraviețui nebuniei pe care o făcuse, n-a prevăzut această ironie a sorții — trecuseră opt ani de căsătorie sterilă pînă să ajungă la această maternitate neașteptată. Dar cum va crește acest copil ? Fără tată, fără nume, măcar cel al unei mame pe care nici ea nu-l avusese niciodată, într-o neagră sărăcie și cu sînge de prinț în vene. Ce va deveni, un declasat, un părăsit ? Nu era mai bine de-o sută de ori să-l omoare împreună cu ea ?

Moartea, desigur. Dar ce fel de moarte ? Să plece repede, să evadeze din această tristă existență, dar pe ce ușă ? Marea era acolo, foarte aproape, la baza stîncilor. Putea să deschidă încet fereastra, să sară peste pervaz, să facă doi pași... O înspăimînta însă întunecimea nopții și a apei. Ar fi trebuit să se încalțe, să se îmbrace sau să iasă pe jumătate goală... Ah ! iată... privirea ei căutînd prin cameră descoperi micul revolver primit de la englez

lucind pe şemineu. Ţinîndu-se dreaptă în faţa oglinzii, ea îl mînui o clipă cu degete cunoscătoare, gîndindu-se la o mulţime de fiinţe şi lucruri — o ultimă trecere în revistă prin faţa ochilor ei rătăciţi ; şi cum îşi dădea la o parte dantelele cămăşii ca să ţintească într-un loc bun, sentimentul că e frumoasă o opri, simţind aproape un regret că ucide această albeaţă sidefie pe care sclipea aurul unui mic medalion. Cu degetul pe trăgaci, gata să apese, îşi acordă timpul unei rugăciuni în gînd către doamna de Fourvières. Lovituri repezi în peretele despărţitor şi vocea servitoarei Agarithe o mai reţinu încă o clipă :

— Doamnă ! doamnă !... Ah ! ce frumos e... toate luminile astea verzi, albastre, galbene, roşii care dansează pe mare... iat-o... iat-o... e flota... cînd vă spuneam eu...

Maşinal, întoarse capul spre fereastra ale cărei geamuri vibrau zguduite de o canonadă puternică, care acoperi lătrătura scurtă şi feroce a micului „buldog". Şi în timp ce Lidia se prăbuşea, unul din acele reflectoare electrice cu care navele măturau coasta inundă încăperea cu scînteierea lui albăstruie. Luminată în plin, ea putu să creadă că asta era eternitatea care i se deschidea în faţă. Aşa se întîmplă, poate cînd, murind, depăşeşti acel prag al groazei.

X

JURNALUL PRINŢULUI

Intre două lupte, mîhnit ca un învins care începe să se obişnuiască cu propria-i situaţie, pentru că noi sîntem „manşoanele albe", îţi scriu dintr-o moară veche unde se află cartierul general al armatei noastre. Credeam, după cum ţi-am spus în ultima scrisoare trimisă de la Grosbourg, că mă voi putea sustrage de la această absurdă corvoadă a marilor manevre şi eram pe cale să înfirip un delicios flirt cu două evreicuţe din vecinătate, două surori, una proaspăt măritată, alta în ajunul căsătoriei ; asta muşca deja foarte bine din momeală — nimic altceva decît un cîrlig şi aceeaşi cireaşă pentru amîndouă, cînd iată că o telegramă a vărului de Boutignan m-a obligat să-mi reiau repede locul la statul major. „Ordin de sus !" mi-a spus bătrînul meu dobitoc de colonel clipind din singurul ochi care i-a rămas. N-am putut să aflu mai multe întrucît Boutignan, ca ofiţer al Curţii, se teme mereu să nu se compromită. Cu toate astea degetul meu mic mă avertizează că şi de data asta generalul-duce, tatăl meu, mi-a jucat o festă. Poate i se părea că prezenţa mea la Grosbourg aduce prea multă veselie şi tinereţe în jurul fotoliului său de infirm. Ştii că după o perioadă clară, în care s-a simţit mai bine, s-a prăbuşit brusc şi încă destul de tare. Medicii atribuie această recrudescenţă unei căderi de pe cal, dar eram acolo şi l-am văzut alunecînd din şa, doborît de o nouă hemoragie cerebrală. Boala lui are deci pentru mine o cu totul altă cauză. O iubea pe doamna F... şi păstra, sînt sigur, vaga speranţă s-o cucerească. Vestea despre sinuciderea ei l-a tulburat îngrozitor. Da, dragul meu, nefericita femeie, aflînd că renunţ la ea, şi-a tras un glonţ în inimă sau în orice caz foarte aproape. Acum opt zile era pe moarte, de atunci nu mai am nici o veste. Dar imaginează-ţi emoţia domnului Alexandre, însărcinat să-i ducă banii pentru despăgubire, găsind-o acolo, ca să-l primească la căpătîiul muribundei... ghici pe cine ?... Pe mama soţului, pe însăşi soacra doamnei F... Cum de se afla acolo ? Erau două femei care se urau. Soţul era şi el în casă ? Tot ceea ce ştiu este că i-au azvîrlit maestrului Alexandre în faţă oferta de bani, ceea ce desigur nu i-a displăcut deloc ducesei, iar taică-meu mi-a

scris în legătură cu această sinucidere o scrisoare îndoliată şi sentimentală ca un vals din 1845.

Oare iubirea mea i-a fost fatală acestei nevinovate femei ? Nu cred deloc în treaba asta. S-a omorît de necaz, de plictis, din cauza încurcăturii în care se afla neştiind cum să ia în piept neplăcerile vieţii. Dacă aş avea zece ani în plus aş fi capabil să procedez la fel chiar pentru un motiv mult mai neînsemnat, mai ales dacă cei zece ani ar semăna cu aceste cîteva săptămîni pe care le-am petrecut la regiment. Nu meseria mă oboseşte ; ca secretar şi văr al colonelului, fiu al tatălui meu, prinţ eu însumi, sînt dispensat de orice obligaţie de serviciu şi aş putea căsca întreaga zi în patul meu din camera pe care am închiriat-o în faţa celei mai frumoase privelişti din Melun. Dar orăşelul Melun, dar locuitorii lui... Ce să fac ? unde să merg ? cu cine ? Ofiţerii pe care îi văd la masa de la popotă cînd văru-meu de Boutignan mă invită aici, au o conversaţie de liceeni. Şi mai toţi sînt la fel. Interni de la zece ani într-un liceu sau „mănăstire“, nu au ieşit de aici decît pentru a intra interni la Saint-Cyr sau la Saumur, de unde au trecut în cazarmă, făcînd astfel o mică schimbare de închisoare. Nu ştiu nimic despre viaţă, fac glume pe seama foştilor pedagogi, şi-au păstrat obişnuinţa de a linguşi colonelul —, după cum se linguşeau pe lîngă profesori —, infantilismul şi laşitatea. Cu excepţia cîtorva ambiţioşi care se mistuie sub lampă, mici Bonaparţi fără strălucire, în drum spre Elyseu sau spre plutonul de execuţie de la Satory, aproape toţi nu visează decît să se termine cu exerciţiile, cu instrucţia, s-o şteargă la Paris şi să se însoare. Ca anecdote nu ştiu decît amintiri din colegiu sau garnizoană. Foarte puţini au făcut războiul. După cină unii îşi povestesc cu multă înflăcărare aventuri formidabile exclamînd mereu : „Doamne sfinte !... şi unde a căzut ! unde i-au primit !... nici un centimetru din dolmanele lor n-a scăpat fără a fi ciuruit, sfîrtecat... şi, îţi jur, nici animalele n-o duceau prea bine, nici chiar celălalt animal care tropăia deasupra...“ Apoi, ascultînd mai bine, îţi dai seama că e vorba nu de o luptă, ci de o puternică aversă de ploaie care i-a surprins în primul an sau de un 14 iulie cînd li s-a ordonat să-l escorteze pe preşedintele Senatului sau al Corpului Legislativ. N-au alte campanii şi regretă acest lucru, iar eu de asemenea, căci mă întreb dacă aceşti gentilomi, excelenţi pentru o escortă sau o paradă, sînt într-adevăr capabili să lupte şi cum s-ar comporta pe un cîmp de bătaie. Curajoşi, pe dracu' ! Orice francez care se simte privit e curajos. Dar ar fi oare, sub gloanţe, decişi, capabili să acţioneze spontan şi lucid ? Asta ar fi bine de ştiut. Trebuie să te afli în faţa morţii ca să poţi răspunde de prezenţa ta de spirit, contracarată de timp şi împrejurări. Taică-meu îmi povestea că într-o zi, în Crimeea, fiind obligat să ducă trupelor de vînători un ordin al mareşalului Bosquet, al cărui aghiotant era, în momentul cînd trebuia să părăsească adăpostul foarte cald, foarte sigur, făcut din tije metalice subţiri ca să pornească la drum sub snopul de gloanţe al mitralierelor, simţise brusc o greutate în picioare şi se ridicase, cu cîtă dificultate, numai din cauza privirilor săgetătoare şi batjocoritoare ale tovarăşilor săi, care găseau că se mişcă prea încet. Considera aceste minute de groază drept cele mai cumplite din viaţa lui. Îmi vorbea, de asemenea, despre unul dintre prietenii lui, comandantul unui escadron de vînători în Africa, foarte cunoscut în armată din cauza cumplitelor colici de care era cuprins de fiecare dată cînd se dădea semnalul unei şarjări în galop. Neputînd să se bată decît beat mort, purta la oblînc o sticlă de absint pur pe care îl înghiţea dintr-o răsuflare, după care se năpustea asupra inamicului.

Ah ! aceste triste stări de spirit pe care primejdia le pune în încurcătură, care provoacă la unii stări de paroxism sau îi calmează pe alţii ! În noaptea în care bietul meu „Bleu-Blanc-Rouge“ s-a scufundat îl aveam

la bord pe doctorul Engel, un foarte bun entomolog, pe care trebuia să-l las la Port-Mahon, a cărui floră se ducea s-o studieze. Acest om, un corsar, un aventurier al științei, care întîlnise moartea de o sută de ori și sub aspectele ei cele mai îngrozitoare, înnebunise de spaimă în fața apei care acoperea puntea. Plîngea în hohote, urla că nu vrea să moară, sărea să-l strîngă de gît pe papa Nuitt care, în cele din urmă, îl legă atît de bine, încît sărmanul diavol s-a dus la fund ca și cînd ar fi alunecat pe-o lopată de pîine. În timp ce un om cu o putere intelectuală ca Engel dovedea o asemenea degradare morală, stewardul meu, ghemuit într-un colț al punții cu ceainicul și lampa de spirt, deși auzea gîlgîitul apei care urca spărgînd pereții etanșeizați, nu avea decît un singur gînd, să-mi facă o ceașcă de ceai fierbinte înainte de plonjonul din urmă. Este, de altfel, singurul care a fost salvat împreună cu mine, dar pe care l-am văzut pînă la capăt păstrîndu-și calmul și prezența de spirit în modul cel mai firesc din lume în timp ce eu mă străduiam doar.

Unul dintre puținii băieți pe care îi frecventez aici este un locotenent de rezervă care a obținut favoarea de a rămîne în regiment după manevre și de a face o perioadă suplimentară de instrucție. Există totuși și gusturi ciudate ! Băiatul ăsta e pasionat de meseria de soldat ; îi place să execute, să asculte, adoră rangul, disciplina. De altfel e fiul unuia dintre paznicii noștri de vînătoare pe care braconierii din Sénart l-au poreclit „Indianul“. Vreau să-ți atrag atenția ca să ai în vedere în meditațiile tale filozofice această ereditate a servituții militare de care flăcăul ăsta înalt, voinic, șeful unui raion de mătăsuri într-unul din caravanseraiurile comerciale pariziene n-a putut să scape. Cunoști sănătoasa poftă de mîncare a țopîrlanilor care te fac să-ți fie foame prin felul de a tăia o bucată de pîine, de a înfuleca, de la vecin, luînd-o cu vîrful cuțitului, o bucată de carne sau de brînză tăiată în bucățele ; locotenentul Sautecoeur îmi produce o asemenea senzație. Mă va face să îndrăgesc viața militară datorită gustului pentru ea, a bucuriei pe care o găsește în cele mai stupide însărcinări. Un suflet de slugă și de conducător. Plînge citind versurile lui Déroulède și se exaltă în fața nasturilor bine lustruiți ai tunicii. Cum și-ar fi părăsit mătăsurile și ar fi șters-o în Tarkin sau în Sénégal ca să-și exerseze mîna asupra pieilor negre, în așteptarea zilei celei mari, dacă n-ar fi fost Indianul, a cărui mîndrie este, și tînăra-i nevastă pe care o adoră ! Dar cînd bătrînul tată merge la brațul fiului său îmbrăcat în costum de ofițer de dragoni este beat de fericire, iar cînd nevastă-sa, o pariziancă subțirică, urîtă și tentantă ca păcatul, vine să ia dejunul împreună cu soțul, la Mélun, locotenentul meu are o asemenea privire încît nu l-ai lăsa să se apropie de un depozit cu praf de pușcă. E de înțeles că ezită să plece la Dakar. Eu însumi, după un dejun pe care l-am oferit pe malul Marnei tinerei perechi și al unui dialog — deloc plicticos — dintre cizma mea și o cizmuliță fină și plină de nerv, intenționez să dau mai des tîrcoale pe lîngă Schitul părăsit, unde nevasta locotenentului meu își petrece o parte din an îngrijindu-și plămînii delicați în vecinătatea pădurii de brazi. În așteptare, îl îmbrobodesc pe soț care îmi respectă numele, îl idolatrizează chiar, încît poți să mori de rîs. Dacă vreodată mă va găsi în patul nevestei suferința lui se va amesteca cu o oarecare mîndrie.

În afară de tipul ăsta nu m-am împrietenit cu nimeni din regiment. Am remarcat, o, filozoful meu, că un croitor prea gras îți face vestele prea largi, că un pictor de portrete înzestrat cu un nas cam mare încearcă să-i determine pe toți să accepte acest model. Poate din cauza asta, datorită unui identic fenomen subiectiv, găsesc la toți camarazii mei aceeași fizionomie adormită și ursuză, verbul „mă plictisesc de moarte“, conjugat la toate timpurile și la toate modurile : prezent, viitor activ și pasiv. Oare serviciul militar obligatoriu îi face să fie astfel ?

Tineretul francez şi-a părăsit sub monotonia uniformei militare puţinul elan şi insuficienta iniţiativă care îi mai rămăseseră ? Cei din regimentul 50 de dragoni au mereu aerul că nu ştiu să se amuze şi că nu se gîndesc la nimic. Sautecoeur este un idiot, dar cel puţin crede în viaţă, se agită şi dă din coate, mai ales în această perioadă a marilor manevre.

Însărcinat cu serviciul de informaţii el nu mai doarme, ţine în stare de veghe oameni şi animale. Cred chiar că supraveghind prea bine şi depistînd inamicul a deranjat planurile generalilor noştri, doi taţi liniştiţi cărora nu le place să se scoale dis-de-dimineaţă. La statul major circulă o caricatură destul de simpatică înfăţişîndu-i pe amîndoi ca doi bătrîni infirmi care joacă liniştiţi popice, alungînd cu lovituri de baston un cîine mare, pe a cărui zgardă scrie „Serviciul de informaţii“ şi ale cărui tumbe nebune au stricat tot jocul. Caricatura i se atribuie unui băiat din escadronul meu, un parizian de origine poloneză, numit Borski, înalt, blond, cu buze subţiri şi privirea piezişă. Voluntar de un an, a făcut, ca să scape de corvoadă, din cîteva linii foarte reuşit, portretul colonelului, şi îl începea pe-al meu în camera mea de sus a morii, cu mici gemuleţe, cînd un camarad ne-a întrerupt :

— Borski, repede, te cheamă colonelul, e însoţit de un domn de la Paris.

— Sînt pierdut... a strigat nefericitul pălind şi i-am surprins privirea pe care a aruncat-o asupra lucarnelor prea strîmte ca să poată scăpa pe-acolo. Am crezut că era vorba de o învinuire în legătură cu acea caricatură privind jocul de popice, dar seara, văru-meu m-a încredinţat că era vorba de un caz mult mai grav. Împreună cu o bandă, Borski desena de mai mult timp bancnote false cu o dexteritate fără asemănare. Exista între el şi Bancă unul dintre acele dueluri pe viaţă şi pe moarte, pline de mister, pe care te fereşti să le faci publice ; mereu noile formate, alte complicaţii de gravură, de tiraj, erau depistate şi imitate pe dată. Borski făcea astfel rost de mulţi bani, necesari să plătească capriciile unei foarte frumoase creaturi. Regimentul nu vorbeşte decît despre asta...

Eu îmi amintesc mereu de felul în care băiatul a sărit brusc în picioare şi de privirea pe care a aruncat-o ferestruicilor. Era atîta viaţă în gestul şi în privirea lui ; într-adevăr a ars aici ceva combustibil într-o secundă. Ah ! Vallongue, cum arată existenţa pentru un asemenea îndrăzneţ, ce valoare au pentru el cel mai banale lucruri. O scrisoare primită, o bătaie în uşă, un trecător care îl atinge pe stradă, chiar aspectul străzii, casa de unde este poate pîndit, scara pe unde va fi nevoit să evadeze, totul pentru el este interesant, pasionant. Nu se plictiseşte nici o clipă. E cu toate simţurile treze, la pîndă. Cît de grozav trebuie să fie pentru el un pahar de vin bun, cît de plăcută o noapte de dragoste care poate fi întotdeauna şi ultima ! Fără a ţine cont de faptul că a fi în afara legii inspiră femeilor nevoia entuziastă de abandon şi devotament. Uite, dragul meu, nu te-ar tenta să fii cîţiva ani în pielea lui Borski ? E un criminal, ştiu bine. Dar e vorba de o crimă aproape ideală, fără arme, fără violenţă, fără să te murdăreşti şi nu e nici înspăimîntătoare, o trebuşoară drăgălaşă cu unelte foarte fine, pe care o faci seara, sub lampă, în faţa unei fete arătoase care îţi uşurează şi înfrumuseţează munca. Ce diferenţă între o asemenea existenţă şi cea pe care o ducem noi, tu şi cu mine ! Filozoful meu, aştept un răspuns în privinţa acestui subiect.

Deunăzi îmi spuneai că acea îngrozitoare mărturisire a doamnei de Longueville, a unei femei despre femei, recunoştea că pentru o iubire totală e necesar puţin dispreţ. Aşa s-ar explica preferinţa unora dintre ele — de pe treapta de jos pînă la cea mai de sus a societăţii — pentru oameni de tipul lui Borski. Iată ce povestea în vara asta, pe terasa de la Grosbourg, în această privinţă, atunci

cînd ne aflam între bărbați, un ilustru muzician, membru al Academiei :

— Aveam 20 de ani. Trezindu-se dimineața, sărmana ființă sălbatică pe care o culesesem de la un bal din Montmartre m-a întrebat : „Cu ce te ocupi ?“ Am făcut-o să creadă că sînt calfă de bărbier în strada Bac. Numai privindu-mă, cu coama ce-o aveam, în decorul acestei cămăruțe din cartier, mobilată cu un pat de fier și un pian, îți dădeai seama de neadevărul spuselor mele ; dar aveam de-a face cu creatura cea mai vicioasă și mai credulă, cea mai ticăloasă și mai ingenuă zămislită vreodată de un bal de pe bulevardele exterioare. Omagiul cîtorva flacoane de parfum, borcănele de cremă și săpunuri verzi, pe care i-am spus că le-am știut de la patron, a convins-o definitiv. Simțindu-se în largul ei din cauza profesiei mele umile, mă vizita adesea și mă amuza să-i înfățișez personajul meu prin prisma unor mărturisiri dintre cele mai bizare, mai înspăimîntătoare. Trăiam din meserii infame ; eram hoț, proxenet și chiar mai rău, fiind cunoscut în cartier sub denumirea de „frumoasa Césarine“. Jocul putea să ia o întorsătură neplăcută, dar șotia mea nu urmărea decît s-o uluiască pe această drăgălașă tîrfuliță, stîrnindu-i beția posesivă cu care se arunca asupra buzelor mele după aceste îngrozitoare mărturisiri ce păreau să fie smulse de iubire, alături de altele, mai puțin înspăimîntătoare, dar al dracului de picante, ca și de sfaturi afectuoase, materne : „Fii foarte atent, pisicul meu, nu te lăsa prins în cursă...“ Dragostea ei era făcută din milă proteguitoare, indulgentă. Mă consola, îmi liniștea remușcările de care mă lăsam cuprins uneori, căci eram atît de tînăr. Atunci biata fată îmi lua capul între mîini, legănîndu-l, îmi ștergea lacrimile cu sărutări, cu mătasea caldă a părului ei desfăcut, sau, frămîntată de sentimente înălțătoare, încerca să mă smulgă din cloaca mercantilistă unde mă zbăteam în aceste efuziuni nocturne : „Simți totuși că ai un suflet, spune ?“ Și nici nu

ți-ai putea imagina ce momente alegea și în ce ținută se afla cînd începea să-mi predice doctrina ei idealistă.

Ciudata legătură a academicianului nostru a durat trei sau patru luni, și acest om care a inspirat pasiuni violente, așa cum nu întîlnești decît între muzicieni, susținea că niciodată nu se simțise iubit cu mai multă înflăcărare, că niciodată nu se simțise mai bine înțeles de vreo femeie decît în aceste cîteva luni. Nefericita îi destăinuia gîndurile ei intime, toate dedesubturile meseriei ei murdare, suferințele, bafta ei, negocieri ce-ți provocau greață ; și, mai presus de orice, teama de poliție și de a fi trecută în condicuță. El își continua rolul de criminal infam, jenat cîteodată cînd ea încerca să-l oblige să accepte bani ca să-l împiedice să riște o lovitură prea murdară. Apoi, brusc, a dispărut ; n-a mai răspuns la nici o scrisoare, fugind din locuința ei din Montmartre. Înțelesese că-și bătea joc de ea, îi fusese teamă să n-o compromită în cazul în care ar fi fost arestată împreună cu el ? De altfel treaba asta n-are nici o importanță. Pe mine mă interesează îndeosebi acest Borski, existența lui care, raportată la a mea, ștearsă și apatică, mă face să-l invidiez... Să trăiești, ah ! să trăiești cu-adevărat.

Zilele trecute priveam în vagonul cu ușile închise o musculiță care voia să evadeze și simțind obstacolul invizibil se lovea de geam furioasă, fără să se oprească ; se arunca asupra lui cu toată mica ei ființă, voluntară, fremătînd, cu lovituri de cap, cu acul întins și asta timp de două ore de drum pînă la Mélun. Am admirat-o pe această efemeridă plină de frenezie care, avînd atît de puține clipe de viață, le petrecea revoltîndu-se împotriva închisorii ei, împotriva banalei sufocări dintr-un vagon de clasa întîi... Cum vom ieși de aici noi ceilalți, Vallongue ? cum vom scăpa din trenul nostru burghez ? Printr-o faptă criminală, la fel ca Borski, sau printr-un acces de nebunie, la fel ca doamna Fénigan la Quiberon ? Desigur, voi scăpa de aici, dar cînd, în ce fel ? Dacă visele ar

deveni realitate... Ascultă-l pe cel care m-a chinuit noaptea trecută. În fața morii, într-un cîmp de sfeclă, săpînd un șanț pentru tranșee, soldații geniști au dezgropat o carte enormă cu legătura roșie, mîncată de mucegai, colcăind în întregime de viermi albi, de furnici, pe care doi oameni au adus-o pe masa unde statul major își termina dejunul. Se numea „Repertoarul lumii" și conținea, în mici caractere cursive, foarte înghesuite, biografia tuturor locuitorilor globului, cu nume, prenume, principalele caracteristici ale existenței lor de la prima pînă la ultima zi.

— Iertați-mă, domnilor... eu sînt primul... zicea colonelul care, gesticulînd cu țigara aprinsă, ne împingea înapoi. Pe cînd noi așteptam și alți vreo douăzeci se agitau nerăbdători în jurul lui, el răsfoia tacticos cartea cea mare, dar, în loc să-și caute numele la litera respectivă, le căuta pe ale noastre, ca și cînd i-ar fi fost frică să-și afle propriul destin. Ceilalți, la fel ca el, dădeau dovadă de aceeași lașitate, neîndrăznind să se confrunte cu propria lor pagină biografică. Rămas ultimul, ca simplu soldat dragon, și pierzîndu-mi răbdarea, le-am spus în cele din urmă :

— Domnilor, uitați-vă la Olmütz. La ce vîrstă și cum voi muri ?

Cum îmi mai bătea inima pe măsură ce întorceau paginile. În cele din urmă colonelul a început să citească cu vocea lui de comandant :

— „Charles — Alexis Dauvergne, prinț de Olmütz..." apoi s-a oprit brusc în timp ce toți ceilalți, făcîndu-se palizi, au ieșit din sală unul cîte unul, fără să se uite la mine, lăsîndu-mă singur cu cartea cea mare închisă pe masă. Turbat de curiozitate, am deschis-o la numele meu și am încercat să citesc. Dar cuvintele se ștergeau, se încălecau devenind indescifrabile ; era groaznică această

confuzie a rîndurilor și caracterelor privind destinul meu, unde totul se afla scris, dar nimic nu se putea citi...

Sună adunarea pe cai, Vallongue ; dușmanul se apropie, deși nu era așteptat decît după-amiază. Trebuie să fie aici vreo greșeală a locotenentului Sautecoeur. Pe curînd, filozofule.

Charlexis.

XI

LA ORFELINAT

După cinci săptămîni de la plecarea doamnei Fénigan împreună cu verișoara Élise, un mic omnibus, venit din Soisy pe drumul albit de bruma matinală a lui noiembrie, se oprea în fața domeniului din Uzelles. Clopoțelul de la poartă sună de două ori, înnăbușit de ceață ; abia la al doilea apel Rosine Chuchin, bătrînul ei tată și vizitiul, care degustau tocmai pe terasa din grădină o cafea făcută din lapte gras, cu caimac adevărat și unt proaspăt, își făcură apariția tustrei la poarta cea mare tocmai la timp pentru a o vedea pe doamna Fénigan în persoană coborînd singură, înfofolită și somnoroasă, ca după o lungă noapte de călătorie.

— Rosine, pregătește-mi patul, sînt frîntă, zise stăpîna traversînd curtea fără să observe tulburarea tuturor și nici cănile aburinde, aliniate pe masa lojei ce rămăsese deschisă. Era într-adevăr foarte obosită. Puțin cîte puțin, totuși, căldura camerei și obiceiurile regăsite îi redară bunei doamne destulă tărie și forță ca să-i poată pune întrebări Rosinei ce-o ajuta pe bătrîna cameristă.

— Și domnul Richard ?

— Domnul Richard doarme încă... Doamna vrea să-l anunţ ?

— Nu. Vreau să ştiu doar dacă şi-a schimbat cu ceva modul de viaţă.

— Deloc, doamnă... Nu iese deloc, a cerut să fie servit în atelier unde îşi petrece zilele scriind scrisori, trăgînd cu pistolul şi fredonînd mereu, ca de-obicei. Se plimbă cîteodată cu Mérivet pe sub aleea de ulmi şi atîta tot.

— L-ai văzut des pe aici pe abatele Cérès ?

— Aproape imediat după plecarea doamnelor a avut o dispută cu domnul paroh în legătură cu familia Lucriot şi a fost chemat la episcopia din Versailles... Nu s-a mai întors de-atunci.

— Bietul domn Cérès... suspină doamna Fénigan pe un ton uşor dezolat, ce exprima totodată-şi senzaţia delicioasă de a-şi putea întinde membrele între cearşafuri parfumate, încălzite, într-un pat cu care era obişnuită. Rosine nu-şi revenea văzînd-o pe stăpîna ei atît de indulgentă cu vicarul cerşetorilor şi al vagabonzilor.

— Aşadar Richard n-a ieşit nici măcar duminica, nici măcar pînă la Mica Parohie ca să-i facă plăcere bătrînului său prieten ?

— Dar, doamnă, Mica Parohie e închisă. După plecarea abatelui Cérès domnul Mérivet n-a permis nici unui alt preot să spună mesa în biserica lui.

— Iată ceva într-adevăr extraordinar, şopti bătrîna doamnă, a cărei înfăţişare calmă contrasta cu pretinsa uimire provocată de toate aceste noutăţi. Adevărul este că fiind cu toate la curent datorită scrisorilor micului Napoléon, ea nu făcea acum altceva decît să constate, să verifice.

— Spune-mi, Rosine, fiul meu nu te-a întrebat niciodată unde sînt ?

— Niciodată. Domnul Richard ştia ceea ce doamna ne-a spus tuturor : că merge să se odihnească pe malul mării, la doamna Élise.

Rosine minţea cu neruşinare conform unei îndoite şiretenii — de ţărancă şi de servitoare. Ea aflase de la domnul Alexandre despre încercarea nereuşită de sinucidere a fostei sale stăpîne şi de prezenţa acolo a soacrei, mirîndu-se s-o vadă că se întoarce singură, deşi tocmai această întoarcere adeverea vindecarea Lidiei. Ştia, de asemenea, în ce stare plină de anxietate trăiau cei de la Grosbourg, eforturile de interceptare a repetatelor provocări ale lui Richard, şi ar fi putut chiar s-o pună la curent pe doamna Fénigan că domnul Alexandre supraveghea cu atenţie, aşa cum i se ordonase, corespondenţa fiului ei. Dar, de la un moment dat, doamna dăduse semne de oboseală, păru distrată, prefăcîndu-se doar că ascultă poveştile care o pasionau cel mai mult odinioară, legate în special de pagubele pe care i le făceau pîrşii şi grădinarul Clément. După ce i se aduse o cană de lapte cald, care nu semăna însă deloc cu cel ce fusese băut jos puţin mai-nainte, ea o concedie pe Rosine Chuchin, preferînd flecărelii ei agitate din faţa patului bucuria de a fi singură în această cameră plină de amintiri, de a se lăsa legănată de melancolia strigătelor specifice toamnei care se auzeau dinspre drumul învăluit în ceaţă : „piei de iepuri... cîrpe... fier vechi !..." De mai bine de 30 de ani asculta vocea asta voalată şi plăcută de femeie, plimbînd această melopee matinală numai în lunile de iarnă, căci primăvara şi vara vînzătoarea de zdrenţe era ocupată cu munca la cîmp. Şi în clipa cînd aproape aţipise, vocea ce se îndepărta, amestecîndu-se cu diferite epoci foarte îndepărtate ale vieţii sale, părea că duce cu ea o grămadă de amintiri şi ore moarte... „Zdrenţe... fier vechi... de vînzare !"

Două ciocănituri în uşă, rapide şi cunoscute, o făcură să tresară, să-şi deschidă ochii ce i se închideau.

— Tu eşti, Richard... Intră.

Se despărţiseră rece, atingîndu-şi doar uşor obrazul. În cinci săptămîni de absenţă nu-şi scriseseră niciodată.

Chiar şi acum, văzînd acest chip împietrit şi dur, ochii plini de mînie care priveau în lături, mama înţelese că supărarea continua ; dar în loc să se întristeze ea surîse şi, apucîndu-l de mînă, împotriva voinţei lui, îl obligă să se aşeze pe marginea patului, întrucît avea multe, foarte multe de povestit.

— Mai tîrziu, mamă, mai tîrziu... acum eşti prea ostenită...

— Nu !... Pentru că te am aici îmi face plăcere să-ţi vorbesc acum, imediat. Rămîi şi ascultă-mă.

Pe un ton blînd, cu simplitate, ea începu să-i istorisească povestea călătoriei sale la Quiberon ; cum i-a venit această idee după scena îngrozitoare ce avusese loc între ei, ferm convinsă că reproşurile fiului ei exprimau un adevăr, că ea nu fusese indulgentă nici cu Lidia, nici cu alţii şi că trebuia să încerce să repare o parte din răul pe care-l făcuse. Cum sosise în micul sat, nu departe de Lorient, unde se ascundea tînăra femeie, zilele de aşteptare şi supraveghere şi cum, atunci cînd, mişcată în cele din urmă de această existenţă solitară şi demnă, de această abandonare suportată cu mîndrie, venise într-o dimineaţă să bată la uşa casei galbene a fost uluită s-o găsească aici pe Lidia în agonie, ajunsă pe mîinile nepricepute ale unui medic de ţară al cărui bisturiu incizase tremurînd pieptul ei de un alb rozaliu pentru a extrage un glonţ de revolver.

Nemişcat, Richard o asculta, cu capul plecat, cu faţa întoarsă, ca şi cum ar fi vrut să-şi ascundă impresiile de care maică-sa nu le putea ghici decît numai datorită mîinii pe care i-o ţinea strîns, mîna asta care i se opusese mai întîi, destinzîndu-se apoi puţin cîte puţin, umanizată, pentru a i se abandona în cele din urmă, devenind, ca pe vremea cînd era mic, mîna încrezătoare şi tandră a copilului care se agaţă strîns de maică-sa : „condu-mă, nu mă părăsi".

...Ajungînd pe mîna acestui obscur veterinar, Lidia n-ar fi supravieţuit dacă din fericire flota nu s-ar fi aflat acolo şi odată cu ea chirungi, gheaţă, vată cu acid fenic, toate antisepticele salvatoare, puse cu generozitate în serviciul rănitei datorită Élisei care era prietenă cu toţi ofiţerii de la infirmerie. Da, Élise, mica Scufiţă-Roşie cumsecade, pe care n-ai fi crezut-o capabilă de milă, de devotament, de discreţie. Élise, care şi-a petrecut zilele şi nopţile la căpătîiul rivalei ei, dispărînd îndată ce Lidia începuse să renască şi să recunoască. Abia eliberată de fantomaticele vedenii ale febrei, primul chip real şi viu pe care-l văzu lîngă patul ei a fost chipul cel mai detestat, cel pe care îl considera vinovat de ranchiunele şi greşelile ei — chipul soacrei sale. A fost nevoie să-şi apropie acest suflet chinuit, care, aflat sub efectul îngrozitoarei lovituri a ultimei decepţii, se împotrivea afecţiunii şi îngrijirilor ce-l înconjurau :

— Nu vreau, lăsaţi-mă, sînt nedemnă ; nici dumneata, nici fiul dumitale nu veţi putea uita niciodată. Şi chiar dacă dumneavoastră mă veţi ierta, nu voi putea să mi-o iert eu... Vreau să mor... cu ce drept vrei să mă împiedici să mor, ticăloaso ?

Căuta în mod voit cuvinte jignitoare, răscolea amintiri dureroase, scîntei aprinse peste propriile-i răni. Din fericire nu se adresa acum unei soacre ci unei adevărate mame cu inimă răbdătoare, lipsită de mîndrie şi orgoliu, care se gîndea mereu la un singur lucru : „E cazul să repar răul pe care l-am făcut."

Ah ! cum tremura acum mîna lui Richard, strîngînd-o cu tandreţe pe aceea care continuase să-l ţină strîns...

Din zi în zi, datorită blîndeţii, răbdării, Lidia începuse să-şi recapete gustul de viaţă, se lăsase îngrijită cu toate că o umbră de mîhnire mai stăruia încă în adîncul frumoşilor ei ochi şi a faptului că se încăpăţîna să-i spună „doamnă" celei care nu i se adresa decît cu „fiica mea". Ea se revolta mai ales împotriva umilitoarei idei a iertării ;

a fost nevoie, pentru a nu mai opune rezistență, de întoarcerea domnului Alexandre, trimis de cei de la Grosbourg ca să aranjeze cu „plata despărțirii". Din camera ei bolnava a putut să audă tonul insolent, plin de indignare cu care doamna Fénigan îl concedie pe sinistrul emisar, însărcinîndu-l să-i înapoieze cît mai grabnic banii ducesei :

— Căci, oricît de bogată și avară cum este, nu va avea niciodată îndeajuns bani nedemni ca să rescumpere nebuniile și crimele fiului ei.

Copleșită de emoția de a fi apărată și răzbunată astfel, cînd soacra intră din nou în cameră, Lidia îi întinse brațele plîngînd :

— Mulțumesc, mamă.

Cuvîntul acesta — mamă — pe care se hotărîse să-l rostească, sudă împăcarea. N-a mai fost apoi între ele decît o chestiune de timp, de îngrijiri, deoarece convingîndu-se cu fiecare zi care trecea că Lidia greșise numai datorită revoltei firii sale care dorea să fie independentă, a temerilor unei naturi făcute pentru a trăi în aer liber și spațiu deschis, ce se credea ținută prizonieră, doamna Fénigan deveni tot mai afectuoasă. O inimă atît de cinstită, atît de tandră ca a Lidiei nu putea să păstreze despre un bărbat crud și rece, asemenea lui Charley, decît o amintire înspăimîntătoare. Nu existau deci nici dinspre partea asta motive de regret sau de întoarceri posibile ; dar ideea unei vieți care să-și reia cursul obișnuit, a întoarcerii acasă, ideea de a se găsi în fața lui Richard cu care se purtase atît de dur, de mîrșav, o îngheța pe biata femeie. Ar putea el să uite vreodată ? Doamna Fénigan încerca s-o liniștească :

— Desigur, de vreme ce te iubește și îi e milă de tine, de vreme ce n-a încetat nici o zi să te iubească.

Lidia dădea din cap.

— Dacă sînteți atît de sigură de acest lucru atunci de ce i-ați ascuns că veniți la mine ?

Nimic nu este mai molipsitor decît frica. Văzîndu-și nora atît de înspăimîntată, doamna Fénigan începu să aibă și ea unele temeri și, considerînd că Lidia e destul de vindecată pentru a se putea dispensa de ea, se hotărî să se întoarcă singură ca să-i spună lui Richard :

— Iată ce-am făcut. I-am dat nevestei tale speranța că veți mai putea fi fericiți împreună. Tu ce crezi ?

...O tăcere de moarte se lăsă în cameră. Richard continua să-și țină capul întors, dar mîna fierbinte și tremurîndă o ținea strîns pe cea a mamei. Doamna Fénigan repetă încă o dată încet :

— Ce părere ai ? Am procedat bine ?

Fără să răspundă, Richard îngenunchie în fața patului izbucnind într-un hohot de plîns.

Cu toate că se așteptase la această explozie de recunoștință, mama radia, răsplătită pentru osteneala ei. O surprindea totuși un lucru și, răvășind cu ambele mîini părul scurt și des al fiului ei, se gîndea :

— De ce nu-mi cere să-i aduc imediat soția ?

Se simți tulburată, neliniștită din cauza asta, dar cele două cuvinte rostite în șoaptă de Richard aruncîndu-i o privire timidă îi oferiră explicația :

— Și copilul ?

— Nu mai există.

— A murit ?

— Nici n-a trăit.

Dintr-o săritură el se ridică în picioare și se aruncă la pieptul maică-si.

— Ah ! cît bine mi-ai făcut cu vestea asta. Dacă ai ști, copilul ăsta... Și eu care mi-am dorit atît de mult unul... Niciodată n-ar mai fi fost posibilă împăcarea dacă acest copil ar fi stat între noi. Simțeam atît de intens lucrul ăsta încît, o clipă, în ciuda dorinței mele nebune de-a o revedea, n-am vrut să aflu unde se află... Ah ! mă gîndeam mai mult la copilul ăsta decît la ea...

Şi îi povesti în şoaptă că într-o dimineaţă, în timpul absenţei ei, pe cînd se crăpa de ziuă, fusese trezit de nişte strigăte îngrozitoare ca de animal sugrumat, aşa că se năpusti din pat direct la fereastră. Strigătele veneau dinspre ferma vecină, care părea totuşi foarte calmă, trezindu-se ca de obicei în cîntecul cocoşilor, ţipetele păunilor pe stinghiile lor, mugetul înfundat al vitelor în staulul cald. Curînd, pe fundalul acestui vaiet surd, dureros, care îi făcea atît de rău ascultîndu-l, el distinse un ţipăt cumplit, de-o clipă, ce umplu cerul însoţit de alte gemete legănătoare şi blînde, un ţipăt omenesc, un ţipăt de femeie şi înţelese că fermiera, vecina lor, năştea. Era ceva măreţ în apariţia acestei noi fiinţe odată cu ivirea zorilor din ceaţa trandafirie, în vaietul ăsta al femeii lehuze amestecat cu deşteptarea păsărilor de la fermă, cu zgomotele matinale ale naturii, devenind astfel şi el un strigăt animalic, chiar mai puţin încă — scîrţîitul unei rotiţe dintr-o vastă şi misterioasă maşină aflată în funcţiune. Deodată, gîndindu-se la biata lui Lidia care, poate, la ora aceea trecea prin aceleaşi chinuri, fusese cuprins de o cumplită disperare.

— Ah ! dacă m-ai fi văzut plîngînd la fereastră... Eram, probabil foarte caraghios... Dar acum s-a sfîrşit cu lacrimile. Şi datorită ţie, mamă iubită, soţia mea o să fie din nou lîngă mine. Sînt uimit chiar că n-ai adus-o. De ce ?

— Era încă prea slăbită...

Doamna Fénigan privi încurcată în lături ; nu ştia să mintă. Fiul ei continuă :

— Acel mic Port-Haliguen e probabil atît de lugubru cînd se apropie iarna. Vrei să fie cuprinsă din nou de gînduri negre ?

— Dar, totuşi, băiat răutăcios, trebuia să mă întorc neapărat. Mi s-a scris că te înverşunezi în privinţa acelui duel, că cei de la Grosbourg îşi petrec zilele pîndindu-ţi scrisorile.

Şi strîngîndu-l lîngă ea cu toată puterea drăgăstoasă a braţelor, mama, simţindu-se puternică, se grăbi să-l roage :

— Richard al meu, atît de cinstit, de bun, cum de nu ţi-e milă de tatăl ăsta, de soldatul fulgerat în plină glorie şi care, în fotoliul lui de infirm, încasează toate jignirile, toate injuriile pe care i le trimiţi fiului său ? Poţi oare să-ţi imaginezi o suferinţă mai mare ? Obligat să abdice de la rolul de şef al familiei, de apărător al acesteia, să se rezume la micile laşităţi, la priceperea soţiei care supraveghează corespondenţa, mituieşte factorii poştali... Nefericitul ! o să moară pentru că nu poate să se bată şi să se jertfească pentru fiul lui... Şi tu nu te-ai lăsat înduioşat.

Smulgîndu-se din îmbrăţişarea maică-si, Richard măsura camera în lung şi-n lat.

— Da, ştiu, bătrînul nostru prieten mi-a repetat pînă la saturaţie toate lucrurile astea, aşa că-ţi voi răspunde şi ţie cum i-am răspuns şi lui : oamenii ăştia mi-au făcut prea mult rău ca să-mi poată fi milă de ei. Toţi, fiul, tatăl... ah ! cît am suferit.

— Ai suferit mai ales din cauza orgoliului. Dar o mamă care se teme că îi va fi ucis copilul...

— Îmi spui şi tu poveştile bătrînului Mérivet, zise cu blîndeţe Richard... Şi apoi de la cine crezi că am moştenit acest orgoliu din cauza căruia îmi faci reproşuri ?

— De la maică-ta, nu-i aşa ?... Ei, bine ! fă ca mine care m-am debarasat de el.

— Cum ?

— Oh ! Foarte simplu !... Am intrat în Mica Parohie. Nu rîde. Efectul a fost miraculos... Eram o altă femeie cînd am ieşit de-acolo, vedeam lucrurile într-un mod cu totul diferit şi nou, simţeam altfel. De ce ? nu ştiu.

Mai emoţionat decît voia să se vadă, Richard ripostă pe un ton glumeţ :

— Nenorocirea e că Mica Parohie e închisă de o lună.

Atunci mama, fără să-l slăbească din priviri, spuse :

— Într-adevăr, am aflat de povestea asta supărătoare. Cît de nedrepţi au fost cu acest demn preot ! Te-ai interesat de el, te-ai dus să-l vezi pe monseniorul ? Aş fi fost fericită dacă ai fi făcut-o.

— Într-adevăr ? chiar adevărat ?

Chipul lui blînd strălucea uluit. Ştiindu-şi mama prietena parohului din Draveil, se temea că demersul lui pe lîngă episcop i-ar fi displăcut. Dar acuzaţia calomnioasă că oferind un adăpost bătrînei mame şi celor trei fiice ale lui Lucriot, închis pentru braconaj, abatele Cérès ar fi trăit cu cea mai mică dintre fete, era plină de infamie.

— Te face să sari ca ars de indignare ! Da, copila asta fără vîrstă, aproape asexuată, chircită, scrofuloasă, epileptică, iată tentaţia căruia acest om admirabil, acest sfînt n-a putut să-i reziste ! Nu există desigur nici o altă probă decît cele cîteva săptămîni petrecute sub acelaşi acoperiş. Şi cînd mă gîndesc că toată campania asta hidoasă este pusă la cale de acest paroh monden şi filfizon, acest parazit la masa bogaţilor pe care îi obliga să-i invite şi guvernanta.

Doamna Fénigan, care putea să-şi reproşeze cîteva invitaţii de acest gen, îl întrerupse cu vioiciune :

— Şi ce ţi-a răspuns monseniorul ?

— Mi-a trimis o scrisoare de mai multe pagini cu citate din Tertulian... Domnul paroh este un pastor venerabil. Domnul vicar un bătrîn copil mare foarte bun... În aşteptare l-au condamnat pe vechiul nostru prieten la o recluziune de trei luni la Trappe d'Aiguebelle, în timp ce domnul paroh plimbă prin castele o petiţie care cere alungarea din ţinut a acestui preot căruia nu-i plac şi nu vizitează decît cerşetorii şi vagabonzii. Nu lipseşte de-acolo decît semnătura ta pentru care parohul te-a aşteptat să te întorci.

— Să vină ! va fi primit cum se cuvine.

— Nu vei semna ? întrebă Richard, transportat de bucurie. Ei, bine ! eu îţi promit că dacă aceste canalii de vis-à-vis mă vor lăsa în pace nici eu n-am să mă mai ocup de ele.

— O să te lase, fii sigur. Acum dă-mi voie să te mai mîngîi încă o dată pe cap şi pleacă ; trebuie să dorm.

— Aş fi vrut... Lidia nu poate să rămînă singură acolo, înţelegi.

Mama răspunse surîzînd :

— Da, da... Înţeleg, vom vorbi despre asta la cină. Am nevoie de o zi de odihnă. Du-te dragul meu.

Considerînd că nu va putea să rămînă închis pînă seara în atelier, Richard ieşi, pentru prima oară după atîta vreme, pe portiţa dinspre pădure — cea care fusese martoră la fuga Lidiei —, ferm hotărît să nu se întoarcă decît odată cu înserarea. Despuiată, din cauza vînturilor puternice şi a ploilor din perioada echinocţiului, de ultimele frunze ce acopereau pămîntul cu un îngrăşămînt ruginiu şi noroios, pădurea nu e frumoasă în această perioadă a anului. Tufişurile, aleile îşi pierd şi ele veşmîntul plin de mister, perspectivele se apropie şi, vizibil acum de peste tot, interminabilul grilaj al rezervaţiei de la Grosbourg dă micii păduri Sénart aspectul unei păduri de sîrmă. Odată cu dispariţia decorului se împrăştiase şi orchestra. Ici şi colo, în încîlceala de crengi a vreunui tufiş, o mierlă, ce părea enormă, cînta şi sărea ca într-o colivie ; stoluri învîrtejite de corbi treceau pe deasupra arborilor şi pe locul fostelor cariere umplute ochi cu apă de ploaie se zbenguiau două sau trei raţe sălbatice ale căror strigăte nazale răsunau în tăcerea aleilor. Dar în ziua aceea Richard purta în gînd o fanfară zgomotoasă pe care, în timp ce mergea, o acompania cu başii lui pe care îi intona de obicei : „pum... pum... pum" ; dar numai pum... pum-uri vesele şi zglobii, repezi ca trilurile şi variaţiunile cîntecului de dragoste şi reînviere intonat în jurul lui pe cînd se plimba printr-o pădure imaginară,

plină de miresme şi lumină, de ciripit de păsări... Se vor putea iubi din nou, se vor putea îmbrăţişa ; nimic nu i se mai părea ireparabil acum cînd inima sa era plină de iubire, cînd nu mai simţea acel cărbune aprins în capul pieptului, îngrozitoarea arsură care îi provoca o contractare a tuturor muşchilor. Era vindecat de gelozie, rana lui era spălată de lacrimile şi sîngele Lidiei...

Scumpa lui soţie ! Cît de mult trebuie să fi suferit ca să ajungă la sinucidere, ea care iubea atît de mult viaţa. Nu mai putea fi vorba de vreo ezitare în ceea ce priveşte iertarea celei care se hotărîse să se omoare atît de cumplit. Venea spre el cu trupul proaspăt, purificat de suferinţă ; cît de plăcut va fi să-şi culce capul pe el, să respire aroma tinereţii coapte, mireasma lăcrămioarelor şi a violetelor pe care o exală ierburile la sfîrşitul primăverii...

— La naiba, domnule Richard, de dimineaţă aţi pornit-o la drum. Sînteţi grăbit să ajungeţi la dejun ? Intraţi o clipă la Schit să luaţi o gustare cu noi.

— Dar, dragul meu Eugène, nora dumitale se va supăra.

— Ce-are a face ? Va fi o schimbare pentru ea, măcar odată nu va mînca doar în faţa trupului meu îmbătrînit.

Indianul care, după primul rond, se întorcea cu puşca în bandulieră şi un iepure în tolbă, îl făcu pe Richard să treacă prin poarta Racôme — una din vechile porţi ale mănăstirii, pe unde altădată treceau căruţele —, cu armături puternice, dar ale cărei blăni de lemn erau acum roase de carii şi rărite, care se deschidea în fundul curţii năpădită de iarbă, acolo unde cu cîteva luni înainte se dansase şi se chefuise la nunta fiului lui Sautecoeur. Două crîşme goale în timpul săptămînii şi casa paznicului de vînătoare flancată de un coteţ de porci rău mirositor şi zgomotos ocupau spaţiul din jurul acestei curţi interioare a fostului Schit. În încăperea curată şi luminoasă, avînd pereţii pictaţi cu naive scene de vînătoare,

unde se aşezaseră să bea cîte un pahar de rachiu de ienupăr, îşi făcu apariţia şi nora aproape elegantă în pofida orei matinale, dar cu ochii înroşiţi şi un aer de somnolenţă şi plictis. Văzîndu-l pe Richard Fénigan în locul vreunui jandarm sau tăietor de lemne pe care se aştepta să-l găsească aşezat la masă lîngă socru-său, ochii îi scăpărară, chipul ei slăbuţ, cu un aer obraznic şi bolnăvicios, deveni chiar drăgălaş potrivit unei dorinţe nestăvilite.

— Cînd vă spuneam, şopti Indianul confidenţial ascunzîndu-şi gura cu palma sa gigantică, pe cînd cocheta sa noră se grăbea să pună faţa de masă atingîndu-i ca o furtună într-un vîrtej de fuste şi rotunjimi de corsaj... Eram sigur c-o va binedispune să vadă un orăşean, un domn... Închipuiţi-vă că şi-a petrecut noaptea plîngînd după cerceii care i-au fost dăruiţi şi pe care i-am dat înapoi, pentru că în absenţa fiului meu...

— Unde e fiul dumitale, Eugène ?

— La regiment, domnule Richard, în stagiu suplimentar... E stăpînit de nebunia meseriei de soldat în dauna magazinului în care lucrează şi ce-i mai rău e că lipseşte de lîngă nevastă-sa. Aşa că ieri, întorcîndu-se de la Grosbourg, unde am trimis-o să ducă ouă de furnici pentru crescătoria de fazani, micuţa a apărut cu o pereche de cercei de aur în urechi în locul celor de tablă pe care i-am cumpărat la serbarea din Yères.

— Cine ţi i-a dat ? am întrebat-o.

— Ducesa, tată.

Eu, care ştiu că stăpîna noastră nu-i generoasă (se poate spune asta despre stăpîni fără să-i jigneşti) nu-i aşa, domnule Richard, mi-am dat seama imediat de unde venea cadoul şi după-amiază, fără ca micuţa să bănuiască ceva, sosesc la castel şi îi spun ducesei care discuta pe terasa cea mare cu domnul Alexandre :

— Doamna a binevoit să-i dăruiască fiicei mele o frumosasă bijuterie...

Ea mă privi cu aerul ei obişnuit.

— Eu, bijuterii fiicei dumitale ?

Potlogarul ăla bătrîn de Alexandre se schimonosea în tot felul ca să-i atragă atenţia şi în cele din urmă ea înţelese :

— Ah ! da, într-adevăr... Îmi amintesc... Şi ce, fiicei dumitale nu i se pare destul de frumoasă ?

— De-o sută de ori prea frumoasă pentru noi, îi răspund cinstit, şi m-a însărcinat să v-o înapoiez, pentru că o femeie de treabă, nu tocmai bogată, n-are dreptul să poarte podoabe atît de scumpe.

Ducesa mi-a răspuns :

— Mulţumesc, Eugène, poţi să pleci.

L-am aşteptat apoi imediat pe domnul Alexandre la capul podului ca să-l previn că prima oară cînd va mai îndeplini o asemenea însărcinare, pe legea mea de Sautecoeur, îl voi azvîrli în Sena cu capul înainte şi un glonţ în mijlocul frunţii.

Ochii mici, rotunzi, ai paznicului de vînătoare priviră crunt.

— Dar, în sfîrşit, de la cine erau cerceii ăia, întrebă Richard simţind că păleşte.

— De la cineva despre care e mai bine să nu vorbim, zise paznicul, înţelegîndu-şi brusc stîngăcia... La naiba ! micuţa n-a prea fost mulţumită. Am auzit-o bombănind toată noaptea. Azi-dimineaţă i-am spus deschis cum stau lucrurile. Am prevenit-o :

— Fetiţo, ai aproape doi soţi. Dacă unul este orb fiind un copil prea bun, celălalt e bănuitor şi are pumnul tare. Sau mergi pe drumul drept sau păzea !

Cu un şorţ mare, alb în faţă, cu mînecile suflecate, Sautecoeur aduse la masă o omletă cu zbîrciogi ce umplu cu mirosul ei întreaga încăpere, ajungînd chiar pînă în coteţul unde animalele flămînde amişunau pe sub portiţa joasă. Dar nici savoarea mîncării ţărăneşti, nici privirile

ştrengăreşti ale gazdei nu reuşiră să-l distragă pe Richard Fénigan de la închipuirile lui sumbre, evocate brusc de imaginea tînărului prinţ şi de mai multe ori în timpul mesei Eugène, care povestea tot atît de lent pe cît mînca, aşa cum flecăresc ţăranii obişnuiţi cu zilele lungi şi spaţiile vaste, rămase uluit auzindu-l pe domnul Richard, chiar în momentul culminant al istorisirilor sale despre pînda de noapte la animale sau oameni, fredonînd ca o haimana.

În timp ce fiul ei întîrzia la Schit închipuindu-şi că ea doarme adînc, doamna Fénigan — una din acele fiinţe active care nu pot dormi în timpul zilei — ordonă să-i fie adusă trăsura şi să fie dusă la orfelinatul din Soisy. Anunţată de departe de arborii înalţi de la intrare şi de frumoasa-i clopotniţă, mănăstirea, a cărei faţadă fusese retencuită, avea curtea plină de schele, de cărucioare cu moloz, un du-te vino de zidari şi manevre supravegheate de boneta albă cu aripi întoarse ale sorei Martha Irlandeza, care o înlocuia pe domnişoara de Bouron, maica superioară, bolnavă şi ţintuită la pat de multă vreme.

— Avem muncitori, îi spuse ea doamnei Fénigan, ieşindu-i în întîmpinare şi, mai încet, în timp ce-o conducea printre utilajele de lucru : S-a nimerit bine... copiii şi surorile nu au voie să vină pe-aici. Camera Lidiei, aflată în acest unghi al clădirii, este aşadar la adăpost de curioşi şi indiscreţi. Cînd fiica dumneavoastră a sosit azi-dimineaţă nu se aflau de faţă decît cîţiva zidari şi sora — o veche cunoştinţă a Lidiei — pe care am însărcinat-o să-i ducă sus mîncarea şi să-i facă menajul. L-am anunţat de asemenea şi pe doctor, cel mai prudent şi mai rezervat dintre oameni care, venind la două zile s-o vadă pe stareţă, va intra în acelaşi timp şi la Lidia, aflată în camera învecinată, aşa încît cred că scumpa noastră copilă n-ar fi fost nicăieri, nici la crescătoria de fazani, nici la Schit, mai bine adăpostită şi îngrijită.

— Aşa cred şi eu, soră Martha, şi într-adevăr Dumnezeu mi-a dat ideea să vin la dumneata, neîndrăznind s-o duc pe sărmana mea Lidia direct la Uzelles. Sper însă că nu vom abuza de ospitalitatea dumneavoastră.

La aceste cuvinte sora Martha îşi agită mîinile lungi şi albe cu impetuozitatea ei de irlandeză.

— Speraţi... Speraţi... Asta-i acum : nu mi-o veţi lua imediat !...E încă atît de slăbită, atît de palidă... Călătoria asta lungă pentru o primă ieşire... Doctorul i-a recomandat să nu se ridice din pat două sau trei zile. Vreţi să urcăm s-o vedem ?

Şi adăugă cu voce tare ca să fie auzită de toţi :

— Să mergem s-a salutăm pe iubita noastră maică superioară, o veţi găsi foarte schimbată...

Intră prima pe scara largă, cu pereţii albi ca ai caselor maure şi rampa vopsită proaspăt. Clinchetul boabelor mari ale rozariului şi al legăturii de chei de care doamna Fénigan nu se despărţea niciodată, răsuna pe coridorul vast la capătul căruia se afla camera Lidiei.

Aceasta, întinsă, foarte palidă, cu ochii deschişi, îşi înăbuşi un strigăt de bucurie cînd o văzu intrînd pe doamna Fénigan.

— Cum, mamă, te-ai şi întors ?

— Ce vrei, copila mea, n-am putut să dorm.

— La fel ca mine, reluă Lidia arătîndu-i camera spaţioasă şi veselă, situată în colţul clădirii, cu o fereastră ce dădea spre stradă, cealaltă spre mica grădină interioară unde se deschideau sălile de clasă şi unde orfanele se jucau de cînd curăţenia pusese stăpînire pe curte... De dimineaţă am auzit copiii cîntînd şi dansînd în cerc, glasurile surorilor, lecţiile spuse cu voce tare. Mi se pare că mai sînt încă elevă şi că urmează să răspund şi eu... Şi drumul, drumul pe care l-am îndrăgit. Cînd aţi intrat îi ascultam toată zarva, toate mişcările.

Doamna Fénigan surîse şi se aplecă spre ea.

— Nu mă întrebi de Richard ?

— N-am îndrăznit, şopti convalescenta al cărei chip slăbit se adumbri dureros.

Pe măsură însă ce mama îi povestea cum fusese primită istorisirea călătoriei, a împăcării lor, faptul că Richard izbucnise la sfîrşit în hohote de plîns, că dorinţa lui fierbinte, mîinile tremurătoare dovedeau că nu încetase niciodată s-o iubească, viaţa revenea pe acest obraz frumos la fel cum se-nviorează culorile atunci cînd speli pînza.

— Acum sînt sigură că ne-am făcut temeri inutile şi că trebuia să te duc direct în braţele lui. Îi voi mărturisi de îndată că tu te afli aici şi vom veni să te luăm mîine dimineaţă.

— Ah ! nu mîine, nu încă, vă rog, rosti tînăra femeie înspăimîntată, strîngîndu-şi în jurul ei cuvertura cu un gest copilăresc, mi-ar fi prea frică. Sînt atît de slabă, atît de urîtă... apoi asta — şi arătă locul rănii în formă de stea de sub sînul stîng. Doctorul a spus că trebuie să mă panseze de mai multe ori. Dacă Richard văzîndu-mă n-o să mă iubească, n-o să mă mai vrea ?

— Dar, copila mea, cînd va şti că eşti aici nimic nu-l va putea opri.

— Lăsaţi-l să creadă că sînt încă departe, că sănătatea mea o cere... La urma urmei e aproape adevărat.

— Şi dacă vrea să te întîlnească ?

— Veţi găsi o mică minciună să-l împiedicaţi... şi mă veţi lăsa cîteva zile în acest colţişor al tinereţii mele, unde m-a cunoscut, m-a iubit şi unde am venit să-mi recîştig forţele, să încerc să devin din nou frumoasă şi demnă de dragostea lui.

Cuvintele şi gesturile Lidiei exprimau în subtext nevoia de purificare prin retragere şi meditaţie. I se părea că între pereţii albi ai orfelinatului va redeveni o fetiţă.

Doamna Fénigan înţelese atît de bine toate aceste lucruri încît, fără să mai insiste, îi spuse :

— Vom veni cînd ai să vrei, cînd ai să doreşti, copila mea dragă, nu te necăji.

Ieşind de la Lidia se opri cîteva minute la stareţă ca să-i poată spune lui Richard că o văzuse, explicîndu-i astfel vizita ei la orfelinat. Şi îi şopti sorei Martha care, aşezată la căpătîiul bătrînei călugăriţe, revizuia o notă a antreprenorilor :

— M-am hotărît s-o mai las aici pe Lidia încă vreo cîteva zile. Voi veni să o văd cît se poate de des.

Apoi, urcînd în trăsură, strigă :

— Acasă... Biata maică de Bouron e foarte slăbită, foarte slăbită.

Rosti cuvintele cu voce tare pentru a fi auzită de vizitiu, dar acesta, aflat sus, pe capra trăsurii, surîse dispreţuitor. Ştia care e adevărul. Funcţionarul de la căile ferate îi povestise de dimineaţă grădinăresei că doamna Fénigan coborîse din vagon împreună cu o tînără doamnă foarte bolnavă pe care o lăsase, în trecere, la mănăstirea din Soisy. Aşa că în timp ce toţi servitorii ştiau, Richard era singurul care încă nu aflase că soţia lui se afla atît de aproape de casă. Orice familie numeroasă cunoaşte asemenea întîmplări.

XII

PUM... PUM...

Spre marea ei surpriză, cînd se întoarse la Uzelles, doamna Fénigan n-a fost nevoită să se apere împotriva grabei pline de iubire a fiului ei. El continua să rămînă tăcut, morocănos ; afectuos totuşi faţă de maică-sa, redevenise Richard al ei, tovarăşul serilor de veghe şi al partidelor de şah. Jucînd, frunţile lor plecate se atingeau aproape, dar ce prăpastie se căsca între gîndurile fiecăruia.

— Ce l-a apucat ? se gîndea mama... Cuta asta dintre sprîncene, freamătul nărilor, faptul că fredonează încontinuu... Trece printr-o criză, sînt sigură că e vorba de-o criză... îl va ţine mult ?

Richard îşi spunea :

— A făcut bine că n-a adus-o ; rana mă doare încă prea tare, e mai bine să aşteptăm cîteva zile. Numai la simpla pronunţare a numelui lui Charley mă simt cuprins de o gelozie turbată. Dacă sărmana mea iubită ar fi fost aici aş fi chinuit-o fără milă pentru slăbiciunea ei.

Totuşi, după o săptămînă de furtuni interioare şi momente de acalmie, îi spuse mamei care continua să-i dea veşti despre Lidia ca şi cînd aceasta s-ar fi aflat încă la Quiberon :

— Acum sînt sigur de mine... Să mergem s-o aducem. Vrei ?

Doamna Fénigan surîse :

— Nu e nevoie să mergem prea departe...

— Ce vrei să spui ?

— Cu landoul facem doar o jumătate de oră.

— O jumătate de oră de aici la Quiberon ?... Nu-nţeleg.

— Lidia se află la orfelinat de la întoarcerea mea... Nu te emoţiona, copil mare ce eşti... O să înhame caii după dejun şi, în sfîrşit, în seara asta îţi vei aduce soţia în Pavilion. E bine ? Eşti mulţumit ?

Ce cuvinte, ce exclamaţii ar putea reda bucuria plină de nelinişte a lui Richard Fénigan, aşezat alături de maică-sa în landoul ce se îndrepta spre Soisy, situat între pădure şi Sena ? Era o splendidă zi geroasă şi limpede, cu vînt, soare, zăpadă ; pieptul i se umfla aducîndu-şi aminte de după-amiezele din iarna cînd îi făcuse curte Lidiei, petrecute în vorbitorul cu lambriuri de culoare deschisă. La fel ca azi soarele făcea să strălucească pulberea fină de zăpadă ridicată de vînt, la fel ca azi

nu-şi putuse exprima beţia bucuriei în cuvinte şi nici un sunet din imnul sfînt intonat de toate fibrele ființei sale, nu răzbătea la suprafață, nu izbucnea ; nu se-auzeau decît bătăile inimii măsurînd clipele tăcutei sale emoţii. Zece ani se scurseseră de-atunci, cînd, în mijlocul aceluiaşi peisaj complet alb, maică-sa încerca să-l distreze vorbind singură în fundul trăsurii :

— Am pus să se pregătească o cameră din Pavilion. Veţi cina amîndoi în atelier, m-am gîndit că e mai bine pentru prima oară. Apoi de mîine vom relua viaţa aşa pentru prima oară. Apoi de mîine vom relua viaţa în comun. Lidia a fost cea care mi-a cerut lucrul ăsta. E atîta bunătate delicată în copila asta ! E fină şi distinsă ! Încep să cred la fel ca sora Martha că e într-adevăr de origine nobilă, că s-a născut mare doamnă... Ah ! iată c-am ajuns.

Landoul se opri fără zgomot pe zăpadă, în josul scării unde îi aştepta sora Martha.

— Iată-ne întineriţi cu zece ani, domnule Richard, i se adresă Irlandeza cu expresiile şi gesturile ei înflăcărate. Vă mai amintiţi, eu sînt cea care vă conduceam în vorbitor. De data asta o veţi găsi pe scumpa noastră fiică în camera ei. Mama dumneavoastră şi cu mine vom veni acolo după ce vom ieşi de la Domnişoara de Bouron.

Rămas singur pe culoar, Richard ezită un minut. Emoţia îi paraliza cele mai mici gesturi. Din camera unde era fără îndoială aşteptat, o voce rosti chiar înainte de-a bate la uşă : „Intră", o voce dulce, îndrăgită, pe care n-o auzise de multă vreme.

„Mă voi duce spre ea cu braţele deschise, o voi strînge la pieptul meu înainte de-a apuca să rostească vreun cuvînt". Iată ce-şi propusese Richard.

Lidia, şi ea, voia să se arunce în braţele lui, să-i întindă buzele pentru o lungă sărutare. Nimic nu se întîmplă însă, nimic din toate astea deoarece, după cum s-ar spune, neglijaseră faptul că tocmai sălaşul acestor sentimente nu era altul decît trupul — frumosul, încîntătorul şi detestabilul trup. Cînd Richard intră, Lidia se afla în picioare, în faţa ferestrei din fundul odăii ce te orbea din cauza zăpezii. Pe acest alb vitraliu, silueta ei, mulată într-o rochie de lînă roz, se contura sveltă şi viguroasă ; stînd contra luminii, frumosul ei cap părea ciufulit din cauza părului buclat şi fin, iar sidefiul ochilor mai întunecat. El se opri uluit s-o regăsească tînără şi frumoasă la fel ca-n cele mai pasionale dintre visele sale, dar învăluită într-o graţie voluptuoasă pe care nu i-o cunoştea, cîştigată în altă parte, poate în braţele celuilalt ; un gust amar îl atrăgea şi îl respingea în acelaşi timp, îl îmbăta de iubire şi de-o furie turbată.

Nemişcat, la doi paşi în faţa ei, i se părea că dacă se va apropia, dacă o va atinge îşi va înnoda nestăpînit degetele ca-ntr-un laţ în jurul acestui gît de turturică pedepsind-o pentru mîngîierile celuilalt. O arsură groaznică îl avertiză că răul pusese din nou stăpînire pe el şi fu cuprins de o disperare profundă dîndu-şi seama că îi e imposibil să reînceapă viaţa în doi pentru că tocmai frumuseţea soţiei sale era izvorul acestui rău, că numai privind-o va înnebuni de fiecare dată din cauza geloziei. Şi cum toate senzaţiile astea trăite direct şi violent se concretizară într-o imensă dorinţă de a plînge el îşi lăsă capul în jos şi rosti cu o voce înnăbuşită şi un tremur al buzei inferioare :

— Bună ziua, Lidia.

A fost tot ce-a putut să rostească în această clipă pe care şi-o dorise atît de mult.

— Bună ziua, Richard, răspunse ea ca un ecou.

În tăcerea ce se aşternu între ei se făcu auzit sfîrîitul cărbunilor în şemineu, melopeea unei dictări ce urca dinspre clasa elevilor mari. Brusc, pe drumul tăcut, îmbrăcat în zăpadă, un piston şi o vioară smulg primele măsuri vesele ale unui cadril, sfîşiind atmosfera apăsătoare de jenă şi tulburare.

— O nuntă, şopti mecanic Lidia, iar Richard, apropiindu-se de fereastră alături de ea, adăugă :

— E deci sîmbătă ?

Ca altădată, pe vremea logodnei, drumul, bătrînul drum le venea în ajutor.

— Într-o sîmbătă am sosit din Bretania cu mama... Cuvîntul mamă rostit de Lidia cu tandreţe răsună plăcut în urechile lui Richard... M-am trezit din cauza zgomotului făcut de o diblă la o nuntă ca asta... Ce mult îmi place !

Richard care privea defilarea, zise foarte încet, fără să se întoarcă :

— N-ai uitat deci drumul nostru din Corbeil.

— Oh, nu, răspunse ea.

Şi privind afară i-l arătă pe taica Sautecoeur care se întorcea de la gară împreună cu băiatul său. Era încă unul din modurile tipice de comportament ale bătrînului paznic de vînătoare care, după ce-şi aştepta fiul, se întorcea în pădure împreună cu el, cînd prin Uzelles, cînd prin Soisy, în funcţie de zona de arboret pe care trebuia s-o supravegheze. Băiatul îşi petrecea duminica la Schit şi luni dimineaţa nevastă-sa îl conducea din nou, tatăl mergînd la raport. Nimic nu era mai emoţionant decît aceşti doi giganţi, mergînd unul lîngă altul în pas milităresc, umăr la umăr, fără să-şi vorbească.

— Fiul lui Sautecoeur s-a întors deci de la regiment ?

De-abia rostită, această remarcă îl aduse la disperare căci şi-l imagină pe tînărul prinţ încadrat în acelaşi escadron cu băiatul lui Eugène. În viziunea lui, prinţul stătea în picioare, elegant, arborînd freza lui de ştrengar simpatic şi din nou o tăcere grea se lăsă apăsîndu-i. Din fericire, o altă siluetă le distrase atenţia, moş Georges, cu desaga şi ciomagul lui, stînd la soare, în faţa orfelinatului, pe o bornă de pe care dăduse jos zăpada.

Richard se miră că atît de bătrîn putuse să se tîrască pînă acolo pe un asemenea timp.

— Se pare că a ghicit prezenţa mea aici în casă, adăugă Lidia. De fiecare dată cînd ridic perdeaua în jurul acestei ore sînt sigură că-l voi găsi în acelaşi loc.

— Într-adevăr, e curios ataşamentul de cîine credincios pe care cerşetorul ăsta pare să-l aibă pentru tine. După plecarea ta în fiecare dimineaţă îl adunau beat mort din faţa porţii noastre. Mi-am închipuit că o făcea din cauza supărării şi, emoţionat de această idee, l-am adăpostit în mica baracă de pe malul apei.

— Ai făcut tu asta cînd aveai atîtea motive să mă urăşti ?... Ah, Richard, cît de bun eşti !

Şi, deosebit de emoţionată, ea îi luă mîna apropiindu-şi-o de buze, dar Richard şi-o smulse cu un gest brutal de care însă se ruşină pe dată şi îşi ceru iertare într-un hohot de plîns.

— Oh ! soţia mea... Soţia mea...

Ea scoase un strigăt sfîşietor.

— Ştiam bine că nu mai e posibil.

— Ba da, ba da. Îţi promit... dar mai tîrziu.

Doamna Fénigan şi sora Martha tocmai intrau pe uşă.

Mamei i-a fost deajuns o singură privire ca să înţeleagă situaţia. Dar Irlandeza, mai puţin clarvăzătoare, strigă veselă :

— Iată-l deci pe omul ăsta rău care vine să-mi ia copila pentru a doua oară !

Lidia o întrerupse grăbită :

— Ei bine, nu, soră, nu voi pleca atît de curînd... Richard v-o cere şi chiar eu vă rog să mă mai păstraţi aici încă un timp.

— Cît vei dori, iubită copilă, răspunse sora Martha cu ochii ei limpezi măriţi de surpriză. Numai că vom

avea greutăți să te mai ascundem ; orfanele circulă acum prin casă. Am fost nevoită deja să le încredințez secretul unora dintre surori.

— Liniștiți-vă, soră, spuse Richard, lăsînd să se vadă efortul dureros care îl costa fiecare cuvînt. Nu vă cerem decît cîteva zile. Cît mai puțin posibil... nu-i așa, Lidia ?

— Da, prietene, răspunse tînăra femeie cu neîncredere.

Jos, un clopot sună sfîrșitul lecțiilor. Strigăte ascuțite, rîsete limpezi urcau dinspre micuța grădină și veneau să bată în geam împreună cu ramurile împovărate de zăpadă ale unei zade.

— Fetițele vor merge la rugăciune... sora Martha se adresă doamnei Fénigan și fiului ei — dacă vreți să plecați fără să fiți văzuți, să scăpați de indiscreții...

— Să mergem, zise Richard cu greutate, simțind cum este împins spre nevastă-sa de-o dorință nebună să-i ia capul în mîini, și ea își apropiase deja fruntea coborîndu-și pleoalele tremurînde, cînd, în chip de rămas bun, el se mulțumi să-i strîngă mîna în palmele lui arzătoare.

Cînd mama și fiul se întoarseră la Uzelles, ferestrele Pavilionului străluceau la capătul întunecat al aleii de carpeni. Era vorba de mica serbare pregătită pentru împăcarea soților.

— Nu te duce acolo, o să te întristeze prea mult, îi spuse doamna Fénigan, hotărîndu-l pe Richard s-o urmeze în salon unde o aștepta Napoléon Mérivet, pe care îl invitase în seara aceea ca să nu cineze singură.

— Ei bine ! Ce s-a întîmplat ? și soția ta ? îl întrebă pe sărmanul băiat bătrînelul cel cumsecade, care stătea în picioare în fața șemineului unde cizmele sale șiroind de apă fumegau.

— N-am putut... N-am putut, rosti Richard într-o șoaptă violentă în timp ce un gest al mamei cerea discreție vecinului lor.

De altfel, acesta avea el însuși pe cap treburi complicate, despre care le vorbi prietenilor săi tot timpul cinei.

Parohul din Draveil și Consiliul municipal își închipuiau că îl vor putea obliga să deschidă Mica Parohie care nu-i mai aparținea pentru că o donase comunei. La care bătrînul Napoléon replicase că, întrucît el era acela care plătea parohul și paracliserul, îi revenea în mod firesc și dreptul de a-i alege. Așa încît, atîta vreme cît abatele Cérès va fi vicar la Draveil, nici un alt preot nu va rosti slujba în capela bisericii de la marginea drumului mare ; din cauza asta parohul făcea, pe lîngă Consiliu, tot felul de demersuri ipocrite, de genul :

— Va fi lăsată deci comuna Uzelles fără biserică atîta vreme cît va dura penitența vicarului meu ?

Și toți fruntașii municipalității cădeau în cursă cu toate că nu se îndoiau cîtuși de puțin că era vorba de niște bănuți ce urmau să intre în plus în vistieria, de-acum foarte bine garnisită, a acestui ticălos preot.

— Dar în numele gloriosului nume pe care îl port, perora Napoléon Mérivet, agitîndu-și cuțitul pentru desert pe deasupra mesenilor, voi scăpa comuna de el... Mă voi adresa chiar Suveranului Pontif care m-a decorat cu ordinul Saint-Grégoire.

— În așteptarea răspunsului, veți fi forțat să deschideți biserica, îl întrerupse doamna Fénigan, amuzată de mînia bătrînelului !

— Vă înșelați, doamnă. De mîine, Moulin, zidarul, va trimite muncitori să dea jos zăpada de pe clopotniță și să facă unele reparații. Asta va lua mult timp ; anotimpul e nepotrivit, muncitorii ăștia de la țară tîndălesc atîta... Abia dacă vor termina în ziua cînd dragul meu abate va ieși de la Trappe d'Aiguebelle. Și indignarea bătrînelului se stinse într-un hohot de rîs sincer și sonor.

Rămași singuri în salon, mama retrăgîndu-se în camera ei, cei doi bărbați avură una dintre acele îndelungate și intime mărturisiri sentimentale, consecință firească a discuției lor din cîmpul de maci. Tînărul își deschise

inima, își dezvălui slăbiciunile, dorințele reînviate o dată cu prima întîlnire.

— Am înțeles că dacă o voi lua cu mine vom începe o existență îngrozitoare... cu toate c-am iertat-o și încă din tot sufletul. Ce se revoltă oare în mine, împotrivindu-se ? Ah ! prietene, nu mi-ați spus că va fi atît de greu.

Vorbea umblînd, zvîrlind frazele încrîncenat, cu gesturile unui semănător al binelui și-al răului. Bătrînelul, și el nervos, dar stăpînindu-se, răvășea lemnele în foc.

— Cunosc starea asta, am trecut și eu printr-o situație asemănătoare... Cînd Irène a mea s-a întors și cînd noaptea descopeream pe chipu-i adormit, sub ochi, în colțul buzelor, mici riduri apărute departe de mine ca și cum ar fi fost urma unor mușcături drăgăstoase... Crezi că nu se-ncrețea pielea pe mine ? Dar am beneficiat de sfatul înțelept, de sprijinul și călăuza pe care atît de mult le-am dorit și pentru tine în aceste clipe grele. Cérès îmi vorbea ferm, aspru, așa cum ți-ar fi vorbit și ție :

— Într-adevăr, a fost cu un altul, nu e femeia unui singur bărbat. Dar a cui e greșeala ? Tu, care te plîngi, ești sigur că i-ai fost credincios întotdeauna, ești bărbatul unei singure femei ?

O muzică stridentă, urmată de zarva unor voci învălmășite se auzi în noaptea liniștită și tăcută.

— E alaiul de nuntă care se duce la culcare, zise bătrînelul vesel. Cînd mă gîndesc că, dacă ați fi vrut, la ora asta, nevastă-ta și cu tine... Haide, Richard, lasă-te în voia fericirii pe care ți-o poți cumpăra cu prețul unui neînsemnat orgoliu. Încearcă să te calmezi, să-ți aduci soția acasă și s-o faci să fie din nou a ta. E vorba doar de-o îmbrățișare.

Richard încercă, dar în zadar. În timpul crizelor anterioare cînd cauza exterioară, determinantă, dispărea, răul se îndepărta odată cu ea. Acum frumusețea Lidiei era izvorul ce alimenta fără încetare mînia lui plină de

gelozie, care se agrava cu fiecare întîlnire din cauza dorinței mereu prezente și în același timp a ideii că un altul, că alte buze decît ale lui... Ah !

— Ah ! de ce nu m-au lăsat să-l omor ?... Atîta timp cît va fi în viață îl voi simți mereu între noi.

Așa se sfîrșeau toate discuțiile lor din aceste ore febrile pe care le petrecea îngenunchiat în fața soției sale, chinuind-o cu lamentații, reproșuri, urmate de lungi tăceri în timpul cărora se făceau auzite vocile fetițelor din clase și rumoarea familiară a drumului din timpul iernii : clopoțelul negustorului de vin fiert, a cocoșatului ce striga : „ciorapi, ciorapi, ciorapi, pantofi“, scîrțîitul lent al roților vreunei căruțe-rulotă cu mici perdele roșii și un fir subțire de fum deasupra acoperișului șiroind de ploaie.

Totuși, trebuia să ia o hotărîre. Lidia nu mai putea rămîne mult timp departe de casă acum, cînd se afla atît de aproape.

— Iată ce vă sfătuiesc, le propuse bătrînul Mérivet. Sînt obligat să plec pentru două-trei luni în Algeria ca să lichidez afacerea mea cu alta. Lidia va veni să trăiască lîngă doamna Fénigan, își va relua locul în casă în timp ce eu îl voi lua pe Richard cu mine. Călătoria va fi pentru el un mijloc excelent de a-și schimba ideile. Asta i-a lipsit tot timpul, a trăit prea mult retras în sine însuși. Cred că la întoarcere va fi vindecat ; în orice caz îl vom găsi aici pe abatele Cérès, Mica Parohie va fi deschisă și, dacă Richard va voi să intre, miracolul la care atît de des am asistat va avea loc încă o dată.

— Cînd plecați ?

— Cît mai curînd posibil, dragul meu copil.

— Bine, de mîine îmi aduc soția în Pavilion ; vom petrece o zi împreună, ceea ce îmi va cere un efort cumplit. Dacă voi fi nemulțumit de mine, dacă o voi face nefericită, a doua zi în zori mă veți vedea la dumneavoastră, gata de plecare.

XIII

DIN NOU ÎMPREUNĂ

Prima seară petrecută în marele salon din Uzelles între soţul ei şi cea pe care de-acum n-o va mai numi decît mamă, a fost pentru Lidia de o blîndeţe fără margini. Cînd deschise pianul şi mîinile ei cu degete lungi, urmărindu-se pe clape, făcură să-şi ia zborul primele măsuri ale acelei divine melodii de Pergolese, căruia Richard, în absenţa ei, îi intonase de-atîtea ori cu disperare başii, toţi simţiră cum de emoţie li se pune un nod în gît şi se considerară pentru totdeauna uniţi şi tandri, cu sufletul plin de milă şi de iertare. Afară vîntul aspru al iernii gemea în noapte, boabe de măzăriche se ciocneau de geamuri. Niciodată firea aventuroasă şi boemă a Lidiei nu gustase ca în seara asta farmecul unui cămin ; i se părea că, trezită dintr-un coşmar, începea să trăiască din nou, începea o viaţă fericită şi simplă, la braţul unui tovarăş curajos, credincios şi bun. Deodată, pe sub ferestre se auziră trecînd rîsete şi Richard întrebă :

— Ce sărbătoare e în seara asta ?

— Sînt măştile... e marţea dinaintea Crăciunului, zise mama şi, cum acelaşi lucru le veni tuturor în minte, un timp îndelungat evitară să se privească.

Cu un an în urmă, la aceeaşi dată, la aceeaşi oră, clopoţelul de la poartă se zbătuse violent şi mai multe trăsuri oprite în faţa peronului descărcaseră, în salonul ce tresărise trezindu-se, o mulţime de tineri în travesti, mascaţi, care au dansat într-un adevărat vîrtej mult timp înainte ca Charlexis şi delicioasele tinere evreice — reuniţi în seara aceea la castelul Mérogis — să-şi fi scos masca ! Ah ! acest nenorocit zvon al carnavalului ! Odată cu el frigul şi întunericul intrară risipind căldura plină de afecţiune din salon. Richard se ridică :

— Să mergem, Lidia, trebuie s-o lăsăm pe mama să se culce.

Doamna Fénigan vru să sune ca să fie conduşi.

— Nu-i nevoie, mamă, Lidia cunoaşte bine aleea de carpeni.

Da, o cunoştea. Dar ce înţeles dădea el acestor cuvinte ? O spusese cu o ironie răutăcioasă, cu intenţia s-o jignească evocînd ore de nebunie şi ruşine ? În cazul ăsta martiriul ei abia începea. Mîinile, obrajii Lidiei erau sloi cînd se apropie de doamna Fénigan pentru a-i spune bună seara.

El îi spuse :

— Să încercăm totuşi... Dacă lucrurile nu vor merge, am să plec.

Într-adevăr, în după-amiaza aceea, de cînd se întorsese şi se plimbaseră îndelung prin parc sau în grădina de zarzavat, cinaseră, nici un cuvînt, nici o privire, nici o strîngere de mînă nu făcuse vreo aluzie la trecut. Şi totuşi ocaziile nu lipsiseră ; el însă părea hotărît să le evite printr-o infinită bunătate şi delicateţe, atît de bine încît, întorcîndu-se fără prea mari speranţe, ea începu să creadă în posibilitatea de a-şi relua traiul în comun. Şi dobîndea tot mai multă încredere pe măsură ce se apropia ora de culcare, ora intimităţii conjugale. Bazîndu-se pe frumuseţea ei, pe sinceritatea gîndurilor sale, Lidia îşi spunea :

— Dacă va fi al meu voi pune stăpînire pe el şi sînt sigură că va rămîne al meu.

Numai că, după acea blestemată amintire a carnavalului, avu presentimentul că fericirea ei, atît de apropiată, putea să-i scape. Cum se strîngea lîngă Richard pe aleea întunecată ! În fiecare clipă, alunecînd din cauza poleiului, avea pretextul să se spijine de el, iar respiraţia liliecilor ce zburau prin parc şi se roteau în jurul lor, clinchetul ramurilor îngheţate, uşa izbei pe care vîntul o făcea să se izbească în depărtare o făceau să se-nfioare brusc şi să se-arunce tremurînd la pieptul soţului ei.

— Te ştiam mai curajoasă, îi zise el cu blîndeţe, fără să răspundă însă îmbrăţişărilor ei.

— Poate mai puţin nervoasă, prietene, răspunse ea adăugînd în şoaptă : vezi, am suferit atît.

Spera într-o înduioşare care nu veni însă.

Ajungînd la ei, intrară mai întîi în atelier, unde îi aştepta, la fel ca sus, focul şi lumina aprinsă. Ea ar fi preferat să intre imediat în camera lor ; dar Richard ţinea s-o vadă lîngă el, aievea şi plină de viaţă, în încăperea unde o visase cu atîta disperare.

— Aici m-am simţit cel mai nefericit... Mă aşezam acolo, în fotoliul acela ; mă gîndeam la tine privind drumul şi cotul pe care îl face rîul dincolo de pod... Ce ore îngrozitoare !

Dezbrăcîndu-şi blana de firele căreia se prinseseră ace de gheaţă, ţinîndu-se dreaptă în faţa lui şi punîndu-i mîinile pe umeri, ea îi spuse :

— Ţi-am făcut mult rău, dragul meu soţ, dar îl voi îndrepta prin devotament şi afecţiune. Citeşte în ochii mei, ai încredere, îţi voi oferi mult, mă voi răscumpăra, vei vedea.

Nervoasă, căuta să-l atragă spre fruntea-i întinsă :

— Vino la noi, vino...

El o îndepărtă fără mînie, dar foarte ferm.

— Urcă singură, eu rămîn aici.

— Cu adevărat, asta vrei, şopti ea tremurînd atît de tare încît el căută să se scuze pentru cruzimea lui.

— E ceva mai puternic decît orice raţionament. Nu pot, mi-e frică că te voi face prea nefericită...

Ea îi întinse mîna, resemnîndu-se să-i accepte hotărîrea.

— Atunci, noapte bună.

Scara de lemn trosni sub cizmuliţele ei, voci de femei se auziră de sus. Rosine coborî şi plecă să sărbătorească carnavalul împreună cu grădinarii. Richard ştia că Lidia rămăsese singură în camera ei ; bîntuit de o furtună interioară, hărţuit de sentimente contradictorii, se aruncă în cele din urmă pe divan ca să-şi petreacă noaptea acolo, cum o mai făcuse de atîtea ori în absenţa iubitei. Dar ea se afla totuşi prea aproape. Cum să dormi tulburat de prezenţa ei şi de o despărţire pe care singur ţi-ai impus-o ? Se acuza de prostie şi nebunie, îşi aducea aminte de cuvintele vecinului : „... e vorba de-o îmbrăţişare..." Se ridică de două ori spunîndu-şi : „Merg la ea..." dar se oprea cu ochii plini de lacrimi de furie. În cele din urmă nu se mai putu stăpîni şi urcă.

Lidia se afla în patul lor larg şi jos, avînd alături veioza ce-şi arunca lumina pe braţe, pe umeri, pe gîtul ei ce apăreau goale din ţesătura unei cochete cămăşi de noapte. Văzîndu-l, frumoşii ei ochi ca perlele sclipiră triumfător, dar din prudenţă feminină şi-i închise repede pe jumătate.

— Nu te-ai culcat încă, i se adresă ea chemîndu-l cu un gest drăguţ din vîrful degetelor.

El se apropie cu paşi lenţi încercînd să ascundă admiraţia fascinantă pe care i-o provoca acel minunat trup ce i se oferea abandonîndu-se.

— Nu ţi-e teamă că-ţi va fi frig ?

Vorbea încet, cu gura uscată de dorinţă ; apoi adăugă bănuitor :

— Înainte aveai cămăşi de noapte încheiate pînă la gît, ştii, cărora le spuneam costumul tău de scafandru.

— Da, aşa cum era ţinuta de noapte în dormitorul orfelinatului, zise ea zîmbind... Dar am vrut să-ţi aduc aminte de noaptea noastră de la hotelul *Favart*.

Şi cuprinzîndu-l cu braţele de gît, îi şopti la ureche :

— Răutăciosule, nu vezi că te-am aşteptat ?

El închise ochii ca să poată rezista mai uşor şi murmură ca în vis :

— Ah ! hotelul *Favart*, ce noapte !... Numai că tu nu poţi să-mi mai oferi acum sentimentul acelei beţii.

— De ce ?

— Pentru că toate astea... zise el arătînd spre brațele, spre umerii ei... Toate astea nu mai sînt acum numai ale mele. Le-ai oferit și altuia.

Cu un gest furios vru să se smulgă din îmbrățișare, dar ea îl reținu datorită accentului plin de tristețe cu care îi răspunse :

— Consideri că nu m-am pedepsit destul, că toate astea nu s-au sfîrșit de tot ? Uite, privește...

În partea de jos a sînului care rămăsese ferm și pur, rana, închizîndu-se, încrețise pielea îndurerată în două sau trei cicatrici profunde...

— A fost nevoie să se caute glonțul foarte adînc. Privește urma lăsată... dacă ai ști cît am suferit cu tot cloroformul lor.

— Biata mea iubită ! rosti Richard cuprins de milă.

Și aplecat peste frumoasa carne încrețită, buzele sale atinseră cicatricile. Se îndepărtă însă brusc gîndindu-se că ea se pedepsise astfel pentru un altul :

— Da, ai făcut-o pentru amantul tău, de furie, de disperare că nu mai ești iubită.

— Te înșeli, Richard, nu mai simțeam decît ură și dispreț pentru acela de care îmi vorbești tu. Întreab-o pe mama ta care mă veghea, care mă auzea chemîndu-te într-un delir ce nu mințea. Nu mă gîndeam decît la tine, atît de bun, la existența noastră plină de blîndețe pe care mi-ai oferit-o și pe care o regretam cu disperare.

— Da, știu, ești o fată bună. Nu-mi ceri decît să mă iubești, să-mi dăruiești această bucurie ; cu toate astea dacă el ar fi aici — el, celălalt — dacă ți-ar face doar un semn, nu te-ai putea abține și te-ai duce la el.

— Taci... taci...

Dar Richard continuă pradă unei furii răutăcioase.

— De ce să tac ? e foarte simplu. Eu sînt un timid, un gîngav ; nu sînt un îndrăzneț, un cunoscător. Iar el

știe atîtea, e atît de frumos... Ți-a cîntat, spune, cîntecul malaghez ? te-a făcut să cunoști păcatul privirii ? ăsta și toate celelalte...

— Richard, te rog.

Încerca să-l facă să tacă înlănțuindu-l cu brațele strînse, cînd chemarea unui corn de vînătoare, afară în noapte, îl făcu să se ridice foarte palid.

Era mijlocul prin care altădată cei de la Grosbourg corespondau cu cei din Uzelles, Charlexis anunțînd că vine la cină. Richard îi răspundea la fel și, de la un mal la altul, veselele chemări făceau să fraternizeze și să se întîlnească cele două case pe deasupra trambulinei vibrante a apei.

— Auzi, Lidia...

Buimăcit, el îi sfărîma degetele în menghina unei surescitări.

— Dar, prietene, vine de la Clément... băieții grădinari...

— Nu, nu... vine dinspre terasa de la Grosbourg. Cît de bine răsună pe deasupra apei !... el știe că te-ai întors și îți trimite un semnal la fel ca odinioară... Auzi ?

Și cu cît cornul își răspîndea în noapte chemările-i sonore, cu atît mai mult exalta frenezia lui Richard.

— Cum se înverșunează !... cum te vrea !... Cum să mă culc în noaptea asta cu nevastă-mea ? Cum ?... Desigur, domnule prinț... Așteaptă, așteaptă să-ți răspund.

Se repezi pe scară pentru a se-ntoarce după cîteva clipe rușinat, ca și cînd s-ar fi trezit dintr-o beție. Lidia, așezată pe un scaun, se îmbrăca plîngînd în hohote. El îngenunche în fața ei.

— Unde te duci ? Ce vrei să faci ?

— Lasă-mă, nu pot să rămîn... E mult prea cumplit și pentru tine și pentru mine... Îmi voi petrece noaptea lîngă mama ta, apoi mîine voi pleca pentru că, bietul meu prieten, toate astea te depășesc.

Şi, la rîndul ei, Lidia îl împingea încercînd să se apere de îmbrăţişarea cu care el îi cuprinsese picioarele goale, de sărutările nebune pe ciorapii umeziţi de zăpadă. În cele din urmă el o luă şi o duse în pat începînd s-o legene, s-o mîngîie cu cuvinte tandre, care din timp în timp se înflăcărau redevenind pe moment crize de furie.

— Vezi, trebuie să mă ierţi... Înnebunesc... mizerabilul ăsta...

— De ce să vorbim mereu despre el de vreme ce totul s-a sfîrşit, de vreme ce e mort pentru mine ?

— Ah ! am fi foarte fericiţi dacă ar fi mort... Dar, trăieşte, monstrul, îl simt că-ţi dă tîrcoale... Numai că se va întîmpla o nenorocire dacă îl voi întîlni ! De data asta nimic şi nimeni nu mă va putea împiedica să-l omor.

— Să te împiedice ? din contră, eu te voi ajuta s-o faci pentru tot răul pe care mi l-a făcut... pe care mi-l mai face încă, lipsindu-mă de iubirea ta.

Lidia se agăţă de gîtul lui, îi vorbi aproape de buze, apoi, sfîrşindu-şi fraza căzu extenuată pe pernă. Richard îşi dorea aproape să nu mai lupte, încredinţat că totul depinde de ea, de ardoarea dorinţei lui şi că dacă braţele ei îl vor strînge mai puternic nu se va mai putea elibera. Acest sentiment se trăda printr-un potop de fraze pline de tristeţe şi ură în privinţa perfecţiunilor lui Charlexis şi a propriilor sale complexe de inferioritate, un monolog incoerent, nesfîrşit, a cărei repetare inutilă şi obositoare îl doborîră în cele din urmă chiar şi pe el...

Cornul de vînătoare tăcuse. Printre pocnetele boabelor de măzăriche în geamuri se auzi orologiul Micii Parohii bătînd ora trei. Richard se opri brusc în faţa patului de care era atras şi respins, în acelaşi timp, cu o forţă egală şi rosti pe un ton blînd, ca de rugăciune :

— Soţia mea, copila mea, te implor, să terminăm... Spune-mi că mă înşel, că nu-l mai iubeşti. Jură-mi asta ca să te pot lua în braţe fără teamă... Vezi, nu-mi răspunzi... nu vrei să-mi promiţi nimic. Aşadar eşti încă a lui,

o minciună te-ar costa prea mult ?... Lidia, fie-ţi milă, răspunde, spune ceva.

Se aplecă spre ea, îi strînse pumnişorii, dar îi simţi inerţi şi destinşi în mîinile lui... Lidia dormea... O cuprinsese un somn greu de copil, ritmat de uşoara respiraţie trandafirie printre buzele răsfrînte.

Şi el care voia s-o chinuiască cu fraze răutăcioase... ar fi putut să continue pînă dimineaţa şi chiar mai mult... Ea dormea... În faţa acestei slăbiciuni mărturisite, a acestei atitudini după o scenă îl făcu să fie străbătut de un rîs amar ce lăsă apoi loc unui sentiment de tandreţe. El ridică uşor cearceafurile peste umerii şi braţele frumoase ale tinerei femei, duse lampa în atelier unde continuă să se plimbe, fără încetare, ascultînd cum sună orele la biserica închinată tuturor celor de pe drumul mare, biserica milei şi a iertării, sentimente pe care nu le crezuse vreodată atît de greu de abordat. Cînd zorii se iviră în spatele geamurilor acoperite cu stele de gheaţă se duse să se pună la dispoziţia vecinului său.

XIV

ZI DE TÎRG

Într-o dimineaţă de mai, pe cînd aburii se ridicau în aerul călduţ, Chuchin, în bărcuţa lui de paznic de pescuit, cu tăbliţă de aramă aparţinînd administraţiei, urca pe Sena dinspre Athis spre Ervy, căutînd, în lungul malului rîpos, locuri noi unde să-şi arunce vintirele de pescuit în viitorul sezon. Numai văzîndu-l cum vîslea, cum ţinea lenevos ramele după obiceiul deprins de a-şi irosi timpul şi-a flecări se simţea că stăpînul nu era acasă şi chiar că lipsea de multă vreme. Acum paznicul de pescuit era

stăpînul rîului. Datorită şlepurilor care coborau pe firul apei prinsese gustul beţiei şi striga de departe glume cam deocheate nevestelor marinarilor sau plutaşilor, spălătoreselor care se aflau pe vasul amarat aproape de pod, mai cicălitor şi mai zgomotos decît toţi pietrarii şi toate codobaturile de pe cele două maluri. Tocmai isprăvise cu femeile ce albeau pînza şi care îl ameninţaseră cu maiul, cînd, ridicînd capul în timp ce mişca vîslele îl zări, sprijinit de balustrada podului, pe elegantul şi monstruosul Alexandre.

Ascuns în umbra stîlpului de pod, tatăl Rosinei ţinu un timp barca pe loc morfolindu-şi pipa şi pîndindu-l pe fostul valet.

— Ce învîrte pe aici escrocul ăsta bătrîn ?

E adevărat că nu-i scăpa nici un cuvînt din clevetelile care circulau prin spălătorie, unde „se spală" rufele murdare ale întregii comune, dar domnul Alexandre mai ştia şi altele, pe care ar fi putut să le spună guralivelor ăstora... Da, urmărind apa, îşi alunecă privirea spre gară. Cu siguranţă că aşteaptă pe cineva.

Din două lovituri de lopeţi Chuchin ţîşni din umbră şi rosti cu vocea lui răguşită şi glumeaţă.

— Arunci încă de pe acum momeala, taică Alexandre ? Mai avem totuşi încă atîta vreme pînă la deschidere.

Celălalt păru încurcat şi îşi reglă binoclul, atîta cît să aibă timp să găsească un răspuns :

— Nici nu ştii cît de bine ai ghicit, bătrîne Chuchin ; pîndesc de aici un banc de pietroşel care nu va fi pentru vintirele tale.

Se întrerupse ciulindu-şi urechea spre gară, dar ceea ce luase drept trenul urcînd către Paris era vuietul îndepărtat al ecluzei. Aşa că relua aplecat spre bărcuţă :

— Dar pe la voi ce noutăţi mai sînt ? Stăpînul nu se mai întoarce din Algeria ?

— Poznaşule, nu mă prosteşti tu pe mine făcîndu-mă să cred că Rosine nu-ţi povesteşte tot ce se petrece în casă.

Chipul domnului Alexandre se schimonosi. Printr-un acord tacit — pe care bădăranul ăsta nu-l înţelegea — şi poate chiar de teama unor explicaţii supărătoare, el evita să discute despre Rosine cu taică-său.

— Eh ! Chuchin, strigă el pentru a schimba discuţia, priveşte-ţi locatarul cum merge la cîrciumă.

Într-adevăr, moş Georges ieşea din baraca sa, clipind din cauza strălucirii puternice a apei, cu picioarele subţiri ca fusele şi ţinînd cu amîndouă mîinile o undiţă foarte lungă.

— Un pierde-vară !... bombăni paznicul cu dispreţul plin de ură al ţăranului faţă de cel ce nu poate munci ; ce idee să adăposteşti acest sac de gunoi... Asta-i, dar ce vrea să facă cu varga aia ? pescuitul nu s-a deschis totuşi...

— N-ai văzut că are o sticlă legată la capăt ? Îşi face provizia cu apă din Sena... cască ochii, treaba e nostimă.

Întrucît malul era foarte înalt, bătrînul îşi imaginase acest mod de-a ajunge pînă la rîu. Dar nivelul apei fiind foarte scăzut a fost obligat să se întindă, să se lungească într-un gest neputincios al îmbătrînitului său înveliş. Alexandre şi Chuchin se distrau grozav urmărind această pantomimă.

— O să-i crape pielea.

— Tocmai, e chiar pe margine, cu siguranţă capul o să-l tragă în jos... Fii atent, ah ! moş Georges... pluf, asta-i !

O chemare disperată de ajutor, înnebunitoare şi sălbatică, unul din acele strigăte răguşite în care o fiinţă îşi pune întreaga vitalitate, făcu să răsune cele două maluri. Mişcarea trestiilor de pe mal indica locul unde bătrînul se prăbuşise cu capul în jos şi nişte ţărani care lucrau pe un ogor vecin reuşiră, nu fără greutate, să-l

scoată din apă. Numai după ce-l așezară pe mal, dîrdîind, șiroind de apă, continuînd însă să-și țină varga cu degetele crispate, paznicul de pescuit care se crezuse un moment scăpat de locatarul său, se apropie prin cîteva lovituri de vîslă și veni, ipocrit, să-i sară în ajutor.

În același timp trenul spre Paris ieșea din gară și nora lui Sautecoeur, într-o rochie ușoară de vară, cu dungulițe roz, pe care briza dinspre Sena i-o lipea de picioare, își făcu apariția la capătul podului. Ea își condusese soțul escortată de o doamnă corpolentă, scundă, ce sufla din greu împingînd în fața ei un cărucior de copil. Era doamna Noël, soția unui profesor de liceu din Paris care închiriase o cameră la Schit ca să-i ofere micuței ei fetițe posibilitatea de-a respira aerul sănătos al pădurii. De îndată ce zări costumul albastru-deschis al fostului servitor, nora lui Sautecoeur se schimbă la față și, rugînd-o pe doamna Noël s-o aștepte în josul pantei, se apropie tremurînd de domnul Alexandre, care, nemișcat, sprijinit de parapetul podului, o urmărea cum se apropie. Schimbară rapid, în șoaptă, cîteva cuvinte.

— ...Prințul la Grosbourg... Întîlnire în pădure... la Chêne-Prieur.

— Imposibil... prea supravegheată.

— De Indian ?

— Da... mă enervează cumplit.

Trecea lume, oameni din împrejurimi, negustori. Brutăreasa îi salută de sub coviltirul căruței. Băiatul de la măcelărie, călare, ținînd peste șorțul alb un coș mare, plin de carne, se întoarse să le zîmbească ; și domnul Alexandre se prefăcea că, pe un ton ridicat, îi dădea amănunte despre accidentul lui moș Georges, arătîndu-i cu un gest teatral trestiile îndoite și rupte, cabana unde-l duseseră pe bietul bătrîn.

— Ah, am crezut că într-adevăr va fi nevoie să apelăm la căruța lui Foucart.

Apoi, mai încet :

— Mîine, joi, la tîrgul din Corbeil... la ora unsprezece, la bijutierul de pe strada Saint-Spire... o să alegeți bijuteriile împreună.

— Nu știu... nu pot să promit... șopti fetișcana nesigură, cu ochii pierduți în zare, acolo unde ecluza de la Ervy își rostogolea torentul.

Ea adăugă :

— Bietul moș Georges ! o pneumonie la vîrsta lui... Am cinstea, domnule Alexandre.

— Doamnă...

Spălătoresele de alături, pe care ecoul bătăilor cu maiul în scîndurile podului nu le împiedicaseră să urmărească cu atenție acest misterios și scurt dialog, văzîndu-l pe Alexandre că termină discuția cu o sărutare pe vîrful degetelor, îl năuciră pe bătrînul spilcuit cu ocările lor... Iubărețul ăsta de Alexandre ! Nu-i mai ajunge fata lui Chuchin, umblă acum după nora lui Sautecoeur. În rest, treaba rămîne în familie : Indianul trece drept cel mai mare încornorat din ținut, fiul îl va urma și el... Și iar se auziră loviturile de mai și rîsetele spălătoreselor, gata să le plesnească corsajele.

Fără să aibă vreo îndoială că această muzică e pentru ea, nora lui Sautecoeur își ajunse însoțitoarea în josul pantei și-i propuse ca a doua zi să meargă împreună la tîrgul din Corbeil. O vor înhăma pe Blanchette la trăsurica unui vecin... Va conduce chiar ea... pe un drum încîntător... prin pădure... micuța se va simți foarte bine.

— Numai că pentru socrul meu ideea trebuie să vină de la dumneata. O suspectează prea tare pe noră-sa, de altfel ca pe toate femeile. Nu știu pentru ce sînteți singura excepție. Înainte ca dumneata să vii la noi nu-mi permitea nici să mă plimb prin pădure fără soțul meu. Îi veți spune că aveți de făcut cumpărături. Veți vedea ce bine ne vom distra.

Dacă taica Sautecoeur era mult prea suspicios, doamna Noël era mult prea credulă. De o lună de zile femeia asta

cumsecade încuraja în cel mai nevinovat mod din lume influența descreierată pe care Charlexis o exercita asupra nevestei locotenentului său. Chipul ăsta lătăreț de doică cinstită, al cărei soț avea titlu de profesor într-un liceu, îl făcea pe paznic să aibă o asemenea încredere încît era gata să-și piardă obișnuința bănuielii și a spionajului. În fiecare zi, cele două prietene ieșeau singure, ducînd-o cu ele și pe micuța copilă, scaune pliante, gustare și se instalau la Chêne-Prieur, într-o zonă cu vegetație de arboret ce nu intra în atribuțiile de supraveghere ale Indianului. Acolo doamnele discutau, coseau, citeau tare *Petit Journal* amestecînd faptele diverse cu zumzetul insectelor în tufișuri, cu vuietul ramurilor din vîrful arborilor. După o oră de nemișcare doamna Sautecoeur propunea să facă o mică plimbare și în cele din urmă, dădea singură o raită prin pădure, opulenta ei prietenă preferînd să nu-și schimbe locul.

Înspre bătrînele ziduri ale parcului, năpădite de buruieni, găurite de grilajul înalt ce mărginea această parte a pădurii Sénart, se întindea cît vedeai cu ochii o iarbă catifelată care, legănîndu-se la cea mai mică adiere, mîngîia ramurile joase, la fel ca acele evantaie bengaleze numite *punka*. În depărtare, pe o asemenea vastă și misterioasă peluză, mereu în același loc, ca și cînd ar fi fost uitată acolo, o umbrelă mare de soare, bej, o aștepta pe tînăra femeie, iar sub această umbrelă, care îl adăpostea în întregime, se afla frumosul Charlexis, întins lenevos în iarba grasă. De vreme ce accesul la Schit îi fusese interzis după ce paznicul îl surprinsese sărutîndu-i nora, își improvizase pentru întîlnire această instalație cu-adevărat primejdioasă și precară, unde nu puteau decît să schimbe în grabă și temători sărutări furișe, mîngîieri stîngace. Întîlnindu-se la tîrg vor căuta fără îndoială să găsească un prilej mai bun.

Cînd, a doua zi dimineața, trăsurica de la Schit traversă podul larg din Corbeil, micul orășel de obicei tăcut

și pustiu colcăia de mișcare și zgomot. Adunat în jurul bătrînei mănăstiri, pe malul stîng al Senei, cu grădinile sale terasate, etalate în fața rîului, nivelarea treptată a perspectivelor îi dădeau vaga înfățișare a orașului Bâle văzut de pe înălțimea Münsterului, dar un Bâle într-o zi de concurs regional, invadat de toți sătenii și fermierii din împrejurimi. În piața tîrgului și pe străzile învecinate se înșirau vehicule țărănești de toate formele, făcînd circulația extrem de dificilă. Nora lui Sautecoeur își conduse trăsurica pînă la mănăstirea Saint-Spire, liniștită și pustie deși se afla în inima orașului, cu zidurile mereu reci din cauza vîrtejului continuu de aer ce se formează în jurul vechilor biserici și îi spuse doamnei de Noël s-o aștepte aici pînă își va face cumpărăturile.

— Dacă micuța se plictisește, puteți intra în biserică. Înăuntru se află o splendidă statuie din piatră a unui cavaler.

Apoi, radioasă, fugi la întîlnire.

Prințul, care sosise înaintea ei, se afla într-un colț al magazinului ticsit de cumpărători, alegînd niște cercei pe marginea tejghelei, cu un scaun gol pregătit alături. Ea se așeză lîngă el și lipiți unul de altul își vorbiră în șoaptă, făcînd să strălucească cerceii pe bucățica patrată de catifea neagră, pe cînd în jurul lor fermierii din Morsang care își însurau băiatul, veniți cu toate rudele și cunoștințele, negociau cumpărarea bijuteriilor pentru nuntă, flecărind, rîzînd, încurcîndu-se în umbrele și bonete mari, încît puteai să te crezi la Palais Royal într-o seară cînd se joacă vreo piesă de Labiche. Dar cei doi amanți aveau altceva mai bun de făcut decît să se amuze. În seara aceea Indianul era chemat la o gardă de noapte împreună cu tot personalul celor două păduri Sénart.

— La ora zece voi fi la Schit. Lasă deschisă fereastra de la camera ta.

— Ah ! te rog. Nu, mi-e frică.

— Frică, de cine ? Bărbatu-tău e la Paris, bătrînul nu se va întoarce decît la ora șase dimineața. E vorba numai să nu adormim, dar nu ne va fi deloc somn. Gîndește-te, o noapte, o noapte întreagă a noastră, pentru întîia oară.

Îi vorbea pe ceafă, în păr, în timp ce ea își încerca bijuteriile noi. Nunta plecase. Vînzătoarea din prăvălie și sora ei, femei între două vîrste, nerafinate și străvezii, rod al unei vechi rase epuizate, tip frecvent în Seine-et-Oise, se apropiară de prinț salutîndu-l pînă la pămînt și întrebîndu-l dacă domnul își alesese ceea ce voise.

— Da, doamnă Souchotte... Parura asta pe care voi veni s-o iau chiar eu astă-seară.

Nora lui Sautecoeur se ridică înroșindu-se, gata de plecare, cînd un landou mare se opri în fața magazinului care, deja întunecos, se mohorî de tot ca și cînd o perdea mare s-ar fi desfășurat în fața vitrinei sale.

— Trăsura doamnei Fénigan, zise negustoreasa cu o intonație respectuoasă, mai puțin umilă totuși față de cea cu care i se adresase lui Charlexis. Ah ! această claviatură a negustorilor de o sută de ori mai subtilă și mai nuanțată decît gama chinezească !... Prințul nu se clinti, nu întoarse capul dar, pe măsură ce văzu înaintînd în magazin o siluetă înaltă și elegantă de femeie, surîsul său își schimbă expresia, devenind răutăcios.

— Ceasul meu e gata ?... Lidia nu avu putere să-și termine fraza. Voită sau nu, o tuse nervoasă îi sugrumă glasul. Nu-l mai văzuse după comedia de la Monte-Carlo, după ruptură și fugă ; și iată că, pe neașteptate, oglinda cu lustrul șters dintr-un magazin îi arăta chipul ăsta nerușinat și înșelător. A fost o impresie rapidă, deosebit de complexă : dezgust, teamă, mînie și în același timp bucuria că nu găsește printre aceste diverse sentimente nici un regret și că-și poate clarifica îndoiala ce-o neliniștea uneori atunci cînd se întreba :

— Ce sentiment voi încerca atunci cînd îl voi întîlni ? Dacă vreodată îl iubise, mare e Dumnezeu, acum totul se sfîrșise ! Și Sautecoeur asta cu ochii ei de cărbune și chip de mahalagioaică degeaba o privea furioasă. Ceasul era gata ; îl luă și ieși fără un cuvînt.

Zărindu-i trăsăturile desfigurate ale feței, soacră-sa strigă :

— Ce ți s-a întîmplat ?

— O întîlnire nefericită ! murmură Lidia așezîndu-se alături de ea.

Și în șoaptă, ca să n-audă vizitiul care își rotunjise spatele pentru a putea trage cu urechea, ea îl numi pe Charlexis...

— Ah ! n-ar fi trebuit niciodată să vin la tîrgul ăsta.

— Eu am greșit, copila mea. Dar nu ieși niciodată și am vrut să te fac să iei aer măcar o dată.

— Am avut presentimentul unei nenorociri.

Privirea mamei se alarmă :

— O nenorocire ?

— Oh ! nimic din ceea ce ați putea să vă temeți din cauza unei nebune ca mine... Nu, îmi iubesc soțul și nu voi mai iubi vreodată pe nimeni altul... dar cum să-i spun că l-am întîlnit ?

— Să rămînă numai între noi. Cînd totul merge atît de bine, cînd Mérivet ne trimite vești atît de bune... Să nu-i întîrziem vindecarea și întoarcerea.

— Atunci, va trebui să mint, să nu-i spun tot, așa cum mi-am luat angajamentul fără ca vreodată să mă fi abătut cîtuși de puțin de la el de cînd e plecat în Algeria.

În timp ce discutau, mergînd la pas prin încîlceala de străduțe înguste și zgomotoase, se opreau la farmacie, la librărie, la șelar, la dulgher — care veni să ia comanda la scară —, umplînd cu pachete și sticle capra și cutia trăsurii lui Libert care își fîlfîia redingota lungă ; era o adevărată discuție între aceste femei sincere și sentimentale confidențe, întrerupte de amănunte domestice, de

opriri și cumpărături de la negustori. În fața patiseriei, unde landoul se oprise pentru comanda de duminică, judecătorul Delcrous, în costum, înmănușat, cu barba și dinții strălucitori, apăru lîngă portieră. Nu mai fusese văzut la Uzelles de luni de zile, dar chiar acum intra acolo să mănînce în grabă ca să poată lua trenul și să vină la doamne întrucît voia să le întrebe ceva ce nu suferea nici o amînare.

— Ei bine, urcați în trăsură și veniți să luați dejunul împreună cu noi, zise mama și pe cînd el se instala fericit în fața lor, în mijlocul pachetelor. Lidia, ușor jenată de a întîlni pe unul dintre prietenii de altădată, privea măsuțele montate în spatele vitrinei, în fundul patiseriei întunecate și unsuroase, interesîndu-se cu o falsă preocupare :

— Aici mîncați ?

— Da, doamnă, la doi pași de biroul meu. Tribunalul se află la capătul străzii, în piețișoara asta, lîngă moară.

Ea continua să privească distrată în jur sigură că aceste locuri vor însemna ceva pentru ea.

— Doamnele mele, vi se pare foarte trist colțișorul ăsta, nu-i așa ? Și eu îl găsesc la fel... Iată de ce, contînd pe simpatia deosebită... În sfîrșit, ce vești aveți din Algeria ? Cînd se întoarce prietenul nostru Richard ?

— Fiul meu se va întoarce curînd, dragă domnule Delcrous ; dar dacă în absența lui fiica mea și cu mine putem să vă ajutăm...

Judecătorul se înclină surîzînd. Voia să se explice cînd vor fi departe de piața asta și de înghesuială.

În trapul egal al vigurosului atelaj, landoul ieși din Corbeil, lăsînd în urmă coșurile gigantice ale morilor al căror fum întuneca o parte din cerul splendid. Căruțe, oameni pe jos, într-o veselă debandadă a unei întoarceri de la tîrg, se grăbeau să urce coasta înaltă dintre rîul strălucitor aflat mai jos și talazurile verzi, cît cuprindeai cu ochii, ale lanurilor de orz și grîu. O trăsură condusă

de o femeie, care sălta grăbită, le atinse în trecere roțile. Lidia o recunoscu pe nora lui Sautecoeur și urmări cu milă multă vreme zgîlțîiturile sărăcăcioasei trăsurici pe drumul plin de hîrtoape. Ah ! cît ar fi vrut să-i strige că-și frînge gîtul, s-o avertizeze ce mlaștină, ce prăbușiri ireparabile o așteptau. Dar mica trăsurică alerga atît de repede, era de-acum foarte departe, lîngă liziera pădurii nemișcate și întunecate din zare.

Din sens invers se-apropia în galop și-n clinchet de zurgălăi un vîrtej de praf din mijlocul căruia își făcu apariția o caleașcă cu un atelaj de patru cai, cu valeții în livrele albastre ale casei d'Alcantara, în care se aflau simpaticele evreice de la castelul Mérogis însoțite de prințul d'Olmütz, cu ochii lui duri ca diamantul, cu surîsul implacabil de tînăr rajah ce privește cum se umplu puțurile cu frumoasele trupuri de femei roz și blonde. Cîteva minute după dispariția echipajului doamnele rămăseseră mute și înspăimîntate.

— Ce fericire că Richard nu se afla acolo cu ele, se gîndeau amîndouă.

Delcrous se întreba dacă după această întîlnire mai era prudent să riște demersul pentru care venise. O întîmplare de pe drum reuși să le schimbe în mod fericit gîndurile.

La urcușul spre Soisy, două fetișeane, cu un păr de culoarea tărîței, desprinzîndu-se de lîngă o căruță cu coviltir, de la care animalele fuseseră deshămate într-o pajiște învecinată, se apropiară ca să ofere coșulețe împletite din stuf și ierburi de baltă. Deși coasta era greu de urcat, vizitiul, dintr-o ură profesională împotriva cerșetorilor biciui caii chiar în momentul în care Lidia întindea mîna spre unul din micile coșulețe. Doamna Fénigan, care văzuse gestul norei sale îi strigă vizitiului să oprească dar în zadar, așa încît timp de cîteva minute auziră gîfîitul fetițelor în spatele trăsurii și zgomotul picioarelor lor goale în praful drumului. În cele din urmă, la ordinul

repetat al stăpînei, vizitiul a fost obligat să oprească. Lidia, mulțumindu-i soacrei, își căuta portofelul să-și plătească umila cumpărătură, dar doamna Fénigan umpluse deja cu monede micuțele mîini întinse.

— Vă miră gestul meu, domnule Delcrous, se adresă ea magistratului ?

— Într-adevăr, doamnă, pe vremuri aveați o antipatie pentru vagabonzi, pe care o împărtășeam și eu, de altfel... Îmi amintesc că am avut chiar pe acest drum, spre Corbeil o discuție cu fiul dumneavoastră...

— E adevărat... Élise era de partea dumitale.

— Exact, zise Delcrous debordînd de plăcere la amintirea Scufiței-Roșii.

Și arătîndu-și dinții de lup, rari și ascuțiți, continuă :

— Pentru că ați pronunțat numele acestei încîntătoare ființe...

Trăsura străbătea acum o porțiune mărginită pe o parte de pădure, iar pe cealaltă de pante cu viță de vie. Mirosul măceșilor în floare îmbălsăma drumul. Judecătorul consideră că ora și locul erau favorabile mărturisirii pe care voia s-o facă. Se săturase să trăiască singur, în acel colțișor cenușiu și trist. Doamnele nu știau cum arată Corbeil decît în zilele de tîrg, cînd nu puteai să-ți imaginezi toropeala obișnuită a orășelului unde, de la ora opt seara totul era închis, stins, unde zgomotul unei trăsuri ce traversa strada Nôtre-Dame îi face pe toți să spună :

— Domnul președinte se întoarce de la tribunal...

sau :

— Diligența hotelului *Belle-Image* merge la gară.

Nu exista aici nici un club, nici un salon, nici o altă posibilă distracție în afara muncii : Singurul avantaj era faptul că Parisul se afla la mai puțin de o oră pe calea ferată și e ușor să mergi de mai multe ori pe săptămînă pînă în piața Vendôme ca să dai o raită prin birouri, să te îngrijești de o avansare care ți-ar facilita o căsătorie

bună. În sfîrșit, se plictisise să audă anunțîndu-se la patiseria Couverchel :

— Cina domnului judecător...

După ce-o întîlnise pe verișoara din Lorient, chipul simpatic al acestei ființe surîzătoare peste care necazurile trecuseră fără să lase nici un rid, nu-i mai ieșise din minte. Élise, pe care într-o seară o întrebase cu toată seriozitatea, amînase răspunsul pe-a doua zi, dar a doua zi plecase. După luni de așteptare, de ezitări, îi scrisese o scrisoare foarte amănunțită, foarte sinceră, explicîndu-i situația sa, șansele de viitor și acum o implora pe doamna Fénigan să intervină în favoarea lui.

— Sînt de acord, îi răspunse ea... Viața la Corbeil nu e deloc veselă pentru o femeie tînără, dar nici în Lorient verișoara nu prea are prilejuri de distracție și apoi noi vom fi aici pentru a vă ajuta s-o înveseliți. Vă promit să-i scriu...

— Și îmi veți permite să adaug cîteva rînduri la scrisoarea dumneavoastră, adăugă Lidia, căci am învățat s-o cunosc pe această încîntătoare Élise.

— Ah ! doamnelor, doamnelor, cum să vă mulțumesc, rosti încet magistratul roșind între favoriții săi deși și negri, tunși în scară. Și tot drumul el își înfrumuseță continuu proiectul de căsătorie cu minunate petreceri pe care le vor da împreună la *Vieux-Garçon, Saint-Geneviève-des-Bois*, cu partide de pescuit, de vînătoare.

— Ar trebui să vă cununați la Sfînta Irina, se grăbi să rostească Lidia, fără să se gîndească.

Apoi se opri ușor jenată, dar Delcrous nu era susceptibil.

— Doamna Élise fiind divorțată, spuse el, calm, nu va avea loc o cununie la biserică, ceea ce regret. Ar fi fost încîntător în acea mică bisericuță de țară.

Apoi, întorcîndu-se, se adresă doamnei Fénigan :

— Apropo, am aflat că prietenul dumneavoastră, parohul din Draveil, a fost înlocuit.

— Prietenul meu !... De mult nu mai era. Nu-i voi ierta încrîncenarea împotriva abatelui Cérès, a acelui demn preot.

Şi nu se putu abţine să nu izbucnească în rîs în faţa figurii năucite a lui Delcrous, căruia nu-i vorbise niciodată despre slujitorul Micii Parohii decît cu un profund dispreţ.

— Ce vreţi ? toate ideile mele s-au schimbat, nu mai sînt aceeaşi femeie... Cum s-a întîmplat asta ? Am să vă spun într-o zi. Poate vă va fi de folos vreodată...

Se aflau în salon unde trecuseră după masă. Lidia cînta un preludiu de Chopin, ale cărui întorsături melodice ce-şi luau zborul o făceau să ciripească pe pitulicea din voliera cea mare care umbrea intrarea, cînd cineva sună la poartă. De la masa unde îi scria Élisei, doamna Fénigan îi văzu pe vizitatorii care intraseră în curte şi se ridică repede.

— Lidia, copila mea, închide pianul. Iată-l pe abatele Cérès împreună cu un alt preot, fără îndoială noul paroh care vine să ne facă o vizită.

— Acesta este domnul Cérès despre care se povestesc atîtea lucruri minunate ? întrebă magistratul, apropiindu-se de fereastră, unde cele două femei veniră şi ele, retrase discret în spatele perdelei.

Preoţii mergeau încet, discutînd cu un aer puţin căutat : domnul paroh, mai ales, mic, grăsuţ, ai cărui obraji rumeni, dubla bărbie rasă, pelerina neagră îi dădeau înfăţişarea uneia din acele văduve corpolente, liniştite, prospere, cum poţi întîlni adesea. El se oprise în faţa unuia dintre cele două mari straturi de flori ce se arcuiau de fiecare parte a peronului ca să-l facă pe vicarul său să admire tufa de trandafiri şi care, ţinîndu-şi încă de la poartă pălăria în mînă, îşi înclina capul alb şi trupul viguros ascultînd, cu deferenţă copilărească, cuvintele superiorului său, mai tînăr decît el cu cel puţin douăzeci de ani. Acesta era preotul revoltat, nesupusul, neîmblînzitul Lucifer a cărui mîndrie se pretindea că va putea fi sfărîmată printr-o penitenţă de cinci luni la Trappe.

— Măi, măi, nu prea are un aer de om înstărit slujitorul ăsta al Micii Parohii...

Remarca lui Delcrous, făcută cu jumătate de voce, a fost aproape involuntară, atît de izbitor era contrastul dintre cele două sutane care traversau curtea plină de soare, una tot atît de strălucitoare şi de un negru tot atît de intens pe cît era cealaltă de uzată şi de roasă. Dar sprîncenele încruntate ale doamnei Fénigan, intonaţia cu care ea rosti ; „E un sfînt", tăiară scurt glumele nesărate ale magistratului, făcîndu-l chiar să-şi reţină pofta nebună de-a izbucni în rîs atunci cînd vicarul, de îndată ce uşa fu deschisă şi ei anunţaţi de servitoare, se aruncă înainte, împingînd, răsturnînd totul pentru a intra primul. Pe moment nimeni nu înţelese nimic din această intrare tumultuoasă şi privirea mînioasă pe care i-o aruncă şeful lui ierarhic, sfîrşi prin a-l descumpăni pe abatele Cérès atît de umil, atît de timid, care ignora atît de mult legile sociale încît credea că în societate, la fel ca în cazul procesiunilor, inferiorul trebuie să meargă înainte — copiii de cor înaintea diaconului, diaconul în faţa preotului, preotul în faţa episcopului. Şi aici, cu toată graba, nu putuse să intre primul.

— Iată-l pe domnul paroh supărat, se gîndea bietul om salutînd... Atenţie acum la ieşire, să nu comit aceeaşi impoliteţe.

Această preocupare conferea un aer rătăcit ochilor săi limpezi, două pete albastre pe faţa înnegrită, în timp ce admira frumoasele maniere ale parohului, felul în care saluta, se aşeza, o felicita pe doamna Fénigan în privinţa trandafirilor ei splendizi : *Mareşal Neil* şi *Gloire de Dijon* —, discuta despre muzică cu doamna Richard, analizînd Wagner, Schumann, ca un diletant priceput. Ba chiar, atunci cînd Lidia, ca urmare a frecventării a tot felul de hoteluri elegante, devenise o pasionată cititoare

a romanelor străine, aruncă în conversaţie numele lui Tolstoi, Ibsen, Mérédith, Dostoievski, noul paroh mărturisi că aceşti autori, fără a-i fi la fel de familiari ca şi catehismul, nu erau nişte necunoscuţi pentru el.

— Ce om ! repeta privirea bună şi naivă a abatelui Cérès, urmărind extaziat obrazul fraged şi rozaliu al superiorului său.

Acesta însă, prea puţin emoţionat de o asemenea admiraţie mută, crezu că e cazul să se distreze pe seama lui şi brusc îl întrebă pe sărmanul vicar care era opinia lui în privinţa lui Dostoievski. Din pîrliţi de soare cum erau obrajii bătrînului preot deveniră cărămizii, întregu-i chip exprimînd o asemenea buimăceală, încît lui Delcrous i se făcu milă de el.

— Domnul abate Cérès nu are fără îndoială timp să citească, zise el cu vocea lui sonoră şi autoritară ; e nevoit să viziteze şi să ajute prea mulţi sărmani.

Umilul preot, chinuit din cauza acestor elogii care i se păreau că micşorează meritele superiorului, se răsucea pe scaun mormăind cu accentul lui aspru de la munte că nu e mai merituos decît alţii, că şi lui lectura îi mînca din timp.

— Haide, Cérès, doar nu vrei să ne faci să credem că l-ai citit pe Dostoievski, insistă domnul paroh al cărui rîs sănătos îi zguduia pelerina folosită pentru vizite.

— Ei bine, da, l-am citit... Domnul Mérivet mi l-a împrumutat... şi chiar îl urăsc pe acest Dostoievski.

— Dumneata, să-l urăşti ? În legătură cu ce ? întrebă parohul, la fel de uluit şi el ca toţi ceilalţi.

E adevărat că ţăranosul slujitor nu părea deloc apt să-l înţeleagă pe autorul „Fraţilor Karamazov“, şi nici să-i păstreze ranchiună din cauza vreunei teorii.

— Îl urăsc pentru că a făcut o modă din mila rusească.

— Mila rusească... Ce înţelegeţi prin asta, dragul meu abate ?

— Înţeleg mila asta nedreaptă care pledează numai pentru ticăloşi şi destrăbălate, care propovăduieşte îndurare numai pentru nenorociţii din temniţe şi din alte locuri îngrozitoare ca şi cînd nenorocirea nu te emoţionează decît atunci cînd e vorba de crimă sau de abjecţie. Iată ce numesc eu milă rusească. Cunoaştem cu toţii neveste curajoase de muncitori spetindu-se să îngrijească de casă şi copii, suportînd fără să se plîngă lipsurile şi loviturile ; iar cînd Dostoievski îl aruncă pe Rodion la picioarele unei fete pierdute care simbolizează în ochii lui toată mizeria umană, eu consider că el dezonorează mizeria şi calomniază umanitatea.

Vocea preotului, ce se debarasase de ezitări, se înălţa armonioasă şi puternică. Pe măsură ce vocea i se înălţa, privirea şi gesturile lui dobîndeau siguranţa atotcuprinzătoare a unei predici, iar Lidia care nu-l ştia decît de departe, după sutana uzată, lustruită şi tot mai strîmtă la soare, îşi explica acum entuziasmul soacrei şi al bătrînului Mérivet.

— Domnule abate, ştiţi că această milă vine de la noi, zise Jean Delcrous... Ea datează din '48, o veţi găsi apoi în romanele lui Victor Hugo, M-me Sand, ale lui Eugène Sue. Ruşii n-au făcut decît s-o împrumute de la noi, rafinînd-o potrivit trăirilor lor complicate. Asta nu e o piedică însă ca Sonia lui Dostoievski să facă parte deci din familia Fantine.

Încîntat să arate doamnelor că nici lui nu-i lipsea lectura şi elocvenţa, judecătorul îşi înălţă capul şi ridică vocea ca la Palat ; dar sfîrşitul cuvîntării sale se termină într-o busculadă. Domnul paroh, găsind că vizita durase destul de mult, se ridicase repede să le salute pe stăpînele casei şi se îndrepta deja spre uşă, cînd vicarul observă că acesta pleacă.

— Ah ! Doamne, îşi spuse nenorocitul, iar am fost distrat !

El traversă în grabă salonul, se împiedică de-un taburet, răsturnă scaune și luîndu-și parohul cel bondoc în brațe, chiar în clipa cînd voia să iasă, strigă :

— Nu, nu voi putea suporta... Știu prea bine ceea ce datorez superiorului meu...

El îl ridică, îl împinse cu putere și se repezi pe peron, unde ajunse primul cu un gest de triumf.

— Caraghios om !... de ce e mereu atît de grăbit ? le întrebă Delcrous foarte încet pe Lidia și soacră-sa care priveau cum se îndepărtează cei doi preoți.

Pelerina parohului se agita furioasă potrivit violenței gesturilor sale amenințătoare, în timp ce vicarul îl escorta consternat, îndoit de spate sub povara îngrozitoarei lecții privind comportarea în societate, de care nu profită însă deloc, căci întîlnindu-se în fața porții cu factorul care tocmai cobora de pe bicicletă el se opri, mereu distrat și milos, ca să ceară vești despre nevasta acestuia care era bolnavă.

Se auzi vocea parohului, tăioasă și enervată.

— Cînd ai de gînd abate !..., apoi protestele nefericitului Cérès dispărînd pe drum într-o trombă de praf și invective.

— Bietul nostru vicar ! zise doamna Fénigan, nici cu parohul ăsta n-o să aibă o viață dulce.

Lidia nu răspunse, absorbită de o scrisoare de la Richard care anunța întoarcerea lui și a lui Mérivet pentru marțea viitoare.

— Peste trei zile, mamă ! va fi aici peste trei zile.

Accentul de bucuria și brațele aruncate de gîtul soacrei arătau atîta sinceritate că magistratul se gîndi în sinea lui pe cînd se întorcea pe seară spre Corbeil :

— Hotărît, căsătoria este o instituție solidă. După cele petrecute să mai poți spune că oamenii ăștia vor avea un menaj fericit !

Așa judecă lumea care nevăzînd decît aparențele înșelătoare ale ființelor și lucrurilor nu-și imaginează nici-

odată dedesubturile. Chiar în anturajul familiei Fénigan, printre cei care aprobau sau blamau indulgența soțului, iertarea acordată atît de generos, cît de puțini erau cei care bănuiau că drama continuă încă, mai intensă, mai sfîșietoare ; cît de puțini bănuiau adevăratul motiv al îndelungatei călătorii a lui Richard și monotonia tulburător de crudă a scrisorilor pe care cei doi soți și le schimbau între ei de două luni ! La început, mai ales, absența și depărtarea, atît de favorabile în mod obișnuit închipuirilor, ațîța frămîntarea geloasă a soțului. Gîndul că prințul se afla la Grosbourg, că puteau să se întîlnească, să se vadă, repetat în scrisori fără sfîrșit, cu un scris înfrigurat, aproape necitet, scena din noaptea ce precedase plecarea : „De ce l-ai iubit ?... Jură-mi că nu-l mai iubești“. Și ea îi jura, acoperind pagini întregi cu proteste, epuizînd formule și angajamente.

Totuși, decorul încîntător și variat al Sahelului algerian și, mai mult decît peisajul, care nu-i desfăta deloc privirile lui de burghez, vînătorile cu gonaci sau stînd la pîndă, lungile drumuri călare, urmate de un somn greu sub cort reușiră în cele din urmă să-l destindă pe Richard Fénigan, să-l smulgă de la ideea lui fixă. Scrisorile își schimbaseră tonul, erau mai senine și mai ferme ca vocea unui covalescent. Într-o zi Mérivet scrisese : „Merge spre bine“, iar Richard după cîtăva vreme : „Mă simt foarte bine“. Urma apoi scrisoarea ce anunța întoarcerea pentru marțea viitoare.

Așezată pe o bancă în tăcerea și singurătatea parcului, Lidia citea și recitea această scumpă scrisoare plină de cuvinte tandre, de planuri fericite. Ziua se sfîrșea într-un dulce colorit al văzduhului, iar porțiunea de cer ce se zărea printre ramuri trecea de la un albastru deschis la un verde blînd. O vreme propice speranței și încrederii ! Deodată, foarte aproape, în spatele unui tufiș, auzi o voce îngrozitoare de femeie furioasă, imposibil de recunoscut, atît de tare era deformată de pasiune.

— Ascunde-te, neruşinato... Aşa se îmbracă o femeie măritată, ar trebui să-ţi fie ruşine, creatură împuţită !

Lidia se ridicase înspăimîntată crezînd că e vorba de o insultă personală, cînd, în faţa portiţei ce dădea spre pădure, o zări pe Rosine Chuchin care, agăţată de bare cu ambele mîini, îşi voma furia în direcţia unei umbrele ce o luase la fugă în pădure. Spălătoresele îi povestiseră despre lunga discuţie a domnului Alexandre cu nora lui Sautecoeur şi, geloasă pe bătrînul ei amant, cu atît mai mult cu cît o aventură între ei i se părea posibilă căci de cîteva zile această Sautecoeur dădea tîrcoale prin păduricea Sénart, în împrejurimile domeniului Uzelles, unde Alexandre venea mereu. Prezenţa Lidiei n-o stingheri, o luă ca martor împotriva unei asemenea neruşinări şi infamii.

— O înţelegeţi pe obraznica asta, doamnă... a ajuns să vină pînă aici, la noi, ca să ne ia bărbaţii !

— Eşti deci măritată, biata mea Rosine ?

— Nu, doamnă, dar există lucruri şi mai rele. Îşi închipuie însă c-o voi lăsa să-şi facă mendrele. Nu-l voi preveni pe naivul de bărbatu-său, ci pe socru-său, Indianul, căruia va fi nevoită să-i dea socoteală... Ai să plăteşti scump, ticăloaso !

Dar pe poteca din pădure, învăluită într-o linişte plăcută la acest sfîrşit de zi, nu se zăreau decît iepuri sau fazani sărind înspăimîntaţi de toate strigătele astea. Lidia, uluită să descopere atîta pasiune în această Chuchin, pe care o credea adormită, închistată, o veritabilă marmotă, încercă s-o calmeze :

— Ar fi îngrozitor să-l avertizezi pe socru-său. Ştii bine că e o fiară... Dar te cunosc, n-o vei face, nu eşti atît de ticăloasă.

Rosine dădu din cap.

— Nu, dar sînt geloasă. Ah ! geloasă... Vedeţi, doamnă, e un rău care te cuprinde ca turbarea : eşti muşcat şi vrei să muşti, suferi şi vrei să-i faci şi pe alţii să sufere.

Chipul ei vulgar, aprins de zbuciumul pasiunii, devenise frumos şi Lidia Fénigan regăsi înspăimîntată sub masca acestei ţărăncuţe — ca o ameninţare sau o prevestire — expresia dureroasă pe care o cunoştea atît de bine, care îi amintea de atîtea ore chinuitoare.

XV

JURNALUL PRINŢULUI

Ştiu acum pentru ce familia m-a exilat atît de departe de Grosbourg. Soţul doamnei F... care interpretase în mod filozofic răpirea nevestei, s-ar fi supărat, înroşindu-se, aflînd c-am părăsit-o. Ameninţările domnului Pum-pum au impresionat-o pe maică-mea ; ea m-a văzut înecat, spînzurat, înspăimîntat, scalpat şi nu s-a liniştit decît ştiindu-mă sub paza vărului meu de Boutignan şi a regimentului '50 Dragoni. Ce s-a petrecut la vecinii noştri din Uzelles în timp ce participam la marile manevre ? Am fost asigurat că Doamna s-a întors la domiciliu, că Pum-pum a şters-o în Algeria, fără ca nimeni să-mi poată da cheia acestui dublu mister. Esenţial este că am fost redat de colonel familiei, pe baza unei permisii ce poate fi reînnoită la infinit.

Nu e prea veselă familia mea. Ducesa e mereu pe drumuri din cauza acestei interminabile succesiuni, generalul e din ce în ce mai ţeapăn, asemănător acelor personaje mitologice pe care Virgiliu şi Ovidiu ni le descriu urmărite de mînia unui zeu şi metamorfozate în arbore sau stîncă. Ceas de ceas teaca dureroasă a scoarţei sau a pietrei care îl strînge urcă tot mai mult În curînd nu va mai avea viu decît capul, apoi ochii, ochii lui întunecaţi şi indignaţi, din care lumina se retrage la fel ca soarele ce apune pe gea-

murile unei mansarde. Încă gîndește și vorbește ; dar n-o face decît ca să-și explice boala într-un mod exasperant. Tot ceea ce spune e groaznic, incisiv, înțeapă și taie ca un bisturiu, totuși, dacă ar trebui să-l credem, facultățile lui mintale încep să slăbească ; violoncelul maestrului Jean nu-i mai mîngîie nervii atît de voluptuos ca altădată. E adevărat că maestrul Jean, el însuși, n-a mai rămas decît o șoaptă ; cînd îți vorbește ai impresia că ești surd, îți dă senzația că-l auzi dintr-o încăpere alăturată. Poate că violoncelul devine afon la fel ca el.

Ieri după-amiază, discutam toți trei pe terasa de pe malul apei.

— Fă-mi o țigară, îmi spuse generalul cu vocea lui ruginită.

Răsucindu-i-o, i-am privit mîinile mari, inerte, chircite pe genunchi ca niște frunze veștede.

Proasta lui dispoziție se accentuă :

— Ce-au mîinile mele ? Nu sînt la fel de albe ca ale doamnei F....?

Și odată pronunțat numele ăsta, îmi reproșă purtarea mea nedemnă față de această femeie, mă acuză că aș vrea să mă întorc la ea și, cu gura crispată de gelozie, îmi strigă cu tonul imperativ pe care îl folosise ca să ordone defilarea trupelor la Longchamp, în fața tribunei prezidențiale :

— Îți interzic, m-ai auzit ? Îți interzic !

Am contestat :

— Îmi interzici ? Cu ce drept ?

— Cu dreptul unui tată... dreptul șefului de familie...

Dragul meu Vallongue, ultima ta scrisoare se referea chiar la principiul autorității și al dezavuării ei universale. Mi-am amintit cîteva dintre frazele tale teribil de emoționante, de elocvente și i le-am servit generalului ca și cînd ar fi fost descoperirea mea.

Cînd i-am spus că familia urmează pas cu pas statul, că, după ce, la fel ca acesta, a fost monarhică, apoi monarhie liberală, democratizîndu-se alături de el, nu ! nu-ți poți imagina uluirea, confuzia ilustrului meu tată, oglindită, ca un reflex, pe chipul trist al maestrului Jean.

De fapt generalul se gîndește mereu la frumoasa noastră vecină și moare de furie pe soclul lui de îndată ce mă vede că traversez podul, încredințat că dau tîrcoale prin împrejurimile domeniului Uzelles... Pe cuvîntul meu, n-o mai văzusem niciodată după despărțire pe doamna F..., cînd, în dimineața asta, ne-am întîlnit la un bijutier din Corbeil. Mi s-a părut ușor slăbită, dar cu aceeași grație indolentă și o paloare pe care am atribuit-o șocului revederii. N-am schimbat nici un cuvînt, abia dacă ne-am privit și asta a fost tot. Pot chiar să te asigur că asta va fi totul, căci dacă sînt acuzat că m-am întors la Uzelles e pentru că întîlnirile cu micuța Sautecoeur au loc aproape întotdeauna în acea parte a pădurii care se întinde de-a lungul parcului familiei Fénigan. Ți-am spus cît e de supravegheată scumpa micuță și ce teamă nebună nutrește față de Indian, din cauza căruia nu sîntem încă decît la cele mai mărunte avansuri. Iată de ce, cu siguranță, fantezia mea începe să se transforme într-o mică pasiune și pentru ce nici o femeie de lume, nobilă sau burgheză, nu m-a excitat atît cît această delicioasă mică piersicuță cu pielea netedă și carnea tare.

Dacă e frumoasă ? e prea mult spus. O gură mare, un năsuc de Montmartre, eleganța deșănțată a ucenicei din atelierul unei modiste. Intrînd cu o zi în urmă la acel bijutier, unde alegeam un lanț de aur, doamna F... mi-a aruncat o privire încărcată de dispreț care însemna : „Iată unde ai ajuns : complimentele mele". Din nefericire, n-am avut nici eu drept răspuns decît o privire elocventă, dar asta n-a fost deajuns pentru o explicație.

Vezi tu Wilkie, cu toate că sînt foarte tînăr mi-am terminat aproape toate experimentele în privința femeilor, în special a celei franceze. Mai întîi, unde se află această femeie ? Care e tipul ei ? Este femeia plină de fantezie, indiferentă și libertină, prezentată de romanțele secolului

XVIII ? A roșit și a palpitat la fel ca Malvinele tinerilor romantici ? O găsim întruchipată în special în galeria ființelor gînditoare ale poeților parnasieni, printre cele dominate de instinctele naturalismului sau printre misticele nevrozate ale decadenților ? A fost poate întruchiparea tuturor acestora sau cel puțin și-a închipuit că este manechinul romancierilor, încercînd cu complezență și abilitate cele mai excentrice mode ; o bănuiesc că a rămas în fond o falsă pasionată, o libertină fără convingere, cd este pur și simplu, în majoritatea cazurilor, mamă, mămică. Iată cum arată tipul pe care l-am întîlnit cel mai des de mai bine de trei ani de cînd mă tăvălesc în brațele femeilor. O să-mi spui că mi s-a întîmplat asta din cauza vîrstei mele. Aici frecventez totuși toate tinerele fete sau femei, vecinele noastre de la castelul Mérogis, în care simt bine că totul, cu excepția instinctului tandru și proteguitor al maternității, nu e decît o maimuțăreală, obișnuință sau modă. Sautecoeur este altceva ; e o mică ființă ce vibrează, e întruchiparea nebuniei și a dorinței și, deși nu are nici aristocratica frumusețe a contesei, nu e nici tipul de evreică rusoaică al Rebecăi Dollinger, simt cum ceva mă atrage spre ea, ceva căruia nu-i cunosc măsura. Îți voi spune mîine, dragă prietene, dacă am comis o eroare de diagnostic, așa că jurnalul meu rămîne deschis acestei intenții.

De ce mîine, pentru că prin viclenie, sfătuindu-l pe paznicul general să organizeze o amplă acțiune împotriva braconierilor a căror îndrăzneală a devenit intolerabilă, am putut să ne asigur o noapte, o noapte întreagă pentru noi, într-un pat adevărat și nu sub adăpostul mișcător al unei umbrele. Convocat în seara asta la fazanerie, împreună cu paznici ai marii și micii păduri Sénart, Indianul nu se va întoarce la Schit înainte de mîine dimineață la ora șase. Închipuie-ți că vom profita...

Alătur aici și schița în creion a prețioasei mele tărtăcuțe pe care o începuse cavalerul Borski, falsificatorul din

regimentul '50 Dragoni. După cum poți să vezi, semăna deja foarte bine. Numai că, datorită acestei legi subiective, despre care vom vorbi într-o zi, care îl obligă pe grăsanul croitor, în ciuda a tot ceea ce se spune, să croiască largi jiletcile clientului său, acest pasionat Borski a pus în ochii mei ardoarea plină de frenezie a privirii sale, schimbîndu-mi expresia chipului. L-am revăzut pe băiatul ăsta nefericit în curtea unității, după condamnarea lui la muncă silnică, în dimineața cînd a avut loc parada. Nu părea să-l fi impresionat deloc sinistra și teatrala ceremonie a degradării sub cerul înnorat, în careul acela format de zidurile înnegrite, de oameni și cai șiroind de apă. Cînd a trecut pe lîngă mine cu tunica aruncată pe umeri și capul sus, încă de departe am fost frapat de privirea, de gîndul lui dincolo de timp și de spațiu. L-am simțit la mii de leghe depărtare de toate temnițele, surîzînd transfigurat femeii din cauza căreia devenise criminal. Această flacără plină de pasiune mi-a împrumutat-o, greșit, și mie.

Ah ! nu, nu există nici o flacără în ochii generației noastre, nu-i așa, Vallongue ? Noi nu mai ardem pentru iubire mai mult decît pentru patrie. A cui e greșeala ? Tu, filozoful meu, tu, gînditorule, truditorule, devoratorul meu de hîrțoage care te-ai împotmolit în smîrcul metafizicii germane și crezi în căldura și puterea lor de îndrumare, tu acuzi cărțile că te-au învățat și veștejit prea curînd. Dar atunci noi ceilalți, noi neinstruiții, noi cei care nu citim, ar fi trebuit să păstrăm resursa unei credințe cinstite, dar lucrurile s-au inversat. Probabil, nu e nevoie să le deschizi ca să le cunoști grelele hîrțoage care te-au dezgustat pe tine ; ideile ce exprimă lipsa oricărei speranțe pe care le conțin în germene au fost formulate și răspîndite, iar noi le respirăm odată cu aerul și viața, le absorbim prin toți porii. Niciodată nu mi-ai citit vreuna din frumoasele și emoționantele axiome ale filozofilor fără să nu-mi spun : „Dar eu știam asta". E vorba aici de unul din acele inexplicabile fenomene care transmit într-o

singură zi, de la un capăt la celălalt al pustiului, fără ca procedeul propagării să poată fi explicat, noutatea unui mare eveniment. Iată de ce, noi, cei de pe ultima corabie, cea învingătoare, ignoranți ca mine sau savanți ca tine, sîntem cu toții plictisiți și epuizați, învinși înainte de a acționa, sîntem cu toții niște anarhiști cărora le lipsește curajul faptei...

. . . .

Charlexis

XVI

ÎN PĂDURE

Debarcînd la Marsilia, unde era nevoit să mai rămînă două-trei zile pentru a-și rezolva definitiv afacerile, bătrînul Mérivet a fost foarte surprins văzînd că Richard e ferm hotărît să-l părăsească și să-și continuie drumul spre Paris.

— De ce faci asta ? îl întreba Napoléon escortîndu-l de pe vapor spre gară pe capriciosul său tovarăș de drum... Ai anunțat că vom sosi marți sau miercuri, ce vei cîștiga ajungînd cu o zi mai devreme ? N-ai să ai trăsură, nimeni nu te va aștepta.

— Chiar asta vreau, zise Richard, roșind din cauza mărturisirii involuntare.

Mérivet, uluit, schiță un gest larg care i-ar fi făcut să se întoarcă pe toți cei de pe bulevardul Italienilor, dar aici, printre atîtea alte gesturi asemănătoare ce aveau loc pe tumultuoasele trotuare din Canebière, trecu neobservat.

— Cum, nefericitule, iată unde ai ajuns !.... Să te întorci pe ascuns, socotind să-ți surprinzi soția... Am fost

destul de prost ca să te cred vindecat. Uite, ai merita ca sosind...

Dar în fața tulburării lui Richard nu mai avu curajul să continue.

— Atunci, drum bun, zăpăcitule și, pentru că le vei vedea înaintea mea pe mama și soția ta, sărută-le din partea vechiului lor prieten.

Nu numai gelozia era aceea care îl împingea pe Richard să se întoarcă acasă cu 24 de ore mai devreme. El se grăbea s-o strîngă pe Lidia la pieptul lui, dar nu îndrăznea s-o recunoască în fața lui Mérivet, să-i mărturisească faptul că după ce suportase mai bine de un an lipsa soției, i se părea de neiertat să mai petreacă încă o zi fără ea.

Sosind dimineața la Villeneuve-Saint-Georges, vizitiul unei vechituri de omnibus, considerîndu-l așa cu bunăvoință, într-o haină albastră, avînd o mîrțoagă costelivă și șchioapă, se angajă să-l ducă pe el și bagajul lui la Uzelles. Mergeau încet cu pas de melc și cum soarele urca pe cer, cum pielea vechii droaște se încinsese emanînd un miros grețos de mîncăruri și tutun, Richard se așeză pe capră lîngă vizitiu, care, după un pahar de vin alb înghițit pe cînd făcea curba spre Château Frayé, devenise vorbăreț. Fusese trompetist în regimentul 3 vînători pe vremea cînd la comanda acestuia se afla ducele d'Alcantara.

— Strașnic individ, ducele ăsta, înnebunea toate femeile pe unde trecea. Nu-i de mirare că și-a distrus măduva. Pe cît se pare, fi-su, micuțu *Charles six*, se răsfață cu aceleași distracții. Acum un an o ștersese cu nevasta unui fermier de pe aici. La ultima serbare de la Schit numai despre asta se discuta. Poate și domnul călător a auzit vorbindu-se.

Richard făcu un semn de negație și nu mai scoase nici un cuvînt tot drumul. După mai multe încercări nereușite de-a intra în vorbă cu el, vizitul, care îl auzise fredonînd printre dinți, își închipui că clientului îi place muzica și,

luînd de sub scaunul trăsurii o trompetă turtită, mîncată de cocleală, încep să cînte toate semnalele regimentului 3. Tinicheaua asta, ale cărei sunete stridente îi spărgeau timpanele, îl obosi curînd pe Richard ; apoi, cum apropiindu-se de casă oamenii întîlniţi pe cornişă îl cunoşteau, şi rămîneau uluiţi de acest echipaj, după ce trecu pe Draveil coborî şi intră în pădure, în timp ce omnibusul îşi continua drumul, cu muzică, în plin soare. În realitate, poveştile vizitiului îi aţîţaseră curiozitatea răutăcioasă de a sosi pe neaşteptate.

— Ce face ea ? Se gîndeşte oare la mine ?

Aşa se întreba în ritmul unui mers iute, călcînd fără zgomot pe muşchiul elastic al unei înguste poteci ce ducea spre Chêne-Prieur. Clopotul de prînz sună la Mica Parohie a cărei clopotniţă o recunoscu în dogoarea vibrantă a cîmpiei. Se oprise să asculte acest timbru cunoscut cînd, aproape de el, auzi trosnetul unor ramuri ca şi cînd cineva ar fi fugit în grabă ; în acelaşi timp zgomotul unei unelte — un hîrleţ — pe care îl zări aruncat peste unul dintre acele muşuroaie din care se adună ouă de furnici pentru hrana fazanilor.

Fără să se mai gîndească la asta, îşi continuă mersul rapid, pe care, fără să vrea, şi-l iuţea pe măsură ce se apropia de casă, ajungînd astfel curînd la rondul de la Chêne-Prieur, de unde porneau mai multe alei, iar la capătul uneia dintre ele se zărea portiţa ce dădea în parcul său. De departe, portiţa, închisă de obicei, i se păru acum deschisă şi în faţa ei un du-te vino de lume, ceea ce-l surprinse. Oamenii ieşeau fugind din parc şi o luau la dreapta, spre pădure, unde, în poieniţa plină de lumină se distingea lumea adunată ca o pată întunecată şi mişcătoare. Se îndreptă şi el într-acolo foarte intrigat de tăcerea fantomatică a mulţimii. Se aflau acolo oameni de pe domeniu, din Soisy, din Draveil, paznici, jandarmi. Ce se întîmplase oare ? Desigur un lucru trist de vreme ce, odată

cu el, căruţa grea a lui Foucart venea zgîlţîindu-se peste făgaşurile lăsate de cărbunari.

— Uite-l pe domnul Richard, zise cineva.

Pe dată mulţimea se dădu respectuoasă în lături, lăsînd să fie văzuţi, deoparte, în picioare, strînşi în cerc, judecătorul Jean Delcrous şi grefierul său, doctorul din Soisy, cel din Draveil, care discutau încet cu domnul Alexandre în faţa unei forme nemişcate, întinse în iarbă, din care nu se vedeau decît picioarele cu jambiere înalte, restul corpului aflîndu-se sub o umbrelă mare, galbenă care îl adăpostea şi îl ascundea.

— Ah ! dragul meu Fénigan, e îngrozitor ! şopti magistratul cu o intonaţie rece, oficială, dînd mîna cu Richard fără să fie cîtuşi de puţin surprins că-l vede acolo. Celelalte persoane din grup îl salutară cu un aer întristat, dar nici unul nu-l lămuri în privinţa accidentului.

— Cine e ? întrebă el străbătut deodată de o bănuială care îi albi buzele şi îi făcu ochii să strălucească.

Delcrous îl privi, uluit.

— Cum, nu ştiţi ?... E prinţul Olmütz, mort probabil de două-trei zile, pe care l-am aşezat în locul şi în poziţia în care Alexandre l-a găsit azi-dimineaţă.

La cererea judecătorului, grefierul îi citi încet lui Richard prezentarea pe care tocmai o notă după cele dictate de fostul valet.

...Plecat de la Grosbourg vineri seara după cină, prinţul nu mai apăruse pînă luni dimineaţa, dar nimeni de la castel nu se neliniştise, mai ales în primele două zile, pentru că obişnuia să facă asemenea escapade. Se alarmaseră abia duminică seara, văzînd că nu apare nici la cina la care urma să fie sărbătorit cu prilejul împlinirii a 19 ani şi unde erau invitaţi toţi cei din împrejurimi. Totuşi, pentru a nu o înspăimînta pe ducesă, salonul rămăsese luminat pînă tîrziu de tot şi tineretul dansă un menuet învăţat pentru o asemenea ocazie. Luni dimineaţa

încă de la prima oră, generalul, care nu închisese ochii toată noaptea, trimise după domnul Alexandre și îi mărturisi îngrijorarea lui ascunsă. Domnul Alexandre zîmbi încă de la primele cuvinte.

— Dar, domnule general, l-am văzut pe domnul Charlexis.... L-am văzut alaltăieri...

— Unde ? întrebă tatăl, fericit de-a binelea.

— În pădure, mereu în același loc... Într-un colțișor din pădurícea Sénart, în zona de la Chêne-Prieur, unde de vreo lună, în fiecare după-amiază, culcat printre ferigi și adăpostit sub o umbrelă mare, prințul așteaptă... pe cine ?... n-am avut niciodată curiozitatea să aflu, dar dacă domnul general dorește....

— De fel. Mă mir numai de ce, deși cîmpul său de manevră e atît de aproape, nu s-a întors la Grosbourg să-și liniștească mama. Dacă îl vezi azi, te autorizez să-i tulburi incognito-ul întîlnirii și să-i spui asta din partea mea.

Domnul Alexandre îi promise și, fără să mai aștepte după-amiaza, cum se întorcea la Uzelles, îi veni ideea să dea o raită prin pădure, de-a lungul parcului. În apropiere de portița lui Fénigan, împins de un sentiment inexplicabil, se aplecă și privi în depărtare spre pădure, în direcția în care prințul stătea de obicei. Lucru ciudat, deși era abia opt dimineața, umbrela aștepta larg deschisă în rouă și în iarba foarte țepoasă din partea aceea. Îndrăgostitul însuși era acolo, adormit desigur, căci domnul Alexandre nu primi nici un răspuns deși îl strigase de două ori. Atunci....

Aici depoziția se întrerupea și grefierul se întoarse spre Alexandre care reluă :

— Atunci, domnilor, am dat la o parte umbrela și a apărut un lucru atît de înspăimîntător încît am luat-o la goană strigînd. Grădinarii domnului Richard m-au auzit și au venit în fugă din toate părțile, dar pînă cînd n-au sosit

autoritățile din Corbeil n-am lăsat pe nimeni să se apropie de corp, să atingă sau să miște ceva.

Se auzi un murmur de aprobare.

— E sigur mort ? întrebă Fénigan, pradă unei tulburări de nespus în care se ghicea mai mult un sentiment de ușurare decît de groază.

Magistratul și grefierul schimbară un surîs macabru.

— Fără nici cea mai mică îndoială... puteți să vedeți singur, zise Delcrous, arătînd spre ceea ce fusese prințul d'Olmütz, hoțul de inimi, irezistibilul tînăr ce poseda acea *cavata*, devenit o formă hidoasă, de nerecunoscut, un cap de mort ce n-a fost bine curățat de piele, veritabil schelet, pe alocuri cu porțiuni de oase lustruite și albe ca fildeșul și cu bucăți de carne desprinse în fîșii sîngerînde. În orbitele zgrunțuroase ale ochilor, în gură, în nări și urechi, în jurul maxilarului strîmbat din cauza unei rămășițe de mușchi, mișunau nenumărate furnici roșii, viermi, svabi. Așa arăta ceea ce atîtea femei iubiseră, mîngîiaseră, acela care îi făcuse pe bărbați să înnebunească din cauza geloziei.

Cu toate că era împinsă înapoi de jandarmi, luîndu-se după Richard care înaintase spre cadavru, mulțimea curioasă se dădu înapoi îngrozită. Cei ce văzuseră povesteau celorlalți cu exclamații de milă, redînd într-un limbaj familiar imaginea „capului găurit ca o strecurătoare“. Dar cum se întîmplă mereu în cazul dramelor macabre, se făcură auzite și cîteva rîsete înnăbușite. Brusc se restabili însă liniștea, tulburătoarea liniște a mulțimii înconjurată aici de bîzîitul musculițelor în luminiș, de zumzetul, de viermuiala tuturor gîngăniilor în iarbă. La un semn al magistratului căruța care ducea morții înaintă atingînd ușor ramurile joase și cei doi paznici de vînătoare așezară corpul pe ea, unul dintre ei avînd delicatețea să-i acopere capul cu un fular. Doar cît făcuseră cîțiva pași și cei doi aveau tunicile albastre năclăite de insecte și de sînge.

— Unde îl duceţi ? îl întrebă încet Richard pe Delcrous, silindu-se să folosească o intonaţie îngrijorată.

— La Grosbourg, pe drumul edecarilor, ca să nu-i chinuim prea mult pe părinţii pe care Alexandre s-a însărcinat să-i anunţe. Familia d'Alcantara posedă pe proprietatea lor un cavou al familiei şi înhumarea va avea loc imediat. Cît despre o autopsie judiciară, nu cred că cei doi Esculapi în mare ţinută vor şti să se achite singuri de această datorie. Capul ăsta sfărîmat, îi pune în încurcătură. Ei presupun o moarte subită datorită unei comoţii, accident frecvent în familie, care l-ar fi surprins pe tînărul prinţ sub umbrelă. Şi eu sînt de aceeaşi părere, altfel ar trebui să ne imaginăm un asasinat, urmat de plasarea corpului în poziţia şi sub adăpostul obişnuit, ceea ce ar însemna o rafinată ferocitate... şi pentru ce ?

Mergeau discutînd în urma tristei căruţe, escortată de domnul Alexandre şi de jandarmi pe drumul îngust, pietros şi hîrtopit ce mărgineşte parcul familiei Fénigan. Mulţimea se împărţea încet în grupuri gălăgioase, împrăştiindu-se pe cărările pădurii, cînd, brusc, dominînd zgomotul paşilor, scîrţîitul roţilor, vocea lui Richard îl interpelă cu duritate pe căruţaşul care trăsese de hăţuri cu intenţia de a întoarce pentru a intra în parc.

— Ei, tu, de colo, pe unde-o iei ?

La răspunsul omului că, după spusele lui Alexandre, trecînd prin proprietate ar cîştiga o jumătate de oră bună, Richard zbieră mînios :

— Niciodată ! mă opun... De ce se amestecă servitorul ăla murdar ?

Delcrous tresări la nervozitatea vocii şi a gestului ce treziră imediat în el mii de gînduri, aproape bănuieli, pe care le îndepărtă însă pe dată ca urmare a unei simple reflecţii.

— Da, e fostul amant al nevestei lui ; dar totul s-a sfîrşit de mult, iar soţii se împăcaseră. Judecătorii de instrucţie văd însă peste tot numai asasini. Pentru o primă afacere pe care mă însărcinez s-o rezolv să ne ferim de ridicol...

Ajuns în faţa portiţei, el se întoarse ca să-i dea cîteva indicaţii grefierului său, îi salută pe medici şi, trecîndu-şi braţul pe sub cel al lui Fénigan, îl trase cu dezinvoltură în parc.

— Acum să mergem să le întîlnim pe doamnele dumitale. Le-am promis azi dimineaţă că voi veni să le dau veşti de îndată ce-mi voi termina corvoada. Mi-au spus chiar că nu vă aşteaptă decît mîine.

— Aşa-i, numai că m-a amuzat ideea să vin mai repede cu-o zi, întorcîndu-mă prin pădure ca să le fac o surpriză. Surpriza am avut-o însă eu, şi una într-adevăr înspăimîntătoare.

Tonul era sincer, la fel şi emoţia care se citea pe chipul deschis şi voinic, ars de siroco. Judecătorul se scuză pentru bănuiala pe care o avusese o clipă şi pentru a se explica puţin acuză în mod deschis starea de fericită exuberanţă în care se afla ;

— Într-adevăr, dragul meu Richard, e un accident groaznic ; dar, trebuie să-ţi mărturisesc, sînt, pe de altă parte, atît de fericit, încît îmi vine foarte greu... Ştiai despre proiectele mele în privinţa verişoarei tale Élise ? Mi se pare că i-a dat un răspuns favorabil mamei dumitale care, în harababura din casă n-a putut să-mi spună decît cîteva cuvinte... Ah ! iată-le pe doamne.

Departe, pe alee, doamna Fénigan şi Lidia tocmai îşi făcuseră apariţia. Întîmplător, în dimineaţa aceea, devreme, cînd nevasta grădinarului venise foarte tulburată să le anunţe lugubra descoperire a lui Alexandre de pe peluză, ele se aflau amîndouă în livadă ca să culeagă trandafiri. Mica foarfecă cu mîner de fildeş pe care o mînuia Lidia îşi continuase treaba — lucru pe care doamna Fénigan îl observase — fără nici cea mai mică ezitare, fără nici un tremur. Lidia se mulţumi cu o reflecţie, spusă cu jumătate de voce :

— Ce fericire că Richard nu s-a întors încă ! urmată de alta pe care însă n-o rosti :

— După amenințările cu moartea împotriva prințului n-ar fi ezitat să-l acuze, chiar eu aș fi putut crede...

Ideea asta n-o mai părăsi și cînd Delcrous, convocat din Corbeil, se opri o clipă la castel, auzindu-l discutînd cu grefierul său posibilitățile accidentului, era gata să se felicite cu voce tare pentru că soțul ei lipsea, dar un instinct misterios se împotrivi. Se poate imagina astfel tulburarea tinerei femei cînd observă spre amiază geamantanul și sacoșa lui Richard în fața Pavilionului.

— Au sosit cu omnibusul de la Villeneuve, îi spuse grădinăreasa... Domnul Richard a luat-o prin pădure.

Lidia simți că moare, copleșită de convingerea : el l-a omorît pe Charley...

Își imagină fulgerător drama. Soțul ei sosind cu o zi mai devreme ca s-o surprindă, prințul ascuns lîngă grilaj, întîlnirea dintre cei doi bărbați, criza de furie, omorul. Amănuntele rămîneau inexplicabile, dar, în uimirea și admirația ei nu se oprea asupra lor căci ea îl admira pentru că el, timidul și neajutoratul, bărbatul-copil, pe care îl credea capabil numai de lacrimi și văicăreli, îndrăznise să facă acest lucru. Era așadar îndrăgostit și gelos ! Simțea în ea, în senzația de groază pe care-o încerca, un sentiment înălțător de tandrețe, de recunoștință, febra plăcută a iubirii ce crescu și mai mult cînd. la o curbă a aleii, Richard îi apăru în față bronzat, slăbit de arșița Africii, cu privirea strălucind de bucurie, emanînd din întreaga ființă ceva viril, hotărît, pe care ea nu-l cunoștea.

Sprijinită de brațul Lidiei, căreia îi încetinea mersul, mama îi strigă de departe fiului, rostind nerăbdătoare :

— Ce idee să nu ne anunți ! Știi că ne-am speriat văzîndu-ți bagajele ! și nimeni lîngă ele... Mai ales după povestea asta îngrozitoare...

— Într-adevăr, bietele mele iubite, mi-am ales rău ziua.

Se întrerupse ca să sară de gîtul maică-si, strîngînd-o la pieptul lui, în același elan, și pe Lidia, al cărui obraz a fost însă obligat să-l caute sub un larg capișon roz. Îl simți înghețat și tremurînd atît de tare încît remarcă acest lucru cu voce tare. Ea nu răspunse și doamna Fénigan, înțelegînd că aveau nevoie să rămînă singuri, porni în fața lor alături de Delcrous.

Richard. beat de bucurie, își strîngea soția sub braț, așa cum un sărac își ține strîns pîinea, sau cel ce e gata să se înece colacul de salvare ; se oprea la fiecare pas s-o privească, s-o întrebe privind-o în adîncul ochilor :

— De ce tremuri ? de ce ai mîinile și buzele înghețate ?... Întoarcerea mea surpriză te-a tulburat, dar acum a trecut... Nu e mai curînd din cauza groazei, a emoției pe care ți-a provocat-o moartea asta ?

— Oh ! nu, răspunse ea cu o sinceritate în privința căreia nu te puteai îndoi.

El insistă :

— Trebuie să-mi spui, vezi, acum pot să aud orice...

— Era de mult mort pentru mine, o știi... Nu, Richard, nu e asta.

— Atunci, ce ?... nu ești fericită că mă vezi ? Scrisorile tale erau totuși atît de tandre...

— Sînt mai iubitoare decît ele, dragul meu Richard, și foarte mulțumită că sînt din nou lîngă tine. Ah ! foarte... foarte, ți-o jur.

Tremurînd de încordare, Lidia se lipea de el cu buzele pecetluite. vibrînd din cauza unei mărturisiri sau a unei întrebări pe care nu îndrăznea s-o rostească. Iar Richard, în timp ce discuta despre lucruri neutre, ca un prim contact între inimi despărțite de multă vreme, căuta explicații, făcea presupuneri. În anumite clipe prin ochii lui mari și buni treceau fulgere de furtună împotriva banalităților pe care le discutau. Bănuieli sinistre, pe care zadarnic încerca să le-alunge, îl obsedau și ajungea să-și

pîndească soția cu aceeași privire îngrozită și temătoare cu care și ea i-o căuta pe-a lui.

În fața lor, la brațul doamnei Fénigan, judecătorul Delcrous delira de fericire aflînd că Élise era gata să consimtă. Se vedea în ajunul căsătoriei, se gîndea să-și dea pisicile și perușul, familia lui de holtei bătrîn, o consulta pe mama lui Richard în privința viitorului domiciliu, a alegerii martorilor...

— Fără povestea asta macabră de dimineață i-aș fi putut cere ilustrului meu prieten, ducele d'Alcantara...

Sprîncenele încruntate ale doamnei Fénigan îl avertizară să nu mai continue.

— Ați uitat, domnule, că între Grosbourg și Uzelles nu va mai exista nimic comun ? Dumnezeu mi-e martor că nu le mai doresc vreun rău după lovitura pe care au suportat-o, dar noi am fost atît de nefericiți din cauza acelor oameni...

— Scuzați-mi stîngăcia, doamnă, zise Delcrous, tulburat, de vină e fericirea mea excesivă...

Sprîncenele aspre rămăseseră încruntate. Cuvîntul *fericire* rostit atît de aproape de o altă mamă, aflată vis-à-vis, căreia i se aducea fiul pe căruța grea a morților, li se părea necuviincios. Din fericire, la vestea că domnul judecător de instrucție era reclamat la Grosbourg, discuția a fost întreruptă ; Alexandre, care venise să-l caute cu cabrioleta, aștepta în drum. Emoția Lidiei crescu în mod vizibil la această veste și, în timp ce magistratul se scuza în fața gazdelor, Richard se întreba dacă ea nu-i va leșina în brațe.

De-abia așezat lîngă Alexandre, Delcrous, captivat de interesul și misterul dramei pe care era însărcinat s-o rezolve, se informă în privința moralului de la castel.

— Cred că doamna Ducesă nu bănuiește încă nimic, răspunse bătrînul servitor pe un ton rezervat... Cît despre general, a primit această nenorocire cu un curaj deosebit ; ne-a cerut să depunem corpul într-o mică clădire numită *Fantoma*, unde se poate ajunge fără să treci pe la castel...

— Ce se vorbește în ținut ? Ce cred oamenii ? Părerea medicilor concordă cu cea a oamenilor ?

Fostul servitor schiță un gest vag :

— Vedeți, domnule judecător, ceea ce vorbesc oamenii de la țară s-ar putea afla, la o adică. Ceea ce gîndesc, asta e altceva.

— Dar, dumneata, domnule Alexandre ?

— Ah ! eu...

Pentru a evita să se pronunțe, se prefăcu e atent la saltul înspăimîntat al calului... Sosiră la plopii de lîngă pod. Voci pițigăiate urcau dinspre șlepul-spălătoric, iar cearșafurile întinse jos, în cîmpie, se legănau pe sfori în adierea ce venea dinspre rîu.

— Dacă grefierul dumneavoastră ar fi putut consemna ce se vorbește aici de azi dimineață, continuă curtezanul bătrîn, îndreptîndu-se pentru a fi văzut de cît mai departe alături de judecătorul de instrucție, în trăsura familiei d'Alcantara, ați ști probabil ce se spune despre întîmplare, fără de care...

După modul în care buzele-i subțiri se strînseră, magistratul înțelese că nu va scoate nimic de la acest Frontin corcit cu țăran, ai cărui ochi mici păreau totuși bine informați, dar nu se lăsă impresionat, încredințat că, în cabinetul său din Corbeil, Alexandre, acest vîrcolac al țăranilor atît de rezervat și închis, se va risipi în flecăreli de la primele somări ale justiției.

Coborînd pe peronul gol din fața uneia dintre porțile mai mici de la Grosbourg, Delcrous se trezi pe terasa de pe malul apei unde ducesa, cu pălăria pe cap, gata să iasă, discuta aprins cu soțul ei și cu maestrul Jean, așezați pe banca ce se sprijinea de tufișul de lemn-cîinesc de lîngă terenul de tenis. Văzîndu-l, chipul slăbit al generalului își reveni și el îi strigă încă de departe, pe cînd

ochii profesorului, aveau în spatele ochelarilor, o mimică excesivă.

— Dragul meu, ajută-mă; ajută-ne să o liniştim pe această biată contesă care crede că îi ascundem ceva.

Delcrous îi răspunse pe acelaşi ton :

— Deci, nu aveţi încă nici o veste, domnule general ?

— Nu ştiu nimic în continuare ; pentru asta v-am rugat să veniţi, deoarece, mărturisesc că am început să fiu neliniştit.

— Treaba e... zise judecătorul mîngîindu-şi favoriţii cu nu gest încurcat.

Ducesa care rîcîia pietrişul cu vîrful de fier al umbrelei îi învălui pe cei trei bărbaţi într-o privire bănuitoare. Avea obrajii plumburii, tenul gălbui bătînd în negru, îmbătrînise în două zile. Ea îi simţi uniţi împotriva ei în aceeaşi minciună, ferm hotărîţi să nu-i spună nimic din ceea ce nici ea nu îndrăznea să ghicească, şi, adresîndu-i-se profesorului, ca fiind cel mai timid, rosti :

— Îmi trebuie cheia de la *Fantomă*, mă auziţi, maestre Jean ?

— Desigur, doamnă ducesă... dar nu prea ştiu... se bîlbîi bietul om. Chiar prinţul a închis-o... mingile de tenis se rostogoleau acolo rătăcindu-se... a păstrat-o probabil în buzunar.

— S-o mai căutaţi, repet, am nevoie de cheie înainte de ziua de mîine.

Pe cînd se îndepărta, generalul zise foarte tare, ca ea să-l poată auzi :

— Vai ! imaginaţiile astea muiereşti... N-a visat oare ducesa azi-noapte că fiul ei a fost găsit înecat în acest pavilion pentru muzică numit, nu ştiu de ce, *Fantoma*, în care n-a existat niciodată nici un strop de apă !

El îi făcu semn lui Delcrous să se apropie şi, indicînd cu bastonul mica clădire de cărămidă roşie ascunsă de verdeaţă, îi spuse :

— Ştiţi că e acolo şi că autopsia trebuie făcută în seara asta. Vreau să fie pus cît mai repede în sicriu ; maică-sa ar înnebuni dacă l-ar vedea aşa... Ah ! dragul meu Delcrous, am asistat în viaţa mea de soldat la omoruri cumplite, dar cînd am văzut ce-mi aduc din băiatul meu, din acel frumos blondin, chiar în locul ăsta unde, acum nici măcar opt zile, juca...

Se opri în faţa imaginii strălucitoare a lui Charley, atît de prezent încă în tot ceea ce i se părea că aude : rîsul lui, strigătele de pe peluză... „Play", în bîzîitul albinelor din jurul tufişurilor de lemn-cîinesc. După o lungă tăcere magistratul vorbi primul, tot cu jumătate de voce :

— Ne-am înţeles, domnule general. Doctorii vor fi aici înainte de căderea nopţii, dar dacă nu-şi schimbă părerea, cred că vor declara autopsia inutilă, gîndind la fel ca mine, că prinţul a fost doborît fulgerător de comoţie.

— Sînt cu totul de altă părere, zise ducele d'Alcantara fără ca vreo cută de pe chipul său palid să se clintească... Înainte de toate aş dori însă să vă pun o întrebare... Cum de aţi fost însărcinat să faceţi constatări în această groaznică afacere ?

Delcrous, uşor tulburat, răspunse :

— Pentrul bunul motiv, domnule duce, că judecătorul nostru de instrucţie este în concediu de sănătate, că procurorul Republicii îşi face călătoria de nuntă...

— Dar, oare, nu visezi să ţi-o pregăteşti şi pe-a dumitale ?

— Eu, călătoria mea de nuntă ?... exclamă magistratul Delcrous surprins să-şi vadă proiectele cunoscute şi încă într-un loc atît de sus.

— Nu e vorba să luaţi în căsătorie o verişoară a familiei Fénigan, divorţată, fată drăguţă, avere frumuşică ?

De pe banca de unde stăteau vedeau etajate pe colina din faţă pavilioanele de la Uzelles şi lunga alee de carpeni care ducea pînă la faţada principală. Cît de precaut

și discret era, magistratul nu îndrăzni să-și renege speranțele în fața acestor pietre și arbori care îi erau confidenți și martori ; el mărturisi că, desigur, urmau să fie fixate niște amănunte, dar că, în principiu, această căsătorie părea hotărîtă.

— Atunci dragul meu... și vocea generalului căpătă la fel ca și ochii lui fără viață intensitatea unei trăiri pătrunzătoare și vibrante... e absolut necesar să transferați anchetarea cazului unuia dintre colegii dumneavoastră pentru că fiul meu a fost victima unui asasinat, iar asasinul nu e altul decît viitoarea dumitale rudă prin alianță, Richard Fénigan.

Într-un elan de indignare, aproape firească, Delcrous se ridică în picioare.

— Ce tot spuneți, domnule duce ?

— Nimic din ceea ce n-aș putea să dovedesc... Maestre Jean, vreți, vă rog, să citiți domnului...

Degetele speriate și tremurătoare ale profesorului scoseseră dintr-o geantă de marochin pusă pe genunchi, punîndu-le în fața ochilor lui Delcrous, acele biete scrisori în care Richard, furios că nu putea să se înfrunte niciodată cu nimeni, delira, repetînd pe toate tonurile și în toate felurile :

— Nu vrea să se bată, ei bine ! îl voi ucide, îl voi ucide.

La un semn al generalului, maestrul Jean adăugă cu vocea lui bolnavă, ce de-abia se mai auzea :

— Și domnul ăsta nu s-a mulțumit numai să le scrie. De două ori, domnul Fénigan, vorbind cu mine, le-a proferat, jurînd să-l aștepte pe prinț la o răspîntie de pădure și să-i facă zob simpaticul chip cu lovituri de cizmă, așa cum procedase și cu medalionul lui.

— Ce părere ai despre astea, dragul meu ? întrebă generalul.

— Mărturisesc, răspunse Delcrous că bănuielile mele s-au îndreptat în primul rînd spre el. Dar există imposibilități flagrante. Întoarcerea soțului, atît de neașteptată,

adevărat —, nu datează însă decît din dimineața asta, pe cînd crima e de mai multe zile. Altfel, insectele pădurii...

Nu îndrăzni să-și termine fraza în fața tatălui care reluă cu mult calm :

— Asasinul n-a lovit probabil el însuși..., totuși amenințările sale contra simpaticului chip care îl scotea din minți au fost prea bine precizate în gelozia sa, în turbarea sa, ca să nu fie amestecat în asta. Crede-mă, Delcrous, nu știu cum s-a întîmplat acest lucru cumplit, dar recunosc aici amprenta pasiunii, ghearele ei... E Richard, vă spun că e el... Și dacă, din greșeală, îl veți lăsa să vă scape, dacă nu-l veți aresta, și încă repede, veți fi acuzat că vă menajați familia și ați putea plăti scump treaba asta.

Delcrous tresări :

— Vai ! domnule duce...

— E foarte simplu. Telegrafiați la Versailles să vi se trimită un înlocuitor.

Magistratul, care își cîntărea șansele, se gîndi cîteva secunde apoi rosti, schițînd un gest emfatic :

— Domnule general, aici e vorba de conștiință, vă cer pînă la noapte răgazul de-a lua o hotărîre.

XVII

CELE DOUĂ GREȘELI

În timp ce această dezbatere sinistră avea loc sub umbrarele de la Grosbourg, de partea cealaltă a rîului, pe pantele descoperite, acolo unde livada familiei Fénigan își etalează spalierele pline de zumzetul viespilor, umbrarele boltite de viță, aleile mărginite de pomi fructiferi, chirciți și pitici asemenea arborilor chinezești, Ri-

chard se plimba împreună cu maică-sa, înduioşat de felul în care ea îl adăposteşte ca pe-un copilaş dus de mînă sub o umbrelă obsedată de temeri, pe vigurosul corsar care păşeşte discutînd alături de ea. Lidia rămăsese în salon să întîmpine musafirii, căci lunea e ziua de primire a doamnelor Fénigan şi drama din dimineaţa aceea provocase o creştere a numărului de vizitatoare, curioase să afle amănunte, curioase îndeosebi să studieze chipul şi atitudinea tinerei femei în faţa acestei catastrofe.

Cu toată tulburarea şi în ciuda dorinţei de a fi lîngă soţul ei, — Lidia înţelesese că era datoare, pentru siguranţa lui Richard, pentru demnitatea familiei lor, să înfrunte curajoasă aceste vizite exagerate şi răuvoitoare. Ce însemna un asemenea sacrificiu al orgoliului faţă de ceea ce el a îndrăznit să facă pentru ea ? Şi în timp ce loviturile de clopot se repetă tot mai des la poarta castelului, mama, care, din fundul livezii, îi recunoaşte pe vizitatori, îi anunţă, pe măsură ce sosesc, fiului ei :

— Asta e brecul de la Château-Fravé, astea sînt micile evreice de la Mérogis... Într-adevăr, dragul meu copil, soţia ta a făcut bine că-i primeşte... Dacă s-ar fi sustras vizitelor de azi, Dumnezeu ştie ce ar fi spus şi presupus toată lumea asta.

— Ce ar fi putut să creadă ? o întrebă Richard încet.

Ca să fie şi mai siguri se refugiaseră pe ultima alee, între răzoarele de garoafe şi regina nopţii în numeroase culori, cu miros de piper şi tămîie.

— Cine ştie ? răspunse ea... Că moartea prinţului o afectează mult pe Lidia, că se ascunde să nu fie văzută... Lumea e atît de rea !

Richard respiră uşurat ca şi cînd s-ar fi aşteptat la presupuneri mult mai cumplite.

Mama continuă :

— Oricît de crud şi prematur s-a sfîrşit această viaţă, a crede că iubitei noastre i-a stors vreo lacrimă ar însemna să nu-i cunoşti firea mîndră... Mai întîi că nu l-a iubit

niciodată pe Charlexis ăsta... apoi atîta laşitate şi cruzime i-au inspirat în cele din urmă ura şi nevoia de răzbunare... Mi-amintesc că la Quiberon, în delirul ei, am auzit pînă şi ameninţări cu moartea.

— Taci, taci, şopti fiul iute în faţa unui băiat grădinar care trecea cărînd nişte rame de sticlă.

Cînd acesta se îndepărtă o întrebă pe maică-sa cu oarecare jenă :

— Ştii cumva că... celălalt... în sfîrşit, Charley... dădea tîrcoale pe aici de la un timp ?

— Am aflat azi-dimineaţă ; nici soţia ta nu ştia... Cel puţin aşa mi-a spus şi nu mă îndoiesc niciodată de cuvîntul ei ; acum o cunosc mult prea bine.

Richard se opri în mijlocul aleii foarte emoţionat.

— De vreme ce o cunoşti, ai putea să-mi spui ce înseamnă tulburarea asta, reţinerea asta pe care o are faţă de mine de cînd am sosit ? Simt că o apasă o mărturisire pe care nu îndrăzneşte să mi-o facă. M-am gîndit o clipă că arătarea asta din pădure, hidoasă, colcăind de viermi...

— Dar ea n-a văzut nimic.

— Da, ştiu asta, am să caut în altă parte... Ah ! nu-ţi fie teamă, nu sînt ideile mele negre care-mi flutură prin cap urmărindu-mă... M-am vindecat, şi asta pentru totdeauna... Numai că Charlexis ăsta cu două feţe şi complicat ca şi numele lui avea un suflet infernal şi mă întreb dacă nu cumva, furios, văzînd că Lidia îi scapă, n-a încercat din nou să pună stăpînire pe ea printr-o nouă mîrşăvie... Presupun că a păstrat scrisori, vreo fotografie intimă şi că în lipsa mea a folosit-o ca pe-o momeală, ca pe-o ameninţare pentru a obţine mai întîi o întîlnire...

— Ah ! Doamne, într-adevăr, îmi aduci aminte...

Doamna Fénigan a fost întreruptă de două puternice lovituri de clopot ce veneau dinspre curtea interioară :

— Lidia a trimis să mă caute, pariez. Salonul este probabil arhiplin...

Ea înţelese gestul fiului ei.

— Dar, mai-nainte, să-ţi termin istorisirea... Deci, vinerea trecută, zi de tîrg în Corbeil, am dus-o cu mine pe Lidia care nu mai ieşise de la plecarea ta...

Mama înaintează cu prudenţă pe tărîmul acestei povestiri a întîlnirii cu prinţul la bijutier ; insistă asupra palorii tinerei femei cînd ieşise din magazin, a acelei puternice emoţii care dovedea îndeajuns faptul că întîlnirea fusese neaşteptată şi, continuînd să se teamă de vreo izbucnire a sărmanului gelos, adăugă :

— Dacă Lidia nu ţi-a vorbit despre asta în scrisorile ei este pentru că am implorat-o eu să n-o facă... Mă auzi, băiatul meu ? Nu trebuie să te superi pe ea pentru asta, eu, numai eu am fost aceea care...

Richard nu se îndoieşte nici o clipă de adevărul celor spuse de maică-sa, de cinstea soţiei. El îşi aminteşte doar de îngrozitoarea scenă, atît de diferită, la care a fost martor în aceeaşi livadă de-abia cu cîteva luni în urmă. Cîte lucruri s-au petrecut de-atunci, ce mult s-au transformat sentimentele lor ! Grav, el luă în palme bătrînele mîini iubite ale mamei sale apărate de mănuşile de grădinar şi le apasă cu înflăcărare pe buze.

— Nu-ţi fie teamă, mamă iubită, de-acum am încredere în Lidia la fel ca în tine... dar ceea ce mi-ai povestit îmi confirmă întreaga ei nelinişte. Acum ştiu, ghicesc...

— Ce ? ce s-a-ntîmplat ? ce bănuieşti ?... Mă înspăimînţi într-adevăr...

Încă un dangăt de clopot şi aproape imediat un servitor îşi făcu apariţia căutînd-o pe doamna Fénigan. Chiar la asta se gîndea şi ea, la faptul că prezenţa ei în salon devenise indispensabilă. Îndepărtîndu-se, îi aruncă lui Richard pe un ton aparent vesel, căci îngrijorarea copiilor ei începuse s-o cuprindă şi pe ea :

— Am să-ţi trimit soţia, încearcă s-o faci să-ţi mărturisească.

Cu coatele sprijinite de zidul scund ce avea în partea de sus un brîu de cărămidă, care desparte livada de întinsul cîmp de ovăz ce coboară în pantă spre Sena. Richard se gîndeşte îndelung, nemişcat... S-o facă pe Lidia să mărturisească, la ce bun ? Convingerea lui era stabilită... Între ea şi fostul ei amant mai existaseră unele legături, jignitoare, degradante, Aşa puteau fi explicate tîrcoalele pe care prinţul le dădea în jurul parcului, întîlnirea din Corbeil. Hăituită, prinsă între îndrăzneala acestui mizerabil şi întoarcerea soţului, ea s-a dus fără să ezite la o ultimă întîlnire ca să capete cu orice preţ acel zălog, scrisoarea sau fotografia care rămăsese în mîinile ticălosului. Acolo, în faţa condiţiilor prea neruşinate, biata fată se răzbunase, se apărase şi, la fel ca în seara de la Quiberon, se folosise de o armă, dar de data asta cu mai multă siguranţă şi nu împotriva ei... După moartea bărbatului, supărarea îi trecuse şi rămăsese uimită, înspăimîntată de crimă, simţind nevoia, atît de omenească, să se destăinuie mai ales soţului, singurul capabil s-o ierte, s-o înţeleagă. Iată de ce se strîngea lîngă el cu ochii în ochii lui, ca pentru a-i spune :

— Mi-e frică, mi-e ruşine...; ascunde-mă, salvează-mă.

Ce să facă ? Cum să primească această îngrozitoare mărturisire altfel decît deschizîndu-şi cît mai larg inima şi braţele ? Nu era şi el răspunzător de ceea ce se întîmplase ? Nu-i spusese el, încă de cîteva ori, şi cu ce accent de disperare :

— Atîta vreme cît omul ăsta va trăi noi nu vom putea fi fericiţi... mă voi gîndi mereu că ai fost a lui, mereu îmi va fi teamă că te posedă încă.

Putea s-o urască pe soţia lui că îl eliberase în sfîrşit ? Oare nu acestui sentiment — de a fi acum singurul care putea s-o dorească, s-o posede pe această încîntătoare fiinţă — îi datora în momentul de faţă senzaţia că sufletul, răscolit de o inexplicabilă bucurie, i se umple la fel ca odinioară, că era fermecat de tot acest orizont familiar, —aceste unduiri tremurătoare ale grîului şi ovăzului

răvășit, cotul rîului cuprins de flăcări pe fundalul vastei cîmpii —, de tot acest cer și acești arbori ?

Pași furiși și repezi, foșnetul unei rochii de muselină. Ea se află lîngă el, gîfîind și atît de palidă...

— Delcrous e aici, îi șoptește ea lui Richard fără să-l privească, sprijinindu-se cu coatele pe zid alături de el. Totul s-a schimbat, așa se pare, se crede că e vorba de-o crimă... o nouă pistă...

Ah ! bietele ei buze albite care se forțează să zîmbească vorbind ; cît de repede le-ar fi redat culoarea și viața dacă ar fi fost singuri în grădină : dar pe toate aleile se aud greble scrîșnind, stropitori care sună pe piatra ghizdurilor.

— Ce pistă ?... se știe ?... întrebă Richard cu un aer indiferent căutînd s-o liniștească.

— Nu, judecătorul nu vrea să spună nimic. I-am lăsat pe cei din salon înghesuindu-se cu toții, curioși, în jurul lui.

— La urma urmei, ce ne interesează ? zise Richard pe un ton hotărît, plin de tandrețe.

Și, strîngînd pe sub ușoara muselină un braț tînăr și rotund pe care îl lipi de-al lui, continuă :

— E atît de bine aici.

În jurul lor, pe măsură ce soarele scăpăta spre asfințit, se răspîndeau în aer aroma micsandrelor galbene, roșii, liliachii, mireasma înfierbîntată a garoafelor și, în această reverberație de parfumuri și culori aprinse, nori de fluturi minusculi, căutînd răcoarea pămîntului stropit se roteau chiar pe deasupra florilor ca niște steluțe albăstrii.

— Vai ! da, e bine, — suspină Lidia, lăsîndu-și capul pe umărul soțului ei cu o drăgălășenie copilărească, dar cu inima cumplit de înspăimîntată.

Ea se întreba, surprinsă să-l vadă atît de calm în fața a ceea ce-l amenința.

— Ce speră ? de unde are atîta curaj ?... Dacă ar avea măcar certitudinea că nu se vor despărți, că vor suferi și vor muri împreună. Ah, sărmane prieten !

Richard, la rîndul lui, eliberat acum prin moartea lui Charley de greutatea care atîta vreme îi ținuse inima ca într-un clește, gusta din plin frumusețea strălucitoare a soției sale la fel cum se îmbătase de splendoarea cerului și a zărilor, dar teama pe care-o citește în minunații ochi cenușii îl supără, îl decepționează :

— Ah ! nu mai suspina așa... Lidia, spune-mi, ce ai ?... Nu sîntem decît noi doi, singuri, unul lîngă altul.

— Nu destul de singuri, dragul meu Richard, nu îndeajuns de aproape pentru ceea ce avem să ne spunem.

— Atunci unde ? Cînd ? În seara asta, în noaptea asta ?

— Da, în noaptea asta... ne vom spune totul.

Respirația lor, mîinile lor ce se căutau erau fierbinți. Și Richard o întrebă cu blîndețe :

— Nu ți-e frică deci că aș putea fi la fel de rău ca data trecută, îți amintești, în noaptea plecării mele ?

— Nu mi-e frică, zise Lidia încrezătoare.

— De ce ?

Ea se ridică printr-o mișcare.

— Pentru că acum între noi există acel ceva.

El se preface că nu înțelege și întreabă foarte încet :

— Ce anume ?

Se privesc înfiorați, tremurînd, cuprinși parcă de același puseu de febră, mistuiți de aceeași dorință. Ea se profilează pe fundalul cerului incendiat care îi aureolează șuvițele fine de păr ; el este orbit de soarele purpuriu care apune. Niciodată nu s-au văzut atît de frumoși, niciodată nu s-au dorit cu atîta aprindere. Dar nu lumina asta apoteotică îi transfigurează, ci ceea ce au făcut, nou și minunat unul pentru altul. E acel *ceva*, acel *ceva* înspăimîntător de care se bănuiesc reciproc și care, mai pu-

ternic decît mila și iertarea, va fi singurul care să poată da viață mîngîierilor, făcîndu-i să uite totul.

— Fénigan...: Ei ! Fénigan...

Vocea autoritară și tăioasă venea dinspre partea de sus a livezii.

— E Delcrous, zise tînăra femeie cu o tresărire de spaimă.

Richard mormăi printre dinți :

— Oare ce vrea de la noi ca să ne urmărească pînă aici ?

În același timp, cu un gest instinctiv și proteguitor, o cuprinse pe Lidia, părînd să spună :

— Sînt aici, nu te teme de nimic.

Văzîndu-l atît de liniștit, ea se gîndea :

— Cît e de curajos, cît de mult îl iubesc !

Richard, și el, o găsi înduioșătoare așa, femeie delicată, cuprinsă de o nervozitate temătoare care o făcea să fie tulburată după ce acționase.

— Scuză-mă, dragul meu Fénigan, strigă Delcrous, apropiindu-se cu mici pași repezi, aș vrea să ajung la Corbeil înainte de plecarea grefierului meu ; ai putea să mă conduci ?

Fénigan răspunse :

— Nimic mai ușor.

Și Lidia, sărind fericită, adăugă :

— Mă duc să-i spun lui Libert să înhame.

Delcrous pleca, nu avea de ce să se mai teamă pe ziua de azi.

Soțul reluă rîzînd :

— Să mergem cu toții să-l anunțăm pe Libert.

În timp ce urcau prin grădina traversată de strigătul răsunător al rîndunelelor și de lungile raze aurite ce cădeau pieziș, judecătorul, care mergea alături de Fénigan, îi șopti acestuia la ureche :

Conduceți-mă o bucată de drum ca să fim numai noi doi, vreau să vă cer cîteva informații.

Desigur, voia să-l întrebe despre Lidia, asta era pista pe care fusese îndreptat de cei de la Grosbourg. Richard a fost nevoit să-și pună în joc toată rezerva lui de sînge rece și de fermitate.

— Ne-am înțeles, răspunse el pe același ton misterios.

Cînd Lidia văzu cum iese din curtea lor, unde caleștile musafirilor așteptau în fața arborelui de pavlownia [1], trăsura deschisă în care Richard urcă alături de judecătorul de instrucție, chipul ei dulce se albi, un instinct tainic anunțînd-o brusc că i se răpea soțul, că nu-l va revedea curînd. Ea își stăpîni totuși tulburarea și spuse surîzînd :

— Fiți drăguți, domnilor, luați-mă și pe mine ; numai să-mi pun o pălărie.

Richard înțelese apăsarea semnificativă a brațului magistratului.

— Nu te mai obosi, nu merg decît pînă la intrarea în orășel.

Și, aplecîndu-se spre ea pentru a-i trimite un sărut din vîrful buzelor, adăugă :

— Intră din nou puțin în salon, ai să-i faci un serviciu mamei.

Prin fereastra deschisă a parterului își lua zborul ciripitul unor voci feminine, o sporovăială înflăcărată. În picioare, pe peron, Lidia urmări cu privirea cum caii înhămați la trăsură treceau tropăind dincolo de poartă și pe soțul ei care îi striga :

— Pe curînd...

...Nu fără să fi fost sfîșiat de durere — cu toate că vorbind despre el imaginea ar putea părea exagerată — Delcrous sacrificase Uzelles pentru Grosbourg și iubirea

---

[1] Arbore ornamental de talie mare, din familia *Scofulariacee*, ale cărui flori albastre sau mov, în formă de clopoței, sînt grupate în ciorchine. Denumit astfel după numele Annei Pavlovna, fiica țarului Pavel I, căreia i-a fost dedicat în 1864.

în favoarea avansării. Mai era încă nehotărît la jumătatea podului peste Sena, de-a lungul căreia venise pe jos ; și dacă Scufița Roșie s-ar fi aflat acolo, fără îndoială că vraja rîsului ei, forța prezenței sale în carne și oase ar fi triumfat asupra dorințelor de avansare rapidă și a înrîuririi exercitate de influența unor oameni sus-puși. Lăsat doar în voia instinctelor sale, judecătorul de tribunal era incapabil să meargă pînă la Uzelles fără să aibă în vedere ceea ce îl sfătuia ambiția și uscăciunea inimii sale. El își va face „datoria lui de magistrat" și în acest scop va avea mai întîi o discuție între patru ochi cu scumpul lui Fénigan înainte de interogatoriul hotărîtor al anchetei, în așa fel încît să poată verifica mărturisirile deținutului preventiv cu cele ale prietenului. Așa că de îndată ce ieșiră de pe drumeag și caii făcură să răsune pămîntul bătătorit de pe drumul mare, judecătorul își începu ancheta.

Prietenul Fénigan trebuia să înțeleagă motivul care îl împiedicase s-o ia și pe tînăra lui soție ; cum să vorbească în fața ei despre moartea prințului d'Olmütz, cu certitudine violentă și tragică, care nu se datora unui simplu accident, așa cum afirmaseră doctorii ?

— Aveți deci dovezi ? întrebă cu aviditate Richard.

Și Delcrous, cu o mișcare a capului, răspunse :

— Bineînțeles.

De data asta soțul nu mai avu nici o îndoială. Era într-adevăr vorba de Lidia. Dar ce nebunie să crezi că își va preda soția acestor judecătorași și că nu va prefera de o sută de ori mai bine să se predea pe sine însuși ! Cu toate că nu era prea subtil, Delcrous îl simți tulburat sub bronzul feței și continuă încîntat :

— O primă dovadă care întîi ne-a scăpat... La fel ca toți bărbații foarte bogați, mai ales cei tineri, prințul păstra asupra lui scrisori de la femei, fotografii, amintiri pe care le arăta cu plăcere. Un mic portvizit de bagă, conținînd acest soi de ex-voto, binecunoscut de prieteni, nu-l părăsea niciodată. Or, cînd a fost găsit avea buzunarele goale ; asta ne-a orientat și confirmat bănuielile.

Era exact drama imaginată de Richard. Lidia vrînd să-și ia cu orice preț înapoi amintirea pe care Charley refuza să i-o înapoieze. Totuși el se abținu și găsi forța să-i obiecteze magistratului ale cărui argumente îl strîngeau ca într-un cleşte.

— Dar, dacă i s-a scotocit chiar așa prin buzunare, poate a fost ucis pur și simplu pentru a fi prădat.

— Nu, pentru că mai avea încă portofelul, ceasul, inelele. Nu s-a dorit decît distrugerea scrisorilor și a drăguței lui mutrițe de fustangiu. E într-adevăr forma pe care o ia crima pasională.

Soțul nu răspunse. Lui Delcrous i se făcu teamă că mersese prea departe și că nu va mai putea obține nimic ; așa că, pentru a-l face să vorbească din nou, încercă o diversiune.

— Știi la ce m-am gîndit, Richard ? La răzbunarea unei femei...

Îl văzu tresărind și, crezînd că nada era bună, continuă :

— Ideea mi-a venit în fața acelui trup întins cu grijă, dînd iluzia că trăiește, într-o poziție și sub un adăpost folosit în mod obișnuit. Nu crezi că montarea asta de muzeu Grévin, indică un rafinament, o cochetărie ce aduce întru totul cu răzbunarea unei femei ?

Richard înțelese că soția lui era pierdută și căuta să pareze lovitura.

— Răzbunarea, dragul meu, nu are sex, mai mult decît gelozia. Un soț înșelat care se răzbună poate să-și înscenneze crima la fel de subtil ca femeia cea mai perversă.

— Atunci, nu vezi aici o mînă de femeie ?

— Aș jura tocmai contrariul.

— La naiba, te pricepi, zise judecătorul zgîlțîit de un rîs gros pe care îl credea spiritual.

Apoi brusc, prin acel gen de întorsătură care reprezintă unul dintre şiretlicurile interogatoriului, îl întrebă pe un ton confidenţial şi aspru :

— Eşti, după cîte am fost informat, un temperament foarte gelos ?

— Într-adevăr, foarte gelos.

— Se pare că sub impulsul acestui temperament pasional ai scris nişte scrisori de o violenţă...

— Se ştie doar cum se procedează într-o asemenea stare de transportare !...

...Şi replica lui în acest moment a fost asemenea notelor de orgă urmate de cîteva măsuri de tăcere, în care spiritele se liniştesc şi îşi revin. Pe drumul ce devenea tot mai alb pe măsură ce zarea se-ntuneca, treceau, cîte doi, cîte trei, muncitori cu desaga şi hîrleţul pe umăr, întorcîndu-se tăcuţi şi obosiţi, purtînd parcă în spate toată povara zilei. Un căruţaş, care aţipise în leagănul tălăngilor urmărind cu o privire pizmaşă vagabondul aşezat la marginea drumului, ocupat să-şi desfacă bandajele de pînză de la picioarele însîngerate, sări de pe animalul său pentru a face loc trăsurii. La poalele pantelor cu viţă de vie, purpuriul Senei, aprins de soarele ce aluneca spre asfinţit, făcea să pară şi mai întunecate pădurile înghesuite în faţă, de-a lungul malului. Din cînd în cînd, arareori, cîte-o pală de vînt sufla peste rîu, iar de sus, pădurea îi răspundea cu privighetorile ei, o revărsare de note pline de iubire şi bucurie, cu miresme de lăcrămioare care, umplînd trăsura ce trecea, îi evocau lui Richard imaginea adorabilă a Lidiei, iar lui Delcrous rîsul şi dinţii strălucitori ai Élisei. Ah, tu, muzică de mai, voi, prospeţimi înmiresmate ale pajiştilor, cu ce fluide tainice învăluiţi cele mai ursuze suflete ! Judecătorul, foarte impresionat, ar fi fost aproape gata să telegrafieze la Versailles pentru a fi înlocuit ca anchetator ; dar această slăbiciune n-a durat mult.

Brusc, aproape de intrarea în Soisy, de pe un drumeag ce urca printre vii, îşi făcu apariţia o siluetă înaltă, întunecată pe albul cretos al drumului.

— Bună ziua, domnule Cérès, strigă Richard, ordonîndu-i vizitiului să oprească.

Primul cuvînt al vicarului a fost să întrebe cu naivitate dacă proprietarul Micii Parohii s-a întors şi el. Richard îi răspunse că-l lăsase pe domnul Mérivet la Marsilia, dar nu pentru multă vreme.

— Dar pe dumneavoastră, iubite abate, cine vă reţine atît de tîrziu pe drumuri ? Există deci pe aici vreo suferinţă ce trebuie alinată ?

Bătrînul preot se şterse de sudoare pe şuviţele părului alb, adunat coroană sub pălăria cu boruri largi şi răspunse simplu :

— Vin de la baraca dumneavoastră de pescuit, domnule... Am fost chemat de moş Georges, bătrînul cerşetor pe care l-aţi cules de pe drum.

— E tot bolnav ?

— Ah ! e pe moarte... În seara asta îi voi duce maslul.

— Bietul moş Georges ! Lidia va suferi.

Şi cum sutana dispărea în umbră, Richard adăugă :

— Vă rog, domnule abate, toate cheltuielile de înmormîntare să fie puse pe socoteala mea.

— Mulţumesc, suflet bun, răspunse vocea puternică a preotului care se-ndepărtase de-acum.

Umbra arborilor se retrăgea de pe cîmpie. Totul devenea întunecat la fel ca sub aripa morţii care traversase drumul. În timp ce vizitul îşi aprindea felinarele, Delcrous revenind la drama din dimineaţa aceea şi la piesele lui de informare, îl întrebă pe prietenul său Fénigan :

— Cînd l-aţi părăsit aşadar pe domnul Mérivet ?

— L-am părăsit ieri dimineaţă...

Gîndindu-se însă că-şi expune soţia, se corectă numaidecît :

— Ba nu, ce spun ?... Alaltăieri... în sfîrşit, de două zile. Nici nu-ţi poţi închipui cum o noapte de călătorie te face să nu mai ai noţiunea timpului.

„Nenorocitul, se gîndea magistratul, se încurcă în propriile-i minciuni" ; şi, dintr-un soi de milă, poate diletantism profesional, el se strădui, considerînd competiţia prea uşoară, să-i deschidă ochii asupra imprudenţei sale.

— Totuşi, azi-dimineaţă cînd ne-am întîlnit, mi-aţi spus că abia aţi sosit. Şi trebuie să fie aşa întrucît nu se poate admite ca de două zile să vă învîrtiţi prin preajmă fără să nu daţi nici măcar o singură dată pe-acasă.

— Evident, şopti Richard, prefăcîndu-se buimăcit.

De data asta judecătorul îşi spuse :

— Face pe prostul.

Şi după o clipă de gîndire, reluă :

— Să vedem, Fénigan, sîntem numai între noi, ştii că, din nefericire, relaţiile prinţului d'Olmütz cu o anumită persoană, pe care o iubeşti, au fost binecunoscute în ţinut ?

— Ştiu, răspunse Richard nepăsător.

— Ei bine, nu ţi-ai spus că întrucît cadavrul prinţului a fost găsit aproape de portiţa parcului dumitale, justiţia se va gîndi în primul rînd la o răzbunare, dacă nu chiar a ta, cel puţin a familiei ?

— Nu m-am gîndit la asta, consider că e o ipoteză prea la-ndemînă şi mi se pare mai ingenioasă ideea că, ucis în altă parte, prinţul a fost transportat în acest loc într-un scop de la sine înţeles.

Delcrous se simţi învins la rîndul său, aşa că declară sincer, cu voce tare :

— Iată o judecată înţeleaptă. Vreau totuşi să-ţi mai pun o întrebare la care eşti liber să nu răspunzi. Să presupunem că, gelos cum eşti, soseşti pe ascuns acasă şi, intrînd pe portiţa dinspre pădure te trezeşti faţă în faţă cu tînărul prinţ care dis-de-dimineaţă ieşea din parcul tău, ce s-ar fi întîmplat ? Nu crezi că...

— Că l-aş fi omorît... Ba da, cu siguranţă, şi încă cu aprobarea legii.

— Dar, nefericitule, nicicînd nu s-a întîmplat aşa ! Legea, da, şi eu aş vrea asta, dar acţionează numai în caz de flagrant delict.

— Dragul meu Delcrous, în imaginaţia unui gelos există mereu cîte un flagrant delict.

Rosti cuvintele astea cu atîta vehemenţă încît îl făcu pe magistrat să sară de pe pernele trăsurii considerîndu-le cea mai hotărîtoare mărturisire pe care reuşise s-o obţină pe calea confidenţelor prieteneşti. Acum, judecătorul de instrucţie avea cuvîntul. Soţul, foarte neliniştit, se întreba :

— Ce va face judecătorul ? Ce are să-mi spună de m-a adus pînă aici ?

Într-adevăr intrau în Corbeil o dată cu primele felinare care pîlpîiau deasupra Senei sub ultimele reflexe ale amurgului. Un uşor fum întunecat înnegrea încă giganticele coşuri ale morilor, papetăriilor, ai căror muncitori îi întîlneai în grupuri tăcute de-a lungul trotuarelor, purtînd cu toţii, bărbaţi şi femei, oribile coşuri de paie de culoarea funinginii, fără îndoială din cauza emanaţiilor uzinei. În afara acestei turme obosite care ieşise de la lucru nu se vedea ţipenie de om nici pe strada Nôtre-Dame, nici în piaţa Galignani, strîmtă şi întunecată, unde, într-un colţ, sprijinindu-se cu spatele de acoperişurile pline de făină, ca pudrate cu zăpadă, din cauza morii celei mari de pe Essone, se înălţa bătrînul Palat de Justiţie, comunicînd cu închisoarea.

— Trăsura preşedintelui este încă aici, zise Delcrous, văzînd deschise cele două uşi ale portarului.

Şi cum vizitiul şovăi, îi strigă :

— Dar intră, intră odată...

Coborînd primul în curtea luminată vag de ultimele rămăşiţe ale zilei şi de două vechi felinare, el îl rugă pe Richard să-l urmeze în cabinetul său.

— Pentru o comunicare urgentă, mormăi judecătorul pe un ton schimbat, foarte dur.

Fără să răspundă, Richard intră în urma lui într-o încăpere mare din fundul culoarului, unde o lampă cu fitilul coborît pe jumătate aştepta pe un birou cu rulou. Puternicele lovituri surde ce veneau dinspre moară şi maşina hidraulică ritmau tăcerea locului. Delcrous ridică fitilul lămpii şi îşi sună grefierul care lucra într-o cameră alăturată. În timp ce, şuşotind între ei, cei doi completau cu un scris neciteţ un mandat de reţinere „strict secret", Richard privea printr-o fereastră înaltă, prevăzută cu gratii, într-o altă curticică, descifrînd cu greu, în seara care se lăsa, cuvintele scrise deasupra unei porţi galbene : CASA DE AREST CELULAR... Ah ! uşa asta gălbuie şi joasă ; şi cît de bine simboliza neputinţa închisă acolo liliacul acela care, în seara apăsătoare de vară, se rotea în atmosfera sufocantă dintre cei patru pereţi înnegriţi.

— Dragul meu domn Fénigan... la vocea usturătoare a judecătorului, Richard se întoarse spre birou... sînt dezolat. Sînt obligat să vă reţin la dispoziţia justiţiei.

Richard Fénigan îşi luă un aer întristat, dar se aşteptase la o surpriză de acest gen deoarece, coborînd din trăsură, el îi strecurase vizitiului Libert, care rămăsese nemişcat pe capra sa, aceste cîteva cuvinte pentru Lidia : „Pleacă repede... Oriunde te vei afla voi veni şi eu în mai puţin de opt zile."

XVIII

SĂRACUL LIDIEI

Lăsînd trăsura lui Richard să-şi continue drumul, abatele Cérès traversă drumul spre Soisy, unde, pe sub fiecare prag, se auzeau trosnind lemnele verzi şi se răspîndea un miros puternic de supă de ceapă, ducîndu-se să sune la poarta orfelinatului.

— Iubita noastră stareţă este tot bolnavă, i se răspunse la ghişeul portăresei, dar dacă domnul abate doreşte s-o vadă pe sora Martha, ea se află chiar în curtea din faţă.

Irlandeza, în urma căreia un ciorchine de fetiţe de toate mărimile ţopăiau şi făceau pozne, îşi scutură fusta cu amîndouă mîinile ca să alerge în întîmpinarea bătrînului preot, care gîfîia încă din cauza lungului drum făcut. De la primele cuvinte ale vicarului, marile aripi ale bonetei atît de albe în întunericul curţii, bătură fericite din cauza surprizei. Şi în vorbitorul cu o lumină blîndă, parfumat de trandafirii albi de pe altarul ridicat cu prilejul lunii Mariei, în faţa Fecioarei cu lungul ei şirag de mătănii, sora Martha, printr-o mişcare iute, proprie călugărilor din ordinul Sf. Ioan, luă de pe rafturile bibliotecii un registru lunguieţ, cu scoarţe verzi şi, răsfoindu-l cu repeziciune, zise :

— Iată data exactă a intrării în orfelinat a micuţei noastre Lidia... 28 octombrie 1860. În curînd se vor împlini 29 de ani ; a fost primul meu an de noviciat ; iată de ce fără îndoială, ţin minte cele mai neînsemnate amănunte ale acestei adoptări... Era opt seara. Marie de Béthanie, sora însărcinată să ţină legătura cu exteriorul, aceeaşi care v-a deschis şi dumneavoastră, s-a apropiat de domnişoara de Bouron cu gesturi înspăimîntate. Luase, din faţa ghişeului ei, o fetiţă de 18 luni, doi ani, adormită, pe jumătate goală într-o pătură de care era prinsă cu un ac, ca un fluture mare, o hîrtie albă pe care era scris numele ei cu litere stîngace : Lidia.

— Exact aşa, aprobă vicarul, aplecat deasupra paginii.

Irlandeza întrebă, strălucind de bucurie :

— I-aţi găsit deci familia ? Eram sigură de asta... Sînt oameni din ţinut, nu-i aşa ?

— Nu, soră.

— Cu siguranță din marea nobilime ?
— Ah ! foarte departe de asta.
— Totuşi, îmi amintesc, insistă călugărița... pe pătură, o pătură mare de acoperit caii, era imprimată o coroană şi un blazon. Şi asta a fost menționat în registrul nostru, vedeți.
— Mă tem că era o pătură furată, zise slujitorul Micii Parohii cu un surîs blînd.
Irlandeza exclamă indignată :
— Furată, dar de unde a ieşit copilul ăsta nefericit ?
Vicarul se scuză spunînd că nu putea să-i dezvăluie decît doamnei Richard în persoană secretul naşterii ei. În urma unui angajament luat în fața unui bătrîn bunic, care în pragul morții voia s-o revadă pe micuța lui Lidia.
— Dacă am venit mai întîi aici, soră, am făcut-o pentru a verifica unele detalii, anumite informații ale unei povestiri foarte confuze, bolborosite de o gură fără dinți, care a modificat vîrsta şi boala, dar care a spus totuşi adevărul.
El se ridică. Sora îl imită fără să mai insiste, aprobînd cu atît mai mult această rezervă cu cît, spuse ea, toată lumea, atît cei din familia Fénigan, cît şi cei de la orfelinat, păstrau iluzia că tînăra femeie se născuse într-o familie de neam mare.
— Să ceară iertarea *greşelilor !* rosti slujitorul bisericii în graiul său greoi.

Seara tîrziu el o apucă, în lungul malului rîpos al Senei, împreună cu Lidia, care cunoştea bine aceste înguste drumeaguri înierbate pe care le străbătuse de-atîtea ori pe cînd îşi însoțise soțul ca să arunce sau să ridice vintirul de pescuit. Înfăşurată într-un mare şal croşetat, de dantelă, ea mergea în fața preotului semnalîndu-i cînd groapa unei vizuini, cînd vreun inel de ancorat barca, căci el înainta cu greu ducînd în mîini cele trebuincioase pentru ultima împărtăşanie. Cu toate că noaptea era senină, o ceață deasă, urcînd dinspre apă,

unea cele două maluri şi se întindea ca o pînză uşoară pînă la jumătatea costişei. Apropiindu-se de micul port, unde erau ancorate bărcile lui Richard, zăriră lumină printre scîndurile prost îmbinate ale barăcii. În acelaşi timp, o umbră subțire se repezi în întîmpinarea lor.
— Dumneata eşti, tuşă Lucriot ?
— Da, domnule abate. Dar l-ați adus prea tîrziu pe bunul Dumnezeu, moş Georges a murit.
Agitîndu-se în mijlocul negurei cu gesturile unei marionete aflată în spatele unei hîrtii îmbibată în grăsime, umbra mititică mima şi povestea ultimele clipe ale bietului bătrîn... Toată seara şoptise cuvinte de neînțeles, pîndind uşa cu ochii lui de pisică. La intrarea doctorului s-a ridicat în pat, dar văzînd că nu apare persoana pe care o aştepta el, a recăzut cu gura deschisă, fără să mai respire. Din fericire, tuşa Lucriot avea la ea o sticlă cu apă sfințită şi de o oră îl veghea pe mort.
— Mulțumesc, femeie cumsecade, zise vicarul... Acum aşteaptă aici, am să te chem eu.
O împinse cu blîndețe în fața lui pe Lidia care tremura toată. Într-o harababură jilavă de vîsle, cîrlige de pescuit, plase, scoabe, undițe, două candelabre de argint aşezate pe o cutie acoperită cu o față de masă albă pregătită pentru ultima împărtăşanie alcătuiau un colț luminos şi curat la capul mortului. Mîinile, brațele, întregul corp al bătrînului se pierdea, plecînd de la gît, în umbra nedefinită a boarfelor cu care era încărcat patul sărăcăcios ; singur, capul, apărea liniştit şi frumos, fără să mai fie roşu şi congestionat, ci de-o albeață de ceară, cu trăsăturile încremenite, fără grimase şi riduri. Chiar barba, descîlcită, curățată de buruieni, se desfăşura maiestuos şi te făcea să te gîndeşti la un bătrîn rege Lear de drumul mare, pe care moartea îl doborîse fulgerător în timp ce-o aştepta pe Cordelia sa.
Sufocată la început de acel miros nedefinit pe care îl exală hainele şi casele cu-adevărat mizere, acel *miros*

de sărăcie, Lidia a fost impresionată pe dată de frumusețea și măreția acestui chip-efigie de bătrîn cerșetor ; și în fața morții care îi face pe toți egali, rușinea ce-o strivea din seara aceea de cînd se știa nepoata acestui vagabond, făcu loc unui sentiment de milă tandră și respectuoasă. Preotul o tîrîse după el aproape contra voinței ei, revoltată, furioasă, gata să protesteze împotriva acestei origini jignitoare, să-i strige acestui bătrîn : „Ai mințit !..." Acum, aplecată deasupra bietului chip cu care prezenta, poate, oarecari asemănări, ochii i se umplură de lacrimi gîndindu-se la viața asta trăită în devotament și sărăcie, pe care abatele Cérès i-o povestise.

...... Drumul spre Corbeil ; o seară de toamnă. Trece o căruță cu coviltir plină de acei țigani care vînd coșuri împletite, ascut coase, ghicesc norocul. N-au pîine, roțile scîrțîie neunse. Și iată, la intrarea în Soisy, frumosul orfelinat cu acoperișuri noi, cu perdele albe, le dă acestor șatrari ideea să lase acolo unul dintre copiii care țipă după pîine, și anume pe cel mai mic, pe micuța fetiță nevinovată, pe care o depun, în timp ce ziua se stinge, sub portalul deasupra căruia se înălța crucea. În prima seară mama a plîns, dar a considerat că măcar aceasta, dintre atîția alții pe care îi avea de hrănit, va fi salvată de necazuri. Și după cîteva învîrtituri ale roților, nimeni din căruța cu coviltir nu se mai gîndește la fetiță, nimeni, cu excepția bătrînului bunic, rămas singur să-și cerșească pîinea în jurul mănăstirii din Soisy ca să vadă dacă micul copil părăsit va fi luat și care, timp de 30 de ani, pînă la moarte, nu s-a mișcat din împrejurimi, urmărind cum merge, cum crește drăgălașa țigăncușă, devenind domnișoară, tînără femeie, fără să trădeze vreodată secretul umilitoarei ei paternități.

Și Lidia își amintește... În joia cînd se plimbau, bătrînul cerșetor urma de departe orfanele pe drumul încins. „Lidia, săracul tău !..." strigau cele mici. „Lidia, iubitul tău !"... șușoteau cele mari. Și toate îl arătau rîzînd pe vagabondul cu craniul pleșuv unde se vedea o venă groasă, albastră, umflată din cauza soarelui... În alte zile pămîntul e plin de apă, rafale puternice de vînt împrăștie ploaia de toamnă ce cuprinde întregul orizont într-o plasă cenușie cu ochiuri tremurătoare și dese printre care apare, așezată pe o bornă, silueta lui moș Georges ridicînd spre vorbitorul orfelinatului privirea și barba șiroind de apă... Și iarna trecută, dimineața, cînd se afla în convalescență la mînăstire, îl găsiseră pe bietul bătrîn îngropat în zăpadă sub ferestrele ei, unde dormise toată noaptea. Și în altă dimineață, acum doi ani, o dimineață înspăimîntătoare în ciuda soarelui luminos de iulie, cînd Lidia fugise pe portița dinspre pădure, l-a văzut pe moș Georges ridicîndu-se deodată în fața ei ca și cînd el ar fi ghicit ce nebunie face și încerca s-o oprească. Ah ! da, el știa că iubitul lui copil pleca, că îl pierdea poate pentru totdeauna și hohotul disperat de plîns pe care îl lăsase să-i scape în semn de adio ar fi trebuit s-o prevină pe Lidia de devotamentul eroic și plin de tandrețe care se ascundea sub acest morman de zdrențe... Bietul moș Georges ! Cînd te gîndești că după atîtea suferințe nu-și putuse realiza suprema bucurie să-și vadă și să-și îmbrățișeze o dată copilul iubit, doar o singură dată, această dorință a ultimei sale suflări nu i se împlinise. Ea, Cordelia lui, venise prea tîrziu și în fața străbunului adormit pentru totdeauna se întreba în ce mod, prin ce mijloace să-și arate recunoștința pentru atîta renunțare și iubire.

— Închideți-i ochii, doamnă, e tot ce dorea de la dumneavoastră.

Ea tresări la cuvintele preotului și, aplecîndu-se spre fruntea mortului, deja rece și înțepenită ca o piatră, ea depuse aici mîngîierea buzelor ei și îi coborî pleoapele inerte peste privirile sticloase, plecate în depărtare.

— E tot ce-i pot da, șopti ea.

Apoi i se adresă vicarului :

— Vă rog, domnule Cérès, să nu mă credeți o femeie orgolioasă și fără inimă cum par rugîndu-vă să păstrăm între noi, numai între noi, ceea ce se petrece aici în seara asta.

— Voiam să vă propun acest lucru, zise preotul rece. Îmi dau seama că anumite considerații de familie...

Ea îl întrerupse :

— Nu, nu știți... nu aveți de unde să știți ! considerațiile de care vorbiți nu m-ar fi împiedicat să-mi mărturisesc originea și să-i fac bătrînului bunic o înmormîntare demnă de curajul său, mergînd eu însămi în fruntea convoiului. Îi datorez într-adevăr asta... Dar împrejurări groaznice, neașteptate... Domnule Cérès, tocmai l-au arestat pe soțul meu... chiar în seara asta, pentru afacerea cu prințul d'Olmütz... E vorba de o moarte violentă și Richard este cel acuzat. Așa se explică de ce toți de la castel erau atît de tulburați și cum plecarea mea a putut trece neobservată. Cînd ați sosit, tocmai aflasem vestea ; vă imaginați uluirea, mîhnirea soacrei mele. Fiul ei reținut pentru asasinat, un Fénigan în închisoare... Și se pare, din cauza mea, a nevestei sale !... Ea nu mă acuză, nefericita mamă, dar intuiesc asta. Vedeți așadar, că la toate adevăratele mele păcate s-ar adăuga acum și cel al originii, tara asta pe care o aduc numelui de Fénigan, care prin mine au devenit rudele lui moș Georges. Nu, nu voi avea curajul să le-o spun, nici mamei și cu atît mai puțin fiului... avînd în vedere chiar opinia publică și părerea judecătorului dacă s-ar afla că Richard și-a luat nevastă dintr-o căruță cu coviltir, dintr-o familie de șătrari nomazi, ghicitori ; integritatea morală a soțului meu ar avea de pierdut din cauza acestei aparențe declasate, decăzute, ceea ce ar putea să-l compromită și mai mult.

Abatele Cérès, pe ale cărui trăsături energice și mobile se puteau citi toate sentimentele încercate, mai întîi

uluire, apoi tulburare în fața mărturisirilor tinerei femei, îi luă mîinile cu un gest familiar și blînd :

— Aveți de o mie de ori dreptate, dragul meu copil, dar fiți liniștită, ceea ce s-a întîmplat aici e ca și cum ar fi vorba de un secret mărturisit la o confesiune. În afară de tușa Lucriot, în privința căreia îmi iau toată răspunderea, nimeni nu v-a văzut intrînd, iar în rest se știe că sînteți foarte bună cu săracii și în mod particular cu acesta. Prezența dumneavoastră în cabană va părea firească pentru că însuși soțul dumneavoastră a luat asupra lui cheltuielile de înmormîntare.

Și cum Lidia rămăsese uluită, îi relată despre întîlnirea avută pe drum cu Richard și judecătorul de instrucție.

— Dragul meu prieten... suspină ea, emoționată pînă la lacrimi, s-a mai putut gîndi la săracul meu în timp ce avea o asemenea discuție importantă.

Preotul continuă :

— Socotesc ca înmormîntarea, foarte demnă și simplă, să aibă loc mîine. Vă cer să fiți de acord cu mine și să știm numai noi doi cui îi va fi închinată slujba de duminica viitoare de la Mica Parohie, care va fi o slujbă pentru morți. În cimitirul din Draveil nu va fi așezat în colțul săracilor. Asta pentru că, fiind autorizat de domnul Richard, voi cumpăra un mic teren cît mai aproape de drumul mare, unde acest nomad a trăit mereu ; voi comanda o piatră neagră pe care vor fi gravate cele două date, ale morții și ale nașterii, alături de numele pe care l-am găsit în carnețelul ăsta, priviți.

El luă de la capul patului, dîndu-i-l tinerei femei, un carnețel mucegăit, jegos, impregnat cu un miros groaznic, care era ceea ce se numește un certificat de identitate, unde, printre timbrele primarilor și urme de degete murdare, se putea citi :

Georges Mendelshon, zis moș Georges
Rougegoutte (Alsacia), 1802

Asta era tot ce găsise asupra lui, livretul ăsta şi cheia *cabanei sale*, cum spunea el, o cheie uriaşă pe care o purta la gît, direct pe piele, legată cu grijă de un lănţug. Bietul om era atît de bătrîn, atît de bolnav, cu atîta nesiguranţă în memorie în privinţa tuturor lucrurilor care n-o priveau pe *micuţă*, încît preotul nu reuşise să afle nimic exact despre ţara, numele şi familia lui. Pentru moş Georges universul începea şi se sfîrşea cu Lidia ; restul se pierdea în colbul şi negura de pe drumul mare. Totuşi, certificatul fusese întocmit la sosirea lui în Soisy, înainte de a fi slăbit de boală şi vîrstă, aşa că data de 1802 şi numele de Mendelshon puteau fi adevărate.

— Un nume ilustru în domeniul artelor, nu-i aşa doamnă ? întrebă vicarul, ca să atenueze rana ce-o provocase orgoliul tinerei femei şi pe care presupunea el, era mult mai jignită decît voia să pară.

Ea aprobă încet, în tăcere, dreaptă şi sobră, ţinînd în mînă micul livret al sărăciei, în care acest nume de seamă ce putea fi foarte bine al ei, contrasta cu paginile pătate şi mototolite, la fel cum contrasta întreaga ei făptură elegantă cu podeaua noroioasă a barăcii, între pereţii înnegriţi şi daţi cu catran... Şuierul lung al unui remorcher care cerea să treacă prin ecluză o trezi pe Lidia din visare. Flacăra lumînărilor fumega, umbre mari treceau peste paloarea mată a mortului, în timp ce preotul se ruga în genunchi în faţa patului sărăcăcios. Nu se simţi la fel de curajoasă ca să facă la fel. Prea multe lucruri vibrau în ea, aşa încît mai mult agitată decît emoţionată cu-adevărat, simţea nevoia să se reculeagă, să-şi vină în fire. Cu o ultimă privire către săracul ei, al cărui somn o făcea să-l invidieze, ea ieşi...

— Doamna vrea s-o însoţesc ? şopti tuşa Lucriot, care aţipise cu capul în fuste, în spatele unei bărcuţe.

— Mulţumesc, şi Lidia se afundă, grăbită să fie singură, în ceaţa mai deasă, mai întunecată decît adineaori. În depărtare ecluza închidea tot orizontul cu un surd şi

continuu uruit de tunet, în mijlocul căruia chemarea tristă a remorcherului se pierdea. I se păru că era ea, viaţa ei tristă care chema, striga după ajutor. Era atîta întuneric, atîta confuzie în bietul ei suflet după furtuna din ziua asta lungă ! Dimineaţă, mortul acela de pe pajişte, apoi arestarea lui Richard iar, după aceea, pe cînd încerca să înţeleagă sensul bileţelului primit de la închisoare, abatele Cérès o adusese la căpătîiul lui moş Georges !... Iată deci ce se afla sub acea coroană şi acel blazon, iată ce erau iluziile aurite ale copilăriei ei cu care se înfăşurase în momentele grele, unde se refugiaseră orgoliile, revoltele ei inconştiente. Fusese aşadar clarificată originea ei „nobilă", explicate instinctele ei aventuroase şi nomade. Iată de ce îi plăceau atît de mult triştii drumeţi care se opreau la fîntîna de la răscrucea drumului, căruţele cu coviltir ce treceau şi al căror fum îl urmărea pînă cînd le pierdea din vedere. Erau ţara ei, tribul ei nomad. Cît ar fi vrut să trăiască în continuare printre ei !... Şi, gîndindu-se la Richard, la maică-sa, la existenţele lor liniare şi liniştite, pe care sîngele ei de ţigancă nomadă le pervertise, le înnebunise, Lidia regreta sincer că n-au lăsat-o să moară acolo la Quiberon. O secundă chiar, rîul atît de aproape, taluzul abrupt, apa adîncă bătînd în stîlpii podului, încîlcindu-se cu fire lungi de ierburi despletite de vîrtejuri, au trezit din nou în ea tentaţia sinuciderii. Se vedea urcînd coasta a doua zi în căruţa înecaţilor... Brusc însă, amintirea lui Richard atît de iubitor, atît de devotat, gîndul la ceea ce făcuse pentru ea o lămuriră care erau adevăratele ei îndatoriri. Nu, ea nu mai putea să dispună de viaţa ei. Nu avusese oare pentru soţul ei acel sentiment adînc şi dulce care îi umplea inima, aşa că trebuia să-l urmeze, să fie alături de el pînă la capătul acelui drum disperat pe care el se angajase din dragoste pentru ea. Şi, pe cînd în căpşorul ei înfierbîntat şi romantic se conturau toate renunţările, toate sacrificiile pe care şi le închipuia : izgonită, exilată împreună cu el sub un cer de

foc în jungla criminalilor deportați, chemarea îndepărtată a remorcherului care traversa Corbeil îl trezi pe Richard Fénigan, fericit că se găsea în închisoarea de pe malul apei în locul soției sale.

XIX

PÎNDA DE NOAPTE

Într-o strălucitoare dimineață de un albastru nedefinit, fără un nor, fără nici o adiere, la Grosbourg începuse cositul parcurilor „franțuzești". Pe întinsele peluze mărginite de balustrade de marmură albă, decorate cu vase și statui, două rînduri de cosași se aplecau, se ridicau în soare, dar nici un cîntec, nici un cuvînt, nici măcar scrîșnetul metalic al coasei pe piatra de ascuțit nu le însoțea munca, așa încît, dacă n-ar fi existat decorul somptuos din jur, ai fi putut crede că era vorba de o colonie penitenciară.

Deodată, un strigăt ascuțit, sfîșietor, unul din acele urlete golite de conținut, sumbru, cum urcă dinspre grădinile de alienați, străbătu, vibrînd, de la un capăt la altul vastul domeniu, de la terasele de pe malul apei pînă la intrarea principală, poartă monumentală de pe care grupuri de lictori, auriți și emblematici, aminteau de vechile funcții ale marelui-maestru al cavaleriei imperiale. Trecînd pe deasupra peluzelor, tînguirea pierdută nu făcu să se ridice nici un cap, lăsîndu-i pe cosași tot atît de indiferenți ca și statuile. Ai fi zis că e vorba de unul din acele zgomote ale casei pe care cei ce locuiesc aici sfîrșesc prin a nu le mai auzi. Totuși, în micul salon de pe colț, îmbrăcat în mătase galbenă, unde ducele d'Alcantara discuta cu judecătorul Delcrous, conversația

se întrerupse brusc cînd strigătul pătrunsese printre înaltele obloane întredeschise.

— Ascultă, dragul meu, e îngrozitor ! Din dimineața în care, cu toate eforturile noastre, ea a pus să fie deschisă *Fantoma*, unde și-a văzut fiul pus pe o capră pentru scînduri, cu masca aceea de mort mîncat de fiare, ducesa n-a mai scos nici un cuvînt, n-a mai recunoscut pe nimeni ; strigătul ăsta sinistru pe care îl scoate din oră în oră e tot ce-a mai rămas viu în ea. Acum iată-mă în fotoliul meu de infirm între acest mort și nebuna asta. Iar dumneata îmi vorbești de eliberarea asasinului, luîndu-mi chiar bucuria răzbunării !

Ochii paraliticului, lăcașul vieții sale emotive, sclipeau de furie, în timp ce judecătorul, teribil de uimit, se dezvinovățea, se explica într-un mod confuz.

— Domnul duce nu putea să se îndoiască de buna lui credință... mandatul de arestare chiar în seara aceea... la secret de trei zile... și nimic, nici un rezultat.

— Vă trage pe sfoară, nu aveți forță, bombănea generalul.

— Dar, din contră, dragul meu duce... pare că vrea să ia totul în mod expres asupra lui, că și-o pune în spinare... E aici ceva ce nu poate fi explicat... Acum am dovada că n-a sosit decît luni dimineață, la două zile după omor... Și pe măsură ce această pistă se înfundă, descopăr o alta, mult mai sigură ! în care totul coincide, ora, ziua, motivele, rapoartele agenților mei, scrisorile anonime pe care le primesc.

Delcrous se opri văzînd un valet apărînd pe peron în cadrul ușii întredeschise.

— Cine e acolo ? Am spus să fim lăsați în pace ! tună generalul cu vocea lui de comandant.

Servitorul dispăru, înspăimîntat. În locul lui o umbră uriașă luă toată lumina din fața intrării.

— Vă rog să mă scuzați, domnule duce.

— Ah ! dumneata ești, Sautecoeur ?

Repede şi fără zgomot, Delcrous se apropie de general :

— Vă rog, primiţi-l pe acest om, vom discuta după întrevedere.

Generalul ridică din umeri şi arătîndu-i uşa, mascată de tapiserie, care comunica cu sălile de primire, zise :

— Treceţi acolo, vă voi chema.

Apoi întorcîndu-se spre peron, rosti :

— Intră, Eugène.

Slăbit, vlăguit, cu picioarele de cîrpă, Indianul părea că abia se ridicase după o boală. Vocea, şi ea, îşi pierduse timbrul metalic, cu toate că se forţa să vorbească hotărît şi să meargă drept, aflîndu-se în ţinută de gală, înarmat şi în faţa stăpînului.

— Domnule general, zise el, în picioare, cu ochii în covor, am venit să vă rog să-mi acceptaţi demisia.

— Pentru ce ?

— Fiul meu pleacă în America împreună cu nevasta. Copiii îmi cer să-i însoţesc ; dar numai cînd... cînd îmi voi rezolva treaba cu justiţia...

Ducele se foi în fotoliul său :

— Cu justiţia ? Ce ţi s-a întîmplat ?

— O afacere murdară.

— Explică-mi.

— ...Nu ştiu dacă voi putea, rosti paznicul de vînătoare foarte încet. El se sprijini de şemineu tremurînd atît de tare încît ţeava puştii atîrnată de umăr se lovea de marmură. A fost nevoit să se ridice în picioare pentru a-şi istorisi povestea. Simplă şi cutremurătoare această istorisire. Convocat în noaptea de vineri pentru o amplă acţiune împotriva braconierilor, se întorcea pe la două dimineaţa cînd, prin una din ferestrele casei sale, un bărbat a sărit la doi paşi de el în curtea Schitului. Era întuneric. A crezut că e un hoţ, a tras la nimereală, ţintind scăfîrlia, şi cînd s-a apropiat să vadă cine era...

O voce brutală i-o reteză :

— Minţi.

Insultat, paznicul de vînătoare se răzvrăti :

— Generale !

— Îţi spun că minţi. Nu aşa l-ai ucis pe prinţ. Eu ştiu, eu ştiu ce-ai făcut tot atît de bine ca şi cînd aş fi conştiinţa ta ; numai că vreau să te aud spunîndu-ţi-o tu însuţi. Hai, vorbeşte... sau, mai bine, nu, aşteaptă.

El strigă cu brutalitate :

— Delcrous !

Cînd îl văzu intrînd, corect şi grav, pe judecătorul de la tribunalul din Corbeil, în faţa căruia depusese adeseori depoziţii în probleme privind braconajul, Indianul simţi că i se-nmoaie genunchii, ca şi cum călăul i-ar fi pus deja mîna pe umăr spunîndu-i : „Să mergem !"

Pometţii obrajilor lătăreţi păliră şi se scobiră. Într-adevăr, n-ar fi crezut că lucrurile se vor petrece atît de repede.

— Ei bine, domnule judecător de instrucţie, zise ducele triumfător, am avut — mi se pare — un motiv să cred că mizerabilul despre care am vorbit putea foarte bine să nu acţioneze el însuşi. Iată că instrumentul a fost găsit, precum şi explicaţia tuturor alibiurilor care vă pun în încurcătură... Hai, Sautecoeur, dacă vrei să ieşi basma curată, spune-ne cum s-a întîmplat, totul... şi mai ales fără înşelăciuni.

Generalul crezu că paznicul său şovăie şi, ca să evite ruşinea mărturisirii, îi furniză chiar el cuvintele :

— Să vedem, ce ţi s-a promis ? Ce ţi s-a dat ? căci, în sfîrşit, n-ai lucrat pe contul tău.

Sautecoeur se îndreptă cu obrajii în flăcări, cu venele de pe frunte gata să plesnească de efortul pe care îl făcea ca să se stăpînească :

— E posibil ca asemenea lovituri să fie date pentru bani, dar după 28 de ani de serviciu bine îndeplinit, 13 la Poste-aux-Lièvres şi 15 la Schit, stăpînul meu să mă creadă capabil !... Nu !

— Doar nu vrei să ne spui că povestea ta de adineaori era adevărată ? rînji generalul, uşor tulburat.

— Adineori, domnule duce, am minţit din cauza unui orgoliu prostesc pe care n-am dreptul să-l am. Dar dacă ţi-ai prins braţul suferă tot corpul... Ei bine, ce s-a întîmplat, pe Dumnezeu !... nu mă va costa mai mult să mărturisesc adevărul decît ceea ce tocmai am auzit. El se proţăpi cu pumnii strînşi şi începu :

— Acum zece zile, în lipsa băiatului meu, am primit la Schit o scrisorică de cîteva rînduri, fără semnătură, care îmi atrăgea atenţia că în noaptea următoare, între ora trei şi cinci voi putea vedea de la poarta Pacôme un bărbat ieşind pe fereastră din camera noră-mi. Trebuie să mărturisesc că de mult am avut necazuri în căsătorie. Din cauza femeii pe care o iubeam şi care m-a făcut să plătesc pentru asta ! În cele din urmă a plecat cu un jandarm din Montgeron şi ne-a lăsat singuri, pe copil şi pe mine, în locul acela izolat de la Poste-aux-Lièvres... femeie de nimic, ce mai ! Din cauza acestei aventuri am păstrat o rîcă împotriva tuturor femeilor şi cînd băiatul meu s-a căsătorit mi-am promis să fiu atent la muierea lui, ferm hotărît să răzbun dacă ar fi fost cazul, cu aceeaşi lovitură ruşinea mea şi-a lui. Se ştia asta în ţinut, aşa că ăia care mi-au scris ştiau bine ce fac.

Delcrous întrebă :

— Aţi păstrat scrisoarea anonimă ?

— Lasă-l să termine, zise ducele nerăbdător.

— Chiar în vinerea aceea eram cu toţii pregătiţi să surprindem cîţiva beduini din Mainville care ne furau cele mai frumoase căprioare... Scrisoarea spunea : între trei şi cinci. Către ora trei mi-am părăsit postul din aleea de la Gros-Chêne şi am venit să mă ascund lîngă poarta Pacôme. Tot pe-atît de adevărat pe cît ţin în mînă puşca asta e că nu ştiam pe cine primeşte ticăloasa de noră-mea în camera ei. Aflasem că prinţul îi dădea tîrcoale ; dar după o scenă cu micuţa credeam că de data asta se terminase, iar scrisoarea, veţi vedea, domnilor, îmi băgase în cap un alt nume decît al prinţului. De-o jumătate de oră stăteam acolo, ud pînă la oase din cauza unei ploi care nu contenea, cînd am auzit zgomotul unei cremone. Cineva sare la zece paşi de ascunzătoarea mea şi o ia la fugă. Abia se vedea : ar fi putut să-mi scape dacă ar fi continuat să fugă. Din nenorocire s-a oprit ca să deschidă un soi de umbrelă pe care o avea, iar eu am tras un foc de armă. Bărbatul a mai mers foarte repede cîţiva paşi, apoi s-a rostogolit în şanţ fără să mai mişte, ca un animal care şi-a încheiat socotelile. Atunci am fugit în casă. Micuţa se prefăcea că doarme cu cearşaful tras peste ochi.

— Scoală-te şi ia lanterna, i-am spus eu, ţi-am omorît iubitul, vino să mă ajuţi să-i găsim un „adăpost". Îi era frică, n-a fost nevoie să repet, vă asigur... În momentul acela n-aveam nici o îndoială în privinţa a ceea ce voi găsi în bătaia puştii mele. Dovadă că, stînd amîndoi în şanţ lîngă trupul nemişcat, am întrebat-o pe noră-mea :

— Cine e ?

— Uită-te, mi-a spus ea, aplecînd lanterna...

— Ah ! domnule duce, cînd am văzut ce-am făcut...

Cu mîneca hainei sale de paznic îşi şterse fruntea transpirată. Ducele, pîndind efectul poveştii asupra lui Delcrous, i se adresă paznicului pe cel mai calm ton :

— Cu ce ai tras ?

— Cu alice.

— Şi unde l-ai nimerit ?

— Nu l-am atins cu toată încărcătura... Numai o gaură, acolo, spre tîmplă.

A urmat o tăcere înspăimîntătoare, în care se auzi din nou strigătul mamei ca şi cum ar fi văzut rana, gaura, acolo spre tîmplă. Apoi interogatoriul începu din nou :

— Zici că a căzut lîngă Schit. Totuşi, nu acolo a fost găsit.

— Noi l-am pus mai întîi într-o *uzelles*, cum sînt atîtea în acea parte a pădurii, cu mărăcini şi frunze dea-

supra. Ducîndu-ne acasă, ne-a cuprins din nou teama și ne-a venit ideea să-l scoatem și să-l punem pe pajiște, aproape de parcul lui Fénigan. Micuța ținea lanterna, iar eu duceam mortul în brațe ca pe-un copil, sînt foarte puternic. Lucrurile s-au întîmplat așa cum v-am spus.

Judecătorul, în colțul său, își luă un aer malițios.

— Dar ce-i cu umbrela aia deschisă deasupra capului ?

— Mi-am amintit că o femeie fusese găsită moartă sub umbrela ei în pădurea de la Fontainebleau după ce stătuse acolo opt zile fără să fi fost deranjată.

— Și de ce aproape de parcul lui Fénigan ?

Sautecoeur bolborosi, lungindu-și gîtul :

— Un gînd răutăcios, domnule Delcrous, un gînd de om laș pentru care mă pedepsesc mărturisindu-vă astea. După poveștile dintre prinț și doamna Richard existau șanse să fie acuzat soțul... Numai că trebuie să spun că ideea asta nu ne-ar fi venit niciodată nici mie, nici noră-mi, dacă n-ar fi fost scrisoarea pe care prințul o avea asupra lui.

— În sfîrșit, iată c-am ajuns aici ! strigă ducele cu o impetuozitate încrîncenată... Mărturisești așadar că ai furat ce avea în buzunare ca să iei hîrtiile pe care le voia soțul... Mărturisește asta și te vom lăsa în pace.

Fără să răspundă, paznicul scoase din haină o scrisoare și un carnet.

— Prințul d'Olmütz, zise el grav, avea asupra lui mai multe obiecte care v-au fost date, un portvizit, iată-l, cu această scrisoare care nu era pusă în plic și pe care voia s-o trimită unui prieten. Ca s-o expedieze, aștepta să vadă dacă noaptea va fi plăcută... bineînțeles că n-ar fi trebuit s-o citesc... dar îmi pierdusem atît de tare capul, iar noră-mea îmi repeta mereu :

— Poate că există în ea ceva după care ar putea să ne prindă.

— Într-adevăr, scrisoarea asta este dovada a tot ce v-am spus pînă acum. Citind-o, veți vedea că n-am mințit

și, de asemenea, că nefericitul tînăr și-a pregătit cu propriile-i mîini capcana în care și-a găsit moartea.

El depuse, pe pupitrul ce se afla alături de fotoliu pentru a-i servi infirmului, ultima scrisoare către Vallongue, împreună cu carnețelul de bagă.

— Și anunțul anonim pe care l-ați primit... unde e ? întrebă Delcrous în timp ce ducele citea.

— Îl am aici... Dacă domnul judecător de instrucție vrea să-l vadă.

— Ia să vedem... Un scris de femeie, dar nu o femeie cultivată... Ah ! la dracu...

El tresări și, adresîndu-i-se paznicului cu jumătate de voce, ca și cum s-ar fi temut că este auzit de tată, îl întrebă :

— Ați crezut că trageți în Alexandre ?

— Da, schiță pădurarul cu o mișcare a capului.

Generalul care-și răsucea furios mustața își ridică privirea de pe scrisoarea către Vallongue :

— Există totuși lucruri pe care nu mi le pot explica... demersul pe care îl faci în clipa asta, cu ce scop îl faci ?... De ce nu l-ai făcut mai curînd ?

— Ah ! femeile, domnule duce !... Am cedat rugăminților noră-mi care se temea ca de foc de soțul ei și voia să-i ascundă totul. Așa că bietul băiat a trăit printre noi fără să aibă vreo bănuială, mergea la magazinul său, vorbea în vagon cu toată lumea despre întîmplare... în ce mă privește, gîndiți-vă, parcă am îmbătrînit brusc ! Ideea că un nevinovat e închis din cauza mea, că va fi condamnat poate !... În cele din urmă, ieri la cină, aflîndu-ne toți trei, fiul meu m-a văzut dînd la o parte farfuria fără să mănînc, cum mi se întîmpla adesea în ultimele zile.

— Tată, ce ai ?

— N-am mai putut să mă abțin, prea tare mă sufocau toate astea, am spus totul... Ah ! bietul copil, am crezut că se va prăbuși din cauza loviturii pe care i-o dădusem.

Nevastă-sa a îngenuncheat în fața lui, dar el nu i-a aruncat nici măcar o privire, uitase de nenorocirea sa.

— Nu, nu... să ne ocupăm mai întîi de tata. Tata a greșit, trebuie să „repare".

— Ah ! sînt asemenea clipe într-o familie... Ne-am strîns amîndoi în brațe hohotind de plîns. I-am jurat că voi veni să vă caut în dimineața asta... și am venit.

— Toate astea par adevărate, șopti Delcrous.

— Și se potrivește cu ceea ce tocmai am citit, zise generalul, ca și cînd ar fi regretat. Numai că medicii n-au găsit urma acelei lovituri de alice pe obrazul în descompunere... cu toate că trupul n-a rămas decît două zile în pădure.

— Un truc de braconier, domnule duce, răspunse Sautecoeur, tremurînd, dar mi-aș smulge mai curînd limba decît să... decît să povestească acestui tată că pentru a-i face copilul de nerecunoscut îl lăsase toată noaptea atîrnat de un mesteacăn, cu picioarele în sus și cu capul băgat pînă la umeri într-un mușuroi de furnici.

Judecătorul, cu scrisoarea lui Charlexis în mînă, îi vorbea generalului la ureche.

— Cînd vă spuneam că pista nu era bună... Evident omul ăsta este asasinul, și dacă țineți să vă răzbunați...

— Să mă răzbun pe necioplitul ăsta ! nu, dragul meu, pe Fénigan voiam eu... dar ăla...

— Mai ales cu o asemenea scrisoare la dosar ar fi greu să fie condamnat.

— Și eu gîndesc ca dumneata, Delcrous. Bunul renume al prințului și al casei noastre nu va avea nimic de cîștigat dezvăluind cele întîmplate, nu mai mult decît cinicele mărturisiri ale acestor doi tineri domni... Iată, mai mult ca niciodată, ocazia uneia dintre acele avantajoase neurmări...

Magistratul cu dinți de lup și favoriți rigizi, tunși de La Nôtre, îl întrerupse cu vioiciune și i se adresă lui

Sautecoeur care stătea nemișcat și drept, cu cascheta în mînă :

— Ai auzit, zise el, domnul duce nu vrea să dea curs acestei triste întîmplări. Părăsește țara cît mai repede, fără să spui nimănui nimic ; depinde numai de prudența ta ca să n-ai nici o neplăcere.

Paznicul se înclină :

— Mulțumesc, domnilor.

La ușă, înainte de-a ieși, el întrebă cu șovăială :

— Și domnul Richard ?

— Fii fără grijă... Domnul Richard se va întoarce la Uzelles înainte de căderea serii.

La această afirmație a lui Delcrous, generalul îl interpelă cu răutate :

— Înainte de a se însera ? și pentru ce ? Vreți așadar ca bruta asta să reintre în posesia nevestei fără nici o zăbavă ?

Și strigătul ăsta care îi scăpă cu toate grijile dureroase și toate chinurile disperării părintești era strigătul urii, al geloziei sale de infirm.

Seara, la Uzelles, doamna Fénigan-mama și bătrînul Mérivet, așezați sub marele arbore de pavlownia aflat la intrare, schimbau cîteva păreri melancolice, întrerupte de lungi tăceri și de exclamații asemănătoare scînteilor unui foc care se stinge, în timp ce grădinăresele și fetele de la fermă se răcoreau pe drumul luminat de lună, în fața portalului deschis. Ora fixă a stingerii sunase demult, fără ca nimeni s-o mai ia în seamă, poate din cauza excepționalei frumuseți a nopții sau poate că întreaga casă năpăstuită, tulburată, se sustrăgea meticulozității disciplinei. Dar ce contrast între tăcerea acestui parter luminat și gol și bucuria zgomotoasă a personalului de serviciu, dintre rîsetele acelea indiferente și intonațiile

mîhnite ale celor două voci vorbind în șoaptă în umbra arborelui adormit.

— Cît de sonoră este noaptea asta !... Se aude cineva mergînd pe podul de la Ris, zicea proprietarul Micii Parohii care, de la întoarcerea sa, nu le mai părăsise deloc pe mama și pe soția lui Richard.

— Fără îndoială cineva care a venit din Corbeil cu ultimul tren, cineva grăbit.., răspunse doamna Fénigan, ascultînd și ea mersul acela insolit și iute.

Bătrînul Mérivet reluă :

— Doamna Richard e foarte tristă în seara asta, mai mult decît de-obicei. Mi se pare că moartea acelui cerșetor a impresionat-o puternic.

— Cînd ți-e inima grea, orice poate fi un pretext ca să verși lacrimi, suspină doamna Fénigan. Gîndește-te, prietene, de trei zile de cînd i-a fost arestat soțul și nici o veste de la el, decît acel misterios bilețel...

— Asta e o dovadă sigură a viitoarei sale eliberări din închisoare. A fost o greșeală, vă repet, doamnă, o greșeală... Am înțeles asta de îndată ce m-am aflat în fața acelui Delcrous, văzînd aerul lui jenat, mîhnit... Credeți-mă, îl veți revedea curînd pe iubitul dumneavoastră copil... De altfel, priviți, priviți doamnă Fénigan ! strigă Napoléon Mérivet cu o voce răsunătoare.

Pe drumul alb-albăstriu, în fața portalului larg deschis, venea grăbită o siluetă perfect conturată. Fără a avea putere să facă vreo mișcare, mama strigă din umbră :

— Richard !

— Acolo sînteți, răspunse o voce care se voia curajoasă, dar care se frînse într-un hohot de plîns. Apoi, de îndată ce putu să vorbească, întrebă :

— Și Lidia ? aveți vești de la ea ?

— Lidia ? dar ea e la tine, la voi, în Pavilion.

Uluit, fără să mai asculte explicațiile mamei, Richard o luă la goană pe sub bolta aleii de carpeni cu frunzișul lor întunecat și foșnitor, parfumată de teii înfloriți, la capătul căreia o lumină strălucea, făcîndu-i semn.

În capot, cu părul ei frumos strîns pentru noapte, Lidia scria în camera de jos, la biroul soțului ei. Ea nu se întoarse, crezînd că intrase Rosine și nu înălță capul decît atunci cînd Richard ajunse foarte aproape de ea. A fost o explozie de surpriză, de bucurie nebună în care cuvintele, rostite întretăiat, erau întrerupte de sărutări, de îmbrățișări :

— Liber !... tu ești liber !

— Da, a fost descoperit adevăratul vinovat.

Ea îl privi consternată :

— Cum... adevăratul vinovat ?

Tulburarea, expresia ochilor ei îi smulse lui Richard strigătul :

— Credeai deci că eu eram acela ?

— Da, răspunse ea foarte încet, fără să găsească puterea de-a minți.

Iar soțul, tot atît de tulburat ca ea, spuse și el :

— Unde nu spui că și eu am gîndit același lucru despre tine !

Lidia își ridică fruntea.

— E oare posibil ?

Apoi brusc, lămurită :

— Ah ! înțeleg acum de ce mi-ai scris să plec... de ce îl lăsai pe judecător să creadă... Voiai să te lași condamnat în locul meu... Soțul meu !... iubitul meu soț !...

Ea se aruncă la pieptul lui plîngînd în hohote. Richard simțea, emoționat, zvîcnetul sînului și tresărirea trupului tînăr sub halatul de dantelă.

— Vino să-mi spui că mă iubești și voi fi despăgubit pentru toate, șopti el, atrăgînd-o încet spre el.

XX

DRUMUL SPRE CORBEIL

Lidia... Richard... Să mergem, leneşilor... a sunat pentru ultima oară de slujbă.

Verişoara Élise, care se afla de două zile la Uzelles, striga şi se-nvîrtea pe sub ferestrele Pavilionului, în timp ce clopotul Micii Parohii îşi răspîndea notele clare în tăcerea dimineţii de duminică, iar doamna Fénigan îşi făcea apariţia la capătul aleii de carpeni cu mersul ei maiestuos de burgheză plină de importanţă, avînd într-o mînă cartea de rugăciuni aurită, iar în cealaltă tăşcuţa din care se auzea clinchetul cheilor.

— Şi Richard, întrebă mama, văzînd-o pe Lidia coborînd singură, îmbrăcată elegant în negru, toaletă ce contrasta cu aceea în culori vii şi ţipătoare, a micuţei Scufiţe-Roşii.

— Am citit pînă tîrziu, n-am îndrăznit să-l trezesc, răspunse tînăra femeie, înroşindu-se toată din cauza minciunii şi se îndreptă cu paşi iuţi spre capelă în timp ce-şi trăgea mănuşile.

Fără să doarmă de fapt, Richard, întins în patul mare, cu pleoapele grele de o lenevealǎ plăcută, se lăsa legănat în aceste îmbietoare momente de sunetul clopotului bisericii Sfînta Irina, care intra pe fereastra deschisă împreună cu susurul fîntînii de la răscrucea drumului şi clinchetul paharului... Cum de nu le însoţise pe maică-sa şi pe nevastă-sa la slujbă ? Fără îndoială de teamă să nu fie ridicol, din cauza neplăcerii de a intra acolo, de a se arăta după tot ce se întîmplase. Şi totuşi, în biserica asta de la marginea drumului maică-sa fusese pătrunsă de sentimentul iertării şi al milei omeneşti, de aici plecase s-o găsească şi s-o aducă înapoi pe fugară. Da, trebuia să fie recunoscător Micii Parohii, aşa că oricît l-ar fi

costat în orgoliul său, desigur, într-una din duminicile următoare...

...Clopotul îşi răspîndea ultimele bătăi. Cu toată toropeala ce pusese stăpînire pe el, Richard, auzind vocea răguşită a lui Chuchin, paznicul de pescuit care îi amintea că înainte ca soarele să urce prea sus, trebuia să încerce o mică vînătoare cu eretele pe Insula Vrăbiilor, sări repede din pat şi, în uşă, pe cînd ieşea, se ciocni de o bătrînă decrepită care pleca ducînd o superbă jerbă de flori pe care i le dăduse Rosine Chuchin. Aerul stingherit, ciudat, al acestei fete îl intriga de la o vreme. El se întoarse şi o întrebă bănuitor :

— Cine e femeia asta ?

— Tuşa Lucriot din Draveil.

— Şi florile alea, pentru cine au fost aranjate ?

Rosine nu ştia. Doamna Richard îi poruncise să-i dea tuşei Lucriot un buchet în fiecare dimineaţă, nimic mai mult. Richard nu mai întrebă altceva, găsind că e mai demn să i se adreseze Lidiei ; numai că simţi cum redevine trist. La curba făcută de drumul mare se întîlni cu cei ce ieşeau de la slujbă, în scîrţîit de pantofi şi foşnete de mătase. În grupul doamnelor Fénigan, Scufiţa-Roşie vorbea aprins, agitîndu-şi umbrela şi panglicile :

— Fac tot ce doriţi, verişoară. Dar nu-mi place să mă rog pentru oameni pe care nu-i cunosc... Şi apoi, dacă aş fi ştiut că voi asista la o slujbă pentru morţi, mi-aş fi pus o toaletă mai puţin ţipătoare, aş fi venit în negru ca Lidia.

— Dar eu... n-am fost anunţată... şopti Lidia pe care privirea soţului ei asupra rochiei întunecate o făcea să se simtă încurcată.

Richard o întrebă :

— Pentru cine a fost făcut oficiul funebru din această duminică ?

— Nu știe nimeni, nici chiar domnul Mérivet, răspunse Élise, în timp ce Fénigan își lua soția deoparte ca s-o întrebe foarte încet și foarte decis :

— Și tu, tu știi ?

Ea tresări surprinsă și răspunse hotărît :

— Pentru acela... da... pentru moș Georges.

Și asta a fost tot.

De cîteva zile erau atît de fericiți, valul ce-i legăna purta atîta soare într-o mișcare nespus de blîndă, cînta o melodie atît de îmbătătoare, încît ei îi era teamă ca în această atmosferă de fericire deplină să deschidă discuția despre umila și degradanta ei naștere. Dacă el n-o va mai iubi pe fiica acelor sătrari, rasă nomadă și dușmănoasă ? Cel mai mult se temea de explicația cu soacră-sa, mult schimbată totuși, afectuoasă și maternă, dar de un orgoliu mult mai trufaș decît al fiului. Și ea amîna pe cît mai tîrziu această explicație inevitabilă, contînd pe influența abatelui Cérès. Din nefericire, cuvintele și aerul îngrijorat al soțului ei o avertizară că secretul ei nu va mai fi mult timp numai al ei.

În loc să coboare spre cabana de pescuit, Richard își continuă drumul : vînătoarea cu erete nu-l mai interesa. Se gîndea la slujba care avusese loc, la acel doliu, într-adevăr excesiv, pentru bătrînul vagabond. Nu, era de neconceput să fie vorba de moș Georges ; nu ar fi fost învăluit de atîta mister... Atunci, de cine ? De celălalt, cel ce dormea în fundul parcului din Grosbourg, în trufașul mausoleu al familiei ? Era posibil ca ea să se mai gîndească încă la el ? În tot cazul, ca să se lămurească nu avea decît să intre la familia Lucriot care se pripășise, dincolo de Draveil, îngrămădindu-se într-o fostă gheretă de cantonier ; o va întreba pe bătrînă... Și, în timp ce pașii îl duceau aproape inconștient în această direcție, în jurul lui drumul își etala imaginea calmă de duminică. Napoléon Mérivét, care tocmai își încuia capela, îl

amenință de departe cu cheia uriașă. Și Richard, furios, se gîndi : Nu ! nu va pune niciodată, dar niciodată piciorul în această biserică a iertării cu orice preț, în care te rugai pentru cei ce-ți făceau rău... A urmat apoi salutul slugarnic și insinuant al domnului Alexandre care trecea echipat și îmbrăcat în costumul de vînător al lui Robin-Hood, cu toate că vînătoarea nu se deschisese încă. În fiecare dimineață mergea să vîneze iepuri în rezervația de la Grosbourg ; și tolba, și pușca, și ghetrele înalte, toate erau noi, luceau, scîrțîiau. Chiar și cîinele care îl urma, lipindu-se fricos de jambierele stăpînului, părea, după cele cinci ore de goană, un cîine de carton, proaspăt ieșit dintr-o cutie.

— Ați avut noroc la vînătoare, domnule Alexandre ? îi strigau fetele de la fermă.

Brutăreasa, aplecată peste prelata căruței sale, întrebă și ea, trecînd :

— A fost bună vînătoarea, domnule Alexandre ?

Tuturora Alexandre le răspundea pe un ton detașat, nepăsător, cum auzise la castel :

— Nu, n-am zărit nimic.

Cîinele, nici el nu zărise nimic. Dar el și stăpînul lui erau nevoiți să dea de-atîtea ori același răspuns, încît atunci cînd una dintre fetele cantonierului care tocmai îi servea dejunul tatălui ei pe roaba răsturnată, îi aruncă de departe : „Ați avut noroc la vînătoare, domnule Alexandre ? Aveți ceva și pentru mine ?“, bătrîna slugă se întoarse ca mușcat de o viperă și scrîșni cu un aer galant și furios :

— Ceva pentru tine, micuțo ? Am întotdeauna ceva pentru tine.

Intonația era atît de hazlie încît Richard nu se putu împiedica să nu rîdă ; întîlnirea următoare, însă, îl făcu din nou să se cufunde în gîndurile lui negre care îl măcinau.

În dreptul curbei pe care o face panta coborînd spre podul Ris, era oprită o căruţă plină cu mobilă. Doi bărbaţi, doi uriaşi, se agitau în jurul ei, strîngînd frîna, ajustînd legăturile prea largi, apoi vocea nevestei lui Sautecoeur comandă din faţă : „Hii, Blanchette !" şi echipajul se urni greoi, urmat de cei doi bărbaţi care mergeau unul lîngă altul fără să-şi vorbească. Richard, care se dăduse la o parte pentru a nu-i încurca pe bieţii oameni, îi privi îndepărtîndu-se pe panta plină de hîrtoape, cu umerii lor laţi străbătuţi de frisoane ce aduceau cu nişte hohote de plîns. Cît de dezrădăcinat se simţea, la vîrsta lui, bătrînul paznic din cauza acestei plecări ; pădurea, Schitul, întreaga lui viaţă era distrusă, transformată în cenuşă din cauza capriciului unei puşlamale. E adevărat că nenorocitul tinerel plătise scump această fantezie... Atît de tînăr, purtînd un nume de seamă, cel mai bogat moştenitor din Franţa la vîrsta majoratului, te făcea să-ţi fie milă că avusese un asemenea destin ; aşa că înduioşarea Lidiei, buchetele, rugăciunile ei nu aveau, în ansamblu, nimic vinovat. Merita oare să mai facă asemenea anchetă degradantă la aceşti Lucriot, calomniind-o, distrugînd-o chiar ? Cu atît mai mult cu cît cimitirul era aproape şi căutînd mormîntul lui moş Georges putea afla uşor dacă soţia lui minţise. Pe cînd se grăbea în direcţia aceea, fanfara din Draveil trecu pe lîngă el făcîndu-şi plimbarea de duminică, cu drapelul în frunte. Se îndreptau spre cîmp pe patru rînduri strînse, suflînd în alămurile trompetelor cu obrajii lor zdraveni de ţărani, raşi şi arşi de soarele ce poleia fireturile caschetelor, bătînd pasul într-un ritm eroic, ceea ce făcea să se ridice în zbor potîrnichile din brazde.

Richard zărea deja, dincolo de zidul înalt, aflat la intrarea în sat, vîrfurile arborilor de tisă şi al mormintelor albe cînd, cuprins iar de nehotărîre, se aşeză la marginea drumului pe o bancă de piatră. Ei bine ! nu, hotărît, după împăcarea cu Lidia căutarea asta avea ceva prea jignitor. Nu se va coborî pînă-ntr-atît. De ce să nu-i spună, pur şi simplu, soţiei sale :

— Am crezut că m-am vindecat, dar nu-i aşa. Am crezut că totul s-a sfîrşit odată cu moartea şi iată-mă gelos chiar pe moarte. Te rog, pentru că mila asta postumă din inima ta mă sfîşie, renunţă la ea... Sînt prea nefericit.

Gîndind astfel se calma, se destindea şi, încetul cu încetul, acest atotcuprinzător repaos duminical care îl înconjura cu umbrele-i încremenite, cu cîmpiile vaste şi pustii, cu lanurile de rapiţă şi grîu, care se unduiau argintii şi aurii, pînă la marginea pădurii, aducîndu-i o mîngîiere răcoritoare ca unui rănit căruia i se dă de băut după ce-a fost extras din platoşa sa cu chingi zdravene.

Cît timp a rămas în acelaşi loc ? Fanfara societăţii se perindase iar şi iar prin faţa lui, etalîndu-şi în soare alămurile şi medaliile, trecuseră apoi cireada fermei, cîţiva drumeţi, poştaşul. „Cîrpe, fiare vechi de vînzare" şi strigătul plin de tristeţe, micul vînzător de pantofi cocoşat, toate figurinele jocului cu figuri. Deodată, clopotul răsună în 20 de mici clopotniţe ce-şi răspundeau una alteia, clopotele de prînz vibrară ca un ecou în curţile castelelor şi fermelor şi abia atunci îşi dădu seama că se aşezase pe soclul înaltei cruci de fier ce consemna locul unde fostul notar din Draveil, domnul Fénigan, fusese doborît fulgerător de apoplexie. O amintire mai mult superstiţioasă decît tandră îi evocă imaginea îndepărtată, ştearsă, a acestui tată pe care îl cunoscuse prea puţin. De la el moştenise arsura asta interioară, îngrozitorul rău al geloziei, care-i pătrunsese în carne şi în sînge ? Era şi ea ereditară la cei din familia Fénigan, la fel ca orgoliul ? Unul din acele tainice legate pe care testamentul nu le menţionează ?

— Ah ! tată... tată... suspină bietul Pum-pum pe cînd se întorcea spre casă fredonînd ca în zilele sale rele, aş fi vrut mai puţine mori, păduri, păşuni, dar fără

această îngrozitoare rană pe care o simt că nu va fi niciodată vindecată complet...

Pînă seara, în ciuda exclamațiilor bucuroase ale micii Scufițe-Roșii, neliniștea se instală apăsătoare peste domeniul Uzelles. Venind în grabă, imediat după catastrofă, curajoasa fată alergase la judecătorul de instrucție și Richard îi datora promptitudinea întocmirii actului de eliberare din pușcărie.

La Draveil, La Soisy n-a fost pierdută ocazia ca să se spună :

— Féniganii sînt atît de bogați... nu e nici o primejdie ca justiția să-i rețină pe ăștia.

În realitate, Delcrous își dăduse seama că greșise față de prietenii săi. Dar pentru el asta nu mai avea importanță ! Ajutat de iubire și de o puternică doză de nerușinare, își anunțase vizita pentru această seară de duminică ; imaginați-vă cîte comentarii s-au făcut la serviciu și la Clément. Cît despre Rosine Chuchin — cauza întregii tragedii cu scrisoarea ei anonimă — cînd auzi seara soneria de la intrare ea alergă să se încuie în izbă și nu se mai clinti de-acolo. În salonul deschis spre liniștea parfumată a parcului, bărbatul cu negrii săi favoriți rigizi găsi pentru fiecare cuvîntul potrivit. Dinții săi de lup sclipeau în fața trupului mătăsos și durduliu al micii Scufițe, și, pe cînd o implora pe Lidia să se așeze la pian, îi citea lui Richard și mamei sale un articol ditirambic în favoarea familiei Fénigan, apărut în dimineața aceea pe pagina întîi din *Journal de Corbeil*. Semnat Verax, acest articol conținea fraze cu înflorituri sforăitoare și goale de conținut, conform gesturilor emfatice și a mânecilor largi, potrivit cărora era ușor să ghicești autorul. Același număr conținea din nenorocire și următoarele rînduri :

În această dimineață de duminică, în micuța capelă de la Grosbourg, la fel ca în principalele biserici din ținut, Draveil, Soisy, Ris, Athis, Mérogis a fost celebrată o slujbă pentru odihna sufletului prințului d'Olmütz. Ieșind de la oficiere, ducele și ducesa d'Alcantara, foarte bolnavi amîndoi, au plecat spre Engadine, împreună cu profesorul Jean Metzer.

Richard, privi îndelung această notiță ca și cînd ar fi silabisit-o sau ar fi tradus-o, apoi se apropie de pian și puse pe pupitru, în fața Lidiei, ziarul îndoit, însemnat cu o zgîrietură de unghie :

— Acum am aflat... Iată pentru cine te rugai azi dimineață, zise el încet... Florile erau, probabil, tot pentru el ?

Lidia își ridică înspăimîntată frumoșii ei ochi ; fără a înceta să cînte :

— Ah ! Richard... și lacrimile îi cădeau în picături mari pe clape și pe frumoasele-i mîini albe care își încetiniseră mișcarea.

Apoi, într-un avînt plin de elan, îi spuse, ridicîndu-se :

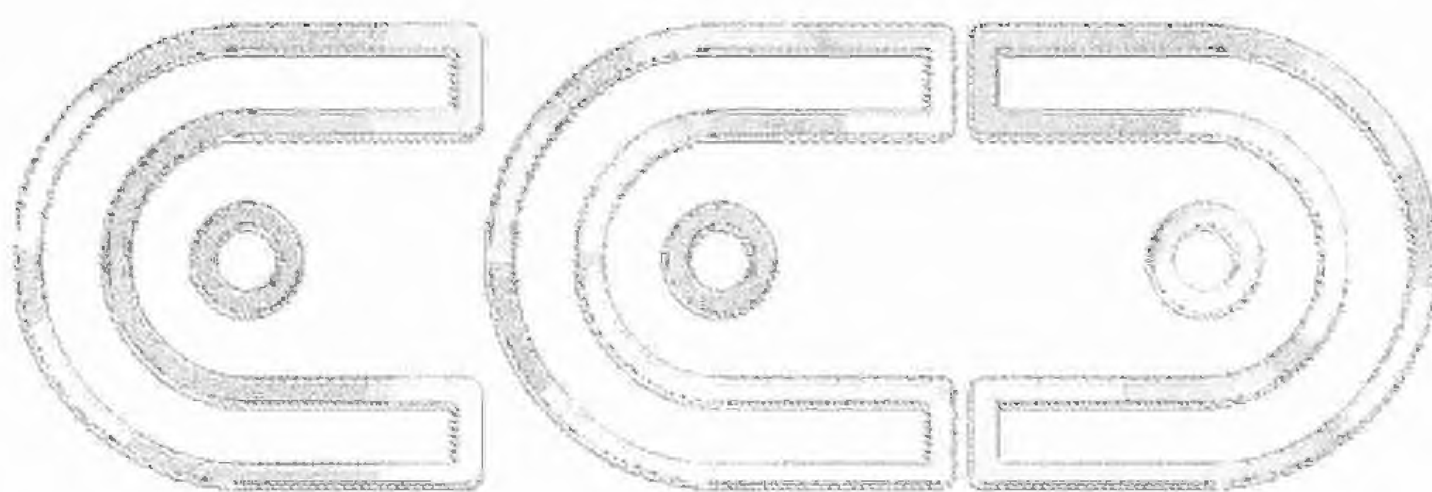
— Vei afla totul... vino !

— Unde mergeți, copii ? strigă mama surprinsă ; dar ei părăsiseră deja salonul.

Duminica următoare, la ora slujbei, Napoléon Mérivet, cavaler al ordinului Sf. Grigore, în picioare, pe pragul bisericii, de unde făcea onorurile, grav și cumpătat, tuturor celor ce veneau, avu surpriza și bucuria să-l vadă sosind pe Richard Fénigan, la braț cu soția lui, mica lui iubită Mendelshon, îmbrăcată în albastru ca sfînta de pe vitraliu. Pe cînd cei doi intrau în biserică porumbeii băteau din aripi, rotindu-se în jurul clopotniței, iar bătrînelul, surîzător și blînd, se înclină de data asta puțin mai mult, cu un gest de tandră și bucuroasă urare de bun venit.

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

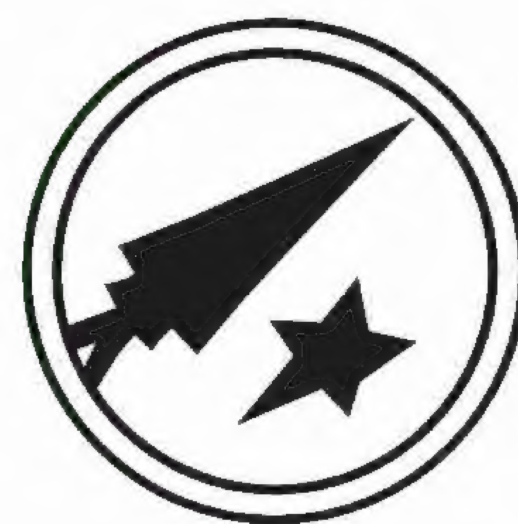
Anonim

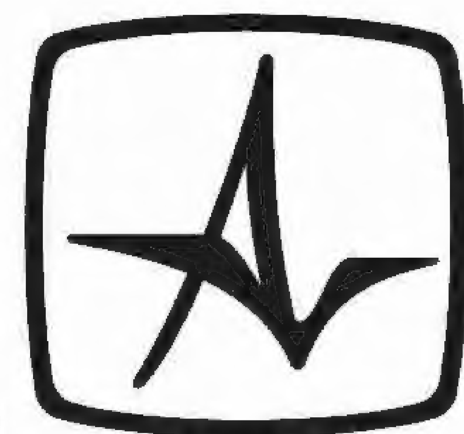
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

